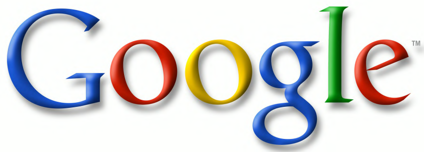

GRANSKNING

AF

DEN EVANGELISK-LUTHERSKA

TROSBEKÄNNELSENS

FÖRNÄMSTA LÄROSTYCKEN

AF

N. IGNELL.

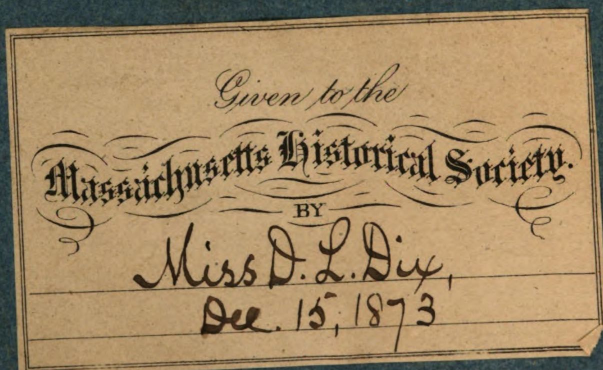
Pris: 1 R:dr 16 sk. Banko.

To Miss D. L. Dix

most respectfully from

N. Ignell

Stockholm.

Other writings of the author:

The principles of the christian Moral, 2 Vol.
The fundamental Dogmes of Christ~~ianity~~endom.
History of the human development, 1st Vol.

GRANSKNING

AF

DEN EVANGELISK-LUTHERSKA

TROSBEKÄNNELSENS

FÖRNÄMSTA LÄROSTYCKEN

AF

N. IGNELL.

"För att den rätta toleransen och den rätta polemiken skola kunna framkomma, är det nödvändigt, att kyrkan icke blott vänder blicken ad extra utan också ad intra." —

Martensen.

ÖREBRO,

PÅ P. M. LINDHS FÖRLAG.

N. M. LINDHS BOKTRYCKERI.

1843.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

Företal.

För lösningen af den uppgift, som, såsom titelbladet gifver tillkänna, är föremålet för den skrift, hvilken nu vördsamt öfverlemnas åt Allmänheten, erbjuda sig tvenne vägar. Man kan på historisk väg, med blicken fästad ej endast på kyrkans egen litteratur utan ock på alla andra minnesmärken af de folks intellectuella, religiösa och sociala tillstånd, med hvilka Christendomen först trädde i beröring, i dagen lägga den inflytelse, som detta tillstånd haft på de begrepp och åsigter, dem man bekänt såsom Christliga, samt visa, huru det härigenom i den goda Guds säd utsådda ogräset under tidernas lopp skjutit upp, blomstrat och burit frukt. Men man kan äfven, följande en mer filosofisk method, i dagen lägga det sammanhang, som eger rum mellan de särskilda lärorna i dogmsystemet; men härunder tillika utreda såväl det falska, som insmygt sig i lärans hufvudstycken, som det förvända i hela den grundåsigt, på hvilken ej mindre dessa hufvudstycken än alla öfriga delar af den dogmatiska byggnaden grunda sig. Ingendera af de här angifna methoderna har jag vid utarbetandet af detta verk kunnat genomföra. Men också gör skriften icke anspråk på vetenskaplighet. Endast ett utkast till vägledning för dem, som åstunda att göra sig reda för det, som de nu pågående theologiska striderna röra, har jag med närvarande lilla verk velat gifva.

blifvit yttradt, som icke redan börjat allmänt erkännas af Tyska Tänkare och Theologer, *) så hoppas jag, att Han, som ingifvit mig viljan, äfven skall gifva mig kraft och ståndaktighet att bära dem. Dem, hvilka förskräckas för hvarje tillstymmelse till discussion i andliga ting, vill jag blott erinra, att utan den polemik, som blifvit väckt genom *Strauss och Evangelierna*, skulle vi ännu sakna det härliga, ehuru uti polemiskt hänseende väl icke alltid slående, verket: *Jesu lefverne af H. M. Melin.*

Att träffande återgifva i hvarje drag bilden af en tids religiösa föreställningssätt, hvilken vi ännu tillhöra, är icke lätt. Att skuggdragen af denna bild måste förekomma dem vanställda, för hvilkas ögon han omstrålas af idel ljus, är naturligt. Men äfven om understundom så vore, länder arbetet dock alltid till vinst, såframt det kan hafva till följd, att redan förut gängse åsigter närmare utvecklas och bestämmas. Jag känner ock allt för väl, huru lätt man med största samvetsgrannhet är utsatt för misstag i ett så grannlaga ämne. Men hvilket tadel, rättvist eller orättvist, för arbetets företag och ofullkomlighet än må träffa mig, skall jag dock icke ångra detsamma, om blott den afsigten vinnes, att kunna rätt eftertryckligt inskärpa, *att sanningen ej är ett dödt kapital, utan ett lefvande, det vi ej kunna ega och behålla, såframt vi icke ockra dermed och föröka det.*

Stockholm, April 1843.

Författaren.

---

*) Man jemföre endast mina skrifter med *Merz's* prisbelönta *System der Christlichen Sittenlehre.*

Innehåll.

			Sid.
		Inledning	1.
Kap.	1.	Om den Heliga Skrift såsom den enda källan för all kristlig lära	5.
Kap.	2.	Christendomens egentliga fundamentalartikel, Christi verk	29.
Kap.	3.	Om Christi person	65.
Kap.	4.	Om Gud och treenigheten	90.
Kap.	5.	Om menniskan i hennes naturliga tillstånd före delaktigheten af lifvet i Christo	105.
Kap.	6.	Om tron såsom den der sätter oss i stånd att annamma det nya lifvet i Christo	116.
Kap.	7.	Om det förändrade nya lifstillståndet i och genom gemenskapen med Christo	125.
Kap.	8.	Om den eviga saligheten och fördömelsen	158.
Kap.	9.	Om Kyrkan	175.
Kap.	10.	Om Lag och Evangelium	188.
Kap.	11.	Allmän Öfversigt	215.

Inledning.

Till menniskans ändliga natur hörer, att, såsom i jordiskt hänseende, så äfven i andligt, vår blick inskränkes inom en viss synkrets. "Vi se en del, men icke det hela", eller, såsom Aposteln uttryckte sig, "vi förstå endels och profetera endels"; detta har framför allt ådagalagt sig i uppfattningen och förklaringen af den Christna sanningen. Huru har man icke i århundraden, ja årtusenden igenom, fastän misskännande hennes väsende, ändock ansett sig uti besittning af hennes fulla oinskränkta ljus? Ja vi våga påstå, Christendomen har intill närvarande tid saknat en Kant, som uppdragit för densamma nog skarpa och bestämda råmärken, att derigenom på ett fullt öfvertygande och upplysande sätt kunnat visas, hvad han är och hvad han gifver och lofvar.

En plötslig, på en gång hunnen fulländning lofvade och förutsade ej heller Christus. Fastmer betygade han sjelf, att i den goda säd, som han utsådde, äfven djefvulen skulle utså sitt ogräs, likvisst med förutsägelse af en tid, då ogräset skulle skiljas ifrån hvetet och förbrännas. En sådan förbränningstid var 16:de seklets Kyrko-

reformation. Då utsände Menniskones Son sina englar och samlade mången stötesten och förargelse ur sitt rike *); mången lära, som hitintills i den Christna sanningens namn blifvit förkunnad, mången gerning, som uti samma namn blifvit öfvad, blef nu förkastad och bortdömd. Fråga vi åter, om denna rening nu med ens var fulländad och allt ogräset bortrensadt, så leder oss detta till en pröfning af reformationsverket sjelft. En sådan pröfning — nu mera långt ifrån ny, så vidt vi se på våra trosförvandters verk uti andra länder — kan uti intet hänseende annat än främja den Christna sanningen sjelf. Ehvad hon må utfalla till fördel för de vid reformationen gillade och uppställda läror eller icke, så kan dock det slutliga resultatet aldrig blifva annat än ettdera, antingen att, genom vederläggandet af de gjorda inkasten, dessa läror ytterligare utvecklas och förklaras samt framstå i en ny styrka och dager, eller ock att genom uppdagandet af deras brister väg banas för ett bättre. Dessutom, om öfverhufvud sjelfpröfning alltid är af nöden ej mindre för hvarje sammansatt moralisk person än för den enskilde, så är i närvarande tidpunkt inom kyrkan denna pröfning så mycket mer nödig, af flera manande anledningar. I nära hundrade år har tviflet allt mera frätt omkring sig. Med hvarje dag påstås det allt högljuddare från allt flera håll, att den Christna läran, sådan han fattades och bestämdes under reformationsseklet, långt ifrån ännu är ett ut-

*) Att Christi egen förklaring för Lärjungarne öfver den nyss antydda liknelsen i Matth. 13: 24—30 ej kunde annat än klädas i ett nytt bildespråk, var en naturlig följd af deras ännu bristande förmåga att fatta liknelsens höga sanning.

tryck af Christendomens äkta oförfalskade väsende. De upplystaste och varmaste bland våra trosförvandter i Tyskland förutspå allt afgjordare en innan kort annalkande ny epok i det Christna lifvet.

Men hvilka brister man än velat tillvita vårt trossätt, en hufvudsaklig förtjenst, att vi må förbigå alla öfriga, har man dock allmänt tillerkänt den Protestantiska kyrkan öfverhufvud, nämligen att hon blott velat grunda sin lära på den Hel. Skrift. Är denna åter urkunden för all Christendom, så att, han må nu utveckla sig utöfver sin vid skriftcanons afslutande innehafvande gestalt eller icke, han likväl aldrig kan antaga något, som icke redan implicite är inneburet i detta hans urinnehåll: så kan han heller aldrig blifva den Hel. Skrift otrogen, utan att dermed uppgifva sin art. Frågan blir alltså den, huruvida den tillämpning af denna sats och den tolkning af Skriften, som vid reformationen gjorde sig gällande, är den rätta. Om svaret på denna fråga äfven skulle utfalla nekande, så kan dock härvid det stora loford icke frånkännas Reformatorernas lärobyggnad, att, såsom detta just hörer till arten af allt, som har en fruktbärande och frisk kärna, hon äfven innehåller fröen till sin egen omskapelse och förnyelse.

Om vi, med denna förutskickade förklaring, nu skrida till verket med vår pröfning, så skola vi härvid tilläfventyrs gå lämpligast tillväga, då vi först skärskåda den formala principen eller det sätt, hvarpå man fattade nämnda hänvisning till Skriften, och derpå granska det reala innehållet eller halten af de förnämsta läror, dem man på grund häraf velat bygga på henne. Vi

göra detta specielt med hänsigt till det Kyrkosamfund, som vi sjelfva tillhöra, så att de afvikande läror, hvilka den Reformerta Kyrkan uppställde, endast på sådana ställen, som lämpa sig till den beqvämaste öfversigt af skiljaktigheterna, tagas i öfvervägande.

1 Kapitlet.

Om den Heliga Skrift såsom den enda källan för all Christlig lära.

Reformationen härrörde, såsom bekant, utaf det omedelbart för handen varande tillståndet inom kyrkan och afsåg egentligen blott detta tillstånd. Det var de mest i ögonen fallande missbruken man ville afskaffa. Läran kom härvid egentligen endast i öfvervägande, såvidt hon stod tillsammans med dessa missbruk, och utbildade sig efterhand. Såvida den stod i uppenbar beröring med dessa missbruk, blef i den gamla lärans ställe nu införd en ny; men uti öfriga stycken bibehölls hon oförändrad. Att gå tillbaka till sjelfva den innersta grunden, att göra sig reda för den grundåsigt, som, der någon större olikhet är för handen, mer eller mindre medvetet genomgår så väl de lika lärorna som de olika, detta låg hvarken i tidens kraf eller i Reformatorernas förmåga och kallelse. Uppå den lärobyggnad, till hvilken materialierna på anförda sätt utifrån, midt under och på grund af den pågående striden, sammanfördes, har man till närvarande tid fortfarit att lappa. Ej underligt, om han, på sådant sätt ifrån början uppförd af både gammalt och nytt virke, nu skulle befinnas något bofällig, det jemväl Neander och Ullmann, som äfven här tillvunnit sig läsare och anseende till och med af de strängast orthodoxa, i förutsägelsen af en ny epok indirect hafva medgifvit! Och, så öfvermåttan tillfredsstäldt och belåtet det Svenska Clereciet i allmänhet ännu påstår sig vara med densamma, så vittnar dock den äfven här öfverklagade tilltagande otron icke fördelaktigt för belåtenheten.

Då vid Reformationen den Hel. Skrift uppställdes såsom den enda norm och domare i trossaker, så ville man härmed först och främst uttala sin protest mot Katholikernas lära om en från Christus och Apostlarna fortlöpande *tradition*, till tolkning och supplement för den skriftligen antecknade läran. Då hvarken aflatet, själamessorna, öronbikten, coelibatet m. m. kunde på Skriften stödja sin giltighet, förkastades de såsom förderfliga missbruk och falska menniskotillsatser. Så till vida lät också satsen förträffligt tillämpa sig. Ett svårare utseende fick saken, då andra, med stöd af samma norm, ledde sig till helt afvikande läror. Äfven mot dessa sökte man skydd i hänvisningen till Skriften. Förklarande dem för irrläror af ett förblindadt menskligt förstånd, ville man genom förut anförda sats äfven uttala sin protest mot alla tillsatser af menskligt förnuft.

Såvidt uti denna sats en skyddsmur erbjuder sig å ena sidan mot hvarje häfdvunnen lära, som, närmare skärskådad, ej kan med en äkta Christendom bestå, och å den andra sidan mot hvarje inblandning af något nytt, som icke af Christendomens anda låter härleda sig, kan han ej heller nog gillas och lofordas. I detta hänseende förblifver han också en basis för all fortgående protestantism eller bortmönstring af det orena, så väl som öfverhufvud ett värn mot allt, som orättmätligt kan vilja tillegna sig namn af Christligt. Men undersöka vi den tillämpning af denna sats, som man nu strax ifrån början gjorde, så anmärker den för sin varsamhet utmärkte TWESTEN *): «Förr höll man tämligen allmänt Dogmatiken för en systematisk sammanställning af religiösa begrepp och satser, hvilka man trodde sig omedelbarligen finna uti eller kunna härleda ur Skriften. Men i sjelfva verket var dåtidens Dogmatik lika litet, som någon tids, i öfverensstämmelse med denna föreställning; hon var fastmer resultatet af ett genom Skriftens anda befruktadt lif i Christliga ideer och känslor och derpå rigtad reflexion; men hvad som på detta sätt hade framgått ur

*) *Vorlesungen über die Dogmatik*, 3 Aufl. s. 64 o. f.

sinnets djup, det sökte man efteråt genom en skarp analys att stödja på enskilda bibelställen. Emedan man uraktlät att utforska den religiösa trons natur och ensidigt ansåg vetandet som religionens grundval och Skriften såsom källa till ett öfvernaturligen uppenbaradt vetande, så aktade man icke nog den omedelbara rätt och giltighet, som den religiösa tron har i sig sjelf. Den fullkomliga öfvertygelsen om kyrkosystemets sanning och den stränga åsigt af inspirationen, till följe af hvilken en biblisk skriftställare allsicke kunde säga något, som icke till bokstafven var absolut gudomligt och allmängilltigt, beggedera tillsammans förorsakade, att olikheterna i bibelläran och i det kyrkliga framställningssättet icke varseblefvos, och att man prässade enskilda satser, ord och vändningar.» Sanningen af det här sagda skall i det följande bekräfta sig.

Ett ämne, som ifrån Christendomens början och ända intill närvarande dag helt företrädesvis varit afhandladt och omtvistadt, är *uppenbarelsens förhållande till förnuftet.* Den redan hos Judarna herrskande åsigten, till följe af hvilken G. T:s hel. böcker ansågos på omedelbart sätt af Gud ingifna, öfvergick strax från början äfven till de Christna och tillämpades på G. och N. T:s skrifter utan åtskilnad. «De hel. Författarne», säger JUSTINUS MARTYR *) «behöfde ingen konstig vältalighet och ingen slug skrifkonst, utan de öfverläto allenast sin rena själ åt den gudomliga andans inverkan. Såsom stråken, då den far öfver zittran eller lyran, frambringar toner, så betjenade sig ock gudamagten af dessa fromma män, till att uppenbara oss de gudomliga och himmelska tingens kunskap.» De voro skrifvare, af hvilka Gud betjenade sig som sina Notarier och Amanuenser, blef innan kort en stående term inom kyrkan. Ja, för att desto fullständigare utesluta all förorenande mensklig medverkan, föreställde man sig från början den inspirerades tillstånd som ett fullkomligt undertryckande af den menskliga andeverksamheten genom den gudomliga inverkningen. Till följe

*) Cohortatio ad Græcos.

utaf allt detta var ock allt bokstafligen sannt och gällande utan åtskilnad för hvarje tid, utan afseende på de tidsförhållanden, hvari det gafs. Då nu dessutom förnuftet betraktades såsom af syndafallet fullkomligen förmörkadt och förblindadt, återstod således intet annat än att helt obetingadt dämpa förnuftets röst och endast erkänna Skriftens, om än oförstådda, bokstaf såsom sanning. «När jag vet, att det är Guds ord och att Gud talat så, så frågar jag icke vidare efter, hur det kan vara sannt, och låter mig nöja med Guds ord, det må rimma sig med förnuftet, huru det vill», säger Luther. — Väl hade han ifrån början utgått från andra åsigter, såsom han ock ofta i enskilda fall gjorde helt andra maximer gällande. «Säkert är, att det, som är emot förnuftet, långt mer är emot Gud, ty huru skulle det icke vara emot gudomlig sanning, som strider emot förnuft och mensklig sanning», yttrade han ock strax i början af sin Reformationsbana*). Att framtränga till en sådan uppfattning, att striden emellan skriften och hans förnuft upphörde, var honom emellertid icke gifvet. «Så djerf än Luther var», anmärker PANIEL**), «bäfvade dock hans ande tillbaka, då han helt oförmodadt såg sig inträngd på den förnuftiga betraktelsens område, för de helt oväntade, nya utsigter, hvilka mötte hans forskande öga. Att man allt hitintills icke vetat, hvad Christi rena lära är, — denna tanke förmådde den fromt troende Luther icke bära, och om den påträngde sig honom, så var han öfvertygad, att endast djefvulen kunnat ingifva honom en sådan gudlöshet. Det gick honom, såsom det alltid plägar gå alla, som ännu icke hafva fullkomligt genombildat sin öfvertygelse, han kunde icke finna den rätta medelvägen och var i fara att helt och hållet förlora Gud och Christus, om han ej tänkte sig dem under samma kyrkliga formler, vid hvilka han från ungdomen varit van.» «Alla våra trosartiklar» (näml. de gamla Katholska supranaturalistiska, som han ansåg för verkligt bibliska) «äro så höga, att ingen menniska kan

*) Die Schrift von den Geistlichen und Klostergelübden.
**) Die verschiedenen Theol. Richtungen in der Prot. Kirche unsrer Zeit, s. 26.

fatta dem utan den Hel. Andas nåd och ingifvelse. Jag vittnar och talar derom som en, som icke erfarit litet; och vill du äfven förvissa dig derom, så tag en trosartikel, hvilken du vill, om Christi menniskoblifning, om uppståndelsen o. s. v., och vill du fatta honom med ditt förnuft, skall du få ingen i behåll» *). Plågad af de starkaste tvifvel i anseende till många läror i sitt system, men anseende sin bättre insigt för Satans anfäktningar, visste han derföre ingen bättre råd vid enskilda dogmer, som förekommo honom sjelf «orimliga, löjliga och falska», än att *«vrida nacken af förnuftet, sticka ut ögonen på det och slå ihjel det odjuret»* **).

Vi vilja här icke upprepa den gamla frågan, huru en sådan gudomlig sanning, vid hvilkens undfående den egna andeverksamheten varit undertryckt, kunnat gifvas. Vi vilja endast fråga, huruvida ett sådant, den egna andeverksamheten undertryckande, bruk af en mensklig varelse kan vara Gud värdigt och ett gudomligt verk. Och för det andra, hvad verkan utaf ett sådant gudomligt ord, som det på intet sätt vore oss gifvet att fatta och tillegna oss, skulle blifva. Om, enligt Luthers eget medgifvande, förnuftet är något gudomligt, så skulle vi, derest vi ville taga Luther på ordet och slå ihjel det odjuret förnuftet, dermed ock tillintetgöra vår gudomliga del och endast få djuret i behåll. Må Ordet vara aldrig så ofelbart och visst, så kunde det under nämnda förutsättning väl fjettra och binda, men omöjligt upplysa och leda. «I ären kallade till frihet», Gal. 5: 13; «der Herrans ande är, der är frihet», 2 Cor. 3: 17 — dessa och dylika utsagor, af hvilka Skriften öfverflödar, skulle vi då nödgas stryka ut. Är Ordet ett uppenbaradt, så kan det dock intet uppenbara oss, med mindre det uppenbarade utaf oss, d. ä. af vår egen ande och vårt förnuft, fritt och med fullt samtycke erkännes och annammas. Erkänna vi alltså den Hel. Skrifts lära såsom en objectiv och för alla gällande gudomssanning, så kan hon dock endast så vida, som

*) Die Kirchen-Postille am Ostermontage.
**) Ausfürliche Auslegung des Briefes an die Gal. 3 Kap. v. 5.

vårt förnuft bejakar det, i denna egenskap erkännas af oss. En uppenbarelse, som det på intet sätt vore oss gifvet att fatta och tillegna oss med vårt förnuft, kunde följaktligen icke vara en uppenbarelse för oss, och måste, så vidt nu ingen annan organ att fatta det gudomliga än vår egen ande eller vårt förnuft är oss gifven, i egenskap af en gudomlig uppenbarelse äfven upphäfva sig sjelf. All absolut supranaturalism i den gudomliga läran och uppenbarelsen är derföre i sig sjelf ett oting.

Men har någon då påstått, det skulle den Hel. Skrift, utan all egen insigt och samtycke, kunna tillvinna sig någons erkännande? skall någon härvid invända. Vi måste medgifva, det visserligen ingen försökt, att theoretiskt strängt genomföra ett sådant påstående. Och äfven in praxi har man i tider, då man predikade den Christna tron med svärdet, väl icke velat grunda trons magt på detta egentligen; man använde endast svärdet, att dermed hålla det tygellösa, motsägande lättsinnet inom skrankorna, hette det. Skriften skulle blott genom sig sjelf ådagalägga sin gudomlighet och sin sanning, har man i Christenhetens alla tider äfven påstått och upprepat. Ånskönt man till stöd för sanningen och gudomligheten af hennes utsagor väl äfven åberopat profetiornas fullbordan och det underbara sätt, hvarpå hennes läror blifvit gifna m. m., så har man dock förnämligast åberopat sig den *Hel. Andans eget inre vittnesbörd* *). Men lika så ovedersägligt det är, att blott det lika fattar det lika, och att för erkännandet af Skriftens gudomlighet följaktligen erfordras öppenhet för den gudomsanda, hvilken uttalar sig i henne, en lika falsk ställning får saken emellertid, ej endast när det påstås, såsom det förr ofta skedde, att detta vittnesbörd skulle kunna vara emot det menskliga förnuftet, utan ock såvida möjligheten och nödvändigheten af ett förnuftigt begripande skall uteslutas. Skall med den Hel. Andans vittnesbörd förstås den omedelbara känsla, som väckes af Skriftens ord, så är för det första denna känsla sjelf

*) Ty hvilken menniska vet hvad i menniskan är, utan menniskans ande, som är i henne? Så vet ock ingen hvad i Gud är, utan Guds ande, 1 Cor. 2: 11.

ej mindre än det sätt, hvarpå dess vittnesbörd tolkas och förlikas med det uti den sinnliga erfarenheten gifna, beroende af det föregående bildnings- och utvecklingstillståndet, såsom det uti alla tider visat sig, och för det andra vore härmed endast ett subjectivt kriterium oss gifvet. Uti conflicten med andra trosförvandter, som åberopa sig samma skäl för gudomligheten af sina religionsurkunder, såsom Muhammedanerna t. ex., skulle vi alltså stadna vid blotta påståenden och bedyranden. Skola vi, enligt Skriftens egna ord, icke tro hvar och en ande, utan pröfva andarne, om de äro af Gudi, 1 Joh. 4: 1, 2, och vara alltid redo till att svara hvar och en, som begär skäl för det hopp, som i oss är, 1 Petr. 3: 15, så låter sig icke insses, hur detta vore möjligt, derest vår tro skulle grunda sig på blotta känslan. Väl särskiljer Skriften sjelfmedvetandet af det gudomliga ifrån det lägre sinnliga medvetandet. Då Petrus aflade inför Christus sin trosbekännelse och betygade, «Du är Christus, lefvande Guds Son» (Matth. 16: 16, 17), så svarade honom Jesus, sägande; «Salig är du, Simon, Jone Son, ty kött och blod hafver dig det icke uppenbarat, utan min Fader, som är i himmelen»; hvarmed alltså Jesus sjelf tillkännagaf, att denna tro, hvilken Petrus uttryckte, icke hvilade på sinnlig slutkonst, utan på förnimmelsen af den gudomsanda, hvilken i honom kungjorde sig. Att menniskan, inskränkt med sitt medvetande inom sinnlighetens lägre område, intet förnimmer af det Guds anda tillhörer, har man ej heller uraktlåtit att erinra och tillämpa både rätt och orätt i Christenhetens alla tider. Men ville man härutaf draga den slutföljd, det skulle menniskans förnuft öfverhufvud vara beröfvadt förmåga att åskådligt och begreppsmessigt fatta det gudomliga, så hafva vi ingen grund för en sådan. Annat än under förutsättning af ett begär efter sanning och en hos oss liggande förmåga att tillegna oss densamma, kunde Jesus aldrig hafva kallat sig *sanningen.*

Men om öfverhufvud allt seende inom sinneverlden är betingadt af 2:ne factorer, näml. af öga och ljus, så hafva vi härmed en analogie för det förhållande, som jemväl i andligt

hänseende eger rum. Af det förhållande, hvaruti ljuset, den objectiva, genom predikan, verldsbetraktelse, umgänge eller uppfostran sig meddelande, väckelsen och kunskapen står till det menskliga subjectets mottagningsförmåga, beror allt seende, och utaf beggederas intensitet den andliga klarsyntheten. Så till vida måste vi redan a priori finna en uppenbarelse antaglig. Den vishet och kärlek, om hvilken redan den medvetslösa naturen bär oss vittne, kan uppå sjelfmedvetandets högre område långt mindre förneka sig. Att, såsom vi äro kallade till ett lif i andan, bildningsmedel för utvecklingen af detta lif icke heller någonsin kunnat saknas, och att, på samma sätt som i jordens productionsförmåga outtömliga skatter äro nedlagda för våra timliga behof, så äfven med hänsigt till vårt andliga vara en källa är oss öppnad, som skänker vår ande nog, emot ett sådant antagande kan svårligen på förhand någon giltig invändning göras. Skriften sätter ock menniskan genast vid hennes skapelse uti Guds omedelbara gemenskap och låter henne af honom undfå sina bud, hotelser och löften. De svårigheter, dem man funnit vid antagandet af en uppenbarelse, härröra derföre otvifvelaktigt mest af en falsk tillämpning af densamma och utaf oriktiga begrepp om hennes betydelse och uppkomst.

Vi hafva redan anmärkt, att ifrån Christenhetens början ända tills medlet af sistförflutna seklet, då nya begrepp väcktes i detta hänseende af Semler, allt det, som innehölls i Bibeln ifrån dess första blad intill dess sista, ansågs för bokstafligen sannt och gällande för alla tider. Att starka betänkligheter häremot och nästan samtidigt med Christendomen sjelf blifvit framkastade, skall hvar och en finna naturligt. Ett ämne till anstöt voro framför allt de många förargliga historier, hvilka berättas om Guds heliga och utkorade män i G. T:s tid. Så hade de nästan samtligen sina många hustrur och sina frillor, hvilket helt synnerligen måste strida mot de begrepp om helgd i lefverne och könsumgänge, hvilka strax med Christendomen uppkommo. Så kunde man vid Skriftens loford öfver Jakobs fromhet icke förlika sig med det sätt, hvarpå han

tillnarrade sig sin faders välsignelse, 1 Mos. 27: 1—29; ej heller med hans bedrägliga, ehuru icke legalt straffvärda, sätt att rikta sig hos hans morbroder Laban, 1 Mos. 30: 25—43. Hos Abraham, den för sin tro och rättfärdighet i all synnerhet beryktade stamfadern för Israëls hus och med Guds löften benådade, kunde man icke undgå att anmärka det anstötliga i hans beteende i Egypten, 1 Mos. 12: 11—20; hvartill man väl kunde lägga det, änskönt af Ap. Paulus allegoriskt utsmyckade dock enligt våra begrepp och seder just icke riktiga och vackra, ehuru af Gud anbefalda förhållandet mot Hagar och Ismaël, 1 Mos. 21: 9—12. Och vidare, när vid berättelsen om Sodoms undergång förtäljes, huru Gud på underbart sätt, medelst änglars sändning, derur räddade den fromma Lot, medan den öfriga staden för dess innevånares syndighets skull förgjordes: så kunde man icke undgå att finna berättelsen om denne Lot och hans döttrar i 1 Mos. 19: 30—36 något vidrig. Det blefve för vidlöftigt att fullfölja dessa anmärkningar vid berättelserna om Mose, om David och Salomo med flera män, som utaf Skriften sjelf beprisas såsom gudfruktiga och rättfärdiga. Vidare har man ock icke underlåtit att anmärka det underbara begrepp om synd och om gudomlig rättfärdighet, hvilket berättelsen om den af David anbefallda folkräkningen och dess följder, 2 Sam. 24: 1—15; 1 Chr. 21: 1—14, gifver vid handen. Likaledes hafva de grymma utrotningsbefallningarna, 5 MoseB. 20: 10—17 m. fl. st., såsom skedda i Jehovahs namn, varit många till anstöt. De alltför anthropopatiska föreställningar om Gud, af hvilka det G. T. är uppfyldt, den ånger, med andra lidelser och affecter, som det tillägger honom, har man ock funnit oförenliga med hans oföränderlighet, hans allt skapande magt och allvetenhet. Betänkligheter häremot har man ock velat finna uti de motsägelser, som förekomma mellan särskilda delar af Skriften, ofta nog uppå samma blad. Så säges det, för att endast anföra ett, i 2 MoseB. 33: 11 om Mose, att Herren talade med honom, ansikte mot ansikte, såsom en man talar med sin vän. I 20 v. af samma Kap. heter det åter till honom

lighet. För somliga, hvilkas religiösa och sedliga bildningsgrad icke lät dem finna något anstötligt i den af Gud gifna befallningen till Israëliterna, att under sken af lån tillocka sig af Egyptierna deras silfver och kostbarheter (2 Mos. 11: 2, 3; 12: 35, 36) t. ex., var detta visserligen ett öfverflödigt verk; och dessa kunde så mycket käckare fara ut emot förnuftets förmätenhet att vilja döma öfver det heliga och öfver allt förnuft upphöjda, samt slå omkring sig med den redan af TERTULIANUS i omlopp satta supranaturalistiska formeln: «*Derföre att det är osmakligt, är det fullkomligt troligt; derföre att det är omöjligt, är det säkert*» *). För andra, hvilka icke så lätt kunde finna sig i en sådan supranaturalism, stod det allegoriska tolkningssättet öppet. Att ordameningen någon gång ledde till något obetydligt, ouppbyggligt eller till och med Gud ovärdigt, nekade man icke enligt detta tolkningssätt; men då uti den *andliga* meningen omöjligt något sådant kunde ligga, så ansåg man det onöjaktiga och anstötliga i ordameningen endast såsom en anvisning till en djupare andlig mening. Så förekommo Förf. af BARNABE Epistel de mosaiska spisförbuden för köttsliga, och han fattade dem derföre såsom bildliga varningar för vissa arter af osedlighet **). Så fann ORIGENES slägtregistren, reseberättelserna och familjehistorierna i Genesis m. fl. böcker allt för tomma enligt ordaförståndet för en af Gud ingifven skrift. Så har från början och ända intill närvarande tid *Höga Visan*, endast betraktad såsom en allegorisk klädnad för en högre andlig mening, försvarat sin höga plats bland den Hel. Skrifts canoniska böcker. På detta sätt inlades en högre, från bokstafven ofta snörrätt afvikande andemening. Och der den bokstafliga meningen nu innehöll något osedligt, der skulle enligt Origenes denna uppgifvas mot den andliga. (Att utom den andliga ännu finnes en tredje *himmelsk*, ofta nog lika mycket öfver andemeningen och ifrån denna skiljd, som andemeningen sjelf var upphöjd öfver den sinnligt bokstafliga, var

*) Prorsus credibile est, quia ineptum est; certum est, quia impossibile est. *Tert.* De carne Christi.
**) Ep. cap. 10.

först vår SVEDENBORG gifvet.) På detta sätt stod det nu hvar och en fritt att inlägga i Skriften hvad han behagade, och det en glödande inbillningskraft, ja icke sällan hierarchiska interessen kunde ingifva. Der åter en nyktrare sinnesrigtning gjorde allegoriens fantasmagoriska skimmer misstänkt, der kunde man uti många fall taga sin tillflykt till en sådan ombildning af bokstafven, att den ej mera innehöll något anstötligt. Så upptog MELANCHTHON t. ex. vid tolkningen af sådana ställen, som der det säges, att Gud förhärdat Pharaos hjerta och dylika, 2 Mos. 10: 1; Rom. 9: 17, 18; Joh. 12: 40, den Pelagianska tydningen, förklarande denna förhärdelse af en gudomlig *tillstädjelse*, icke af en gudomlig *verkan* (permissio, non voluntas efficax Dei)*); ehuru Biblen, der fråga är om Gud, allsicke vet af någon tillstädjelse. — Men om det på detta sätt gick för sig, att upprätthålla Skriftens anseende emot enskilda angrepp, ett värre utseende fick saken, då genom olika tolkning af Skriften andra ledde sig till helt olika resultater och äfven kättare med icke mindre eftertryck och styrka åberopade sig densamma för sina ifrån kyrkan afvikande läror. På grund häraf uppställdes, — då man dock ganska snart begynte förvexla den inre enheten i andan med den utvärtes enheten i den bokstafliga bekännelsen samt anse den sednare för lika nödvändig som den förra, — såsom en straffbar förmätenhet allt, som afvek från den gällande kyrkoläran. «*Att hålla, hvad alltid, hvad öfver allt och utaf alla blifvit trodt*» **), blef innan kort den maxim, som, fastän icke utan enskilda invändningar, gjorde sig allmänt gällande hela medeltiden igenom. Men härigenom trädde också en annan kunskapskälla, *traditionen*, vid sidan af Skriften. Kyrkomöten, uråldrigt bruk och anseende blef sålunda innan kort ett bålverk mot hvarje uppkommande ny lära, som icke utgick från Petri egen heliga stol. «Jag skulle icke tro evangelio, om icke den Katholska Kyrkans anseende förmådde mig dertill», sade också redan vid 4:de århundradets

*) *Loci theol.* de causa peccati et de contingentia.

**) Tenere, quod semper, quod ubique et quod ab omnibus est creditum, *Vincentius* af Lirinum. Jf. *Marheinecke*, System des Katholicismus, I. s. 58 o. f.

slut den frejdade Kyrkoläraren AUGUSTINUS *). Men huru stort Reformationens verk än var, i egenskap af en resning mot all sådan, all frihet, all pröfning samt derigenom också allt evangeliskt sinne i grund undertryckande, auctoritet, så var dock maximen sjelf för djupt rotad i tänkesättet, att kunna ens med reformationen häfvas. Möjligheten af en enhet i samma christliga kärlek och tro, under afvikande tolkning af enskilda läror, var en tanke, af hvilken icke ens Reformatorerne voro mägtiga. Man ihogkomme endast Luthers tolkning af Matth. 5: 19 **). I strid mot den grundsats, från hvilken reformationen sjelf ursprungligen utgick, infördes derföre i den förkastade Romersk-Katholska traditionens ställe en annan tradition, de symboliska böckerna. Hur uttryckligt dessa än sjelfva förklara, att de ej ville vara något annat än ett vittnesbörd om den då lefvande församlingens tro, men allsingen trosnorm för kommande tider ***), så var emellertid symbolbyggnaden knappt afslutad genom concordiæfor-

*) Contra epist. Fundamenti, 5.

**) "Jag skall så noga vaka derför", säger Luther i sin tolkning af nämnda ord (Luthers Skrifter. Öfvers. af Sondén. 6:te D. s. 67 o. f.), "att jag icke blott icke skall upplösa något, utan den, som är en predikare och upphäfver det minsta stycke eller låter det fara, han skall veta, att han ej är min predikare, utan han skall vara fördömd och utstött från himmelriket. Ty att han säger, *Han skall kallas den minste i himmelriket*, är intet annat, än att han icke skall vara i himmelriket." — — "Tänk nu sjelf efter, hvad Christus skall säga derom", säger han derpå om de Påfliga, "emedan han här fäller en så sträng dom, att den, som upplöser det aldraminsta budet, skall ej hafva någon del i hans rike, om han ock noga lärde och höll alla öfriga. Hvar menar du, att de hafva sitt hem, om ej i helvetesglöden, der den är som djupast." — "Men vi", säger han om sig sjelf, "vi kunne trotsa vår vederpart att visa oss i Skriften ett språk eller en artikel, som vi upphäfve eller icke rätt predike." Sjelfva hade de rätt, alla afvikande (aliter credentes et docentes) orätt och voro till den eviga pinan hemfallne; detta var tidens allmänna lösen.

***) "På detta sätt erkännes den Heliga Skrift såsom den enda domare, norm och rättesnöre, hvarefter alla dogmer böra ransakas och bedömas, om de äro gudaktiga eller gudlösa, sanna eller falska. Men öfriga symboler och andra skrifter erhålla intet dömande anseende, — ty denna värdighet tillkommer ensamt Skriften —; utan de redogöra endast för vår religion och visa, huru den Hel. Skrift i omtvistade stycken blifvit

mein, förrän man hastade att besvärja densamma såsom gällande för evärdliga tider. Väl skedde detta under den förutsättning, det dessa voro i öfverensstämmelse med Skriften; men då med detta dem tillerkända anseende sjelfva möjligheten af en bättre skriftutläggning förnekades, blef härigenom på äkta papistiskt sätt en authentisk skriftutläggning satt icke allenast bredvid utan öfver Skriften. Så stodo nu Lutheraner och Reformerta bredvid hvarandra, beggedera med sina symboliska Skrifter, beggedera åberopande sig samma Heliga Andas vittnesbörd till stöd för sin utläggning. «Så var nu den Helige Ande i Lutherska kyrkan en borgen för en i många lärostycken afvikande utläggning i den Reformerta: i hvilkendera af dem hade han rätt"? frågar Strauss *).

Gå vi nu efter dessa förutskickade anmärkningar till Biblen sjelf: så äro med hänsigt till G. T. Christus sjelf och hans Apostlar deruti ense, att anse detsamma för ett af Gud ingifvet ord. «Ransaker Skrifterna; ty de äro de, som vittna om mig», Joh. 5: 39. «Jag säger eder för sannt, tilldess att himmel och jord förgås, varder ej förgången den minsta bokstaf eller prick af lagen, förrän det är allt skedt», Matth. 5: 18, sade Jesus. «Hvadhelst som är föreskrifvet, det är föreskrifvet oss till lärdom, att vi genom tålamod och Skriftens tröst skola hafva en förhoppning», Rom. 15: 4, säger Ap. Paulus. «Vi hafve ett fast profetiskt ord, och J gören väl, att J akten deruppå; likasom på ett ljus, som lyser i ett mörkt rum, tilldess det dagas och morgonstjernan går upp i edra hjertan», säger Petrus, 2 Petr. 1: 19. Blir frågan åter om bruket af detta ord och om dess i alla tider fortfarande giltighet, så må vi äfven här se uppå det bruk, som N. T:s skriftställare göra af detsamma. Slå vi nu till den ändan upp det nyssnämnda Matth. 5 Kap., så finne vi, huru Christus, långt ifrån att erkänna en sådan giltighet, i många af de gamla budens ställe sätter sina högre och fullkomligare, v. 21, 22; 27, 28; 31, 32; 33—37; 38—

förklarad och förstådd af de lärare i Guds församling, som då lefvat." *Formula Conc.* De Compendiaria doctr. regula, 7, 8.

*) *Christl. Glaubenslehre*, I. §. 13.

41; 43—45. Ja, «om det första hade varit ostraffligt, så hade man ingalunda sökt rum för ett annat», säger Förf. till Ebreerbrefvet, Kap. 8: 7; och, hänvisande derpå till G. T:s egna förutsägelser om ett nytt förbund, tillägger han: *I det han säger ett nytt, föråldrade han det första.* Detsamma innefattas äfven i Petri förenämnda ord, då han liknar det vid ett ljus, som lyser tilldess det dagas. Alltså var genom ljuset af G. T:s ord dock ännu icke dagen uppgången. Jemföra vi härmed Christi ord, då han betecknar sig sjelf såsom ljuset och sanningen, Joh. 8: 12; 14: 6 m. fl., så ligger i sakens natur, att, derest dessa beteckningar skola i full mening tilläggas Christus, den fulla sanningens besittning omöjligt kan tilläggas någon mer, samt att det ljus, som G. T:s ord meddelar, omöjligt kan vara något mer än blotta morgonrådnadens skimmer af det i Christo uppgångna nya och fullkomliga, men att det dermed äfven sjelft är underkastadt den lagen, att, då det kommer, som fullkomligt är, det vänder åter, som endels är, 1 Cor. 13: 10. Att N. T. så ofta hänvisar till det G., har alltså äfven deruti sin naturliga förklaringsgrund, emedan menniskorna utan det sistnämndas förberedande undervisning omöjligt skulle hafva rätt fattat och förstått det förstnämnda. Om först medelst det nya genom Christum uppgångna ljuset dagen var inne samt dermed förklaringen öfver allt Guds råd bragt till fullbordan, så kunde dock denna förklaring sjelf icke förstås, såframt icke det nya fattades i sitt sammanhang med det förberedande gamla. Så länge den Christna sanningen sjelf ej blifvit uttömd och uti hela sin vidd gjord till vår egendom — hvad hon väl aldrig blifver, förrän med dagarnas slut — så länge skall, för detta sammanhangs skull och för den härigenom oss tillflödande undervisning, det G. T:s ord väl äfven bibehålla sin nödvändighet och vigt; men icke så, som måtte vi derföre i detta redan vänta det fulla ljus, som blott det N. T. kan meddela. Endast såvidt vi fatta det i detta sammanhang men dervid tillika försätta oss på den ståndpunkt, som menskligheten och specielt det folk, för hvilket det gafs, vid dess förkunnande innehade, kan det för oss blifva undervisande; men

såvidt åter vår ståndpunkt såsom Christna väsendtligen är en högre och annan, så kan det för oss ej anses annat än för afskaffadt. Ville vi derföre utan all hänsigt till N. T. göra bruk af det G., så äro vi på grund af det Nya på intet sätt berättigade dertill; men detta kunde ock, såsom det skett, blott missleda och förvirra, i stället för att upplysa och leda. Att såväl de Symboliska böckerna som de hos oss ännu brukliga Dogmatiska läroböckerna i allmänhet ej närmare vidröra eller ens omnämna detta förhållande mellan G. o. N. T., må derföre anmärkas såsom en brist. — Hvad slutligen det uppenbarade ordet öfverhufvud angår, betygar N. T., att bokstafven dödar, men andan gör lefvande, 2 Cor. 3: 6. Icke uti bokstafven i och för sig utan uti den anda, af hvilken han är ett uttryck, är alltså sanningen. Endast i den mån samma anda, af hvilken allt får sin enhet och sin förklaring, genomgår hvarje enskild lärosats och föreskrift, så att de alla blott framställa olika yttringar af samma andliga lifsenhet, får derföre hvarje enskildt bibelställe sin riktighet. Har någon en profetia, så vare hon ens med tron, d. ä. om någon vill tolka Skriften, så må han tillse, att allt fattas i samma evangeliska andas ljus, heter det derföre i Rom. 12: 6. Att sammanhang, tid, personliga och lokala förhållanden härvid ingalunda må förbises, är af sig sjelft tydligt. Men då nu intet kyrkosamfund uraktlåtit att yrka en sådan samstämmighet (analogia fidei) för sitt uppfattningssätt, så antydes redan härmed, det all väsendtligare olikhet i tolkningen af enskilda ställen alltid hvilar på en olika grundåsigt eller uppfattning af det hela.

Här blir nu stället att närmare redogöra för uppenbarelsens begrepp och uppkomst. Fråga vi alltså: hur uppstod det N. T:s ord och hvaraf utgöres det? så visar sig, att hvilket underbart verk af gudomlig vishet det än är, det dock är en, på helt naturligt sätt tillkommen, product af Christi varelse. Med undantag af den profetiskt mystiska skriften, Johannis Uppenbarelse, utgöras alla N. T:ts öfriga skrifter af historiska berättelser och bref. Att Christi Lärjungar och deras närmaste efterföljare, i hvilkas innerligaste åstundan det måste

ligga, att troget förvara i sin hugkomst hvarje drag af den gudomlige Mästaren, af dessa tecknade sig till minnes till andras upplysning de märkligaste, är helt naturligt. Detta påkallades dessutom af tidens behof, då andra oäkta (apokryfiska) berättelser begynte sättas i omlopp. Så börjar och Lucas sitt evangelium med en helt okonstlad inledning, i likhet med andra profanskribenter, utan att för detta företag åberopa sig någon särskild härtill gifven gudomlig impuls. Så anför äfven Johannes såsom grund för sina anteckningar om Jesus, att, medan han icke fann för godt att anteckna allt, hvad han talade och gjorde, dessa skrefvos, »på det J tro skolen, att Jesus är Christus Guds Son, och att J genom tron skolen hafva lif uti hans namn», Joh. 20: 31. Pauli bref, hvilka utgöra det mesta af icke historiskt innehåll, härrörde mest af tillfälliga anledningar, innefattande en på dessa förekommande fall tillämpad Christendom. Men om något utomordentligt bistånd vid detta författareskap vet ingen att förtälja, och någon utomordentlig, i tidsomständigheterna icke redan härtill gifven föranledning beropar sig heller ingen, med undantag af Förf. till Joh:s Uppenbarelse. Uppenbarelsens egentliga kärna är derföre tillkomsten af en sådan person som Jesus, hvilken, ehuru han sjelf icke skref något, dock dermed, att han gaf upphofvet åt en Christen församling, äfven gaf upphof åt detta verk, så väl som åt allt annat, som är en frukt af Christendomen. Författarne sjelfva åter voro menniskor, behäftade med menskliga brister, i likhet med alla andra. Vi må, om härför bevis skulle erfordras, blott åberopa oss den Christna församlingens förste föreståndare Petrus, Ap.G. 10: 1—11: 18; Gal. 2: 11—14. Att de i sitt författareskap upphörde att vara menniskor, är uti Skriften sjelf ika litet antydt, som det är antagligt. Men dermed att de sjelfva voro genomträngda af Christi bild och kunde på ett för den Christliga lifsutvecklingen erforderligt sätt framställa denna bild, derigenom voro de äfven kallade att fortplanta och förvara den Christna uppenbarelsen för evärdliga tider. Tänka vi oss alltså vid *uppenbarelse* uppgången af någon ny alltomfattande

gudomssanning, hvarigenom det religiösa lifvet och genom detta äfven det öfriga menskliga lefvernet på ett egendomligt sätt bestämmes; så hvilar det utomordentliga och underbara uti alltsammans förnämligast på tillkomsten af en sådan person. Afgörandet af den frågan, huruvida den Hel. Skrift är den enda sjelftillräckliga källan för all gudomssanning, hvilar således närmast på den om Christi egen persons tillräcklighet för ingjutandet af det rätta gudomslifvet hos vårt slägte, och dernäst på den, huruvida dragen af hans gudomliga bild nog tydligt innehållas uti Skriften, att derigenom för hvarje tid kan på ett fruktsamt och öfvertygande sätt ådagaläggas, hvad till ett Christligt lif hörer. Förutsatt således, det skulle vår närmaste religionsurkund, det N. T:s blad, bära spår af den menskliga ofullkomligheten: så är det dock fullt fullkomligt för sitt ändamål, såvidt det meddelar oss nog för en fullkomlig uppfattning af Christi väsende och anda. Men skulle på sådant sätt jemväl det N. T:s verk framställa sig som ett fullt menskligt, så inlyser genast, att det dock härmed intet förlorar af sin gudomlighet *). Ej mindre dess innehåll än den gudomliga ledningen i dess affattande skall icke desto mindre tillförsäkra det den rang, som det från Christendomens början innehaft. Blef menniskan från begynnelsen skapad till Guds afbild, så kan det gudomliga och det rent menskliga aldrig vara i strid emot hvartannat. Tvärtom ju mer menskligt fullkomlig en sak är, desto gudomligare, och ju gudomligare, desto mera sannt msnsklig. — Men likasom N. T. just genom undervisningen om *Christus* och det genom honom uppkomna nya lifvet bildar ett helt, så utgör för G. T. *lagen*, d. ä. den genom Mose gifna hela religiösa, sedliga och borgerliga institutionen för Abrahams afkomma, dess egentliga medelpunkt och kärna. De öfriga G. T:s heliga Guds män och Profeter fortbildade och full-

*) Synnerligen har det fägnat mig, att sedan detta redan blifvit nedskrifvet, se denna åsigt, till hvilken jemväl de flesta nyare Tyska Theologer närma sig, klart uttalad af *Milman*, *History of Christianity*. Theologisk Tidskrift af *Fahlcrantz* m. fl. 1842.

kommade endast det verk, till hvilket grunden redan blifvit lagd genom Mose. Men om för oss det G. T. har sin förnämsta betydelse såsom ett förberedande verk för det Nya, så visar sig äfven den helt synnerliga gudomliga ledningen i detta verk ej mindre uti dess lämplighet för den ståndpunkt af odling, som folket vid dess affattande innehade, än i det sätt, hvarpå med framskridandet af denna odling det Nya förbereddes. Annorlunda talar uppfostraren till det späda barnet, annorlunda till den redan mognade ynglingen. Att i det G. T:s ord, såsom gifvet för en tid, då folket ännu icke var moget för den rätta gudskännedomen, äfven ofullkomligheter uti det religiösa och sedliga föreställningssättet måste kungöra sig, är helt naturligt. Om Sonen såsom den ende fullkomlige skall förblifva höjd öfver alla, så måtte det tvärtom förundra oss, om något fullkomligt kunnat gifvas genom ofullkomliga.

Lämpa vi alltså begreppet uppenbaradt på G. och N. Testamentets Kanoniska Skrifter: så är för det första emellan sjelfva dessa båda förbund, ej mindre till upphofsmän än till tid och verk, en betydande skilnad. Det förra var ett verk utaf ofullkomliga, som äfven vid de ord och de himmelska budskap, som de förde, blott allt för litet förstodo den himmelska Herrens råd i hela deras syftning och vidd; det sednare ett verk af den allena fullkomlige och uti Fadrens hemligheter invigde Sonen, jf. Ebr. 3: 5, 6. Det förra var ett förberedande och ofullkomligt, gifvet blott för en tid af fåkunnighet i andliga ting; det sednare ett fullbordande, fullkomligt och för all evighet gifvet. Men uti samma mån måste vi äfven ställa det ord, som beskrifver oss Sonens verk, öfver det Gamla Förbundets, så att det sednare icke ensamt för det latenta djup, som ligger uti detsamma, fastän beslöjadt under ofullkomliga former, utan ännu mer för sitt sammanhang med det Nya och för den säkerhet, hvarmed det på detta hänvisar, innehar sitt höga värde. Men härmed förvägras heller icke de öfriga religionssamfunden utom Christendomen, att tillägga sin religions upphof och heliga läror namn af uppenbarelse, om de så åstunda. Då Paulus kallar *verlden* en gudomlig uppenbarelse, Rom.

1: 19, 20, alldenstund denna vanligtvis väcker det ursprungligaste och första medvetandet af Gud, så må vi så mycket mer beteckna med detta namn de facta, som gifvit upphofvet till någon ny gestalt af det religiösa lifvet, ehvad nu denna gestalt må vara mer eller mindre fullkomlig eller ofullkomlig. Hvad slutligen ordet *inspiration* eller gudaingifvelse vidkommer, så tillskrifver för det första Bibeln sjelf jemväl all utmärktare artistisk förmåga en gudomlig anda, 2 Mos. 31: 2—4, och Cicero anmärker, det ingen stor man någonsin varit utan en viss gudomlig ingifvelse *). Men vilja vi uti inskränktare mening bruka detta ord om den verksamhet af Guds anda, medelst hvilken på utomordentligt sätt eller utan vanliga medelorsakers mellankomst (sine causarum externarum interventa) någon viss andlig kunskap eller väckelse meddelas åt en menniskas själ, så må för det första anmärkas, att det sätt, hvarpå rörelser, tankar och beslut ursprungligen väckas i en menniskas själ, på en gång både är så ytterst mångfaldigt och tillika så hemlighetsfullt och outredt. Att plötsligen, ehuruväl sällan utan en hemlig förbindelse med det öfriga handlings- och umgängessättet, sådana rörelser uppstå, som, jemte det de uppdaga för andan någon ny sida af Guds råd och hans väsendes hemlighet, tillika på afgörande sätt bestämma hela sinnes- och lefnadsrigtningen, kan förutsättas såsom ett bekant psychologiskt fenomen. Till dessa kunna vi hänföra Petri dröm i Ap.G. 10 Kap., det afgörande momentet i Pauli omvändelse, Ap.G. 9: 3—6, m. fl. Blott måste anmärkas, att, derest Christus skall förblifva vårt enda ljus och vår sanning, alla sådana väckelser och inspirationer, eller huru vi må kalla dem, alltid förblifva underkastade den uti Christo oss kungjorda sanningens bedömande och måste med denna på lefvande och fruktsamt sätt låta förknippa sig, så framt de må anses för ingifvelser af Guds, men icke af svärmeriets och lögnens ande. Vår kyrka kan icke heller nog berömmas för den förståndiga nyktra besin-

*) Nemo vir magnus sine afflatu aliquo divino umquam fuit. *De nat. Deor.* II, 166.

ning, hvarmed hon till skydd mot alla, på föregifna andeingifvelser sig stödjande, svärmerier beständigt hänvisat till det uppenbarade Ordet. Men änskönt exempel på sådan ingifvelse anföras af N. T:s Författare, så anföra de dock icke, såsom förut redan blifvit anmärkt, det deras Skrifter tillkommit genom en sådan. Dessa visa sig fastmera som en uti vanlig ordning tillkommen product af den öfver alla gemensamt utgjutna Christliga Andan. Att åter i G. T:s tid, så försänkt i det sinnliga och utvärtes anden då ännu var, allt det, som ryckte densamma derutöfver, mer måste kläda sig uti hänryckningens, i profetians och undrets form, likasom det också endast i denna form kunde behörigt verka på det i sinnligheten försänkta folket, är helt naturligt. Högst märkliga äro emellertid de kraftiga varningar mot falska profeter, som till och med i Pentateuchen gifvas, 5 Mos.B. 13: 1—8; 18: 20—22; till skydd mot hvilka hänvisas på ena stället till profetians enlighet med lagen och den i denna förkunnade tron på Jehovah, men, derest folket icke härutaf vore istånd att bedöma profetians falskhet eller sanning, allt hemställes under framtidens dom.

Sammanfatta vi nu till ett slutligt resultat det i det föregående sagda: så stadnade, såsom förut blifvit anmärkt, vid frågan om den Christna sanningens källa, Reformatorerne vid blotta hänvisningen till Skriften i dess abstracta allmänhet, såsom den enda normen och domaren i trossaker, utan att ännu närmare bestämma förhållandet emellan G. och N. Test. och ännu långt mindre afgöra, huruvida den enstaka bokstafven eller den uti denna bokstaf uttryckta andan eller ideen i sin enhet borde anses för den dömande normen. Men att man i förra hänseendet, med upphäfvande likväl af den Judiska ceremoniallagen, stödde sig på det G. och N. T. utan åtskillnad och i det sednare fasthöll sjelfva bokstafven som den egentliga normen, visar sig af det bruk, som de gjorde af densamma. Och huru man härigenom, ej mindre än genom den uppenbarade lärans påstådda strid emot och ofattlighet för allt förnuft, ånyo råkade ut för en ny papism, har äfven i det föregående blifvit visadt. Hvad särskildt uppenbarelsens för-

hållande till förnuftet angår, så bör blott tilläggas, det ingen sanning någonsin framstått på andens område, som icke alltid, åtminstone för någon tid, varit underkastad missförstånd. Att sjelfva den absoluta gudomssanningen, ju inskränktare den menskliga fattningsförmågan är, dess mer är underkastad förtydning, är derföre helt naturligt; men hvaraf allsicke följer, det skulle denna vara i strid emot eller ens öfver det menskliga förnuftet i sig. Men om af nyare, till och med Svenska, Theologer den fordna läran om dess strid emot förnuftet allmänt blifvit öfvergifven, så är den det dock blott till hälften, så länge läran om dess upphöjdhet öfver allt förnuft ännu qvarstår. Just af vår tro på det gudomliga Ordets ofelbarhet — en tro, som måste vara desto starkare, ju mer vår egen själ blifvit upplyst och värmd utaf dess ljus — måste fastmer följa, att Ordet, endast uti den mån vi på förnuftenligt sätt tillegnat oss det, kan vara lefvande och fruktsamt för oss. Om öfverhufvud intet, lika litet andligen som lekamligen, kan vara till för oss, med mindre det ingått i massan af våra begrepp och föreställningar, så kunna de tankar och de beslut, som deruttaf väckas, förutan en sådan förnuftsenlig tillegnan, aldrig blifva en vår tillhörighet och egendom. Vi skulle den förutan ännu alltid fortfarande drifvas af Ordet såsom af något främmande; men dermed skulle heller icke sanningen, enligt Christi ord Joh. 8: 32, göra fria, och icke heller den gamla profetian om Guds lags inskrifvande i våra hjertan (Jer. 31: 33) gå i fullbordan. Inskrifven i våra hjertan kan aldrig Guds lag vara, med mindre Guds lag sammansmält till ett med vårt förnufts, så att vi, i det vi lyda Guds röst, blott lyda sanningens egen, och äro Guds Ord undergifna, blott derföre att vi i detta hafva erkänt och förstått sanningen. Derföre gör oss sanningen, i det hon gör oss fria, tillika fria från Ordet sjelft såsom ett blott utvärtes band, så att det nu endast såsom annammadt och tillegnadt af vår egen ande blir vår ledstjerna; men allt, det vi på sådant sätt icke tillegnat oss, frånskiljes såsom ämnen, dem vi ej ännu hunnit taga i besittning, emedan vi ännu icke hafva fattat dess mening. Endast så

fattadt, kan Guds Ord lossa vår andes band, då deremot annars, betraktadt såsom en kunskap öfver vårt förnuft, det endast kunde med auctoritetstrons magt fjettra och döfva, samt således blott alstra död i stället för lif. Från detta auctoritetstvångs träldomsok har, oaktadt den i dess upphof ursprungligen härtill gifna rigtningen, vår kyrka lika litet behållit sig fri som någon annan. Termer, sådana som denna, att man på detta sätt gör förnuftet till domare öfver uppenbarelsen, må härvid på intet sätt förskräcka oss, alldenstund lika litet uti religionsangelägenheter, som i allt annat, någon annan organ blifvit oss gifven, för att skilja emellan sanning och lögn. Men om för det andra ofelbarheten härigenom förflyttas ifrån en ofelbarhet i hvarje bokstaf till en ofelbarhet i sjelfva den ledande ideen eller andan, sådan den ifrån Christus utgick och uti Skriften med tillräcklig klarhet finnes återgifven: så upptages härmed endast i theorien, hvad strax från reformationens början gjorde sig gällande in praxi. Ingen har friare behandlat den Hel. Skrifts codex, än Luther sjelf*), oaktadt hans öfriga stränga utfall mot förnuftet; ingen vågar heller nu mera bestrida nödvändigheten och nyttan af Bibelkritik, oaktadt rättigheten härtill väl aldrig varit symboliskt eller theoretiskt medgifven. Men oafsedt att sålunda textkritikens frihet aucto-

---

*) Se ibland annat följande:
"Dass die Epistel an die Hebräer nicht S:t Pauli noch einiges Apostels sey, beweiset sich aus Kap. 2: 3. — Man mag sie den apostolischen Episteln nicht allerdings gleichen. — Die Epistel Jakobs achte ich für keines Apostels Schrift. — Johannis Evangelium, S:t Pauli Episteln und S:t Peters erste Epistel sind die rechte Kern und Mark unter allen Büchern (des N. T.). — Die Epistel *Judæ* kann niemand läugnen, dass sie ein Auszug oder Abschrift ist S:t Peters andrer Epistel. Also redet er von den Aposteln als ein Jünger längst hernach und führet auch Sprüche und Geschichte an, die in der Schrift nirgend stehen. — Die Offenbahrung Johannis halte ich weder für profetisch noch apostolisch, — sondern achte sie fast gleich dem 4:ten Buche Esr. und kann allerdings nicht spüren, dass es vom heil. Geiste gestellt sey. Jedermann halte davon, was ihm sein Geist giebt; mein Geist kann sich in das Buch nicht schicken." *Bretschneider*, Handbuch der Dogmatik, 3. Aufl., I. s. 267.

riseras, är vigten af nämnda princip i annat hänseende vida större och afgjordare. Ty härigenom rigtas uppmärksamheten odelad på totalinnehållet, d. ä. på andan och väsendet af det hela, för att från detta leda sig till det enskilda. Och derigenom att tolkningen på sådant sätt bringas under vissa allmänna grundsanningar, förebyggas lättast alla enskilda hugskott och all ofruktsam ordstrid. Härigenom afgöres ock lättast Christendomens ända intill närvarande stund ifrågasatta nödvändighet och öfver all annan vishet upphöjda, evigt gällande värde.

Detta leder oss nu till innehållet, men härmed först till frågan om Christendomens egentliga grundidé.

---

2 Kapitlet.

Christendomens egentliga fundamentalartikel, Christi verk.

Först med reformationen genom striden mot Romerska kyrkan uppstod egentligen fråga om fundamentalartiklar. Om alltid till och med omedvetet ett, om än löst och bristfälligt, sammanhang emellan de särskilda trossanningarna egt rum och redan under Medeltiden ett systematiskt behandlingssätt gjort sig gällande, så utbildade sig likväl med reformationen medvetandet och nödvändigheten af detta sammanhang till långt större klarhet. Men härmed fick äfven polemiken på visst sätt en ny vändning. Nu gällde det att afgöra, hvilka läror som borde anses för grundväsendtliga eller icke, eller, såsom det på konstspråket hette, *hvilka läror man icke utan den eviga salighetens förlust kunde vara i okunnighet om eller förneka.*

I detta hänseende förklaras i 2:dra Del. af Smalkaldiska Artiklarne med flera ställen af våra Symbol. Böcker, att detta är den förnämsta och hufvudartikeln, »att *Jesus Christus*, *vår Herre och*

Gud, är död för våra synder, och att vi alla hafva syndat och rättfärdiggöras utan vår förskyllan och utan all vår egen förtjenst af Guds nåd genom den återlösning, som i Jesu Christo skedd är.» «I denna artikel», heter det vidare, «innefattas allt som vi läre, betyge och förfäkte mot påfven, djefvulen och all verlden.» Här måste nu först bestämmas, hvad Luther härmed menade, innan vi kunna gå till den andra frågan, huruvida detta, såsom det fattades af Luther, af våra Symb. böcker och vår kyrkas äldre Theologer öfverhufvud, verkligen utgör hufvudsumman utaf Christendomen.

Det tillstånd af förfall uti kyrkligt hänseende, af vidskepelse och råhet med deraf följande sedeförderf, som föregick reformationstidens början, är bekant. Man hade, skref en Förf. från denna tid*), allsicke predikat mer än historiskt om Christi lidande, men icke om tron, hvarigenom hans rättfärdighet och helighet fattas och det eviga lifvet ernås; man hade beskrifvit honom såsom en sträng domare, som skulle fördöma dem, som icke frälstes genom de heligas och munkarnas förböner i förening med goda verk. I afseende på goda verk var likväl icke fråga om andra än dem, af hvilka presterskapet sjelft drög någon fördel; och dem, hvilka uraktläto dessa, dömde man till helvetet och skärselden. Om någon annan religiös undervisning var här ej fråga. Man underhöll allenast med de mest osmakliga legender den rådande vantron. Uti ett ändlöst upprepande af *Pater noster*, af *Ave Maria* och böner till helgonen bestod andakten; på helgedagar och vallfarter var ingen ända, och nästan intet berg och ingen skog fanns, dit de ej anställdes. Presterskapet hade, i förening med munke- och nunne-ordnar, förökat sig till oerhörd mängd, och deras hufvudsakligaste förrättning bestod i själamessor för de aflidna. — Naturligt, att med de utsväfningar och den otukt, som vanligen rådde ibland dessa, hvilkas ord dock skulle frälsa från afgrundspinan, å ena sidan förakt utbredde sig mot presterskapet och mot allt heligt, liksom å

*) *Myconius* i *Arnolds* Kirchen- u. Ketzerhist. I. s. 570.

andra sidan nedslagenhet och bekymmer väcktes hos de allvarligt sinnade. Vid sidan af detta sedeförderf gick derföre hos andra en mörk rigoristisk stränghet, stegrad i samma mån, som hoppet om ett bättre syntes fåfängt. Till dessa sednares antal hörde Luther, och uti dessas krets var han fostrad.

Hans ända till ängslan och försagdhet drifna samvetsgrannhet, som till en icke ringa del var att tillskrifva en rättsinnig, men ock oblidkeligt hård uppfostran, bidrog dessutom en annan bekant händelse att nära. Då på en vandring (1505) hans vän träffades af åskan vid hans sida, föll tanken på döden, domen och evigheten så fruktansvärdt öfver honom, att han mot sina föräldrars uttryckliga vilja gick i kloster, för att med klosterlig stränghet *förtjena* saligheten. Den obetydligaste förseelse gjorde hans scrupulositet till en synd, den han med de förfärligaste castigationer trodde sig böra försona; men hvarvid hans själ likväl aldrig fann lugn. Först genom talet om Christo och hans för oss runna blod vann han frid. «Ehuru jag lefde såsom en helig, ostrafflig Munk», säger han, «fann jag mig dock en stor syndare inför Gud, och dertill af beängstadt oroligt samvete, och tilltrodde mig icke att kunna försona Gud med min förtjenst. Det ordet, Guds rättfärdighet, hatade jag och älskade allsicke denne rättvise och vredgade Gud, som straffar syndare, utan hatade honom och vredgades hemligen och med riktigt allvar mot Gud, att han ej åtnöjde sig med att genom lagen förskräcka oss arma fördömda menniskor, oberäknadt allehanda detta lifvets jämmer och elände, utan ännu långt mer ökar denna ångest genom Evangelium — — Men då jag genom Guds nåd märkte, huru orden hänga tillhopa och lärde förstå, huru rättfärdigheten förvärfvas genom tron på Guds nåd — då kände jag strax, att jag var född på nytt och hade funnit en vidöppen dörr till paradiset» *). Här hafva vi nyckeln till Luthers hela utvecklingsgång. Lägga vi ännu härtill hans före bekantskapen med Bibeln gjorda flitiga

*) *Müllers* Denkwürdigkeiten aus der Geschichte des Christenthums. II. s. 56.

studium af Augustinus, samt gifva vi dessutom akt på det ännu långt mer än allt annat inverkande tidslynnet, hvilket gaf åt det samtidigt både i Tyskland och Schweitz företagna Reformationsverket en nästan fullkomligt enahanda charakter; förklaras härutaf tillfyllest sjelfva lärans beskaffenhet.

Var alltså Gud en Fader — med detta af Frälsaren helgade ord älskade äfven Luther benämna honom —, så måste vi, för att fatta honom enligt den tidens föreställningssätt, tänka oss en Fader enligt tidens sed. Men till faderlighetens insignier hörde i denna tid framför allt det straffande riset. Med kroppslig aga afbötades allt, der icke undantagsvis penningens försonande magt gjort sig gällande. Samma strafflag, som skipades i stort af det borgerliga samhället, samma strafflag höll äfven, änskönt i något förmildrad gestalt, sin tunga hotande hand öfver familjen och skolan. Hvarje, om än aldrig så oförvållad, förseelse var derföre belagd med straff. Om Luther berättas, huru han piskades af sin moder ända till blod för en nöt*). Den himmelske Fadren tillkom derföre framför allt den straffande rättvisan såsom hans första attribut. Och då de sjelfpålagda castigationerna intet gällde och icke förmådde skänka syndaförlåtelsens förvissning, och icke heller, enligt den tolkning man gjorde af Ps. 19: 8, 9**), en broder kunde förlösa den andre eller Gudi försona någon, men straff likväl enligt den gudomliga rättvisans kraf borde lidas: så återstod för beängstade och botfärdiga syndares benådning ingen annan tillflykt och tröst än Jesus Christus. Han hade, i det han oskyldig led korsets pina och ångest, burit straffet i vårt ställe och härmed förvärfvat oss förlåtelse.

I sammanhang härmed må vi nu äfven helt generelt betrakta den sedligt praktiska sidan i dess förhållande till denna försoningstheori. Det visar sig genast af de nyss anförde dragen af Luther, att han från början allsicke var den rådande

---

*) *Müller*, anf. st. s. 53.

**) Sammanhanget visar, att på det anförda bibelstället endast är fråga om förlossning från grafven, när dödens förelagda stund är inne.

kyrkan obenägen. Så mycket tvifvel än allestädes rådde under en sådan tid af kyrkligt förfall, och framför allt bland de till sina seder mer oförderfvade Tyskarna, — ett tvifvel, det kyrkan med allt sitt hot och sina inqvisitionsrätter ej mägtade hindra att gifva sig luft: så var dock Luther i förstone på intet sätt smittad af detsamma. Tvärtom, i full förtröstan, att han i kyrkans innersta helgedom skulle finna den ro till sin själ, som han sökte, iklädde han sig munkdrägten. Men fann han sig bedragen på kraften af alla utvärtes verk för sin själs ro, så fann han sig i anseende till den sedliga helgden icke mindre bedragen. Änskönt han äfven inom klostermurarna fördes i umgänge med många rättskaffens män, så öppnades likväl här först hans ögon för det rådande sedeförderfvet inom Kyrkan, och hvilket sedeförderf han af en resa (1510) till Rom, som han uti sin menlöshet hade föreställt sig såsom helighetens säte, och af en 1516 gjord klostervisitation i Sachsen i hela sin vidd lärde känna. Härigenom skingrades nu för hans ögon den helgongloria, som hitintills hade hvilat öfver den presterliga ordinationen och det invigda lifvet i klostercellerna. I öfrigt öppnades för honom egentligen inga nya och högre utsigter öfver vårt lifs sedliga bestämmelse. Att för en så allvarligt om dygd sig beflitande man, som Luther, Evangelium äfven i detta hänseende skulle uppdaga mången kostelig perla, är klart; men sitt förnämsta värde fick det, emedan den tyngd af syndaångest och fruktan för Guds vrede, som hitintills hvilat öfver hans själ, genom detsamma aflyftes. Och då han i detta hänseende nu kände sig lättad och en ny menniska, så föddes härigenom äfven den rätta sedliga kraften och frimodigheten; den förut försagde blef oförfärad. Oaktadt reformationen ej mindre till sin närmaste föranledning än till sitt syfte var af en praktiskt sedlig tendens, förklarar sig dock häraf, hvarföre läran om syndaförlåtelsen eller om rättfärdiggörelsen, såsom den i det dogmatiska språkbruket benämndes, blef den egentliga grundstenen i den nya kyrkobyggnaden. Så uti negativt som i positivt hänseende lämpade sig denna till utgångspunkt. I negativt: emedan, då hvarken aflatet

eller själamessor, eller helgonens förböner. eller några goda verk kunde rättfärdiggöra inför Gud; alla messor, alla vallfarter, all helgondyrkan, alla klosterlöften, penitenser och öfriga ceremonier måste icke allenast anses för öfverflödiga utan för rentaf skadliga, till följe af det bedrägliga sken, hvarmed de höllo menniskors själar fångna och stängde den rätta vägen till friden och barmhertigheten. I positivt: emedan, då ingen syndaförlåtelse kunde undfås utan bättring och tro, för sjelfva annammandet af den genom Christus oss förvärfvade benådningen, den rätta botfärdiga sinnesbeskaffenheten förutsattes såsom ett villkor, men hvilken sinnesbeskaffenhet åter först genom den vunna förvissningen om benådning erhöll kraft att kungöra sig i lefvernet.

Det är bekant, att Luther från början allsicke ville skilja sig från den bestående kyrkogemenskapen; han ville blott afskaffa de rådande missbruken och förvillelserna så uti läran som uti lefvernet och culten. Han menade sig också med sitt verk, i likhet med de öfriga Reformatorerna, blott upprätta och på en fastare grund befästa den ursprungligen gällande läran. Utaf den fördom och farhåga mot allt nytt, som nästan från Christenhetens början intill närvarande tid utgjort ett stående drag uti den gällande kyrkotron, var, såsom förut redan blifvit anmärkt, icke mindre Luther betagen, än hans samtida. Med allt beropande på blotta Skriften, skulle dock Luther sjelf svårligen vågat framträda med någon lärosats, för hvilken han icke hade, eller åtminstone mente sig hafva, en auctoritet att åberopa i den äldsta Christna kyrkan. Också måste medgifvas, det denna fundamentalsats, på hvilken Reformatorernas lärobyggnad hvilar, allsicke är någon ny; den går fastmer tillbaka till Christendomens första sekler. Ehuru äran af satisfactionslärans utbildning derhän, det skulle Christi lidande hafva varit ett af Guds rättvisa påkalladt, af Christus öfvertaget lidande i vårt ställe, hvarigenom nu den straffande gudomliga rättvisan blifvit tillfredsställd, egentligen tillhör Anselm af Canterbury: så förefinna vi likväl spår af densamma icke allenast hos Augustinus, utan jemväl hos

Gregorius af Nazianz och andra med honom samtida Kyrkofäder. Gregorius räknar likväl ännu denna lära bland dem, öfver hvilka det stod hvar och en fritt att tänka, hvad han ville *). Så till vida var denna sats ej heller i strid mot den bestående och uti Kyrkan redan gällande läran. Men deruti skiljde sig de genom reformationen uppkomna nya Kyrkosamfunden från det gamla, att dessa icke erkände något annat försoningsmedel än Christi görande och lidande eller, såsom det annars i kyrkospråket äfven heter, *Christi förtjenst*, annammad genom tron.

Man har, då man på lindrigaste sätt velat ifrågasätta riktigheten af nämnda fundamentalsats, framkastat den frågan, huruvida Luther skulle hafva stadnat härvid, om han lefvat närmare vår tid. Med andra ord är detta en fråga, huruvida ståndpunkten af det nittonde seklets hela humanistiska odling är fullkomligt enahanda med det sextonde seklets. Ingen man, om än aldrig så stor, står utom sin tid, och gör det så mycket mindre, ju mer han är kallad att ingripa i densamma. Att omfatta med sin andes blick hvarje tid, har endast blifvit En gifvet, Jesus Christus. Också förblef den sålunda lagda nya lärobyggnadens grund icke länge oantastad. Först angreps den af *Unitarierna*. Syndaförlåtelse på grund af tillfyllestgörelse, anmärkte F. Socinus **), är ett begrepp, som icke allenast strider mot den gudomliga fullkomligheten, utan också i grund upphäfver sig sjelft. Tänkom oss, det skulle Gud icke utan undergånget straff eller godtgörelse förlåta oss våra synder, så måste detta förutsätta endera, antingen att han ej *velat* det, eller att han ej *kunnat* det. Att påstå, det han ej velat det, skulle för mycket strida mot hans godhet. Att han ej kunnat det, skulle inskränka Guds allmagt och göra hans magt underlägsen en vanlig menniska. Och vid det härvid vanliga beropandet på Guds rättvisas for-

*) *Greg. Naz.* Orat. XXXIII.
**) *Strauss:* Die Christl. Glaubenslehre, II, §. 71.

dringar anmärker han, att Guds rättvisa icke är någon abstract juridisk utan sjelfva billigheten och rättheten (æquitas et rectitudo), till hvars begrepp lika väsendtligt förlåtelse som bestraffning måste höra. Syndaförlåtelse och straff äro dessutom begrepp, hvilka ömsesidigt upphäfva hvarandra. En skuld, för hvilken straff måste lidas eller bot erläggas, kan omöjligt anses för förlåten. — Men ännu orimligare blir, anmärkte han, förhållandet, då, såsom här läres, denna godtgörelse skall ske genom en annan. Ty för det första är sedlig skuld allsingen penningeskuld, utan alltid något personen vidhäftande, som omöjligt af en annan kan öfvertagas. Gud har ock sjelf i lagen förbjudit, att straffa någon uti en annans ställe, 5 Mos. 24: 16. Och för det andra är relativt till Gud sjelfva begreppet om ett görande och lidande, hvilket såsom ett öfverloppsverk eller ett plus kunde betäcka en annans minus, ej mindre orimligt. Må Christus än hafva varit absolut fullkomlig och syndfri, så har han, då han som menniska var gjord under lagen, dock omöjligt kunnat göra något mer än det, hvartill han sjelf var förpligtad. För någon öfverflödande förtjenst, som kunde komma andra till godo, var alltså icke ens hos honom något rum. Följaktligen har han omöjligt uppå den verkande lydnadens väg kunnat göra något, hvarigenom bristerna i vår rättfärdighet kunde qvittas. Detsamma gäller ock om hans lidande lydnad. Ty om hans lidande var lydnad — och annorlunda betraktar det icke Skriften — så var det också en del af hans pligtuppfyllelse, till hvilken ståndaktighet i mötande lidanden äfven måste höra. Men förutsatt äfven, att hans lidande kunde betraktas såsom lidande i vårt ställe, uti den mening man härmed velat förknippa, hvartill dock, såsom ofvan blifvit visadt, ingen grund är förhanden, så är emellan det lidande, som han utstod, och mellan det, från hvilket han såsom straff för våra synder skall hafva befriat oss, allsingen proportion. Det straff, som vi med våra synder hade förtjent, var ju den eviga döden; men denna har Christus icke lidit, då han ju åter på tredje dagen stod upp. Ve oss, om han lidit den! Vidare hade, då hvarje menniska ju gjort sig

förtjent af den eviga döden, i detta fall lika så många eviga dödar bort lidas; och Christus skulle alltså på sin höjd blott hafva kunnat lida för en. Ej mera grund för en sådan proportion gifves uti den påstådda intensiteten af detta lidande. Men förutsatt, tillade han vidare, att alla dessa invändningar mot den kyrkliga försoningsläran vore ogrundade, hvad blefve följden af densamma? Om Christus hade uti vårt ställe fullgjort det, som vi bort göra, så behöfde nu mera icke vi uppfylla lagen, och Gud borde derföre allsicke straffa oss, då straffet ju en gång blifvit utstådt genom Christus, och det ju vore orättvist, att utkräfva detsamma tvenne gånger. Långt ifrån att upprätthållas, skulle alltså härigenom den gudomliga rättvisan i grund tillintetgöras.

Gå vi från dessa invändningar af Socinus till den Hel. Skrift: så lärer icke kunna nekas, att ju den bild af Guds faderlighet, som Christus förehåller oss i liknelsen om den förlorade sonen, Luc. 15 Kap., är ganska skiljaktig från kyrkans lärobegrepp. Här är, då den förlorade sonen nu återvänder, allsicke fråga om något straff för det förgångna. Ingen förebråelse lät sig ens höras af hans mun, utan idel glädje, att den förlorade sonen nu var återfunnen. Ja då vi läsa, huru han lopp emot honom, föll honom om halsen och kysste honom, samt anställde en högtidsmåltid, på det han måtte på det mest uppenbara sätt för alla visa sin glädje, huru förlikar sig med denna bild tanken på ett straff! Om Christus, Guds väsendes afbild, läsa vi äfven att han ej ens förebrådde dem (de botfärdiga) deras synder, 2 Cor. 5: 19. Icke en gång i Gamla Testamentet finner bilden af den Lutherska faderligheten något stöd. Ty huru eftertryckligt än detta inskärper Guds rättvisa, och huru idkeligt det upprepar, att han är domare, en stark hämnare öfver dem, som illa göra, så upprepar det äfven lika idkeligt, att han är nådig och förlåter missgerningen. «Så sannt som jag lefver, säger Herren Jehovah, jag hafver ingen lust till den ogudaktiges död, utan att han omvänder sig ifrån sitt onda väsende och lefver», betyga Psalmerna och Profeterna nästan på hvarje blad. Ja vid det aldra

svåraste hot öfver öfverträdelserna tillägges likväl, att, när de omvände sig till Herren, så att de lydde hans röst, han skulle vända deras fängelse och förbarma sig öfver dem, 5 Mos. 28: 15, — 30: 4. Men om något straff, som, oaktad skedd omvändelse, ändock skulle följa på öfverträdelsen, har icke ens detta ett enda ord att förtälja. I full enlighet med de begrepp om Gud, som icke allenast det Nya utan jemväl det Gamla Testamentet gifver vid handen, åberopar sig derföre Johannes sjelfva den gudomliga sannfärdigheten och rättvisan såsom grund för våra synders förlåtelse. «Men om vi bekänne våra synder, så är Gud trofast och rättvis, att han förlåter oss synderna», 1 Joh. 1: 9. Ja, vi våga tryggt påstå, att intet enda bibelställe låter uppvisa sig, som, utan den gröfsta misstydning, gifver stöd åt denna rättfärdiggörelses theori.

Men det är en icke ny anmärkning: Om religionerna bilda folken, så bilda å andra sidan äfven folken religionerna. Ingen sanning, om än aldrig så påtaglig och solklar, får någonsin insteg, förrän tiden dertill är mogen. Detta visar framför allt Kyrkans och kulturens historia. För Katholikens religiösa föreställningssätt är Gud förnämligast herrskaren, omgifven af sitt hof. Tillfölje häraf är här den kyrkliga hierarchien en bild af den himmelska. I enlighet med det sätt, hvarpå uti den förra påfven, såsom herrskaren och hufvudet, omgifves af sina cardinaler och öfriga presterskapet från de högsta till de lägsta, bildande en hof- och tjenstemannastat, med andlig dispositionsrätt öfver Kyrkans öfriga medlemmar: föreställer man sig äfven himmelen såsom ett rum, der Gud är, och Christus vid hans sida, omgifven af en stor skara helgon, genom hvilka de öfrigas önskningar och böner måste gå. Härutaf också all prakt och alla bugningar och ceremonier i den utvärtes culten, alldenstund prakt och etikett äro oskiljaktiga från ett hoflif, enligt antikens föreställningssätt. I detta åskådningssätt, hvaruti massan af folket är försänkt, hade och har Katholicismen intill närvarande tid haft sitt hufvudstöd. Men fastän genom reformationen Gud klädde sig i en annan bild — ty bilden står, oaktadt förbudet hos Mose i 2 Mos. 20: 4, äfven

står ännu qvar, ehuru förvandlad till tankebild — och härigenom trädde i en mer omedelbar beröring med menniskorna: så hade dock den af Christus, Matth. 5: 38 o. f., bortdömda abstracta vedergällningsideen ännu för mycken magt öfver tänkesättet, för att förlika sig med en förlåtelse utan straff. Bäst uttalas den hemlighet, som gjorde Socini och hans skaras anfall vanmägtige, af HUGO GROTIUS. Gud är med hänsigt till bestraffningen af menniskornas synder väsendtligen att betrakta såsom regent, invände han. I sådant hänseende beror bestraffningen såväl som eftergiften af ett straff på afseendet på allmänt bästa. Uppenbart är, att om brott lemnas ostraffade, man mindre skyr att begå dem. Om eftergiften af straffet ej skulle blifva skadligt för mensklighetens sanna väl, men verkställigheten ej skulle i grund tillintetgöra detsamma, hvad var då att göra? Rättslärda, som skrifvit om lagarnas relaxation, anmärka, säger han, att den bästa relaxation är den, som är förbunden med ett utbyte eller ersättning, emedan på detta sätt minsta intrång sker uti lagens anseende, och grunden, för hvilken lagen är gifven, på visst sätt tillfredsställes, som t. ex., om en, som borde vid straff aflemna en förkommen sak, i stället betalar dess värde och sålunda blir ostraffad *). Att gå utöfver denna abstracta rättsåsigt och fatta beskaffenheten af ett lif i nåden och sanningen, var ännu ett för stort steg för vårt slägte. Men är, kan man svara Grotius, på grund af Christi lidande och död, förlåtelse i alla fall tillsagd hvarje ångerfull troende, utan att härutaf någon fara visat sig, så låter sig ingen fara inses, om Gud, utan mellankomsten af denna död, med detta löfte hugnat menskligheten. Så skedde äfven i G. T:s tid, då det, utan allt sammanhang med löftet om Messias, så ofta betygas, att dem som bättra sig, dem låter Gud till nåd komma. Men att, med uppgifvandet af satisfactionstheorien, Christendomen derföre på intet sätt förlorar i lif och värma, detta har bland våra landsmän G. KNÖS i sina *Samtal med mig sjelf* m. m. och S. LUNDBLAD i *Christna Religionens*

*) *Strauss:* ib.

Hufvudläror redan tillräckligt visat. Äfven hafva bland de Tyska Theologerna de flesta fractioner redan frångått densamma. Detta har ändtligen senast vår dyrbara Författarinna FREDRIKA BREMER visat i sina *Morgonväkter*. Ty den på sedlig omskapelse sig grundande försoning, hvilken här läres, må ingen förvexla med den på grund af undergånget straff sig stödjande rättfärdiggörelse och försoning, hvilken vår Kyrka predikar.

Men har nu Christus ej kommit att bära våra synders straff, hvarföre har han då kommit? kan någon fråga. Om vi, till svar på denna fråga, helt okonstladt följa messiasideen, sådan denna gifves oss i den Hel. Skrift, så innebär det ursprungligaste messianska löftet, 1 Mos 3: 15, ideen om ett tillintetgörande af sinnlighetens välde i allmänhet. Ormen, ehvad vi tänka på hans dödande gift eller på hans på jorden krälande, slemaktiga, hala och slingrande natur, eller på hans outvecklade form i egenskap af en blott truncus, så företer han i alla dessa hänseenden en bild af den råa och elakartade, vid stoftet fasthängande sinnligheten. Ännu mer träffande blir denna bild, när vi besinna, att, enligt naturkunnigas påstående, ormen är ytterst feg, men desto mer misstänksam och lömsk, samt utaf misstanka skadelysten och grym. — I Herrans ord till Abraham, 1 Mos. 12: 3; 22: 18 m. fl., framställes åter, likaledes helt i allmänhet, en ny sida af messiasideen, näml. den välsignelse, som genom Messias skulle komma. I tidernas lopp och synnerligast under de politiska missöden, af hvilka folket hemsöktes, utbildades ytterligare denna idé. Han skulle blifva en konung, hvilkens välde skulle sträcka sig ifrån det ena hafvet intill det andra, Zach. 9: 9, 10. Han skulle upprätta rättfärdighet och frid, så att intet orätt mer skulle höras i deras land, ej heller skada och förderf i deras gränsor, Es. 60: 18. Han skulle jemna allt ojemnt, emedan Herrans härlighet nu skulle uppenbarad varda, och allt kött förnimma, att Herrans mun talar, Es. 40: 4, 5. Han skulle upprätta med menniskorna ett nytt förbund och inskrifva Guds lag i deras hjertan, Jer. 31: 31—34, taga bort det hårda stenhjertat och gifva dem ett hjerta af kött, Hes. 36: 25—27. Han

skulle förlika allt tvedrägtigt, så att ulfvar skulle bo tillhopa med lam, och parder ligga ibland kid, Es. 11: 1—10. Han skulle, med ett ord, nedergöra syndaväldet, men dermed ock vara upphofvet till all både andlig och lekamlig välsignelse. På konungadöme häntydde äfven hans namn Messias, Christus, d. ä. den Smorde. Såsom denne af Profeterna förut utlofvade, bebådades af Johannes Döparen den kommande, Matth. 3: 2, 11, och såsom den, på hvilken Profeternas förutsägelser hänsyftade och hvilken allt var gifvet i våld, Matth. 11: 27, bekände sig Jesus. Gud dyrkades väl redan i G. T:s tid såsom konung. Han hade med Israel upprättat sitt förbund och utkorat dem till sitt folk. Men i en högre och fullkomlig mening skulle Gud genom Christus utkora sig ett folk af allahanda slägter, folk och tungomål. Genom honom skulle först det rätta gudsriket begynna. Derföre tillropade äfven Jesus menniskorna, strax han uppträdde i sin offentliga verksamhet: *«Görer bättring, himmelriket är kommet hardt när»*, Matth. 4: 17; och då hans verksamhet i allmänna ordalag beskrifves, heter det: *«Han gick omkring och lärde och predikade evangelium om Guds rike»*, Matth. 4: 23; Marc. 1: 14; Luc. 4: 43; 8: 1.

Rådfråga vi alltså Skriften om ändamålet med Christi sändning, så afgifver hon väl många skenbart olika svar uppå denna fråga; att han var kommen i verlden till ett ljus, Joh. 12: 46, och till en dom, Joh. 9: 39; på det att verlden skulle varda salig genom honom, Joh. 3: 17; på det Gud genom honom skulle försona verlden med sig sjelf, 2 Cor. 5: 19; på det Han skulle öppna menniskornas ögon, så att de omvändes ifrån mörkret till ljuset och ifrån Satans magt till Gud, och fingo sina synders förlåtelse och arfslott bland dem, som helgade äro, Ap. 26: 18; på det han skulle, genom döden, nederlägga honom, som döden i sitt våld hade, det är djefvulen, och göra dem fria, som i allt sitt lefverne, genom dödens räddhåga, måste trälar vara, Ebr. 2: 14, 15. Men om något umgäldande af det straff, som vi med våra synder hade förtjent, har hon icke att förtälja, lika litet som hon öfverhufvud känner någon annan gudomlig rättvisa än en Faders, hvilken just till vår

rätta saliggörelse, som aldrig hvilar på något annat än på vår helgelse, ordnat så, att straff alltid följer syndasinnets verk i spåren. Nu lämpar sig visserligen hvar och en af de nämnda beteckningarna, fattad i sin vidsträcktaste betydelse, till en beteckning af hela hans verk; men klarast öfverskåde vi otvifvelaktigt hans verk, men dermed ock rätta ändamålet med hans sändning, om vi i enlighet med det, som nyss blifvit antydt, fasthålle ideen af det genom honom kommande rätta gudsriket. De flesta af de liknelser, i hvilka han klädde sin predikan och förvarade sitt ord för eviga tider, betecknade han äfven sjelf uttryckligen som en beskrifning på Guds rike; och utaf sådana finna vi ensamt hos Mattheus ett icke ringa antal*).

Men så spänd Judafolkets väntan efter den bebådade Messias än var vid den tiden, då Jesus kom, så fattade dock ingen den rätta beskaffenheten af det genom honom kommande gudsriket. De kunde vid ordet konung ej skilja sig från den jordiska härligheten. De fattade derföre det nya gudsriket under det gamlas lynne och form; den bådade Konungen blef en jordisk. Ehuru den kommande Messias väl äfven skulle på ett utmärkande sätt och i långt högre mått, än alla andra Konungar och Profeter, vara utrustad med Guds anda; så ansågo de dock det jordiska konungadömet helt oskiljaktigt ifrån den andliga konungavärdigheten. Sammaledes tänkte de sig vid det herravälde öfver hedningar, dem profetiorna hade tillagt Messias, ett blott utvärtes jordiskt, grundadt på den råa fysiska styrkan. Från dessa sinnliga drömbilder kunde ingen lösslita sig, icke ens Jesu närmaste lärjungar. Ännu uti den sista stunden, då Jesus talade med dem efter uppståndelsen, frågade de, om han på denna tiden ville upprätta igen Israëls rike, Ap. 1: 6. Om folket i öfrigt väl icke kunde göra sig något klart och samstämmigt begrepp om sin Messias, så utgjorde likväl den inre gudomshalten uti vishet, rättvisa och

*) I 13:de Kap. 7, hvaraf 2 till innehållet hvarandra lika, i 18:de 1, i 20:de 1, i 21:sta 1, i 22:dra 1 och i 25:te 3.

allt slags dygd, jemte den dermed förbundna utvärtes magten, de egentliga grunddragen i hans bild. En herrskare, uppfyld af Guds anda, hvilken icke, såsom vi öfriga, skulle dö utan blifva evinnerligen, Joh. 12: 34, var med ett ord den Messias, hvilken man väntade. Ej underligt, om strax ifrån början denne förkastades, hvilken kom uti en tjenares skepelse! Men, kunde någon härvid invända, var ändamålet med hans ankomst denna, att han här skulle upprätta ett Guds rike, hvi lämpade han sig icke efter folkets väntan? Hvi trädde han då icke upp i konungslig värdighet? Han hade ju derföre icke behöft aflägga den andliga magten? Hur skulle då icke folket hafva fallit honom till? Hur mycket mer skulle han då icke hafva uträttat till vårt slägtes lyckliggörelse? Den högsta andliga fullkomning, i förening med en lika oinskränkt jordisk magt: kan något högre låta tänka sig! Hur måste icke för ett sådant imponerande välde lastens och ondskans magt hafva vikit! Förmågan att sätta sig i besittning af detta välde kunna vi på grund af Skriften icke bestrida honom, då han ju sjelf säger: «Menar du icke, att jag kunde bedja min Fader, att han skickade till mig mer än tolf legioner änglar», Matth. 26: 53, samt på ett annat ställe, att ingen hade magt att taga hans lif, utan att han låter det af sig sjelf, Joh. 10: 18. Af Matth. 4: 8—10 framlyser, att tanken på bruket af en sådan utvärtes magt äfven frestande fallit honom in. Ty då det här säges, att djefvulen tillbjudit honom alla riken i verlden och deras härlighet, om han ville falla ned och tillbedja honom, så kunna vi, såvida i detta tillbud skall hafva legat något frestande för Jesus såsom Guds Son, omöjligt tänka oss denna jordiska härlighet annat än såsom medel att gifva verkställighet åt hans andliga syften. Men om han härigenom äfven hade förmått att hålla den köttsliga tygellösheten inom skrankorna, utrotad skulle hon dermed icke hafva blifvit. Den utvärtes jordiska glansen skulle dock härvid alltid hafva förblifvit den magt, hvarunder vårt slägte hade böjt sig. Här gällde det deremot, att i den förut rådande utvärtes magtens ställe upprätta en ny inre, och, såsom Gud är en ande, till-

vägabringa en invärtes Guds andas magt öfver menniskors hjertan, hvilken, på samma gång den gjorde dem underdåniga all mensklig ordning, tillika gjorde dem fria, samt, fastän ömsom undergifna den ene den andre, dock lossade dem från all annan tvångsmagt än den gudomliga sanningens och kärlekens egen inre magt öfver deras hjertan. Men hvilka medel stodo honom till den ändan till buds? och huru gick och huru måste han till den ändan gå tillväga? Då till de egenskaper, som borde tillhöra menniskan i hennes fulländning, äfven hörde herraväldet öfver jorden och hennes krafter, 1 Mos. 1: 26, så var ock Han, genom hvilken denna fulländning skulle tillfalla oss öfriga, äfven i fullt mått och på ett för oss ännu oförklarligt sätt utrustad med detta herravälde. Det för oss oförklarliga och underbara i detta herravälde beteckna vi med hans *undergörande förmåga.* Med den hos folket rådande tron på underverk, med hvilka alla Profeter ända från Moses auctoriserat sin gudomliga beskickning, kunde ej heller Jesus undvara, ej heller undvika att göra bruk af denna förmåga. Skulle i dessa timliga ting äfven kärleken ådagalägga sig, så kunde detta ej gerna ske, annat än medelst denna förmåga, då han för egen person icke egde ett tak, det han kunde luta sitt hufvud under. Genom denna skulle ändtligen all magt, så väl i jordiskt som i andligt hänseende, till hvilken vi medelst hans andas kraft skulle komma, på ett förebildande sätt ådagaläggas. I och för det omedelbara upprättandet af det andliga riket åter kunde han icke på annat sätt betjena sig af densamma, än att genom denna folkets uppmärksamhet fästes på honom, på det de från de utvärtes undergerningarna måtte ledas till kännedom af den gudomliga anda, som uti dem kungjorde sig. Men derföre undvek han äfven hvarje bruk af densamma, hvarvid icke kärleken kunde visa sig, och som för upprättandet af det himmelska riket ej var betydelsefullt. Ja då man uppmanade honom att genom under bestyrka sin Messianska sändning, vägrade han det bestämdt och straffande, emedan de dock genom intet utvärtes, hvarvid ej kärlekens välsignelserika magt kunde kungöra sig, skulle hafva förstått den

rätta invärtes gudomshärligheten. Med hvilken våda utöfningen af denna magt dessutom var förbunden, se vi bland annat af Joh. 6: 15, der det berättas, att de ville komma och taga honom och göra honom till konung. Oafsedt den andliga väckelse och undervisning, som låg uti dessa under så väl som i hela hans lefnadslopp, återstod honom alltså för upprättandet af det rike, som han var kommen till att stifta, ingen annan magt än *Ordets.* Skulle de i det köttsliga sinnets lustar försänkta menniskorna förstå sitt rätta väl och sin kallelse, så måste till den ändan deras själ väckas för det goda, sanna och saliggörande. Härmed sysselsatte sig väsendtligast hans predikan. Och medan ingen var mogen för ideen om det rätta gudsriket, så utsådde han genom liknelser, dem de väl icke, åtminstone endast ofullkomligt, fattade men ändock icke kunde förlora ur minnet, de frön, som först uti en kommande tid kunde mogna.

I sjelfva begreppet om ett rent invärtes andligt gudsrike ligger också allt sammanfattadt, som någonsin kan betraktas såsom en frukt af Christi varelse. I detta är *frälsningen* från allt ondt, som synden har bragt öfver vårt slägte. I detta är *förlossningen*, emedan i och med inträdandet af Guds andas, i honom sig uppenbarande, magt all mörkrets och ondskans magt måste nedergöras. I detta är *försoningen*, emedan, i och med borttagandet af det mot Gud fiendtliga köttsliga sinnet, all tvedrägt emellan Gud och menniskan och mellan menniskorna inbördes måste upphöra. I detta är *syndaförlåtelsen*, d. ä. utplånandet af allt straff, all ångest och blygd, som är en följd af synden. I detta är *saligheten*, emedan menniskan, i och med inträdet i detta, har funnit det mål, som skänker tillfridsställelse och frid åt hennes ande. Genom detta måste också allt godt komma äfven i hvarje jordiskt hänseende, alldenstund med den sanna gudaktighetens välde allt välstånd och all magt äfven i hvarje jordiskt hänseende är förbundet. Så fullbordas i fullaste mått profetiorna. Men det i sinnligheten försänkta folket, intet förnimmande af det Guds rike tillhörer, mägtade icke fatta det bebådade gudsrikets väsende och utvecklingsgång.

De mägtade icke fatta, att riket ej var ett köttsligt utan ett andligt, och att det derföre måste blifva ett Guds rike *i* oss, för att blifva ett Guds rike *genom* oss. Har Christenheten i denna stund fattat dess väsende?

Allt det, som framträdt med anspråk att gälla som en gudomlig sanning, har öfverhufvud aldrig varit en lös samling af satser, utan en mer eller mindre riktigt och klart genomförd grundåskådning af Guds väsende och verk och, uti sambånd härmed, af menniskolifvets väsende och bestämmelse. I samma mån den härvid ledande åsigten är oriktig, i samma mån träda äfven alla enskilda satser i en falsk dager. Om således t. ex. i Romersk-Katholska Kyrkans lärobyggnad många stycken förekomma, hvilka den Protestantiska Kyrkan äfven tillegnat sig, så inlägger dock sjelfva olikheten i grundåskådningen äfven uti de apparent enahanda lärosatserna någon skilnad, ehuru i många fall föga märklig. Ehuru vår Kyrka, i likhet med hvarje annat christet religionssamfund, väl icke inskränkt frukten af Christi jordiska verk och varelse till borttagandet af det straff, som vi med våra synder förtjent: så intager dock denna till den grad det första rummet uti vår Kyrkas lära, att genom den de öfriga i mer eller mindre mån träda i skuggan. Detta visar sig, om vi betrakta de trenne embeten, det *öfversteprestliga*, *profetiska* och *konungsliga*, i hvilka man innefattat summan af Christi verk. Vid denna uppdelning må först anmärkas, det visserligen ingen gudomlig verksamhet låter mekaniskt dela sig. Bibehålla vi alltså fördelningen, så måste, till förebyggande af missförstånd, erinras, det de blott kunna betraktas såsom olika sidor af en och samma odelade gudomliga verksamhet, samt att följaktligen Christus genom det ena embetet omöjligt kan vara eller göra något, hvad han ej redan är och gör genom hvilketdera som helst af de andra. Sätta vi alltså det öfversteprestliga embetet främst, det embete, hvilket, om icke till sin plats i lärobyggnaden, åtminstone till sin betydelse, alltid intagit det främsta rummet i Kyrkans lära, så måste till detta, uti dess rätta betydelse fattadt, höra allt, hvarigenom förbindelsen emellan

Gud och menniskorna förmedlas. Det Israëlitiska presterskapet, såsom detta äfven hörer till presterskapets idé i antik mening, utgjorde nämligen en medlarecorps emellan Gud och det öfriga folket. Blott presterna fingo inträda i tabernaklet och i det heliga af templet; blott dessa kunde frambära folkets böner och offer inför Gud, och uttala öfver detsamma i Jehovahs namn välsignelsens och syndaförlåtelsens ord. Men framför det öfriga presterskapet utmärkt i dessa hänseenden var den Öfverstepresten. Blott han fick inträda uti det aldraheligaste, och till hans kall hörde uteslutande, att en gång om året, på den stora försoningsdagen, frambära inför Gud offerblodet för hela folkets gemensamma synder. Med Jesu öfverstepresterliga embete antydes således, att Han i sjelfva verket tillvägabringar det, som genom G. T:s presterskap och öfversteprestliga verksamhet endast sinnebildligt betecknas. I denna mening är också det öfversteprestliga kallet ett adæqvat uttryck af hela hans verk. Ty fråga vi, *på hvad sätt* gemenskapen emellan Gud och oss genom honom tillvägabringas, så hänvisar han oss sjelf derpå, *att han är vägen, sanningen och lifvet*, när han, vittnande om sitt medlarekall, betygar, att ingen kan komma till Fadren, utan igenom honom, Joh. 14: 6. Alltså endast derigenom, att uti honom bodde det rätta gudomslifvet, att uti hans ord och verk den gudomliga sanningen framstår uppenbarad, tillskrifver han sig sjelf denna öfversteprestliga magt. Men uppdagandet af den gudomliga sanningen utgör äfven det väsendtliga innehållet af hans profetiska verksamhet; och se vi på den omskapande och helgande kraft, som grundväsendtligen tillhör denna sanning, så hafva vi härmed äfven angifvit väsendet af den konungsliga. Men fatta vi med ledning af Ebreerbrefvet motbilden mellan G. T:s öfversteprest och Christus närmare under ögonen, specielt med hänsigt till det årliga försoningsoffer, hvilket den förre frambar: så möter oss härvid närmast den omständigheten, att Christus på en gång både var den offrande och sjelfva offret. Offren voro gåfvor, framburne af hjordarne och fältens afkastning. Med gåfvor uttryckte man sin tacksamhet och till-

gifvenhet; med gåfvor sökte man blidka en fruktad ovän. Naturligt, att i en tid, då anden ännu var fången i det sinnliga, offren äfven i den religiösa culten skulle intaga ett betydande rum. Den Hel. Skrift framställer också offrandet såsom den äldsta och ursprungligaste af all cult, 1 Mos. 4: 3, 4. I full enlighet med den ståndpunkt, på hvilken Israëls folk ännu stod, anordnade derföre äfven Mose särskilda offer. Med offer sökte man tillvinna sig Guds bistånd vid hvarje vigtigare värf, man gick att företaga; med löften om offer beseglade man bönen i hvarje trängande nöd; med offer betygade man sin tacksamhet vid all oväntad lycka; med de gemensamt för hela folket dagligen framburna offren underhölls städse medvetandet af Gud och af hans skyddande vård, hans hämnande rättvisa och hans välgerningar; med offer nalkades man Gud framför allt vid någon begången synd, att tillvinna sig tillgift och förlåtelse; och såsom en gemensam försoningsfest för alla öfverträdelser, som icke genom de öfriga skuldoffren redan förut blifvit försonade, anordnades den årliga försoningsdagen, 3 Mos. 16 Kap. Betraktadt blott såsom offer, företer nu Christi offer en motsats mot dessa det G. T:s offer, i det att han hembar åt Gud icke någon del af fältens och hjordarnas afkastning, såsom det der skedde, utan sin hela odelade existens i obrottslig kärlek och lydnad mot Hans vilja, Joh. 14: 31, d. ä. hans *activa* och *passiva* lydnad. Uti ett lif, sådant som Christi, i hvarje stund uppfyldt af samma gudsmedvetandes fullhet, kan väl egentligen aldrig förekomma något tillstånd af passivitet. Om vi fastmer måste tänka oss hvarje moment af hans lif begripet i utförandet af det gudomliga verk, som han var kommen till att uträtta: så var uthärdandet af de lidanden, hvilka härvid mötte honom, en icke mindre activ lydnad, än verkställigheten af de handlingar, som härtill erfordrades. Men om vi för den skenbart större activitet, som ligger uti all omedelbart productiv verksamhet, vilja kalla den oafbrutna gudomshalten i denna productiva verksamhet hans activa lydnad: så hafva vi härmed angifvit den enda synpunkt, ur hvilken denna, just icke vigtiga, dogmatiska distinction kan hafva någon bety-

delse. Af denna sin lydnad gör Christus äfven oss delaktiga, då vi i tron omfatta ett sådant lif såsom det enda rätta och saliga, och, efterföljande Christum, hembära Gud vårt lif till en lika obrottslig lydnad i lif och död. Men häraf blir *för det andra* verkan af detta det N. T:s offer en olika mot G. T:s. Då G. T:s offer blott tillförsäkrade om tillgift för det begångna, men sinnesbeskaffenheten, den immanenta roten till all synd, ändock fortfor att vara fången i det sinnliga: så hörer till N. T:s offer deremot just borttagandet af sjelfva synden, d. ä. den uti syndiga gerningar sig uppenbarande sinnesbeskaffenheten; ett borttagande, som G. T:s lag och offerinstitution väl yrkade och sinnebildligt betecknade som ett *borde*, men sjelfva icke mägtade åstadkomma. Derföre kallar äfven Förf. till Ebreerbrefvet det G. T:s årliga försoningsoffer en skugga af det tillkommande, hvilka, just emedan i dem icke låg någon magt att fullkomna de offrande, årligen måste förnyas. De skulle annars också hafva upphört, säger han, emedan de icke skulle hafva haft något samvete mer af sina synder, sedan de en gång blifvit rena gjorda, 10 Kap.

Undersöka vi nu, hur detta Christi öfversteprestliga kall blifvit fattadt och framställdt i Kyrkans lära, så bör först anmärkas, att hvarken Kyrkans symboliska böcker ej heller Melanchthons Loci Communes vidröra den sedermera allmänt vedertagna fördelningen i 3:ne embeten. De framställa samtligen rättfärdiggörelsen såsom summan af det, som Christus gjort till vår frälsning, och med rättfärdiggöra förstå de en frikännelse från synderna och deras eviga straff*), men skilja sig endast deruti, att då de öfriga sätta rättfärdiggörelsens egentliga grund i Jesu lidande och död**);

*) Vocabulum *justificationis* in hoc negotio significat justum pronuntiare, a peccato et æternis peccatorum suppliciis absolvere. *Form. Conc.* Solida declar. III, 17.

**) Lex damnat omnes homines, sed Christus, quia sine peccato subiit poenam peccati et victima pro nobis factus est, sustulit illud jus legis, ne accuset, ne damnet hos, qui credunt in ipsum, quia ipse est propitiatio pro eis, propter quam nunc justi reputantur. Ap. Conf. III, 58.

Concordieformeln äfven särskildt fäster sig vid hans activa lydnad, att han för vår skull uppfyllt Guds lag *). För öfrigt tillskrifva de honom helt i allmänhet, att han befriat oss ifrån dödens och djefvulens våld, i afseende på meningen af hvilka ord vi hänvisa till det följande. Men uti dogmsystemet utbildades detta så, att man till öfversteprestliga embetet räknade hans *tillfyllestgörelse*, medelst hvilken han gjort allt till utplånande af våra synders straff (satisfactio vicaria), och hans *förbön* (intercessio). Frukten af den förra fördelade man åter i *försoningen*, hvarmed man uttryckte det genom borttagandet af Guds vrede och tillfredsställelsen af hans rättvisa nu uppkomna nya förhållande till Gud, hvaruti menniskan trädde, och *förlossningen*, till hvilken QVENSTEDT räknar befrielsen från Guds vrede, från lagens förbannelse samt från djefvulens våld och tyranni.

Jemföra vi nu den kyrkliga satisfactionsläran med Ebreerbrefvets antityp, så visar sig genast, att i den förra betydelsen af denna antityp till alla delar blifvit förbisedd. Ty 1) vet denna icke af någon nödvändighet af Christi död för umgällandet af våra synders straff; den grundar fastmer all försoningens kraft derpå, att vi uti Guds vilja genom Jesu Christi kropps offer äre helgade, Ebr. 10: 10. Ja, då det redan i G. T. betygas af David: «Offer och spisoffer behagar dig intet; men öronen hafver du mig öppnat; du vill hvarken bränneoffer eller spisoffer. Då sade jag, Se, jag kommer att göra såsom det i boken är mig föreskrifvet: din vilja, o Gud, gör jag gerna», Ps. 40: 7—9; så grundar Författaren till nämnda bref härpå den läran, att, i det Christus genom sin död undervisar oss om och helgar uti denna vilja, han härmed äfven upphäft det G. T:s offer, på det att det Nyas offer, nämligen görandet af denna genom Christum ådagalagda vilja, må blifva det beståndande. Och 2) beskrifver oss samme Författare den Christliga syndaförlåtelsen såsom en sådan, som icke, i likhet med G. T:s, behöfver förnyas, emedan den, som en gång af Christo blifvit ren gjord, icke kan hafva något samvete mer öfver sina

*) Ille legi nostra causa satisfecit. Sol. declar. III, 14.

synder. Men denna distinction*) har helt och hållet undgått Kyrkan; hon känner fastmera endast den syndaförlåtelse, som redan i G. T., oberoende af Christi ankomst, egde rum. Men härvid må 3) heller icke förbises den religiösa ståndpunkt, som offrandet i gammaltestamentlig mening förutsätter. Ty antingen gudamagten försinnligas genom bilder, såsom det skett i de så kallade hedniska culterna, eller är en osynlig öfver molnen thronande magt, såsom i Judendomen, så är dock Gud här ännu en Gud i föreställningens barnsligt sinnliga form, som finner behag uti den uppstigande röken af offerdjuren; ett föreställningssätt, mot hvilket icke allenast Samuel, David, Esaias, utan jemväl de Vise bland hedningarna hafva ifrat. Men sådant det religiösa föreställningssättet är, sådan är här äfven åsigten af menniskolifvets sedliga åliggandet och bestämmelse. Om någon Guds tjenst i lefvernet i sträng och omfattande mening är här ännu icke fråga. Lifvet är ännu utan något egentligt mål, och hvad man eger och förvärfvar, betraktas här ännu såsom blott gifvet till sinnlig njutning. Af detta delar man med sig åt Gudarna samt äfven åt nästan, i den mån rättvisa, billighet och menniskokärlek gjort sig gällande. Med iakttagandet af gudstjenstliga ritus och det, som lagen och bruket mot nästan kräfver, är all rättfärdighet här uppfylld. Den härifrån himmelsvidt skilda beskaffenheten af ett lif, sådant som Christi, i hvarje ögonblick uppfyldt och drifvet af Guds anda, i hvarje stund upptaget med utförandet af den gudomliga lefvernesuppgiften, lärer icke kunna undgå någon. Här är all sjelfviskhet och all atomistisk söndring försvunnen, i det att jaget, den egna individuella personligheten, här endast betraktas såsom verktyg för uträttandet af den gudomliga viljan, i det organiska samband med menskligheten, hvaruti Gud satt oss, och maximum af gemensamt väl här blifver det enda, hvarpå all uppmärksamhet rigtas och hvartill allt brukas. Här är ock offer, men offret är här den odelade existensen med alla dess gåfvor och tillbehör, hemburet Gud i helgad verksamhet för

*) Se *Grunddragen af den Christliga Sedeläran*, §. 41.

bröderna och ståndaktigt fördragande af alla härvid mötande lidanden, sådant det offer var, hvilket Christus frambar.

Men om vi — med förbigående tills vidare af läran om förlossningen, såsom den der egentligen hörer till Christi konungsliga embete — nu härpå äfven vidröra med några ord den öfversteprestliga förbönen: så är af dogmhistorien bekant, det detta lärostycke leder sitt upphof från striden med den Romerska Kyrkan. Med förkastande af helgonens förböner, hvilkas kraft och förtjenst den Katholska Kyrkan åberopade sig, höll man sig här endast till Christi egen förbön. Skild ifrån jorden och borttagen ur vår åsyn, fortfor ännu han att bedja för oss, att i sin blodiga lekamen*) uppvisa för Gud de sår, han fått för vår återlösning, för att beveka honom. Men om vi öfverhufvud uti de ord, på hvilka man stödt detta lärostycke (Rom. 8: 34; Ebr. 7: 25; 9: 24; 1 Joh. 2: 1), måtte vilja finna något mer än ett uti asketisk form klädt uttryck af Guds i Christo oss uppenbarade, alltid oss lika nära och om oss sig vårdande kärlek: så må vi härmed blott jemföra Joh. 14: 9; 16: 27 m. fl. st. Emedan Christus är den, i hvilken vi skåda Fadren, Hans väsende, Hans sinne och råd, men Christus i samma egenskap tillika är den, i hvilken menniskans rätta väsende och fullkomning framstår åskådliggjord, så är han härigenom Medlare emellan Gud och oss. I honom skåda vi Gud och insättas, genom den med tron förbundna delaktigheten af Hans sinne, i Hans gemenskap; i Honom måste Gud skåda oss, såvidt något skall vara hos oss, som uthärdar den gudomliga helighetens eldblick, och endast i medvetandet, att vi af honom undfå hvad oss brister, och genom hans kraft skola segra och beståndande blifva, kunna vi, under känslan af vår syndiga svaghet, frimodigt och förtröstansfullt nalkas Gud. Så tagen, omfattar intercessionen hela hans öfversteprestliga kall, och härigenom är Christus i full mening, hvad presterskapet i G. T:s tid och uti hedendomens culter endast sinne-

*) In proprio sanguinolento corpore, imo, ut probabile est, cruento, *Calov*, T. VII, s. 583.

bildligt föreställde. Med skäl må vi till detta öfverstepresterliga kall äfven räkna välsignelsen, såsom det skett af nyare Theologer, såvidt vi dermed erkänna Christus såsom den, af hvilken, i enlighet med profetian, 1 Mos. 22: 18, hela vårt slägtes väl och välsignelse är förmedladt.

Betrakta vi härpå det profetiska embetet, så tillkännagifver genast sjelfva benämningen, att Jesus härvid förnämligast betraktas uti hans egenskap af *Lärare*. Profeter, i inskränktare mening, voro näml. de utomordentliga och på ovanligt sätt med Guds anda utrustade Lärare, hvilka Gud i G. T:s tid sände Israëls folk, och hvilkas kall var ett från prestadömet skildt, emedan de flesta af dem icke hörde till preststammen. Då dessa genom gåfvor att göra under och förutsäga kommande ting tillika borde bekräfta sin gudomliga sändning, så räknar Schleiermacher underverksförrättandet och profeterandet äfven med till Christi profetiska kall; men vanligen har man hållit sig vid lärandet ensamt, och kallat Christus Profet, *emedan han kungjort oss all Guds vilja och råd om vår salighet.* Så riktigt än detta är, så blir med den förblandning af G. och N. T., som ifrån början egt rum i vår Kyrkas lära, emellertid svårt att finna det egna och egentliga, för hvilket vi uti detta hänseende hafva Christo att tacka. I allmänhet skiljde man härvid emellan *Lagen* och *Evangelium*, tillskrifvande på grund af Joh. 1: 17 den förra Mose, det senare Christus. Men då man härvid uppdrog emellan lagen och evangelium den skilnad, att den förra innehöll summan af Guds bud och fordringar, det sednare Guds löften om nåd mot syndaren, eller, såsom Form. Conc. uttrycker sig *), hvad menniskan bör tro, då hon ej uppfyllt Guds lag och derföre fördömes af densamma: så kunde man med hänsigt till den förra icke neka, att jemväl det genom Christum predikade ordet innehöll fordringar och bud. Lika litet kunde man äfven förneka tillvarelsen af de i G. T. redan från begynnelsen gifna nådelöften. Benämningen var alltså en benämning efter det öfvervägande (denominatio a potiori). I G. T.

*) Epit. V. 5.

var lagen herrskande, förbunden med hot af straff öfver öfverträdelsen, i N. T. Evangelium, som uppdagade Guds anstalt om frälsning och nåd för den förkrossade syndaren. Blott blifver det härmed icke lätt att inse, hvilken utmärkande vinst vi härigenom måtte ega framför G. T:s fromma, då dessa ju, enligt samtliga orthodoxa Theologers försäkringar, voro lika saliga i hoppet. I sedligt hänseende är åtminstone vinsten osäker, emedan Christus, enligt QVENSTEDT och de flesta, allsicke skall hafva fullkomnat den moraliska lagen. De medgifva endast, det han förklarat den andligen. Dock måste i denna förklaring verkligen ligga en fullkomning, då Form. Conc.*) påstår, det Mose sjelf aldrig skulle kunnat medelst sina bud bringa till samma syndakännedom. — Men ännu osäkrare blir denna vinst, då, enligt desammas påstående, den sedliga lagen, sådan han i det uppenbarade Ordet innehålles, allsicke är någon annan än den redan af naturen menniskan gifna och derföre i grunden icke skiljaktig ifrån hedningarnas. Men var, såsom det påstås, Christus äfven den, som uppå osynligt sätt talade genom Mose, David och Profeterna och äfven i N. T:s tid på omedelbart, d. ä. på ett ej genom hans ord och jordiska varelse förmedladt, sätt talat genom Apostlarne och ännu fortfar att verka hos de fromma, enligt somligas påstående: så går så mycket mer nödvändigheten och vigten af hans profetiska kall förlorad. Ty härvid bör man naturligtvis förutsätta, att han ju kunnat meddela oss allt detta ändå, utan att han behöft sjelf uppenbara sig och synligen framträda bland oss på jorden.

Men desto mer har det profetiska kallet blifvit framhållet af Unitarierna, af de moderna så kallade Rationalisterna och öfverhufvud af de flesta, som förnekat den kyrkliga satisfactionsläran. För flertalet af dessa har Christus hufvudsakligen eller uteslutande varit *Lärare*. Då Christus kallar sig sjelf *ljuset* och *sanningen*, har denna åsigt ock så till vida äfven i Christi egna yttranden ett stöd. På skilnaden emellan de

*) Epit. V. 8.

för Christendomen helt egna åsigter rörande Gud och vårt lifs lycksalighet och bestämmelse och dem, som utom Christendomen varit gängse, hafva ej heller dessa uraktlåtit att fästa uppmärksamheten. Blott må, till igenkänningstecken för riktigheten eller oriktigheten af de läror, dem man på sådant sätt uppställt, här endast anmärkas, det Christus sjelf aldrig skiljer sanningen från hennes kraft. Till följe af sin sannings kraft bygger han fastmer på denna sitt rike, Joh. 18: 37. Denna sanning skulle, förstådd, göra menniskorna fria, Joh. 8: 32. Den skulle oemotståndligt bemägtiga sig hvar och en, som hade fattat hennes väsende; hvarföre han ock liknade sitt himmelska rike vid en skatt, som fördold var uti en åker, hvilken en man fann och af rätt glädje deröfver gick bort och sålde allt hvad han egde, för att köpa densamma, Matth. 13: 44. Men sammanfaller derföre det profetiska embetet med det konungsliga, så är ett sådant sammanfallande också kriteriet på all Christlig lära, så att, om någon lära vore, som icke, fattad rätt, just genom sin egen sanning egde magt att vinna och underlägga sig menniskorna, denna icke kunde vara en Christlig, och likaledes, med hänsigt till det öfversteprestliga embetet, om någon lära vore, som icke uppdagade oss Guds kärlek men dermed ock icke helgade våra egna hjertan till hans andas tempel, denna icke heller kunde vara en Christlig. I hvad mån detta varit fallet med så kallade Rationalisternas läror i allmänhet, är här icke stället att afgöra.

Minst har uppmärksamheten hitintills varit fästad vid det konungsliga embetet, oaktadt, såsom förut redan blifvit anmärkt, så väl G. T:s profetior som Christi egen och hans Apostlars predikan, ja äfven hans benämning *Christus* närmast häntyda på hans konungadöme eller på hans rike. Beskaffenheten af detta rike har i det föregående blifvit framställd, näml. att det skulle vara ett *invärtes*, grundande sig på Guds andas invärtes, osynliga magt öfver menniskors hjertan. Derföre förnekar äfven Jesus med hänsigt till detsamma den rummets begränsning, som tillhör hvarje synligt utvärtes rike, Luc. 17: 20, 21; jf. Joh. 18: 36. Gud hade utkorat Israëls folk till sitt egendomsfolk

och hade, i det han gaf dem sin lag och fortfarande skipade sina rätter, bland dem upprättat en theokrati eller ett Guds rike. Men såsom G. T. i allt blott var en skuggbild af det tillkommande Nya, så äfven med hänsigt till detta gudsrike. Det herravälde, hvilket Gud der förde, var, jemfördt med det tillkommande Nya, mer ett utvärtes, i det han hufvudsakligast uti sin utvärtes egenskap af lagstiftare och domare och utskiftare af deras jordiska öden der ännu förde sin spira. Lagen, skrifven på stentaflor, var också mer en Guds lag utom dem, än en Guds lag, inskrifven i deras hjertan. Derföre var han mer en utvärtes tvångsmagt än inre; härutaf äfven lydnaden för denna lag en trälaktig, såsom ock folkets hela religiösa tillstånd var trälaktigt. Men genom Christum skulle nu Gud upprätta sig ett nytt rike, hvars välde skulle sträcka sig öfver alla land, och skulle inskrifva sin lag i deras hjertan, och ingen skulle nu med någon blott utvärtes myndighets magt beherrska hans folk, emedan de alla skulle känna Herren, både små och stora, Jer. 31: 33, 34. Och såsom till hvarje rike äfven hörer en organisk förbindelse mellan dess medlemmar inbördes, så skulle ock nu menniskorna genom ett nytt invärtes kärlekens band tillika sammanknytas med hvarandra.

Pröfva vi nu vår Kyrkas lära om Guds rike, så förekommer härvid först den märkliga omständigheten, att hon fördelar det uti 3:ne, näml. uti *magtens*, *nådens* och *härlighetens*. Det förstnämnda har man äfven kallat *naturens* rike. Men fastän Christus väl sagt, att allting är gifvet honom i våld, Matth. 11: 27, att honom är gifven all magt öfver himmelen och jorden, Matth. 28: 18 m. m., har han dock härmed icke tillerkänt sig den allmänna verldsregeringen eller något annat välde än det, som utöfvas genom Ordet. Derföre då han inför Pilatus bekände sig för en Konung och dervid tillade: «Dertill är jag född och är dertill kommen i verlden, att jag skall vittna om sanningen», Joh. 18: 37, tillkännagaf han härmed äfven den kraft, hvarmedelst han skulle tillvinna sig detta välde. Och då han betygade: «Mig är gifven all magt i himmelen och på jorden»,

Matth. 28: 18; så grundade han härpå tillsägelsen till de sina: «Går fördenskull ut och lärer allt folk m. m.», tillkännagifvande härmed, att endast genom Ordet denna magt skulle utöfvas. «All ting hafver du lagt under hans fötter. I det han nu allting hafver honom underlagt, hafver han intet undantagit, det honom icke underlagdt är. Dock se vi icke ännu all ting vara honom underlagda», säger derföre Ebr. 2: 8. Härmed uppdraga sig likasom af sig sjelfva de fasta och bestämda gränsorna för hans rike, på grund af hvilka vi icke må tillägga honom något välde öfver naturen, utom såvidt det förmedlas genom det från honom utgångna Ordet och den i detta uppenbar vordna gudomshärligheten. Ja äfven med hänsigt till det, som står i omedelbart sammanhang med Guds rike, vittnade han sjelf uppenbarligen om en sådan begränsning af sin magt. Då Zebedei söners moder begärde, att hennes två söner måtte få sitta på hans högra och vänstra hand eller vara hans närmaste uti hans rike, Matth. 20: 20—23; så svarade han, — sedan han först angifvit det grundvillkor, hvarpå delaktigheten uti hans rike berodde, näml. att kunna dricka den kalken, som han sjelf drack, — att det ej tillhörde honom att gifva, att sitta på hans högra och vänstra hand, utan dem det beredt är af hans Fader. Att vara de yppersta bland de organer näml., af hvilka Christus för utbredandet af sitt rikes magt betjenar sig, beror ej ensamt af den af mig meddelade andan och gudomssanningen, utan beror ock lika väsendtligt af de naturanlag, med hvilka man redan i den naturliga födelsen blifvit utrustad, och af de utvärtes tids- och rumsförhållanden, i hvilka man sättes medelst Guds ledning, ville han härmed säga*); och uti meddelningen af dessa beting erkände han en Fadrens magt, skiljaktig från sin egen. Ja då han bekände sig såsom kommen att gifva verlden lif, så erkände han emellertid den ordning, i hvilken hvar och en skulle komma till honom, såsom beroende utaf Fadrens ledning, i det han betygade: «Ingen kan komma till mig, med mindre

*) Se *Grunddragen* m. m. §. 17, I.

Fadren, som mig sändt hafver, drager honom», Joh. 6: 44. Men denna vigtiga skilnad emellan Fadrens och Sonens magt har man i Kyrkans lära helt och hållet förbisett, men dermed äfven förbisett beskaffenheten och väsendet af det välde, som genom Christus skulle upprättas. Icke så, som skulle icke Christi magt äfven vara Fadrens, men såsom sitt betecknade han och kunde han med rätta endast beteckna det, som är en frukt af hans factiska existens. — Men om vi, lemnande den mellersta lemmen till sist, nu taga Kyrkans begrepp om *härlighetens* rike i öfvervägande, så har man härmed förknippat tvenne föreställningar, 1) att detta först skulle vidtaga uti ett tillkommande lif efter döden och 2) ett fulländningens tillstånd, i hvilket hvarje lemning af synden skulle vara tillintetgjord. I afseende på den första af dessa båda punkter må anmärkas, att, i och med läran om en individuel odödlighet, en fortsatt verksamhet och kraftyttring efter döden af det i honom inneboende och från honom sig meddelande gudomslifvet äfven nödvändigt måste antagas. Men någon skilnad emellan det lif i honom, som redan här meddelas de troende, och mellan det, som i ett lif efter döden är oss beskärdt, har Christus ingenstädes uppdragit. I alla bilder, i hvilka han beskrifver oss Guds rike, finnes intet drag, som icke lämpar sig på Guds rike, sådant det redan i detta nu är förhanden. Till väsendet af allt andligt hörer dessutom, att det är höjdt öfver tids- och rumsförhållanden, eller att det ock lika väsendtligt är ett närvarande, som det, med hänsigt till den i tidsmomenter sig fördelande utvecklingen af det, som redan immanent ligger uti detsamma i hvarje nu, är ett tillkommande. Men vilja vi, med hänsigt till denna bidade och inom tiden aldrig fulländade utveckling, kalla det uti döden vidtagande lifvet företrädesvis härligt, så kunde, såvidt det lif i Christo, som vi här redan hafva annammat, till sin väsendtliga halt måste anses med detta lika, härmed dock endast en relativ motsats betecknas. Men hvad den absoluta fulländningen angår, så tvingar oss redan vår andes begär att se allting afslutadt dertill, att äfven tillägga Christi verk en fulländning och ett slut, då allt köttets motstånd är öfvervunnet. En så-

dan fulländning läres äfven ovedersägligt af Skriften. Men alldenstund all vår tanke är bunden vid motsatser, kunna vi aldrig göra oss någon klar föreställning om en sådan tid eller inse, hvarpå en verksamhet och en regering då skall kunna yttra sig. Skriften betygar också, att sedan alla fiender blifvit lagda under hans fötter, Christus sjelf skall öfverantvarda Gudi och Fadren riket, och dermed Christi egen regering taga slut, 1 Cor. 15: 24, 25.—Hvad ändtligen *nådens* rike angår, så är, såvidt all verksamhet härvid tänkes bunden vid verksamheten medelst Ordet och Sacramenterna, mot det formala i detta begrepp ingenting att erinra. Men kraften af detta Ord har man nu åter gjort ganska tvetydig, i det man lärt, att jemväl uti fulländningens tillstånd bredvid de saliggjordas skara en skara af fördömda skulle qvarstå. Ty genom en utvärtes sinnlig domsact skall, enligt Kyrkans lära, allt afslutas. Mörker, laster och brott skola, så länge verlden står, fortfara att drifva sitt spel, tilldess helt plötsligt den förfärande domsbasunen låter höra sig. Men om en sanningens allt besegrande, allting förnyande, alla frigörande och förlossande magt träffa vi uti hela Kyrkans idéassociation och lärosystem knapt någon föreställning. Alltså, änskönt man i Kyrkans lära betagit Christus det borgerliga regemente, som Judendomen ville tillägga honom, så finne vi dock till och med uti vår Kyrkas lärobyggnad knapt några spår till det rätta gudsriket.

Om vi med ordet *förlossning* måste tänka på bundenhet och fångenskap, såsom ock Kyrkan gjort, så kan det i början förundra oss, att denna ej blifvit tillagd det konungsliga embetet, utan i stället gjord till en del af det öfversteprestliga. Christus kan nämligen aldrig utvidga sitt välde, utan att han i samma mån tillintetgör ett motsatt. Tänka vi oss vid detta motsatta inbegreppet af allt välde, som råheten, mörkret och de köttsliga lidelserna utöfva, så hafva vi härmed äfven angifvit den magt, hvarunder vid och före Christi ankomst verlden var fången och, under hela utvecklingens lopp, i någon mån alltid fortfar att vara det. Denna magt har uti Skriften blifvit olika benämnd. Den kallas *Djefvulens* och *Satans*, såvidt man, utan att närmare angifva dess beskaffenhet, blott öfverhufvud dermed

betecknar motståndskraften mot det rätta gudomsväldet; den kallas *mörkrets*, för att beteckna den inre qvalitativa halten i denna motståndskraft; den kallas *verld*, såvidt den fasthängighet vid det synliga och utvärtes, som utgör det prédominerande i dess lynne, skall betecknas. Så finna vi också, hvarthelst vi kasta vår blick, vid och före Christi ankomst öfver allt sinnligheten prédominerande och menniskoslägtets sträfvande inskränkt till det utvärtes. Den egna subsistensen, den egna äran och vinningen var öfverallt det mål, hvartill allt syftade. Af samma sjelfviska charakter var äfven Grekernas och Romarnes beprisade patriotism utmärkt, emedan Staten blott var det större jaget, hvars väl man, uti fiendskap emot de öfriga folken och på bekostnad af deras välgång, sökte upprätthålla. Och såsom hos Judafolket lagen med dess tukt och utvärtes stadgar, så voro hos dem de ifrån fäderna fortärfda bruken och vanorna och hos dem båda det bjudande utvärtes anseendet och lagens hot det band, som väl till någon del höll lidelserna och brotten inom skrankorna, men likväl icke förmådde hämma det sedeförderf, som utbredde sig med hvarje generation, med slafveri och allt slags elände i spåren. Så var allt sannt menskligt värde och väl nedertryckt, och ingen utsigt till ett bättre, och intet gudomsord fanns, som kunde tillfridsställa, upplysa och tillrättaföra den vilseförda, upprätta den fallne och ingjuta i det betryckta hjertat sin hugsvalelse. Om nu vid konungadömet ljusets, mörkret besegrande, gudomsvälde förnämligast afses, så bör väl förlossningen ifrån denna mörkrets magt, som fjettrade anden, helt företrädesvis utgöra en del af Christi konungadöme. I vår Catheches betraktas äfven denna som hufvudsumman af detsamma. Men hos vår Kyrkas äldre orthodoxa Dogmatici och i vårt sednaste Dogmatiska Compendium, af Norbeck, en trogen repetitionscurs i 17:de seklets scholastiskt theologiska vishet, — vare detta sagdt med all aktning för den allvarliga fromhet, som genomgår arbetet — föres emellertid förlossningen under öfversteprestembetet. Och skälet härtill är detta. Redan i Christendomens äldsta tider begynte man att betrakta Christi död och blodsutgjutelse som en lösepenning, gifven till vå-

ra själars förlossning, men hvarmed man likväl icke tänkte sig en förlossning från inbegreppet af allt mörker, all synd och allt deraf härflytande förderf i ofvananförda mening, utan från en personlig djefvuls våld och från allt ondt, hvarmed han marterade den honom tillhöriga själen efter döden. I början var visserligen mycken fråga, åt hvilken denna lösepenning blifvit gifven. Derom voro begreppen länge obestämda. Somliga svarade åt djefvulen, (IRENÆUS, ORIGINES, BASILIUS m. fl.), då det ju ändå var i hans våld, hvari de fallna menniskornas själar befunno sig. Man fattade detta under bilden af en byteshandel. Djefvulen kom med Gud formligen öfverens, att utlefverera de öfriga menniskornas själar emot Jesu själ, som, såsom gudamenniskans, var af långt högre valör än alla öfriga. Så vardt nu Jesu själ honom öfverlåten. Ty änskönt djefvulen icke uthärdade den smärta, som Jesu själ förorsakade honom, och derföre genast måste släppa honom, så kunde dock detta icke göra fördraget ogiltigt. Att djefvulen kunde så groft bedraga sig, det gjorde Jesu menskliga omklädnad, hvilken han just derföre antagit, på det han måtte dölja den inneboende allsmägtiga gudomen, anmärkte GREGORIUS af Nyssa *). Men huru kunde då djefvulen vara så dum och gå in på en sådan handel? invände härvid andra, och menade sig på sådant sätt kunna hjelpa saken, att de lärde: Gud hade väl från början för dess synd skull öfverlåtit det fallna menskoslägtet i Satans våld, men Satan hade här öfverskridit sina rättigheter. I det han förgrep sig på Jesus, den syndlöse, marterade och dödade honom, förlorade han härmed ej endast Jesus utan, till välförtjent straff, jemväl alla öfriga **). Men med den uppkommande Augustinska läran om synden och den gudomliga straffande rättvisan förlorade sig detta föreställningssätt bland de lärda. Man fann det ovärdigt Gud, att gå i underhandling med Satan. Lösepenningen blef nu en gärd åt Guds rättvisa. I Satans våld befunno oss vi syndare arma; men i det Christus led

*) Münschers Dogmengeschichte. IV. §. 120.

**) Quos jure tenebat mortales perdidit, quia eum, in quem jus non habuit, morte appetere, immortalem, præsumsit. *Gregorius M.* homil. in Evangg. II, 25.

straffet för våra synder och Gud förklarade detta lidande giltigt och tillfyllest, så upphörde ock, då vi i tron blefvo delaktiga af hans förtjenst, all djefvulens rättighet och magt öfver vår själ. Upphörandet af denna rättighet och magt, på grund af hvilken vi förut voro djefvulens barn, har derföre vår Kyrka ursprungligen förstått med förlossningen, men derföre också fört den under öfversteprestembetet, uti full enlighet med satisfactionstheorien. I denna seger öfver Satans magt, i det han rycker de troende ur hans klor, eller i detta ingrepp i hans magt — ty mer än ett ingrepp må man ju svårligen kunna kalla det, alldenstund större delen ju för sin otro ändå fortfar att höra honom till — består följaktligen Christi magt öfver djefvulen, enligt Kyrkans lära. Och på det han skulle högtidligt visa djefvulen denna sin seger, låter hon honom företaga sitt triumftåg till afgrunden, «en synnerlig theatralisk act» (actus singularis theatricus), såsom QVENSTEDT kallar det*).

Inflytelsen af den utgångspunkt, från hvilken man vid kyrkosystemets bildning giok ut, och af det rådande föreställningssättet visar sig alltså äfven här. De liknelser, då Jesus, antydande den himmelska, allt småningom genomträngande och helgande kraften af sin sanning, liknade sitt himmelska rike vid en surdeg, Matth. 13: 33, och då han, beskrifvande dess utvecklingsgång och fortfarande kamp med verlden, liknade det vid en not, v. 47—50, och vid en god säd, utsådd uti en åker, bland hvilken ovännen sådde ogräs, v. 24—30, och då han, tolkande beskaffenheten af dess segerkraft, liknade det vid en funnen skatt, v. 44, och vid en perla, v. 45, med flera dylika beskrifningar**), förblefvo derföre ännu alltid ett förborgadt tal, hvars hemlighetsfulla betydelse man icke fattade. — Men då vi förut sade, att hvarje embete, rätt fattadt, äfven innefattar de öfriga, så återstår att se, hur detta äfven träffar in med det konungsliga. Är riket, det han stiftade, ett *Guds* rike, så kan han följaktligen icke upptaga någon i detsamma, med

*) Theol. Didacticopol. III, p. 375.
**) Se Företalet till Strauss och Ullmann.

mindre han insätter honom i gemenskapen med Gud, försonar honom och förlikar hans sinne med Guds, så att Guds vilja äfven blifver hans och utgör den herrskande driffjedren i all hans åstundan; men knytandet och underhållandet af en sådan gemenskap är just det, som utgör det väsendtliga i allt prestakall. Hvilar åter just derpå all sådan gemenskap, att vi i honom erkänna sanningen och förstå Guds vilja och råd, så utgör detta åter hufvudsumman af profetdömet.

Ehuru befarande, det jag för länge redan med detta lärostycke tröttat Läsarens tålamod, kan jag emellertid icke underlåta att ännu tillägga några ord. Från åsigter, som uti århundraden varit omfattade såsom sanna och med hvilka hela känslo- och tankeassociationen likasom vuxit fast, skiljer man sig icke lätt. Detta kan så mycket mer här blifva fallet, som mången härvid torde fattas af den betänkligheten, huruvida icke betydelsen af Christi död, med uppgifvandet af det fordna betraktelsesättet, skall gå förlorad eller förringas. Hur knyter sig icke den Christliga andakten vid Christus just i egenskap af den korsfäste! Talet om hans för oss utgjutna blod, huru har det icke för hvarje allvarlig Jesu bekännare en hemlighetsfull betydelse, från hvilken han lika litet, som ifrån Jesus sjelf, låter lösrycka sig! Och uti Skriften, huru knyter sig der icke äfven all frukt af Christi varelse, all rening, all kraft, all helgelse och all rättfärdighet kring de orden, att Han är dödad och hafver köpt oss Gudi med sitt blod, Upp.B. 5: 9. Men långt ifrån att betydelsen af Jesu död förringas, ådagalägger sig tvärtom hela vigten och nödvändigheten af denna död, när den fattas i förbindelse med hans rike och framstår såsom ett oeftergifligt villkor för tändandet och underhållandet af det rätta andelifvet bland vårt slägte, men dermed äfven för vår försoning och våra synders förlåtelse. Ty gällde det härvid *först och främst* att frigöra anden och, i och med detsamma vår himmelska kallelse och vårt rätta lif uppdagades, tillika lösrycka oss från all annan auctoritet än sanningens egen och framhålla för oss en kraft och ett värde, upphöjdt öfver det utvärtes skenbara: så kunde ej heller Jesus

komma annat än i en tjenares skepelse och dela allt mått af lidande och ringhet, som någonsin kan falla på en mensklig varelses lott. Härigenom är han för alla lika tillgänglig och nära, så för den ringaste som för den högste; härigenom förlikar han ock all utvärtes olikhet i villkor, i det han, på samma gång han gör oss delaktiga af sitt lif, tillika gör oss delaktiga af en kraft, ett värde och en höghet, vida upphöjd öfver allt, som någonsin den jordiska högheten kan beskära. Skulle derföre andan och beskaffenheten af det från honom utgående gudomslifvet på det mest uppenbara sätt ådagaläggas, så var ock nödigt, att han till den ändan uppträdde blottad på alla utvärtes villkor, som måtte förskaffa hans sanning insteg, och att han under korsets smälek och smärta uppgaf sin ande. Men härigenom är han ock *för det andra* den, som gifver kraft till det rätta gudaktighetslifvet, i det att genom hans lydnad i döden äfven vi stärkas i lydnaden mot vår himmelske Fader i alla prof och utrustas med styrka att ståndaktigt, Gud undergifvet och förtröstansfullt gå vår väg i Jesu spår, så genom ondt som godt rykte. Ja, skulle Jesus vara vår fullkomliga lag och föresyn, så var *för det tredje* till den ändan äfven nödigt, att han skulle tömma all smädelsens och lidandets kalk. Är det än svårt, att under lifvets vanliga lugna gång försaka allt afseende på sin egen berömmelse och njutning, för att med odelad uppmärksamhet blott hafva sin blick rigtad på det gemensamma verksamhetsmålet, måttet af fruktsamhet för Guds rike, långt svårare är dock, ju stormigare lefnadsbanan är, ju mera man misskännes, beles och förföljes, samt hotas till sin existens, att ändock bibehålla samma själskraft orubbad och, lika fri från svärmeriets hänförelse och fanatismens förbrännande eld å den ena sidan, som från försagdhet å den andra, med samma klarhet och samma orubbade kärlek och saktmod fatta alla förhandenvarande förhållanden under ögonen. Derföre är oss Christus uti sin död först vår fullkomliga lag, emedan intet mer uppdagar oss den rättfärdighet, hvilken Gud begär. Och ändtligen *för det fjerde*, om vi för verksamhetens glada mod behöfva framgångens förviss-

ning, så är för meddelandet af denna förvissning Jesu död äfven ytterst betydelsefull. Ty huru nederslaget syntes ej Jesu verk vid hans död. De öfverstas anläggning, att uti lagens namn, men likväl utan upplopp och buller taga Jesum afdaga, hade utöfver all väntan lyckats, och, sviket i sina jordiska messianska förhoppningar, hade det honom nyss hyllande folket blandat med dem sina korsfästelserop. Lärjungarnas lilla hop var förskingrad; ty alldenstund, oaktadt Jesu ofta upprepade förutsägelser derom, icke heller de kunnat förlika sina tankar med denna död, så vacklade de i sin tro och vågade nu icke erkänna honom för den förbidade. Ensam och öfvergifven, med den mest hånliga död för ögonen, betygade likväl Jesus, det denna död, långt ifrån att hämma hans verk, tvärtom just skulle blifva den egentliga segerkraften öfver verlden *), bekräftande dermed sjelf sanningen af sin försäkran, att allt det vi bedje Fadren i hans namn, d. ä. i hans anda och för hans verk, skall oss gifvet varda, Joh. 16: 23. — Så har nu Jesus genom döden nederlagt honom, som döden i våld hade, det är djefvulen, Ebr. 2: 14. De jordiska messianska förhoppningarna skulle ock ändtligen *för det femte* denna död förutan heller aldrig hafva skingrat sig.

---

3 Kapitlet.

Om Christi Person.

Om vi, i omvänd ordning mot det som vanligen sker, nu gå från Christi verk till hans person, så följe vi härmed helt o-

*) Jemför *Predikningar af Schleiermacher*, 2 Saml., XIII.

konstladt den ordning, som sakförhållandet af sig sjelft gifver vid handen. Det sätt, hvarpå man fattade hans verk, gaf, såsom nyss blifvit visadt, uppränningen åt hela vårt dogmsystem; kring detta verk skall visserligen äfven uti all framtid all Christelig sanning knyta sig, och utaf renheten i uppfattningen af detsamma all Christendomens renhet förnämligast bero. Men uti närmaste samband med hans verk står läran om hans person. Ty hvad han gjorde, det uträttade han just genom det han var, och hvad han var, det mätes aldrabäst genom det han gjorde.

I G. T. finna vi inga säkra bestämningar, på hvilka en lära om hans person kan grunda sig. De ovedersägligaste messianska profetior afse förnämligast hans verk. Det G. T:s profetiska yttranden om hans person beskrifva i allmänna drag dels hans inre väsende, såsom Es. 11: 1—5, dels hans utvärtes vara, såsom Es. 52: 13 till slutet af 53 Kap., dels hans verkningssätt, såsom Es. 42: 1—4. Men fastän Es. 9: 6 tillägger honom åtskilliga höga namn, så framt vi vilja antaga den gamla hitintills allmännast vedertagna tolkningen, så antyder dock intet ställe ens på aflägsnaste sätt, det skulle Jehovah sjelf stiga ned och uti honom ikläda sig mensklig gestalt. Lika litet förenar sig också med det strängt monotheistiska begrepp, som genomgår både G. och N. T., den föreställningen, det skulle någon annan person i det gudomliga väsendet, Jehovah lik uti allmagt, allvetenhet och majestät, i honom antaga mandom. Om öfverhufvud läran om tre intelligenta, individuella substanser*) i ett och samma gudomsväsende (*ὀσία*) ens har sin grund i Skriften, är en fråga, som vi här lemna till sides.

Vidkommande N. T. fäster sig med rätta vår uppmärksamhet först vid de namn, som antingen Jesus sjelf tillade sig eller af hans Apostlar blifvit tillagda honom. Det vanligaste af dem, som Jesus sjelf brukade om sig, är, såsom bekant, *Men-*

---

*) Persona est substantia individua, intelligens & incommunicabilis. *Mel. Loci Comm. De trib. pers. divinit.* Et nomine personae utuntur ea significatione, ut significet non partem aut qualitatem in alio, sed quod proprie subsistit. *Conf. Aug.* I, 4.

niskones Son. Om denna benämning än måste påminna oss Dan. 7: 13, 14 och således äfven var en beteckning af Messias, så synes den likväl bland alla dylika hafva varit den minst gängse. Att folket ej heller fäste vid detsamma någon sträng messiansk betydelse, visar sig af Matth. 16: 13, jf. med Joh. 12: 34. Att säga dem rent ut, att han var Christus, var, såsom vi se af flera ställen i Evangelisternas berättelser, icke utan våda, i anseende till det politiska bibegrepp, hvilket de fäste vid detta ord. Derföre böd han ofta vid den hjelp, han genom sin undergörande kraft bevisade sjuka, att de skulle för ingen sägat, der han förutsåg, huru den härigenom uppkommande tron dock skulle blifva i saknad af en inre andlig grund, och endast omfatta honom för de timliga förmåner, dem de förbundo med hans varelse. Att enligt Joh. 6: 15 folket också en gång, efter ett förrättadt under, ville komma och taga och göra honom till konung, hafva vi redan anfört. Till följe häraf bekände han äfven sällan och icke utan varsamhet i klara och bestämda ord, att han var Christus. Men var benämningen Menniskones Son på sådant sätt ganska lämplig, att den på en gång både dolde och uppdagade hans messianska kall, emedan, om man än icke fäste vid henne någon afgjord messiansk betydelse, hon likväl erinrade om något ovanligt; så synes emellertid Jesus vid bruket af densamma hafva afsett ett ännu högre ändamål. Ty ligger än uti orden närmast en i Hebreiska språket icke ovanlig omskrifning af ordet menniska, så ligger dock i det egna och ovanliga i benämningen tillika en häntydning, att vi i honom måtte erkänna den rätta, fulländade menniskan. Af andra brukad om honom förekommer denna benämning endast i Ap. 7: 56 bland N. T:s skrifter. Bestämdare och fullt motsvarig det messianska begreppet var deremot benämningen *Guds Son*. Men äfven vid denna benämning, sådan den förekommer i Bibeln, få vi dock ingen anledning att fästa den dogmatiska bemärkelse, som man uti treenighetsläran förbundit med densamma. I G. T. förekommer benämningen dels i *moralisk* mening om Gud välbehagliga och af honom älskade menniskor (2 Sam. 7: 14), i hvilken mening

Israëliterna i allmänhet kallas Guds söner (2 Mos. 4: 22, Os. 11: 1); dels i *theokratisk* mening om konungarna och de magthafvande såsom Guds representanter, Ps. 82; dels ändtligen i *metaphysisk* om de himmelska väsenden, hvilka omgifva honom, Job 1: 6; 2: 1. Med åberopande af den nyss anförda Ps. 82 och den i denna förekommande benämning *gudar*, *gudssöner* om dem, till hvilka Guds ord skedde, kallar sig Jesus Guds Son, Joh. 10: 34—36. Fasthålla vi det här förekommande bruket af benämningen, så antydes härmed endast, på samma sätt som förut vid orden menniskones son, den eminenta mening, hvaruti denna benämning borde tillkomma Jesus framför andra. Härmed skall svårligen det ställe, Luc. 1: 35, som stödjer benämningen på hans utomordentliga födelse utan mans tillhjelp, ens kunna anses i strid. Ty må benämningen Guds Son med aldrig så mycket fog äfven grunda sig på det utomordentliga i hans fysiska härkomst, förblifver dock, enligt Rom. 1: 4, Anden, som helgar, det egentliga beviset, att han var det. På detta bevis, men också endast på detta, beropar sig äfven Jesus sjelf, Joh. 10: 37, 38; 12: 44 o. f.; 14: 9, 10; Matth. 16: 17 m. fl. Men då han sjelf jemförer sig i detta hänseende med Guds utkorade män i G. T., må äfven denna jemförelse vara oss tillåten. Härigenom skall Jesus ofelbart bäst framställa sig i den betydelse, som för vårt eget andliga lif är fruktsammast, men härigenom ock i sin rätta gudomshärlighet. Högst lärorik är i detta afseende jemförelsen emellan Mose och Christus, Ebr. 3: 5, 6, emellan grundläggaren af det Gamla Förbundet, hvilkens förhållande till Gud, med all hans trohet, dock endast var en slafs förhållande till sin herre, och hvilken derföre vid de gudomliga befallningar, dem han utförde, sjelf icke närmare var bekant och förtrogen med Guds råd, och mellan grundläggaren af det Nya, hvilken, såsom den fullmyndige, i fadrens förtroende fullkomligt invigde sonen, äfven var kommen att knyta ett motsvarigt nytt förhållande emellan Gud och oss. Om Jesus derföre, såsom menniska och vår broder (Rom. 8: 29; Ebr. 2: 11 o. f.), af Skriften ställes på samma linea med oss, ehuru han, såsom den ende syndfrie och konungen,

dock ställes framför och vida öfver oss alla, så rycker honom icke heller benämningen Guds Son utur de menskliga varelsernas krets, utan angifver blott från en annan sida, i förening med namnen *Christus* och *Herre*, hvilka vanligtvis dermed finnas förbundna, hans egendomliga plats i förhållande till oss öfriga. Med hänsigt till detta egendomliga, hvilket uteslutande tillkommer honom, kallas han äfven Guds härlighets sken och hans väsendes rätta beläte (χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ), Ebr. 1: 3; och Paulus jemförer i samma hänseende, Rom. 5: 12—21; 1 Cor. 15: 45—47, Adam och Christus, den förre såsom upphofsman och begynnare af ett naturligt lif uti köttslig svaghet och synd, den sednare såsom upphofsman till ett andligt lif uti gudomlig kraft och rättfärdighet.

Kyrkans lära om hans person åter har hufvudsakligast rört sig kring de bestämningar, att han var «Gud och menniska i en person.» Men innan vi undersöka den bibliska grunden för dessa lärobegrepp, må först anmärkas. Om läran om Jesu person står uti omedelbart sammanhang med läran om hans verk, emedan Jesus just genom det han var gjorde hvad han gjorde, och hvad han var just visar sig genom det han gjorde *): så måste, så framt hans verk var att stifta Guds rike, det vill med andra ord säga, att förverkliga den gudomliga afbild, till hvilken menniskan skapades från begynnelsen, och göra gudomslifvet herrskande hos oss, Han, hvilken skulle tillvägabringa ett sådant verk, äfven på dertill erforderligt sätt vara uppfylld af detta gudomslif. Om redan i fysiskt hänseende den lagen gäller, att ingen kan tillvägabringa mer, än hvartill productionskraft är förhanden hos honom, så gäller denna framför allt uti andligt. Skulle han stifta ett Guds rike, så måste han till den ändan äfven så till vida vara Gud, att det gudomliga måste hos honom bo i sin fullkomning. Blott under detta villkor kan han förläna oss nog för vår ande och vara den permanenta källan för allt gudomslif, som kan utgjuta sig öfver mensklighetén.

*) Jf. *Grunddragen* m. m. §. 18.

Tänka vi åter bort denna fulländning eller tänka vi oss å andra sidan någon annan lika fulländad bredvid honom: så vore i förra fallet Christus, såsom sjelf behäftad med ofullkomlighet, långt ifrån att kunna förlossa oss öfriga ifrån synden, tvärtom sjelf i behof af förlossning. I detta fall kunde också hans lif omöjligt förete något nöjaktigt för det religiösa och sedliga sträfvandet; men dermed vore vi uti andligt hänseende, just i det högsta och väsendtligaste för vår varelse, långt mer vanlottade än i fysiskt, der genom omtankan och idogheten för de menskliga behofven hjelpkällor städse erbjuda sig, dem endast bristerna uti den menskliga samfundsinrättningen kunna tillstoppa. Men dermed vore ock Christendomen, hur mycket stort och härligt man äfven i detta fall måtte tillskrifva Christus, endast ett öfvergångsmoment uti den menskliga odlingen, just sådan Strauss vill finna densamma. Enahanda blefve äfven förhållandet, derest vi skulle tänka oss någon annan fullkomlig och utan synd utom Christus. I detta fall kunde vårt slägte omöjligt sammanknytas till ett, och lika mångfaldigt som antalet af fullkomliga individer här vore, lika deladt förblefve äfven slägtet. Hvarje åsigt, hvilken, förnekande eller fördelande på flera denna absoluta fullkomlighet, upphäfver olikheten mellan Christus och oss, upphäfver derföre äfven Christendomen i dess rot och gör till intet ideen om ett Guds rike, mägtigt att omfatta, saliggöra och förena hela menniskoslägtet. Detta visar sig äfven oförtäckt af den i detta hänseende strängast och conseqventast genomförda Straussiska åsigten. Men antaga vi å andra sidan hos Christus en gudom, som icke förlikade sig med full mensklighet, så kunde denna heller icke blifva fruktsam för ett lif sådant som vårt. Ty för en uppfattning af det gudomliga, utom så vidt det uti verlden och menniskan är oss gifvet, är ingen uppfattningsförmåga oss gifven. Ja, om till gudomsbegreppet, sådant Christendomen gifver oss det, en permanent kärleksfull verksamhet väsendtligen hörer (jf. Joh. 5: 17; 1 Joh. 4: 8), så kunde det ofruktbara öfverskottet i denna gudom omöjligt enligt Christendomens begrepp

kallas gudomligt. Betrakte vi derföre Christus såsom «Gud och menniska i en person», enligt kyrkans formel; så erfordras således för rätta begreppet om hans person en sådan uppfattning af det gudomliga och menskliga, att det ena icke upphäfver det andra, utan fastmer det ena ömsesidigt upplyser och beriktigar det andra. Kalla vi honom menniska, så få vi följaktligen här icke tänka på den djuriska menniskan eller på den förderfvade eller ofullkomliga menniskan i hennes köttsliga svaghet och synd, utan på den absolut fulländade, till hvars begrepp äfven delaktighet af gudomslifvet väsendtligen hörer. Kalla vi honom åter Gud, så få af vi samma skäl icke heller här tänka på något annat än på det qvalitativa och bestämmande uti hans menskliga vara eller på den gudomsanda, som gjorde hvarje moment af hans lif till en trogen manifestation af det gudomliga väsendet, på grund hvaraf han kunde säga: «Jag och Fadren äro ett,» Joh. 10: 30; «Den mig ser, han ser Fadren», Joh. 14: 9.

Om vi förblifva den praktiska tendensen trogna och fasthålla idéen om Guds rike, kan således svårligen någon missledning uppkomma utaf dessa skenbart motsatta charakterer. Först derigenom att hans verk och ändamålet med hans sändning antingen alldeles lemnas ur sigte eller fattas oriktigt, uppkomma äfven irriga begrepp om hans person.

Men att och i hvad mån de båda betraktelsesätten, näml. af hans gudom och af hans mensklighet, kunna vara fullt riktiga, skall ytterligare visa sig af följande. Betraktad till sin utvärtes historiska existens, är Christus en af varelserna. I detta hänseende betraktar honom Ap. Paulus, då han, med hänsigt till hans betydelse i förhållande till de öfriga varelserna i universum, kallar honom den *förstfödde af all kreatur*, Col. 1: 16,*) och likaledes, med hänsigt till hans förhållande till de troende, kallar honom den *förstfödde bland många bröder*, Rom. 8: 29. Betraktad till hans invärtes vara åter, d. ä. till den gudomliga anda, som kungjorde sig uti hvarje moment af hans lif,

*) Se *Grunddragen* m. m. §. 17, 1.

må han med allt skäl kallas Gud; och uti detta hänseende rättfärdigar sig Thomas' utrop Joh. 20: 28. Ja enär Gud först genom honom framstår uppenbarad uti sitt rätta väsende, Matth. 11: 27, så kunde Lärjungen med all rätt betyga: «Denne är sann Gud och det eviga lifvet», 1 Joh. 5: 20. — Men härmed förknippar sig lätt ett annat betraktelsesätt. Om än det vittnesbörd om Gud, hvilket Sonen oss bär, är det enda tillfyllestgörande och absolut fullkomliga: så är det likväl icke det enda. Fastmer bär allting oss vittne om honom, såsom ock redan före Sonens ankomst ej endast i G. T:s ord utan ock uti hedendomens culter och i de hedniska Visas läror vittnesbörd om Gud, ehuru mer eller mindre vanställda och onöjaktiga, öfverallt äro till finnandes. Står således Christus, såsom en af varelserna, ingalunda ensam, fastän han intager det högsta rummet bland dem, så står han ock såsom manifestation af det gudomliga väsendet icke ensam, änskönt han är den enda, i hvilken det gudomliga väsendet är oss fullkomligen uppenbaradt. Förhållandet till allt öfrigt, som före och bredvid honom bär oss vittne om Gud, eller med ett ord till allt, som icke kan betraktas såsom frukt af hans historiska existens, kan nu på tvåfaldigt sätt fattas. Antingen så, att allt detta betraktas såsom särskilda vittnesbörd om Gud, dem vi, änskönt de stå i samband med Christi sändning, dock icke tillskrifva Christo, eller att detta äfven, ehuru på ett för oss förborgadt sätt, betraktas såsom en frukt af Christi varelse *utom* verlden. Eller; när Skriften säger att Ordet blef kött, kan detta fattas uppå tvåfaldigt sätt. Antingen så, som inledningen till Johannis Evangelium (jf. Kap. 1: 1—14.) omedelbart gifver vid handen, att ett gudomligt ord väl redan från begynnelsen kungjort sig i verlden, ja att af detta ordet verlden sjelf blifvit frambragt samt att i detta Gud sjelf var, men att, ehuru detta ord väl lyste och vittnade om Gud i mörkret, det likväl icke var mägtigt att skingra mörkret, förrän det framträdde i Jesu Christo uti en högre och mer förklarad skepnad, blef kött och bodde ibland oss, så att vi nu i enfödde Sonens härlighet af Fadren kunde se Guds härlighet. Eller ock så, att vi med ordet (*Λό-*

γος) förstå en särskild personlig intelligens, på hvilken vi lämpa det ofvansagda, och tillskrifva honom såsom en instrumental orsak äfven verldsupphofvet, så att vi säga, såsom det från de äldsta ned till de yngsta Theologer enständigt blifvit upprepadt, att verlden blifvit skapad *af* (ἐκ) Fadren *genom* (διὰ) Sonen, samt att i tidens fullbordan denne Son, sedan han hade skapat verlden och äfven sedermera verkat på förborgadt sätt genom G. T:s heliga män och, enligt Clemens Alexandrinus m. fl., äfven genom hedendomens Visa, omsider sjelf nedsteg från sin himmel och lät sig födas af en qvinna. Det sistnämnda betraktelsesättet förlikar sig dock icke synnerligen väl med Christi egna yttranden om sig, emedan han tydligen särskiljer en Fadrens magt från sin egen (Matth. 20: 23; Joh. 6: 44, 45. m. fl.) och på det sednare af de anförda ställena äfven uttryckligen tillskrifver Fadren all kunskap om Gud, som, utan direct följd af hans varelse i köttet, kan ega rum. Någon del i verldsskapelsen har han ock ingenstädes sjelf tillagt sig, men väl har en sådan blifvit tillagd honom af Förf. till Ebreerbrefvet, enär han säger, att Gud genom honom verlden gjort, Kap. 1: 2, samt att han (Sonen) grundade jorden af begynnelsen och att himlarna äro hans händers verk v. 10. Samma åsigt har man, i anledning af 1 Cor. 8: 6 och Col. 1: 16, äfven velat finna hos Paulus, ehuru båda ställena tillåta och det sistnämnda nästan tvingar till en annan tydning. Hvad särskildt läran om Christi personliga préexistens angår, så blir det åtminstone tvifvel underkastadt, huruvida uti Joh. 6: 62 kan ligga något mer, än det som på annat sätt uttryckes Joh. 16: 28, eller en allmän beteckning, att han till Fadren skulle återvända, såsom han var från honom utgången. Då det Joh. 8: 58 säges, att han var till förr än Abraham, kan detta, i enlighet med 1 Petr. 1: 20, ganska väl förstås om en blott tillvarelse i Guds rådslut. Sammaledes äfven Joh. 17: 5. Men förutsatt äfven, det vore genom dessa med flera ställen läran om en personlig préexistens ovedersägligt bestyrkt, så väl som den, att han haft del i verldsskapelsen: så kunde ingendera likväl utgöra någon väsendtlig del af Guds råd om vår saliggörelse, enär

det är svårt att inse, hvilken frukt man måtte hämta af dessa läror. Ty antingen Christus haft del i verldsskapelsen eller icke, så framträder på intet sätt Guds kärleks råd om vårt slägte i någon större dager mer genom det ena antagandet än genom det andra, och någon undervisning för vår egen lefnadsvandel kan det ock lika litet meddela. Sammaledes synes det äfven kunna vara oss likgiltigt, om Christus personligen varit till före framträdandet i köttet eller icke. Fastmera synes detta höra till de ämnen, om hvilka Ap. Paulus säger, att de mer åstadkomma spörsmål än förbättring till Gud i tron, 1 Tim. 1: 4, och hvilka derföre äfven torde böra bortrensas ur Dogmatiken.

Som kyrkolära gjorde sig emellertid, såsom sagdt, strax ifrån Christendomens början den åsigten gällande, att vid det Johanneiska Logos en ifrån evighet tillvarande personlighet, den andra personen i gudomen, borde förstås, att denne, sedan genom honom allting blifvit gjordt och sedan han uppå osynligt sätt i G. T:s tid hade talat genom Propheterna, sjelf omsider hade antagit mensklighet och låtit sig födas af Jungfru Maria. Hemligen oense har man blott alltid förblifvit rörande den frågan, hvad som med detta mensklighet antagande subject borde förstås. PRAXEAS uppställde redan tidigt den läran, det hade den högste Guden sjelf i Jesu antagit en menslig kropp, och att man derföre endast må kalla Gud *Fader*, såvidt man dermed vill beteckna den i sig förborgade Guden, sådan han före verldsskapelsen var, men *Son* eller *Logos*, såvidt han uppenbarat sig; på grund hvaraf Christus såsom hans inom sinneverlden försinnligade vara äfven helt egentligen vore att kalla Son. Ehuru denna lära strax ifrån början förkastades såsom kättersk, har hon dock alltid, och synnerligast i nyare tid, haft anhängare. Luther var henne synnerligen bevågen, och af hans ord hafva äfven influtit i Form. Conc., att Christus är en sådan menniska, som mot naturens ordning är en person med Gud, och att utom denna menniska ingen Gud finnes *).

*) Cum Christus talis homo sit, qui *præter* naturæ ordinem cum

I uppenbar strid mot Joh. 1: 18 och 1 Tim. 6: 16 och mot den skilnad emellan Fadren och Sonen, som N. T. på hvarje blad gifver vid handen, har denna lära specielt gjort sig gällande hos *Hernhutarne*. Den rådande orthodoxt gällande kyrkoläran har deremot alltid varit den, att Logos är en från Fadren särskild person, af evighet född af Fadren, ehuru först i ett bestämdt tidsmoment blifven menniska, väl, såsom det på Mötet i Nizæa fastställdes, Fadren lik uti magt, ära och majestät, men dock en särskild. Men då nu Logos antog mensklighet, huru förhöll sig i hans person det menskliga till det gudomliga? Gnostikerna men äfven åtskilliga af den orthodoxa kyrkans män, såsom CLEMENS ALEX. och ORIGENES, voro i äldsta tider böjda, att endast tillerkänna honom en skenkropp. På samma sätt som Raphael vid afskedet säger till Tobias, att det väl syntes dem, som om han allå dagar åt och drack, ehuru de deruti blott sågo en syn*), så hade ock Logos icke varit en verklig menniska, utan endast för skens skull, d. ä. i en för menniskosinnen åskådlig skenbart mensklig gestalt, hade han slutligen uppenbarat sig och hade i denna lidit. Ja Clemens Alex. finner det löjligt, det skulle Christi, af Logos' heliga kraft uppehållna, kropp verkligen hafva behöft jordisk spis till sin näring**). Till väl för Christenheten funno dock redan strax ifrån början de flesta orthodoxa fäder denna doketism allt för grof. Man erkände hans fulla mensklighet lika nödvändig som hans gudom, om genom honom ett lefvande band emellan Gud och oss skulle knytas.

Men se vi på sättet, hvarpå man fattade förbindelsen emellan det gudomliga och menskliga, så kunna vi, med all rättvisa åt afsigten, likväl icke undgå att anmärka det felaktiga i de lärobestämningar, hvarvid man stadnade. Ty olyckligt var för det första bruket af ordet *natur*, då man lärde, att

---

Deo una est persona, et extra hunc hominem nullus Deus reperiatur &c. Sol. declar. VIII, 81.

*) *Πασας τας ἡμερας ὠπτανομην ὑμιν, και ὀυκ ἐφαγον ὀυδε ἐπιον, ἀλλ' ὁρασιν ὑμεις ἐθεωρειτε.* Tob. 12: 19.

**) Strom. VI, 9.

uti Christo voro tvenne naturer, den gudomliga och menskliga, förenade till en person. Ty erinrar man sig först det sätt, hvarpå termerna Väsende och Person (οὐσια och ὑποςασις) bestämdes i treenighetsläran, så märker man med förundran, att, under det man der satte tre personer i Ett väsende eller En natur, med undvikande likväl af sjelfva ordet natur, här tvärtom En person skulle hafva del i två naturer eller hafva ett tvåfaldigt väsende. Om vid det första det faller sig svårt, anmärker Strauss,*) att tänka sig tre personer såsom numeriskt ett, så möter oss här den uppgiften att «mot naturens ordning», såsom Luther säger, tänka sig en person såsom delaktig af tvenne naturer. Skall ytterligare ordet person betyda detsamma i treenighetsläran som här, — hvilket det måste så mycket mer, som Christus ju genom menniskoblifvandet icke blifvit någon annan särskild person utan endast den menskliga naturen blifvit med upptagen i den gudomliga — blir antagandet af en tritheism alldeles oundviklig. Spår utaf denna tritheism träffa vi också öfver allt. Att med det oförändrade antagandet af treenighetsläran, äfven denna blifvit med öfvertagen, se vi bland annat af Melanchthon. Ty då han i sin förklaring öfver orden *Guds Son* säger, att såsom vi uti menniskornas natur kalla den utaf Fadrens substans födde, Fadren like, Son, så kallas andra personen Son, emedan han är född af Fadrens substans och är hans afbild**); och då han, förberedande denna förklaring, säger, att såsom menniskoanden målar sig i tanken en bild af den tänkta saken, ehuru vi icke kunna öfverflytta vår varelse uti dessa tankebilder, hvadan de äro hastigt åter försvinnande, så födde nu den evige Fadren, betraktande sig sjelf, en tanke af

*) Christl. Glaubenslehre §. 61.

**) Ut in natura hominum, filium dicimus genitum de substantia patris, similem patri, ita secunda persona Filius dicitur, qui de substantia Patris natus est et est ejus imago. Proprietas ergo discernens Filium a cæteris personis hæc est, genitum esse et imaginem esse. Et fit illustrius discrimen, cum addimus, hanc secundam personam assumsisse certo tempore humanam naturam in alvo Mariæ (*Loci theol.* De Filio.)

sig, ehuru icke förgänglig såsom våra*): så lärer ingen, utan antagandet af en tritheism, härvid kunna fästa någon bestämd föreställning. Men då nu Christus antog menniskonatur och hvardera naturen nu skulle verka efter sin art utan förblandning eller förvandling**), men likväl vara i hvarje act så förbundna, att hvardera naturen blott genom gemenskapen med den andra uträttade, hvad hon gjorde: så synes väl detta vara klart nog, så vidt vi härvid tänka på föreningen emellan ande och kropp, hvarmed man bildligt betecknade förhållandet. Icke heller kan det vid första påseendet synas förkastligt, att man på grund af naturernas olikhet tillade honom tvenne viljor, emedan den menskliga viljan ju alltid var undergifven den gudomliga och aldrig mot denna i strid. Men att en vilja alltid vill detsamma som den andra, bevisar ännu ingen personlig enhet, utan blott en moralisk samstämmighet, förutsatt också, att den gudomliga alltid kunde vilja detsamma som den menskliga, anmärka STRAUSS och SCHLEIERMACHER. Men om, till följe af samstämmigheten emellan förstånd och vilja, man utaf samma grund äfven måste tillägga honom ett dubbelt förstånd, — för hvilket kyrkan icke varit obenägen***), ehuru denna fråga ej kommit under symboliskt afgörande — så ligger orimligheten af hela antagandet klart i dagen. Ty enligt

---

*) Mens humana cogitando mox pingit imaginem rei cogitatæ, sed nos non transfudimus nostram essentiam in illas imagines suntque cogitationes illæ subitæ et evanescentes actiones. At Pater æternus, sese intuens, gignit cogitationem sui, quæ est imago ipsius non evanescens sed subsistens communicata ipse essentia. (Anf. st.)

**) Hæ duæ naturæ in persona Christi numquam vel separantur vel confunduntur vel altera in alteram mutatur; sed utraque in sua natura et substantia seu essentia (in persona Christi) in omnem æternitatem permanet. Sol. declar. VIII, 7.

***) Wir geben zu, dass eine zweifache, wesentlich verschiedene Vorstellungskraft, ein denkender Geist von unendlichen Vollkommenheiten und ein eingeschränktes denkendes Wesen in dem Gottmenschen beisammen gewesen, der also nebst dem unendlichen Verstande und Willen der Gottheit auch einen menschlichen Verstand und Willen gehabt. Folglich giebt es allerdings ein *doppeltes denkendes Wesen* in der Person des Gottmenschen. *Baumgarten, Polemik.* II s. 71.

sin gudomliga natur måste han hafva vetat allt, men enligt den menskliga blott något och i en tidsföljd. Emellertid är det just detta, som kyrkoläran velat inskärpa. Ty då det säges om honom, att han ej vetat det eller det, Matth. 24: 36, Marci 13: 32 m. fl.; då han talar om en magt, hvilken ej honom tillkom, Matth. 20: 23; då han betygar, det Fadren var större än han, Joh. 14: 28; då han bad och ängslades i örtagården, Matth. 26: 38—42 m. fl.; då han utbrast på sitt kors: «Min Gud, min Gud, hvi hafver du öfvergifvit mig», Matth. 27: 46; då det berättas om honom, att han frestades, Matth. 4: 1—11; Ebr. 4: 15; då han så ofta betygade, att han ej gjorde och talade något af sig sjelf m. m.: — så skedde detta allt enligt hans menskliga natur, såsom vår kyrka lärt. Vid andra tillfällen åter, då han förrättade under och då han betygade, att allt var gifvet honom i våld och mera sådant, då handlade och talade han i kraft af sin gudomliga. Alltså, i kyrkans lära är öfverallt en söndrad Christus; det gifves knapt någon gerning eller ord af hans mun, hvarvid hon icke strax möter oss med en förklaring, i kraft af hvilken natur detta skedde.

Af dessa och dylika distinctioner, med hvilka kyrkoläran uti så rikt mått utspunnit läran om Christi person, vet Bibeln sjelf ingenting. Då den å ena sidan förkunnar oss om honom, att han var bröderna lik, men å den andra, att han var sann Gud och Guds Son, så erkänner den likväl i detta allt, så väl som i hvarje ord och yttring af hans varelse, blott en och samme Christus i ett och samma på en gång både menskliga och gudomliga väsende. Men förutsatt, att vi på detta sätt både kunde och borde åtskilja hvarje yttring af hans varelse på grund af den i densamma verkande gudomliga eller menskliga natur, hvad skulle härutaf följa? Vi skulle i det, som han talade och gjorde i kraft af sin menskliga natur, sakna det gudomliga väsendet, och tvärtom i det, som han talade och gjorde i kraft af sitt gudomsväsende, sakna menniskonaturen. De förra kunde då uti intet fall lända oss till någon nytta eller välsignelse. Ty blef, såsom redan flera af kyrkofäderna uttryckte sig, Gud uppenbar i köttet, på det att menniskan måtte gu-

domliggöras, så kunde en handling och ett ord, hvari den gudomliga andan icke röjde sig, på intet sätt bidraga till att ingjuta hos oss samma gudomsanda. Var alltså, såsom vår kyrka lärt, vid de verk, dem han gjorde i kraft af sin menskliga natur, den gudomliga magten och härligheten dold och liksom suspenderad, så kunde det rätta gudomslifvet hos oss på intet sätt genom dem väckas och näras. De skulle då alldeles ändamålslöst intaga ett rum bland N. T:s heliga blad. Men om, hvad som just utgör det innersta uti all Christlig tro, Gud verkligen var i honom; så blir det oss äfven obegripligt, hur någonsin det gudomliga väsendet kunde upphöra att verka och yttra sig, då detta fastmer hörer till dess art. Men lika ofruktsam blir å den andra sidan äfven en gudom, hvari den fulla menskligheten icke ådagalade sig, emedan en sådan omöjligt kunde af oss fattas eller assimilera sig med en natur, sådan som vår. Följaktligen skulle i båda fallen enligt kyrkans lära all frukt af Christi varelse gå oss förlorad. Men dermed har theorien också fördömt sig sjelf och hemfallit under den förkastelsedom, som Frälsaren sjelf, Matth. 7: 15—22, uttalar öfver all ofruktsam lära. Men då man med de gerningar, dem Jesus i kraft af sin gudomliga natur skall hafva gjort, förnämligast menat undren, må härvid anmärkas, 1) att Skriften allsicke tillägger Jesus ensam en sådan undergörande förmåga, och 2) att, alldenstund till menniskans gudomliga beläte äfven herraväldet öfver jorden hörer, (1 Mos. 1: 26), vi må hos honom, hos hvilket det gudomliga belätet framträdde fullkomnadt, med all rätt vänta oss det herravälde äfven jorden och hennes krafter, som han just genom denna så kallade undergörande förmåga ådagalade *). Långt ifrån att i dessa anse menskligheten såsom upphäfven, böra vi alltså äfven i dem erkänna Christi fulländade menskliget.

Men hvaruti satte och igenkände man då egentligen hans gudom? Det hörer till menskliga odlingens gång och natur,

---

*) Se *Grunddragen* m. m. §. 11, 2; *Predikningar af Scheliermacher*, 4 Saml. V.

att stadna i sina första stadier vid det utvärtes. På samma sätt som hos den enskilde den kroppsliga utvecklingen vidtager först, innan den psychiska och framför allt innan den högsta, den religiösa och pneumatiska, kan börja vidtaga, så skönja vi äfven i stort hos vårt slägte samma utvecklingsgång. Till följe af denna gång förklarar sig äfven helt naturligt, att den förrst började religiösa odlingen ännu framträder behäftad af förorenande sinnliga elementer, samt att, vid hvarje framträdande högre utvecklingsgrad, förorenande lemningar af den förr innehafda gradens odling ännu länge följa med. Om derföre hos hvarje folk, som hunnit öfver det första råhetstillståndet, äfven en religiös odling är att finna, så må det derföre icke förundra oss, att, med det först vaknade medvetandet af ett högsta väsende, man dels fattade detsamma splittradt enligt polytheismens gudatro, dels sökte genom konstgjorda bilder för sig försinnliga detsamma, såsom uti all afgudatjenst, dels, såsom man blott och bart uti det utvärtes skådade dess magt, så äfven inskränkte dess inflytelse och verkan till det utvärtes, dels att öfverhufvud medvetandet af Gud starkast väcktes af det utomordentliga och underbara. De båda sistnämnda punkterna lämpa sig så till vida äfven på den äldsta gudsdyrkan, som Skriften förehåller oss, att ifrån Adam ända ned till Patriarcherna all uppenbarelse och meddelning af Gud ännu var en utomordentlig, sinnligt förnimmbar (theophanie), alltid hänförande sig på något visst utvärtes factum. På samma sätt var också vid införandet af den mosaiska lagen och culten all meddelning ännu bunden vid utomordentliga utvärtes tecken. Och fastän ingen bild utaf den Osynlige här fick göras, såsom i hednaculterna, så var dock äfven här all gudsdyrkan ännu bunden vid det utvärtes så till vida, att endast på ett visst dertill utvaldt rum kunde Guds namn bo och tillbedjas, 5 Mos. 12: 5—26. 15: 19, 20; 16; 2—16 m. fl. Och såsom Gud, ehuru vördad såsom alla tings Skapare och Uppehållare, dock ännu nästan blott var dem en national skyddsgud och styresman; så satte man i timliga förmåner eller hemsökelser den frukt, med hvilken lydnaden eller öfverträdelsen af hans bud var förbun-

den, 5 Mos. 28. Men derföre kom också Christus först i tidens fullbordan, Gal. 4: 4, d. ä. då menniskoslägtets utbildning till andlig odling redan hunnit den höjd, att det af honom utsådda lifsfröet fann en mark, hvari det kunde nedläggas och skjuta upp till evig blomstring och fruktbarhet. Men om i Christo såsom den absolut fullkomlige fröet ligger till all odling, hvaraf vårt slägte är mägtigt, så må vi icke finna underligt, om menniskoanden, för svag att fatta en sanning, som skulle omfatta all tid, ej strax förmådde intränga till dess egentliga kärna. Det var ett stort steg redan, att strax från Christendomens början skiljobalken nederbröts emellan Judar och Hedningar, och gudsdyrkningen, frigjord från nationalitetens och de gammaltestamentliga stadgarnas band, ej mer gjordes bunden vid vissa rum, samt att, änskönt ett väl eller ve, höjdt öfver tiden och de utvärtes vexlingarna, väl redan af G. T:s fromma, ja till och med bland hedendomens utmärktaste visa blifvit predikadt, dock menniskoslägtet nu gjordes dermed närmare förtroget, och lärde icke allenast i de utvärtes fenomenerna, utan jemväl i andans invärtes verk förnimma och vörda Guds kraft, oaktadt blicken ännu för mycket häftade vid det utvärtes, för att med erforderlig klarhet kunna skönja den invärtes gudamagten och fatta under mångfalden af dess verkningar dess enahanda rätta kraft och väsende. Äfven inom Protestantismen röjer sig ännu en viss fasthängighet vid det utvärtes och ett visst förbiseende af den rätta gudomshärligheten. Synnerligast visar sig detta vid läran om Christi person och verk. Ty såsom gudamagten öfverhufvud ännu mest ådagalade sig för de äldsta Christna uti det sinnligen iögonfallande, så var för dem Christi gudomsmagt förnämligast uppenbar uti de under och utomordentliga gerningar, dem han gjorde, men uti tjenarens ringhet och förnedring förmådde de icke lika säkert skönja samma gudomsmagt. I *Magten*, utan närmare bestämning af dess art, låg ännu för dem gudomens fullhet, och i oändlighetens abstracta attributers besittning, i egandet af allmagt, allvetenhet och allestädes närvarelse — egenskaper som

icke låta förena sig med den menskliga ändligheten, men hvilka Christus heller icke tillerkänt sig — ville man alltså förnämligast finna Christi gudom. Derföre trädde äfven här ännu i skuggan den sanna invärtes gudamagten, *visheten* och *kärleken*, i kraft af hvilken Christus i hvarje gerning och ord bevittnade sig såsom sann Gud och Guds väsendes afbild. Här visar sig på nytt, huru, oaktadt den från Christo utgående förbättrande och helgande inverkning, som uti allt ådagalägger sig, dock till och med i vår kyrkas lära, sådan den var i reformationsseklet, knappt den aflägsnaste föreställning om det rätta gudsriket är att skönja.

Men änskönt kyrkan således strax från sin början sökte fasthålla så väl det menskliga som gudomliga i Christo, så fick dock, såsom bekant, redan i de första seklen gudomen öfvertaget, att jag så må säga, så att för gudomen hans mensklighet nästan försvann. Detta förorsakades väl icke ensamt af traditionen om den i honom menniskoblifne Logos, utan härtill bidrogo dessutom flere andra omständigheter. Först och främst den häpnad, med hvilken den utomordentliga magten i hans ord, ej olik solstrålens på ett svagt ögas synnerver, grep dem, och hvilken, ju mindre man ännu mägtade följa andens rörelser och företeelser i deras inbördes association, desto lättare underhöll föreställningen om en från honom utgående magisk verkan, ja icke sällan gjorde snart sagdt hela frälsningens verk till en magi. Men icke mindre bidrog härtill äfven det skaplynne, som läran om Arfsynden och fallet fick, och hvilket, ehuru icke först infördes, dock fullständigt utbildades och gjordes kyrkligt gällande af Augustinus. Var enligt denna lära den gudomliga afbilden förlorad, så kunde Han, hvilken var utan synd och hade uppfyllt Guds lag, följaktligen icke vara menniska. Som menniska var han ock enligt Kyrkans lära *opersonlig*, d. ä. gudomen allena, som vid hans aflelse i jungfru Marias qved antagit menskligheten, constituerade hans personlighet, så att hans menskliga kropp blott var ett hölje för den gudomliga naturen, endast deruti skiljaktig från de äldsta Doketernas skenkropp, att denna verkligen behöfde mat och

dryck och kunde lida. Men huru ofullkomlig föreställningen var om den gudom, som låg till grund för syndlösheten och laguppfyllelsen, upplyses bäst af Form. Conc., som derpå grundar det tillfyllestgörande uti hans görande och lidande för vår rättfärdiggörelse, att han var *lagens herre**), och derföre icke underkastad lagen. Det är en gammal, här redan förut åberopad sats, att sådana menniskorna äro, sådana äfven deras gudar**). För det antika Greklands lättsinniga folk var Gudars och menniskors fader, Zeus, en ostadig Gud, döljande sig i hvarjehanda förklädningar, för att beblanda sig med menniskors döttrar; för 16:de århundradets allvarsamma Christna Germaner var Gud den arbiträre herrskaren, som, medan han pålade andra lagen, sjelf icke var bunden af någon lag. Ty af ideen om en gudamagt, som, medan han uppmanar och uppväcker oss till helig kärlek, sjelf drifves af samma kärlek som sitt väsende, var man i närvarande tid icke mägtig.

Det var naturligt, att, medan frukten af Christi ankomst knöts vid hans lidande och död och vid den genom honom oss förvärfvade rättfärdigheten och strafflösheten, i samband med läran om de tvåfaldiga naturerna i hans person, fråga äfven

---

*) Cum enim Christus non tantum homo, verum Deus et homo sit in una persona indivisa, tam non fuit Legi subjectus, quam non fuit passioni et morti (ratione suæ personæ) obnoxius, quia Dominus Legis erat. Eam ob causam ipsius obedientia (non ea tantum, qua Patri paruit in tota sua passione et morte, verum etiam, qua nostra causa sponte sese Legi subjecit eamque obedientia illa sua implevit) nobis ad justitiam imputatur, ita ut Deus propter totam obedientiam (quam Christus agendo et patiendo in vita et morte sua nostra causa Patri suo cœlesti præstitit) peccata nobis remittat, pro bonis et justis nos reputet et salute æterna donet. *Sol. declar.* III, 15.

**) Aber die Menschen vermeinen, es würden Götter geboren,
Hätten unser Gewand und unsre Stimm' und Gestaltung.
Doch wenn Hände besässe der Rinder Schaar und der Löwen,
Oder könnten sie malen und Werk ausbilden, wie Menschen,
Würden Pferde den Pferden und Rinder den Rindern vergleichbar
Malen der Götter Gestalt - - -

anmärkte också redan Xenophanes. *H. Ritter*, Geschichte der Philosophie alter Zeit, I s. 472.

skulle uppstå, hvilkendera naturen hans lidande och död borde tillskrifvas. Allmänt förenade man sig derom, att han ej såsom Gud kunde dö och lida. «Men hvem skall då hafva känt lidandet?» frågar Strauss.*) «Guds Son, den andra personen i treenigheten icke, alltså Christus såsom mensklig person. Men person skall han ju icke hafva varit såsom menniska; utan den gudomlige Logos skall hos honom hafva bildat det personliga. Följaktligen led i Christo hvarken den gudomliga personen, hvilken ju icke är i stånd att lida, ej heller den menskliga, ty någon sådan egde han icke; utan det, som kände lidandet, kan blott hafva varit hans opersonliga menskliga natur. Men huru må man föreställa sig ett sådant förhållande? och kan ett lidande heta menskligt, som icke upptages i den personliga sjelfkänslan? Men då det enligt allmänt medgifvande icke skall vara ett gudomligt, så gifves för det gudamenskliga lidandet egentligen allsintet subject, men dermed sjunker dess påstådda öfvermenskliga värde ned till ett undermenskligt, då det ju icke kändes en gång af en person, såsom hvarje annat menskligt lidande.» I Christi person äro den gudomliga och menskliga naturen så sammanfogade, att hvardera bibehållit sina egenskaper och verkat efter sin art och relativt äfven lidit, lärde Zwinglius. Så hade Christus enligt sin gudomliga natur all ting i sitt våld, under det han enligt den menskliga stod under Kejsaren; enligt den förra visste han allting, men enligt den sednare förklarade han, att icke Sonen en gång visste, när himmel och jord skulle förgås etc. Men dervid, fortfar han, är ett egendomligt uttryckssätt i Skriften att anmärka. Hon betjenar sig näml. ofta af en rhetorisk figur, den han kallar *Allæosis*, till följe af hvilken hon förvexlar de båda naturerna med hvarandra, antingen nämner det hela, som omfattar dem båda, men likväl endast menar den ena naturen, eller nämner den ena och förstår den andra. Men akta dig för denna allœosis, tillropade honom härvid Luther; ty hon är en djefvulslära, som tillskapar en sådan Christus, en-

*) *Christl. Glaubenslehre* §. 62.

ligt hvilken jag i sanning icke ville vara Christen. Ty om enligt denna talfigur Luc. 24: 26. borde förstås på sådant sätt, att blott den menskliga naturen, såsom Zwinglius sladdrar, skulle hafva lidit, hvar blefve den återlösande kraften af detta lidande? Ty om jag läte öfvertala mig att tro, att endast Christi menskliga natur för mig har lidit, så vore Christus mig en dålig Frälsare och skulle sjelf till slut behöfva en Frälsare*). Men ville Luther då påstå, att äfven den gudomliga naturen skulle hafva lidit? «Nej», fortfar han, «om här den giftkokerskan fru förnuftet, Alloeosis mormor, invänder: Gudomen kan icke lida och dö; så skall du svara: Det är väl sannt, men icke desto mindre, emedan gudom och menniskoblighet i Christo utgöra en person, tillskrifver Skriften, för denna personliga förening, äfven gudomen, hvad som skedde menskligheten, och tvärtom menskligheten, hvad som tillhör gudomen. I sanning förhåller sig saken så. Ty det måste du tillstå: Denna person, näml. Christus, lider, dör, men denna person är sann Gud. Med rätta säges det alltså: Guds Son lider. Ty ehuru ena delen, att jag så må säga, gudomen näml., icke lider, så lider likväl denna person, som är Gud, i denna andra sin del, näml. i menskligheten. I sjelfva verket har således Guds Son blifvit korsfäst för oss, d. ä. den personen, som är Gud.» Men om nu detta väl låter säga sig, så vidt vi med person förstå «den menniskan Christus Jesus, hvilken sig sjelf utgifvit hafver för alla till återlösning» 1 Tim. 2: 5, 6: så lärer detta dock icke kunna sägas, såvidt i stället, enligt Kyrkolärans egna förutsättningar**), en af personerna i treenigheten göres till subject. Men något annat subject, än Luther här satte, ville ej heller Zwinglius antaga.

*) *Grosses Bekenntniss vom Abendmahl Christi.*

**) Et ubicunque recte dixeris: hic est Deus, ibi fateri oportet et dicere, ergo etiam Christus homo adest. Et si locum aliqvem monstrares, in quo solus Deus, non autem homo esset, jam statim persona divideretur. Possem enim tum recte dicere: Hic est Deus ille, qui non est homo, et qui adhuc numquam homo factus est. *Sol. declar.* VIII, 82.

Till innehållet förblef ock denna lära i början oförändradt densamma vid reformationen, och hörde till dem, angående hvilka ingen strid hade uppstått med Katholikerna. Först genom nattvardsstriden med de Schweitziska Reformatorerna fick läran om Christi person en ytterligare scholastisk utstyrsel. Då Luther, närmande sig i detta stycke mer den Katholska läran, yrkade icke allenast en andelig utan ock en lekamlig Christi närvaro i Nattvarden, men Schweitziska Reformatorerna — hvad vi väl må förlåta dem — ej kunde med begreppet kropp förena begreppet allestädesnärvarelse, så uppkom en mängd förklarande formler. En Christi allestädesnärvaro eller *ubiqvitet*, såsom det i skolspråket hette, till och med under hans jordiska existens, vågade icke heller den Lutherska kyrkan påstå; men nu sedan Christus blifvit borttagen från jorden och sitter på Guds högra hand, nu vore den menskliga naturen så upptagen uti och gjord till ett med den gudomliga, att der den gudomliga var, der var äfven den menskliga. Ja äfven under den jordiska existensen voro, till följe af den personliga föreningen, denna «öfvernaturliga» och «fullkomligt outsägliga»*) förening, de gudomliga och menskliga naturerna så nära förenade, att hvardera, utan att förlora sin egendomlighet, tog del i den andras egenskaper. Då derföre Skriften anförer något, det Jesus icke visste, och att han tillväxte i visdom, Luc. 2: 40, 52 m. fl. st., förklarar härvid QVENSTEDT**), att Christus i sitt antagna kött från aflelsens första ögonblick väl kunnat känna allt, emedan äfven i köttets förnedring gudomens fullhet bodde hos honom, men att han för denna frivilliga antagna förnedring icke velat fullkomligt och oupphörligt göra bruk af detta vetande och öfriga äfven till köttet honom meddelade fullkomligheter (ἀυχηματα). Läsaren må nu sjelf afgöra, hur någon skall kunna vara i besittning af den absoluta gudomliga visheten, men på samma gång likväl tillväxa i vishet.

---

*) Plane ineffabilis. *Sol. declar.* VIII, 19.
**) *Theol. Did. pol.* Pars III p. 179.

Men innan vi lemna detta lärostycke, må vi först likväl undersöka, hvad den store Reformatorn kunde mena med denna Christi lekamens ubiqvitet, den han yrkade. Han särskiljer härvid först, utom den locala närvaron, en af honom så kallad *definitiv*, som icke låter mäta sig efter rummet, sådan som Jesu närvaro var, då han gick genom lykta dörrar, Joh. 20: 19. På samma sätt, menar han, är Christus äfven kroppsligen ännu närvarande i nattvarden och kan äfven synligen uppenbara sig, när han vill. Men vidare är han äfven *repletivt* allestädesnärvarande och är, såsom en person med Gud, fastän vida utom och öfver alla kreatur, dock äfven *i* hvarje kreatur, och närvarande i den minsta blomkalk *). Alltså är det den generella gudomliga närvaron i universum, som Luther i sjelfva verket menar med denna ubiqvitet. Det lärer icke behöfva visas, huru här, som öfver allt i vår kyrkas betraktelsesätt, det egendomliga i Guds uppenbarelse i Christo går oss förloradt, samt huru, genom förbiseendet af detta egendomliga, väg banas för det pantheistiska skimmer, som uti nutidens dogmatiska speculation från flera håll gifvit sig tillkänna i läran om en så kallad *ideal* Christus.

Men om någon — hvad uti närvarande tid är ett från flera håll ventileradt ämne — om någon, säger jag, med fasthållande af den monotheism, som genomgår både G. och N. T:s hel. skrifter, ville påstå, att Christus var en menniska, blott genom den absoluta fullkomligheten af den gudomsanda, hvilken dref och uppfyllde honom, vida upphöjd öfver alla andra, så inlyser genast, huru härmed hans gudomsvärdighet på intet sätt nedsättes under den, som kyrkan tillerkänt honom. Gudomen kan, såsom allt på andens område, blott mätas af dess verksamhet och kraft. Tillerkänner man honom alltså magt att draga alla till sig, Joh. 12: 32, samt genom detta dragande till sig icke allenast dämpa och tygla, utan ock verkligen öfvervinna och tillintetgöra all Satans och mörkrets magt, samt såmedelst äfven borttaga och tillintetgöra all synd i hennes rot, så har man härmed äf-

*) Nyss anf. st.

ven tillagt honom allt, hvad någonsin den högsta kärlek och vishet förmår tänka och begära. Mer än förskoningen från syndastraffet är borttagandet af sjelfva synden, mer än några enskildas frälsning är hela verldens saliggörelse och förlossning, mer än några vissa hjertans omskapelse är hela verldens totala omskapelse och förnyelse. Men dermed att kyrkan icke tillagt honom en sådan magt, utan, om icke uppenbarligen med orden, dock till hela andan af sin lära lärt, det, oaktadt Christi ankomst, dock menniskoslägtets skick förblifver sådant, som det från början varit, att såsom nu laster och brott herrska, så skola dessa äfven framgent fortfara att herrska; att Gud blott genom Christum öppnat för de troende en frälsningsmöjlighet, att efter detta lifvets möda och qval få ingå i de eviga fröjdesalarna, medan flertalet ännu oafbrutet, så länge verlden står, går bort uti evig pina, — dermed har hon ock borttagit hans rätta gudom. (Att Christus, enligt vår kyrkas lära, ännu långt mindre kan vara menniska, har nyss förut, sid. 82, blifvit visadt.) Men uppgaf Christus sjelf ingen annan måttstock, hvaraf vi måtte igenkänna hans gudomliga magt och majestät, än hans gerningar; så låter ock utaf tron på dessa gerningar den Christliga trons kraft mäta sig, näml. så vidt vi under gerningar i sednare fallet äfven inbegripa dem, som, fastän ännu icke uti actu tillvägabragta, dock genom hans andas kraft måste tillvägabringas, på grund hvaraf han äfven sade: »Salige äro de, som icke se och dock tro», Joh. 20: 29. I mån af storheten, kärleken och lifaktigheten utaf dessa förhärligas på en gång både Fadren och Sonen. Har Christus nu heller icke uppgifvit något annat kännemärke, hvaraf vi måtte igenkännas såsom hans rätta lärjungar, än att vi älska hvarandra inbördes med den kärlek, med hvilken han har älskat oss, Joh. 13: 34, 35: så låter också i mån af den härlighet, hvarmed Guds kärlek på fröjduppfyllande, upplyftande och fruktsamt sätt framstår uti densamma, all läras Christliga halt bedöma sig; men allt, som icke bidrager härtill, kan för en sann Christ-

lig troslära aldrig vara annat än främmande, och måste bortmönstras såsom foster af mensklig fåkunnighet. — Men skulle, alldenstund frågan om Christi tillkomst utgjort en särskild punkt af trosläran, äfven vid läsningen af detta verk någon fråga: hur har en sådan person kunnat komma? så finner jag intet fog att inlåta mig i frågan om hans öfvernaturliga härkomst och fäster ej heller synnerlig vigt vid dess afgörande. Det vigtigaste för vår tro är, att vi uti hans ord och verk lära känna den af Gud sände enfödde Sonen och fatta ändamålet med hans sändning. För öfrigt, att uppträdandet af en existens, sådan som Christi, så undransvärdt det än alltid måste förekomma, dock låter fatta sig helt naturenligt, i likhet med alla andra utmärkta heroers tillkomst, när de påkallas, har SCHLEIERMACHER *), men ännu utförligare ULLMANN **) ådagalagt, till hvilka jag för den positiva uppfattningen af Christi person och verk förnämligast vill hänvisa. Men vill man nödvändigt på det gamla viset uppfatta saken så, det skulle den Oändlige här hafva iklädt sig ändlighet och blifvit, med bibehållandet af alla de i förra hänseendet honom tillkommande attributer, uti en enda individ incarnerad, är detta visserligen något, som öfverstiger all tanke och lika litet låter förena sig till enhet i medvetandet, som rund qvadrat, enligt Kiesewetter.

Tillägg: Med läran om Christi person förbindes vanligtvis äfven läran om Christi 2:ne tillstånd, *förnedringens* och *upphöjelsens*, uppförd hufvudsakligast på grund af Phil. 2: 5—9. Man har till det förra tillståndet räknat den tid af ringhet, som han här tillbragte från aflelsen intill korsets död. Den utvärtes ringheten uti hans fattigdom och tjenareskepnad oafsedd, var sjelfva antagandet af mandom för den gudomliga Logos en förnedring, mente Fäderna. Mensklighetens upptagelse i fulla enheten med det gudomliga väsendet var åter *upphöjelsen*, och hvilken

---

*) *Christlig Troslära* §. 14.

**) Se: *Das Gesetzliche in dem Auftreten der Genien*, *Tvenne Skrifter af Ullmann mot Strauss*, öfversatta af Fahlcrantz m. fl.

derföre begynte med det här slutade lefnadsloppet. Länge var man dock oense, när upphöjelsen måtte anses började, med helvetsfarten eller med uppståndelsen, tilldess att striden omsider afgjordes för den förra meningen. Här framlyser pånytt samma fasthängighet vid det yttre skenet, som öfver allt ännu visar sig i vår kyrkas lära. Om intet högre låter tänka sig än det förhållande, i hvilket han, såsom så ett med Fadren att hvarje moment var en återspegling af Hans väsende, redan här stod till Fadren, så kunde, såsom Schleiermacher anmärker *), ingen upphöjelse existera i och för hans person. Helt annorlunda åter i afseende på hans förhållande till verlden. Var den hos honom inneboende gudomshärligheten ännu för verlden dold, så länge rätta beskaffenheten af det rike, som genom honom skulle upprättas, ej ännu uppgått för menniskorna, så återstod för honom i detta hänseende en upphöjelse och en förklaring. I detta hänseende återstår för honom alltid en förklaring, så länge ännu icke för honom böjas allas knän och härligheten af det från honom utgående gudomslifvet ej ännu genomträngt hvarje menskligt förhållande. Denna upphöjelse och förklaring var det, hvarom han bad uti sin afskedsstund, Joh. 17 Kap.

---

4 Kapitlet.

Om Gud och treenigheten.

Är Christus den, hvilken gör allting ny, 2 Cor. 5: 7; Upp. 21: 6 m. fl., så måste för denna nyskapelse framför allt erfordras en ny, ej förut förhandenvarande kännedom af Gud, om den skall kunna tillskrifvas den delaktighet af Guds natur, — för att

*) *Predikn.* 2 Saml. X. *Christl. Glaubensl.* §. 105. Zusatz.

betjena mig af den Hel. Skrifts egna ord 2 Petr. 1: 4 —, till hvilken vi genom honom föras. Om, enligt Matth. 11: 27 m. fl. redan förut anförda ställen, ingen känner Sonen utan Fadren, emedan tillfälle att höra och förmåga att annamma Sonens ord är en utkorelse, den Jesus sjelf uttryckligen tillskrifver Fadren, så känner å andra sidan, enligt samma ord, heller ingen Fadren, utan Sonen och den han vill det uppenbara. Väl har ett medvetande af Gud redan från begynnelsen varit förhanden; ty himlarne förtälja hans ära och fästet förkunnar hans händers verk, Ps. 19: 2. Ja, att allt verldens skick bär oss vittne om honom, har alla folkslags tro från början enstämmigt intygat. Men fastän således Gud icke ensamt uti «böckernas bok», såsom Biblen blifvit kallad, utan, långt förr än denna tillkom och blef bekant, i skapelsens och verldshändelsernas bok inskrifvit sitt namns vittnesbörd, så har dock ingen utom Lammet, som slagtadt är, blifvit bevärdigad att taga boken och upplåta hennes insegel, Upp. 5: 1—10. För den vid det förgängliga häftande blicken var han i all sin vishet och magt en Saturnus, som uppåt sina egna barn. Att upplösa den dualism, som ondskans och syndens strid mot det goda allestädes företedde, och göra frid emellan himmel och jord, att tyda och insätta oss i det presta- och konungadöme, hvartill Gud utkorat oss från begynnelsen, dertill var endast lammet mägtigt. Var således någon kunskap om Gud väl från begynnelsen förhanden, så saknades dock vid denna kunskap det absoluta lifgifvande och qvalitativa, det all tvedrägt upplösande: *kärleken*. Emedan i denna kunskap dock intet var, som kunde tillfridsställa anden, så öfvertäckte mörker jorden och mörkhet folken; och utan sammanhällighet och förening, seende hvar och en på sitt, vandrade såsom vilsefarande får uti en ödemark det slägte, som såsom bröder borde endrägteligen tillsammans bo, vandrade svidande af törnet på den jord, som genom dem borde lustig blifva och blomstras.

Fråga vi nu, hur trosläran löst denna uppgift, så må vid denna fråga först anmärkas, det denna lösning väl icke tillkommer något lärostycke ensamt i och för sig, utan blott tros-

läran i dess helhet. Dock återspeglar sig alltid troslärans art i dess helhet jemväl i hvarje enskildt lärostycke. Har Christus nu sjelf sagt, att detta är ett evigt lif, att de *känna* dig allena sann Gud och den Du sändt hafver Jesum Christum, Joh. 17: 3, så bör det lärostycke, som särskildt sysselsätter sig med läran om Gud, väl i all synnerhet bidraga till att väcka och meddela detta eviga lif. Men med de trånga gränserna för denna afhandling förlikar sig icke en detaljerad granskning af den lära om Gud, hvilken kyrkan uppställt, eller af de indelningar och bestämningar af hans egenskaper, dem man uppdragit. Jag förbigår den så mycket mer, som icke vår kyrkas symboliska böcker dermed syselsatt sig. Anmärkas må endast 1) *den ratiocinerande grund*, som denna lära i allmänhet har hos nyare orthodoxa Dogmatici, i det de först begynna med en allsicke biblisk förnuftsbevisning för Guds existens, och för det andra, när de efter lycklig fullbordan af denna operation skrida till indelningen, allsicke veta af någon annan grund för en sådan indelning än menniskan. Men förutsatt i afseende på det första, att en bevisning kunde behöfvas för det, som intet folk, hos hvilken gudsmedvetandet en gång blifvit väckt, satt i fråga, ser det ej litet misstänkt ut med styrkan af sjelfva läran, då hon ej eger kraft nog att öfvertyga i och genom sig sjelf, utan skall behöfva en särskild, utom henne sjelf liggande bevisning. I afseende på det andra åter förlikar det sig just icke synnerligen väl med Christi egna itererade försäkringar, det ingen honom förutan kan känna Gud, att menniskan nu af sitt eget förnuft, hans undervisning förutan, skall kunna känna och bestämma, hvad Gud är. Lägga vi ännu härtill, att christendomens lära, den Dogmatiken ju har till föremål att utveckla, skall vara öfver vår natur (supra naturam) och alldeles icke fattlig af det förblindade menniskoförnuftet, hvilket ju ingenting begriper af det Guds anda tillhörer: så måste det så mycket mer öfverraska, att här strax i början — ty på den formala läran om Skriften följer läran om Gud enligt den vanliga uppställningen — finna allt bygdt på en rationalistisk grund; hvaraf man ganska lätt ledes till att tro, att det

ej är så allvarsamt menadt med den så ofta framstickande fiendskapen mot förnuftet, ja, att det icke sällan torde vara denna tankelättjans synder (vitia ignavæ rationis), dem man med ropet om sin supranaturalism vill bemantla. Att indelningarne för öfrigt variera, ser man af hvarje dogmatiskt arbete. På grund af denna början må 2) heller icke undras, att, då man omsider kommer till en lära om Gud, till hvilken man allsicke kan komma af förnuftet, nämligen hans *treenighet*, denna, oaktadt hennes påstådda absoluta nödvändighet till saligheten, likväl vidhäftas som ett löst bihang, utan något märkligt sammanhang med den föregående läran, ehuru fastmer treenigheten i hvarje gudomligt attribut bort uppvisas, om, enligt kyrkans påstående, det just hörer till Guds väsende att vara treenig. Men att till följe af denna läras obegriplighet — och att den varit obegriplig, visar sig nogsamt af behandlingen — densamma, om möjligt, är ännu magrare och ofruktsammare än den föregående läran om Gud, är helt naturligt. Till följe af detta behandlingssätt härflyter äfven 3), att, oaktadt man väl icke försummat att äfven åberopa sig Skriften vid de egenskaper, dem man tillagt Gud, just den beskrifning om Guds väsende, som N. T. gifver vid handen, näml. att han är kärleken, 1 Joh. 4: 8, trädt i skuggan. Hade man åter utgått från denna och — såsom vi endast af hans uppenbarelse i hans verk kunna känna Gud, såvida Sonen såsom en af varelserna äfven härunder med inbegripes — sökt ådagalägga, att Gud är kärleken i hela mångfalden af hans förhållanden till det skapade: så hade ofelbart läran om Gud fått ett annat lynne och utseende. Härigenom hade äfven den strid emellan de gudomliga egenskaperna, hvilken så ofta röjer sig vid de särskilda lärostyckena, emellan rättvisan och kärleken i försoningsläran t. ex., blifvit förebygd.

Men innan vi, i sammanhang härmed, inlåta oss i en granskning af den så mycket omtvistade treenighetsläran, så måste vi först undersöka begreppet *Helig Anda*. Vi må, med förbigående af det mångfaldiga bruk, hvaruti orden *anda* och *helig anda* annars förekomma i Skriften, i detta hänseende en-

dast anmärka: Vid Jesu bortgång var, såsom förut redan blifvit visadt, ideen om det andliga gudsriket ännu för ingen uppgången. Huru mycken tillfredsställelse för sin själ de än funno i Jesu umgänge, dock hvad han skulle blifva för dem och menskligheten och de för honom, derom hade till och med sjelfva Lärjungarne vid Jesu död ingen föreställning. Bedragna uti sin väntan på det borgerliga rike, det de af Jesus förbidade, vacklade de ock i sin tro vid hans död, Luc. 24: 13—25; Joh. 20: 25. Men fastän genom uppståndelsen deras tro återuppväcktes och befästes, så kommo de dock icke heller härigenom till rätta insigten af hans rikes väsende; hvarföre de ock ännu i sista stunden, då han var med dem före sin himmelsfärd, i enlighet med sina gamla messianska förhoppningar frågade, om han vid denna tiden ville upprätta igen Israëls rike. Ap. 1: 6. Men uti afskedsstunden före sin död betygade dem Jesus, att han skulle sända dem Hugsvalaren, sanningens anda, som skulle undervisa och leda dem uti all sanning och förklara, d. ä. i hans rätta ljus och härlighet framställa Honom, Joh. 16: 7—14. Och då han efter uppståndelsen hade tillsagt dem, att de skulle vara hans vittnen, gå ut i hela verlden och predika allt folk, böd han dem likväl, att de icke skulle gå, innan det redan förut gifna löftet om Andens sändning gått i fullbordan. På Pingstdagen fullbordades detta löfte. Icke genom någon utvärtes meddelning, utan genom Andans uppgående ljus i deras inre blef nu beskaffenheten af det nya gudsriket dem kunnigt. Voro de äfven förut uti besittning af en Guds andas delaktighet, alldenstund Jesus icke allenast efter uppståndelsen hade tillsagt dem: »Tager den heliga Anda», Joh. 20: 22, utan ock förut redan hade betygat dem, då de bekände sin tro på honom såsom Christus, att kött och blod hade dem det icke uppenbarat, utan Fadren i himmelen, och att följaktligen denna tro just hvilade på förnimmelsen af den hos honom inneboende gudomsandan: så var det dock ännu mer det omedelbara intrycket, på hvilket denna tro hvilade. Till medvetandet af det Christliga lifvets egendomlighet och oändliga upphöjdhet öfver allt annat religiöst lif eller till ide-

en om ett andligt gudsrike hade dock denna heliga Anda ännu icke stegrat sig. Detta skedde först på Pinstdagen. Men då de uti den anda, hvilken nu uppfyllde dem, förnummo den heliga anda, som enligt det G. T:s profetior skulle utgjutas öfver allt kött, Ap. 2: 17, 18; så igenkände de uti denna beskaffenheten af den heliga samfundsanda, som skulle bo uti det Christna samfundet, upplysa, helga och leda de troende uti all sanning.

Var alltså, innan Christus kom, en helig Guds anda verksam och uppenbar, så var den det dock aldrig i egendomligheten af det nya lif, som väcktes genom Christus. Derföre var den nyutgjutna heliga Andan en ny, som aldrig förut varit förhanden, och hvilken, såsom just knytande sig vid Christi varelse, först efter fulländningen af hans verk kunde komma. Men är nu denna Heliga Anda «samfundsanden i det af Christus stiftade nya samlifvet» *); så inlyser, huru denna dock aldrig kan blifva någon enskild till del, med mindre den utvecklat sig hos honom till lif och sjelfmedvetande, på samma sätt som ingen kan vara delaktig af den borgerliga samfundsandan, såframt icke Statens sträfvande och lif i honom omsatt sig och likasom förkroppsligat sig.

Om vi till Skriftens utsagor om denna Heliga Anda äfven lägga dem om Fadren och Sonen, så hafva vi härmed de beståndsdelar gifna, af hvilka, i bredd med det öfriga lärosystemets utbildning, treenighetsläran äfven bildades. Då tron strax ifrån början i Jesus erkände en utomordenlig gudomlig uppenbarelse, så var ock intet, som mer tog den Christliga betraktelsen i anspråk, än att utreda förhållandet emellan honom och Fadren, det absolut högsta väsendet. Denna utredning fick ytterligare deraf en ny vigt, emedan läran om Fadren, Sonen och den Heliga Andan stod i den närmaste förbindelse med dopet, d. ä. med sjelfva inträdet och invigningsacten i den Christna kyrkans gemenskap, ithy att Christus befallt att döpa εἰς (till) *Fadrens*,

---

*) *Schleiermacher*, Glaubensl. §. 121.

Sonens och den Heliga Andans namn» (εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς etc.) Matth. 28: 19.

Den tredje lemmen i denna heliga «trias» blef likväl icke så snart föremålet för någon närmare bestämning. I de tre första seklerna rörde sig den kyrkliga discussionen hufvudsakligast kring de två första. Sonens förhållande till Fadren berodde åter naturligtvis mest af det sätt, hvarpå man tänkte sig Sonen, och hvarpå det redan före öfvergången till Christendomen förhandenvarande religiösa föreställningssättet ej annat kunde än utöfva sin inflytelse. I G. T. finnes, såsom förut blifvit anmärkt, allsintet spår till den föreställningen, det skulle antingen Jehovah sjelf eller någon annan person i det gudomliga väsendet i Christo ikläda sig mensklighet. Judarne väntade derföre i Messias endast en med utomordentliga krafter utrustad menniska. Så ansågo äfven Jesus de Palästinska Christna, som förekomma i kyrkohistorien under namn af *Nazaréer* och *Ebioniter*. Men desto mer fann föreställningen om en i honom incarnerad préexistent gudomlig hypostas en anslutningspunkt i den orientalska emanationsläran och i de Grekiska mytherna. (Justinus Martyr och Tertullianus åberopa sig till och med bestämdt mytherna om deras egna gudasöner, för att förskaffa läran om Christus såsom Guds Son insteg) *). På grund utaf det utomordentliga i Jesu person, det man ej trodde sig på bättre sätt kunna förklara, än att han var en öfvermensklig, förut osynligen när Gud varande, ehuru nu uti köttet uppenbar vorden existens, tillvann sig ock detta föreställningssätt strax ifrån början ett sådant insteg, att nästan omedelbart från Christendomens början detta blef det allmänna. «Vi tro, att det är en Gud, som har skapat allt, och att Jesus Christus, hvilken är kommen, före all kreatur är född af Fadren, och att han, sedan Han vid verldsskapelsen tjenat Fadren uti allt, i dessa yttersta tider blifvit menniska, då Han var Gud, och, fastän menniska vorden, likväl förblifvit Gud.» Så beskrifver

*) *Justin.* Apol. II. *Tertull.* Apol. c. 21. Recipite interim hanc fabulam, Vestris similis est.

ORIGENES i 3:dje seklet de Christnas allmänna tro *). För dåtidens philosopher, anmärker MÜNSCHER **), syntes Gud och verld, det oändliga och det förgängliga och inskränta så vidt skiljda från hvarandra, att man ej kunde tänka sig en omedelbar förbindelse dem emellan. Men svårigheten syntes löst, om man antog ett väsende, som stod likasom midt emellan den Högste Guden och verlden, och genom hvilket Gud hade skapat verlden. Derigenom syntes dem äfven den motsägelsen löst, att Gud enligt Joh. 1: 18 och 1 Tim. 6: 16 är osynlig och aldrig varit sedd, ej heller någonsin kan ses af någon, men enligt G. T:s berättelser (1 Mos. 18: 1; 32: 24—30; 2 Mos. 33: 11 m. fl.) deremot öfta uppenbarat sig och låtit sig ses. Ty dessa uppenbarelser kunde man nu tillskrifva Sonen, utan att härigenom träda Guds osynlighet för nära. För detta föreställningssätt sökte man stöd och ytterligare upplysning af Biblen. Derföre, när det heter, att Ordet (*λογος*) vardt kött och bodde ibland oss, och vi sågo hans härlighet såsom enfödde Sonens härlighet af Fadren, Joh. 1: 14: så ansåg man, på grund häraf, för alldeles afgjordt, att med Ordet här intet annat vore att förstå än Guds Son, och att, på samma sätt som den i köttet bland oss boende var en person, så äfven med denne Logos, hvarom den föregående delen af kapitlet handlar, intet annat än ett ifrån begynnelsen när Gud och sjelf Gud varande personligt väsende borde förstås. Härför menade man sig ock finna god grund i G. T. I ordet *λογος* ligger näml. en dubbel mening, i det det å ena sidan betyder *ord, tal*, men å den andra *förnuft, vishet*. Följde de den första betydelsen, så hette det i Ps. 33: 6: «Himmelen är gjord genom Herrans ord.» Här funno de, såsom de mente, ett tydligt bevis för den satsen, att genom honom alla ting blifvit gjorda. Följde de den andra, så hette det i Ordspr. 8 kap. om visheten (*σοφια*): «Jag är insatt af evighet, af begynnelsen, förrän jorden. Förrän bergen grundade

*) *De Principiis* Præf.
**) Handbuch d. Christl. Dogmengeschichte I. s. 303.

voro, förrän högarna voro, var jag beredd» m. m. Denna beskrifning mente de sig så mycket mer kunna lämpa på Guds Son, då man i Vishetens bok, der dylika, fastän ännu mer personifierande skildringar förekomma, Kap. 18: 15 äfven återfann benämningen Logos. Begge dessa betydelser sammanfattades nu till ett, så att man lärde: Logos var såsom Guds förstånd ifrån begynnelsen *uti* Gud, men framgick vid verldsskapelsen ur Gud och begynte nu existera som ett särskildt subject. Denne från Gud utgångne Logos hade nedkommit på jorden, blifvit kött, stiftat en ny lära och lidit döden. Så hade man nu jemte Fadren tillika en annan distinct person i det gudomliga väsendet. I afseende på den Helige Ande var lärobegreppet under de tre första århundradernas lopp af den christna tideräkningen ännu långt ifrån bestämdt, men vanligast ansåg man äfven denna för ett personligt utflöde från det gudomliga väsendet.

Vi hafva här tecknat de allmänna dragen af treenighetsläran före Constantins tid. Okänd var under denna tid den sedermera så ryktbar blifna läran om de tre gudomspersonernas fullkomliga likhet i värdighet och magt. Fadren var ännu den, hvilken ensam var Herre öfver allt. Från honom hade först Sonen emanerat, genom hvilken allt annat både synligt och osynligt blifvit gjordt. Bland allt, som sålunda genom Sonen blifvit gjordt, var åter den Helige Ande det första och förträffligaste. Emellan dessa tre gudomspersoner antog man åter ett subordineradt förhållande. Sonen, som utaf Fadren hade undfått allt, var derföre äfven Fadren underdånig. Sammaledes var ock den Helige Ande underdånig Sonen. Enheten i väsendet var en moralisk viljeenhet.

Först genom striden med Arianerna i 4:de seklet fick denna lära sin intill närvarande dag kyrkligt gällande gestalt. Utaf begreppet födelse slöt Presbytern i Alexandria Arius, att Fadren varit till före Sonen, och frånkände honom på denna grund absolut evighet. Vidare lärde han, att Sonen icke heller vore af Fadrens väsende. Att påstå detta, syntes honom derföre orimligt, emedan man då skulle anse Fa-

dren för kroppslig och föränderlig. Här återstod alltså intet annat, enligt hans förmenande, än att antaga, att Sonen genom Fadrens vilja blifvit frambragt af intet, och att han, fastän frambragt före all tid*) och före alla öfriga skapade varelser, likväl på sådan grund kunde anses för en af varelserna. Mot dessa lärosatser reste sig först hans Biskop, Alexander. Då det om Sonen säges, invände han, att genom honom alla ting blifvit skapade och Skaparen omöjligt kan vara af enahanda natur med det skapade, så kan man omöjligt räkna Sonen bland de skapade tingen. Om Gud alltid har varit Fader, så måste ock Sonen vara lika evig med Fadren, och derföre kan man icke sätta någon mellantid för deras tillvaro. Till väsendet är heller ingen skilnad emellan Sonen och Fadren, emedan Sonen kallas Guds väsendes afbild (χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ) Ebr. 1: 3. Emellan Fadren och Sonen är derföre ingen annan skilnad, än att den förre icke är född (ἀγεννητος), den sednare deremot född; men hvilken födelse man likväl icke finge tänka sig på ett kroppsligt, utan på ett öfvernaturligt obegripligt sätt.

Om vi nu härvid å ena sidan måste erkänna det irriga obestämda begrepp, som Arius — ehuruväl icke ensamt han, utan i allmänhet alla vid denna tid — fäste vid ordet väsende, då han ifrån sin ståndpunkt kunde finna betänkligheter vid det påståendet, att Sonen var af samma gudomsväsende med Fadren, så är å andra sidan omisskännlig den inre nödvändighet i sjelfva lärobegreppets beskaffenhet, som låg till grund för den nu genom Arius utbrytande långvariga trinitetsstriden. Ville man icke tillskrifva Sonen en början, mente han — och på en begynnande tillvaro häntyder ju nödvändigt ordet födelse — så skulle man dermed antingen upphäfva all skilnad emellan Fadren och Sonen, följaktligen med Sabellius icke anse Sonen för en särskild hypostas, utan blott för en särskild uppen-

*) Emedan man ansåg tiden begynd med skapelsen, så skiljde man emellan tillvaro före all tid och absolut evig tillvaro.

barelseform af ett och samma eviga urväsende, eller ock anse äfven Sonen för icke född och således tvärtemot kyrkoläran antaga tvenne ofödda, d. ä. tvenne lika eviga oberoende grundväsenden. Men detta strider ej endast mot den monotheistiska grundprincip, som Skriften öfver allt förehåller oss, utan ock mot all sund tanke. Gud kan till följe af sjelfva sitt väsende omöjligt hafva någon annan sig lik bredvid sig, följaktligen måste äfven Sonen träda ibland varelsernas, d. ä. ibland de frambragta och skapade varelsernas antal. Detta var, hvad Arius ville påstå. Den rang ibland dessa, hvilken han tillerkände honom, var åter i intet afseende mindre än den, som kyrkan redan förut hade tillerkänt honom. Att Sonen blifvit född före all tid, att genom honom alla andra både synliga och osynliga ting blifvit gjorda, ville han uppå intet sätt bestrida. Men häftigare har aldrig något så kalladt kätteri blifvit angripet. Derhän hade vördnaden för hans gudanamn stigit, att man nu icke ens uti denna mening ville erkänna honom för en af varelserna. Och då under loppet af de Arianska striderna en något liknande fråga bragtes å bane af Biskopen i Constantinopel Macedonius rörande den Helige Andes gudomsperson, som förut rörande Sonen blifvit väckt af Arius: så fastställdes omsider på Mötet i Constantinopel 381, att icke allenast Sonen, utan jemväl den Helige Ande var af samma natur, värde och magt med Fadren.

En åskådlig beskrifning på det föreställningssätt, hvartill man sålunda under trosstridernas lopp kommit, finna vi hos Theodoretus. «Enligt fädernas lära,» påstår han, ehuru denna lära då visserligen icke ännu hade många anor att åberopa, «förhåller sig väsendet (ὀσία) till personen (ὑπόςασις), som det gemensamma till det individuella. Så är t. ex. namnet menniska ett gemensamt namn för alla af denna natur. Deremot med namnen Paulus och Petrus betecknas icke det gemensamma i naturen, utan någon bestämd person. På samma sätt är med det gudomliga väsendet (ὀσια) den heliga Trias att förstå, men med person (ὑποςασις) en viss person, såsom

Fadren, Sonen eller den Helige Ande*). Men då uti det följande seklet PHILOPONUS, med stöd af Aristotelis philosophi, sökte ytterligare bestämma; hvad Basilius, Theodoretus med flera ansedde kyrkolärare sålunda redan förut hade lärt, och förklarade, att man med det gudomliga väsendet blott borde förstå det gemensamma eller slägtet, hvaruti Fadren, Sonen och den Helige Ande, såsom egendomligt skiljda och för sig bestående personer; hade lika del, blef han beskylld för tritheism och fördömd. Fadren förblef dock alltid causa prima eller grundväsendet, emedan af honom Sonen blifvit född och ifrån honom och Sonen gemensamt — eller blott från Fadren, enligt den lära, som i den Grekiska kyrkan sedermera gjorde sig gällande, — den Helige Ande utgick. Men att man härmed upphäfde den påstådda fulla likheten och införde en subordination, ville man icke medgifva.

En ännu ytterligare utbildning fick denna lära af AUGUSTINUS. Tillförene åtskiljde man de verkningar i verlden, dem man tillskref de tre särskilda gudomspersonerna. Skapelsen och Verldsregeringen t. ex. tillskref man mestadels de tre gudomspersonerna gemensamt; Fadren ensamt tillskref man Sonens sändning; menniskoblifvandet, förlossningen och G. T:s theophanier tillskref man Sonen; helgelsen den Helige Ande. Men härmed var Augustinus icke nöjd. Man måtte i hvarje sådant verk bekänna ett verk af den gemensamma treenigheten. Derföre när man förut, hållande sig helt enkelt vid Skriftens ord, då hon berättar oss om Guds Sons lydnad, dervid äfven hade tänkt sig ett lydnadsförhållande emellan Fadren och Sonen, fann Augustinus häruti ännu en lemning af subordination, på grund hvaraf han förkastade all befallning och lydnad i den gudomliga trias**). Men hotades genom denna gemen-

*) Theodoret. Opp. T. IV. p. 5.

**) Formant sibi in phantasmate cordis sui quasi duos aliquos, etsi juxta invicem in suis tamen locis constitutos, unum jubentem, alterum obtemperantem. *Contra sermonem Arian.* c. 8 conf. *de Genesi ad Litt.* II. c. 6. Man skulle i anförda ord kunna

samhet i verk all skilnad emellan de tre personerna, alldenstund de ju endast genom sin uppenbarelse i särskilda verk kunde igenkännas i sin olikhet, så inskränktes åter denna gemensamhet genom den anmärkningen, att denna eger rum de särskilda personernas egendomlighet oförkränkt *).

I detta skick öfvergick treenighetsläran till Reformatorerna. För aflägsèn från de läror, med hvilka uppmärksamheten nu sysselsatte sig, mottogs hon med desto större begärlighet i sin gamla rustning, som hon just framför andra tjente att gifva den nya lärobyggnaden en orthodox gestalt.

För bedömandet af sjelfva lärans halt åter skall otvifvelaktigt den här gjorda berättelsen om dess tillkomst göra tillfyllest. Hon är en lära «icke allenast mot allt förnuft utan ock mot Guds skapelse,» säger Luther **). Också har hon af Theologerna snart sagdt från alla håll nu mera blifvit uppgifven eller bortförklarad. Dels har man, såsom uti vår Cateches, ånyo upptagit Sabellii treenighetslära, så att man, upphäfvande treheten, blott dervid fäster den föreställningen, att samma ende och evige Gud har uppenbarat sig på dessa tre särskilda sätt, såsom Fader, Son och Helig Anda. Denna åsigt var äfven Luther tillgifven. Den röjer sig öfver allt hos honom, der han, oberoende af den kyrkliga läran, vågade gå sin egen väg. Denna åsigt har ock, på flerahanda sätt utspunnen och förklarad, utaf de flesta Theologer, som ligga nära vår tid, blifvit omfattad. Dels har man återgått till den äldsta kyrkans sub-

---

skönja en benägenhet att upphäfva hela läran om de tre gudomspersonerna, men detta ville han likväl på intet sätt låta komma sig till last. Oföränderligt vidhöll han läran om tre personer i en substans, men satte det egendomliga för hvarje person uti de eviga och oföränderliga inre förhållanden, som stå att inhämta i hvarje orthodoxt dogmatiskt compendium, att Fadren födde, Sonen blifvit född, den Helige Ande utgick &c. *De trinit.* L. V. c. 30. f.

*) *Opera ad extra sunt indivisa, tribus personis communia, salvo tamen earum ordine et discrimine*, blef på grund härutaf den inom kyrkan gällande formeln.

**) *Paniel* på anf. st. s. 77.

ordinationslära, såsom BRETSCHNEIDER*). Dels hafva andra, såsom WEGSCHEIDER **), förklarat den för en med Christendomen tillfälligtvis förbunden tidsföreställning, och hvilken derföre, såsom icke hörande till dess väsende, borde ånyo frånskiljas. En helt och hållet ny speculativ åsigt har uti detta hänseende framträdt genom HEGEL och af MARHEINEKE med flera af den Hegelska skolans anhängare blifvit upptagen. Med *Fadren* förstår man här det absoluta vara eller substansen i sin omedelbarhet, *Gott an sich;* med *Sonen* samma gudomliga vara, upphäfvet i sin omedelbarhet och objectiviseradt uti skapelsens verk för vår tanke såsom det absoluta tänkat eller förnuftet, hvars högsta manifestation är Logos eller Christus, *Gott für sich;* med den *Helige Ande* åter förstår man samma absoluta förnuft, upphäfvet i sitt blotta vara för och utom oss och öfvergånget till lif och vara inom oss i enheten af det oändliga tänka't och vara't uti vår egen ändliga ande, *Gott an und für sich.* Hvad värde denna åsigt må hafva såsom en speculativ produkt, lärer den dock svårligen kunna anses för ett uttryck af treenighetslärans rätta bibliska halt.

Anlägga vi nu på dessa åsigter den måttstock, som Christus sjelf anvisat bedömmandet för all Christlig läras sanning, dess fruktsamhet nämligen för det evinnerliga lif, som Christus kommit till att gifva oss; så må nu Läsaren sjelf afgöra, hurvida de enligt denna måttstock hålla profvet. Härtill skulle då erfordras, att läran just genom sitt eget innehåll bevittnade sin sanning och nödvändighet, i det hon antingen på något visst egendomligt sätt förklarade oss Guds kärleks råd uti Sonens sändning, eller framställde vårt eget Christliga lifs sällhet, betydelse och vigt i någon ny högre dager, eller ock utgjorde någon väsendtlig fyllnad och länk uti de öfriga troslärorna, om icke alla tre gemensamt. Gå vi till N. T:s skrifter, så hänvisa de å ena sidan, med fasthållande af monotheismens stränga begrepp, till Sonen såsom den, i hvilken Fadrens vä-

*) Handbuch der Dogmatik §. 81.
**) Institutiones theol. Christ. Dogm.

sende är att skåda. Men å den andra sidan betyga de, att ingen kan kalla Jesum för en Herre, utan genom den heliga Andan 1 Cor. 12: 3, d. ä. utan att den hos Jesus verkande och öfver hans församling utgjutna heliga Andan på något sätt kungör och ådagalägger sig för vår egen ande. Men härvid skall svårligen någon ledas att tänka på något sjelfständigt personligt existerande subject, om han helt okonstladt fattar saken. Om denna Heliga Anda betygas det vidare, att den i sjelfmedveten klarhet först utgöt sig på Pingstdagen öfver de troende, och nu fortfarande bor uti de Christnas församling, drifvande och görande dem skickliga till allt godt. Denna skulle, sedan Jesus hade bortgått, leda hans bekännare uti all sanning. — Knyter sig nu å ena sidan all sann och lifgifvande gudskännedom vid Christi person och verk, så är för kännedomen af Christus åter gemenskapen med den af hans Anda drifna församlingen ett icke mindre oumgängligt villkor, emedan all tro ytterst hvilar på predikan, Rom. 10: 14, och ifrån tiden af Christi bortgång ingen gifves, hos hvilken tron på Christus på annat sätt blifvit väckt, än att han genom umgänget med andra Christna blifvit till honom förd och hänvisad. Det första och väsendtligaste, hvarom all Christlig gudsdyrkan bör påminna, är således, att vi å ena sidan blott genom Christum lära känna och inträda i den rätta gemenskapen med den himmelske Fadren, men att å andra sidan ingen kan ega Christum för sig allena, utan att tillhöra hans Församling och drifvas af den från honom utgående uti församlingen verkande Heliga Andan. Medvetandet häraf ville just Jesus väcka och inskärpa, i det han bjöd att döpa i Fadrens, Sonens och den Heliga Andans namn. Fadren, Sonen och den Heliga Andan förblifva derföre, om icke tre personer i ett och samma gudomsväsende, dock tre hufvudbegrepp, kring hvilka allt knyter sig i vår Christliga tro, och af hvilka intetdera kan gå förloradt, utan att dermed äfven de andra förlora sin betydelse och hela Christendomen uti sin rätta mening och sanning upphäfves. Behölle vi Fadren ensamt, men tänkte oss bort Sonen och den Heliga Andan, så stode vi härmed strax på den abstracta kala deis-

mens område. Behölle vi åter Sonen ensamt, men tänkte oss bort Fadren och den Heliga Andan, så ginge oss härmed äfven det verldsomfattande ändamålet med Christi sändning förloradt. Han kunde i sådant fall icke förklara oss Guds råd eller tyda verldshistoriens förseglade bok. Hur mycken näring för den omedelbara känslan en Cristendom äfven i denna form måtte tillskynda, så blefve oss Christus på sådant sätt likväl svårligen mer än en afgud. Intet andans band kunde då heller sammanknyta oss med hvarandra och helga vårt lif till oafbruten verksamhet för Christi skull. Behölle vi åter Andan ensamt, så inses omöjligt, hvilken halt och helgande kraft denna kunde hafva, om den ej hänvisade oss till Sonen och Fadren. Vi kunde aldrig bestämdt veta med oss, att det i sanning är Christi anda, som drifver oss, om icke Christi bild stode framför oss. Derföre skall ock andan förklara oss honom, taga af hans och förkunna. Joh. 16: 14. Härmed är ock treenighetsläråns väsendtliga nödvändighet visad. Spår utaf denna uppfattning framskymta redan hos BERYLLUS af Bostra i 3:dje seklet, MARCELLUS af Ankyra och PHOTINUS af Sirmium i det fjerde, ehuru en ofruktsam, i tomma speculationer sig fördjupande metaphysik då ännu icke hade nog utspelat sin rol och icke heller ännu det Christliga sjelfmedvetandet hade nog klarnat, att denna uppfattning var i stånd att göra sig gällande.

---

5 Kapitlet.

Om menniskan i hennes naturliga tillstånd före delaktigheten af lifvet i Christo.

Från läran om Gud och Christus vända vi oss till menniskan såsom subjectet för den från Christi utgående förlossande och förnyande kraften. I detta hänseende lära våra symboliska böcker, att det första menniskoparet skapades till Guds beläte, d. ä. med en ursprunglig rättfärdighet (justitia originalis), bestående i en fullkomlig harmoni mellan alla kroppens egenskaper (æquale temperamentum omnium qualitatum corporis)

döden kommit i verlden. Men att genom Adams fall menniskan nu hade upphört att vara och blifvit satt ur stånd att vara det, hvartill hon var skapad, är en slutsats, som icke heller af detta ställe rimligtvis låter sig dragas. I Judiska theologien förekommer heller intet spår till en sådan lära. På intet ställe i hela G. T:s codex upptages och förklaras läran om fallet i 1 Mos. 3 kap., ej heller förekommer der ens ett ord, som kan gynna de lärodogmer, dem den Christliga dogmatiken uppställt. Återstår nu att undersöka, om denna lära ens i den bekanta berättelsen om fallet har någon grund.

Fullkomligheten uti ett menskligt tillstånd kan uti hvarje fall endast mätas af de verk, dem det tillvägabringar. I styrkan af det motstånd, som hon besegrar, i högheten och helgden af de ändamål, hvartill allt syftar, och i den säkerhet, hvarmed hon genomskådar hvarje omständighet, som leder till förverkligandet af hennes mål, ådagalägger sig i allmänhet den menskliga fullkomligheten. I samma mån häruti Guds andas härlighet och kraft bevittnar sig, bevisar sig menniskan såsom Hans väsendes afbild. Men lämpa vi detta på berättelsen om de första menniskorna i deras paradisiska tillstånd, så förete sig här inga spår af några verk, icke ens den aflägsnaste deråt syftande tanke. Den vishet, man tillagt dem, bekräftar sig på intet sätt af berättelsen. Ty när denna låter ormen tillsäga dem, att, på hvad dag de åto af den förbjudna frukten, deras ögon skulle öppnas, så antydes härmed tvärtom, att deras ögon ännu icke voro öppnade och att de ingenting visste. När de af ormen så lätt låta intala sig, att Gud är afundsam, och utaf afundsjuka förmenade dem vetandets behag, bevittnar sig häri raka motsatsen mot all vishet. Icke heller kunna vi skatta synnerligen högt deras helighet och rättfärdighet, om helighet och rättfärdighet ens är tänkbar utan det medvetande af ondt och godt, som de saknade. Ty att de så lätt, och detta till och med vid den första frestelse, som omtalas, läto förleda sig till att öfverträda det gudomliga budet, bär icke vittne om någon dygdekraft. Det har ock redan af andra, såsom af Hegel och Schleiermacher, till öfverflöd blifvit visadt,

att hela berättelsen häntyder på ett barndomstillstånd, hvarmed det första uppvaknandet till medvetandet af synd och brist på allegoriskt sätt församnligas. I detta hänseende har hon en motbild i hvarje menniskas lif. Ty såsom vid den första synden, strax de fingo känna sin nakenhet, paradisets portar stängdes och en verld öppnades, full af möda och bekymmer, så är ock alltid, vid det först väckta medvetandet af synd och nakenhet, den första barndomstidens paradisiska tillstånd förbi, och fostringens och mödans tid vidtager. Men nu är i det stora hela, i hela vårt slägtes utvecklingsprocess gången äfven densamma; och med en skönare och trognare bild, än den hon framställer oss om de första menniskorna och om det hos dem först uppkommande medvetandet af synd, kan derföre icke den gudomliga boken begynna. Barn voro de första menniskorna, med hänsigt till graden af den odling som de innehade så väl i religiöst som hvarje annat hänseende; naturligtvis menlösa och utan synd, ty först när medvetandet af en skilnad emellan ondt och godt utvecklat sig, låter synden känna sig. Men lika litet som i allmänhet barnet har undergått någon väsendtlig förändring till sin natur och blifvit sämre, derigenom att det utvecklat sig till medvetandet af en skilnad emellan ondt och godt, lika litet såsom det synes förändrades och försämrades ock härigenom de första menniskorna. En sådan förändring och försämring vet Skriften heller icke af.

Då Bibeln beskrifver oss, att menniskan skapades till Guds beläte, så fatta vi detta helt okonstladt som en beteckning af det väsende, som ursprungligen blef hos menniskan nedlagdt. Naturligtvis kan ingen blifva något, hvartill ett anlag och en förmåga icke ursprungligen ligger i hans natur. Just såsom begåfvad med en odödlig ande besitter menniskan gudalikhet, andens krafter må vara mer eller mindre utvecklade. Uti det välbehag för det goda, som uti mer eller mindre mån alltid är förhanden äfven hos den brottsligaste, bevittnas denna gudalikhet, åtminstone in potentia, hos hvar och en. Det actuella förverkligandet till ett lif i andan är åter — bundet vid motsatser såsom allt vårt medvetande är — på in-

tet sätt tänkbart, utan ett förut redan utveckladt medvetande af synd och af en skilnad emellan ondt och godt. Men nödvändigheten af denna gång för vårt slägtes fostring och utveckling förbisågs nästan strax ifrån början af den Christna kyrkan, och häruti liknade äfven Reformatorerna sina föregångare. Synden fick, enligt den härigenom uppkommande åsigten, allsicke rum uti Guds allmänna fostrings- och salighetsordning. Hon var en blott och bar skada, med hvilken ingen gudomlig vishet och kärlek förband sig. Man kunde derföre på intet sätt förlika med den gudomliga afbilden förhandenvarelsen af synd. Ur stånd att igenkänna och skåda den gudomliga adeln hos den syndbefläckade, ansåg man derföre den gudomliga afbilden för något accidentelt, som genom synden blifvit förloradt. Ja ännu mer, var det en fallen ande eller djefvul som hade iklädt sig ormens gestalt, för att förföra menniskan, så var ock hvarje menniska, till följe af den henne vidlådande arfsynden, nu äfven stadd uti hans våld och underkastad evig fördömelse, med mindre hon utaf Christus rycktes ur hans käftar. Emedan den anda, som verkar i otrons barn, ej uppå ett utan på ganska många ställen betecknas som en mot Gud fiendtlig verldsanda, en Satans, en mörkrets magt etc. *), så mente man sig för denna åsigt äfven hafva all grund i Skriften.

Att, med det hos dem stegrade syndmedvetandet, Reformatorernes åsigt om menniskan i hennes naturliga opånyttfödda tillstånd till följe häraf var ytterst mörk och hemsk, förklarar sig häraf ganska naturligt. *Utan fruktan för Gud och utan förtröstan på honom, utan kärlek till honom, uppfylld med allehanda onda begärelser och med förakt för Gud*, sådan är den vanliga skildringen af den naturliga menniskan i våra symboliska böcker. Men så ofta det N. T. än skildrar oss köttets sinne som en fiendskap mot Gud, som hvarken är eller kan vara Guds lag underdånigt, förnekar det likväl härmed aldrig det invärtes välbehaget till det goda. «Jag hafver lust till Guds lag efter den invärtes menniskan; men jag ser en annan lag i mina lemmar, som strider emot den lag, som i min hog är, och griper mig

*) Se sid. 59.

fången under syndens lag, som är i mina lemmar», Rom. 7: 22, 23, sådan är Skriftens allmänna beskrifning på menniskan i hennes syndatillstånd. Med hvilka mörka färger hon än ofta beskrifver det religiösa och sedliga tillståndet, så frånkänner hon dock ingenstädes menniskan öfverhufvud hvarken fruktan för Gud, ej heller kärlek till och förtröstan på honom. Ty för att här endast hålla oss vid de exempel från hedningarna, dem N. T. sjelft förehåller oss, så var det en hedning, som, enligt berättelsen i Matth. 8: 5 o. f., anropade Jesus om hjelp för sin tjenare, och om hvilken Jesus betygade, att han ej funnit en sådan tro i Israël. Det var en hedning, om hvilken Skriften sjelf intygar Ap. 10: 2, att han var gudelig och gudfruktig med allt sitt hus, bedjande Gud alltid. Och då i 35 v. af samma kap. Petrus intygar, att utaf allehanda folk den som fruktar Gud och gör rättfärdigheten är honom täck, så intygas härmed också, att sådana äfven funnos bland allehanda folk. Följaktligen behöfva vi icke gå till den profana historien och andraga exemplet af Sokrates, som, för att icke öfvergifva den post, på hvilken han i kraft af en gudomlig ordning ansåg sig ställd, utan hätskhet mot det orättvisa fäderneslandet tömde giftbägaren *), af Epiktetos, som icke visste något annat värdigt en menniskas traktan, än att hon måtte väl spela den rol, hvilken Zeus anvisat, **) af Titus med hans bekanta valspråk: «Jag har förlorat den dag, på hvilken jag icke uträttat något godt.» Den Hel. Skrift erkänner fastmera sjelf, uti full enlighet med den profana historien, ej endast rättskaffenshet, utan derjemte också tro, kärlek och förtröstan till Gud i hvarje religionscult. Och vilja vi med ytterligare exempel öka de förut andragna, må vi ihogkomma: När Frälsaren tilltalar en till honom ankommande, ehuru ännu icke på honom troende man: «Se en rätt Israëlit, i hvilken intet svek är,» Joh. 1: 47: så har han härmed uttryckligen tillkännagifvit, att man kan vara en menniska utan svek, utan att derföre vara

*) Platos Phédon.
**) Arriani Manuale.

en Christen. Och när Ap. Paulus säger i Rom. 5: 7: «Nu vill näppeligen någon dö för en rättskaffens, men för en god torde tilläfventyrs någon dö», så har han härmed antydt den gräns, till hvilken menniskan i välbehaget till det goda kan gå, näml. att ingen gerna dör för en redbar och rättskaffens man, ty för en sådan anser gerna hvar och en sig sjelf, så vidt han öfverhufvud kan hysa en sådan kärlek till rättskaffensheten, men för en *god*, d. ä. för en utmärkt, med synnerliga gåfvor utrustad; af hvilkens fortfarande lif båtnad och välsignelse är att vänta, torde väl någon våga lifvet. Och när vår Frälsare säger Joh. 15: 13: «Ingen hafver större kärlek, än att han låter sitt lif för sina vänner, så har han härmed ock gifvit tillkänna, att menniskan i allmänhet, alltså till och med i sitt naturliga tillstånd, *kan* hafva en sådan kärlek, att hon låter sitt lif för sina vänner. En kärlek för det goda, för det som länder till menniskors gagn och välsignelse, erkänner således den Hel. Skrift äfven utom Christendomen till den grad, att man för dess skull kan våga lifvet. Uppenbarligen äro således våra symboliska skrifters målningar af menniskans naturliga förderf falska och icke enliga med de exempel, det N. T. sjelft framhåller. Men att och i hvad mening det menskliga lefvernet, der det ej utaf Christi anda blifvit upptändt, dock detta oaktadt är ett syndigt, har uti *Grunddragen af den Christliga Sedeläran*, synnerligast §§. 27, 28, blifvit visadt.

Blott såsom beteckning af den allmänna charakter, som, oaktadt den förhandenvarande dragningen till ett högre, dock var den rådande, rättfärdiga sig alltså det N. T:s skildringar, då det beskrifver oss vårt slägtes fångenskap under satans och mörkrets magt. Ty öfverallt var sjelfviskheten och mörkret herrskande. Till något högre än till det folk, som de tillhörde, betraktadt i dess motsats till andra, sträckte sig i allmänhet aldrig ens de Visas omsorg och bemödanden. Att gagna sinna vänner, men skada sina fiender i högsta möjliga mått, det var det i allmänhet högsta, som hedendomens visa visste anbefalla. Att G. T:s folk icke gör något undantag i detta hänseende, behöfver icke sägas. Men om på detta sätt hvarje re-

ligions- och vishetslära, så väl som alla öfriga bemödanden för ett bättre, aldrig frigjorda från nationalitetens band, alltid inskränkte sig till något visst enskildt folk, recommendera de sig ej heller mer genom sjelfva sin beskaffenhet. Hos Moses, der visserligen all dygd och rättfärdighet var af en religiös art, förknippad med efterföljden af den af Gud gifna lagen, var dock all sällhet, som åtföljde lagens efterlefnad, ännu en blott borgerlig och utvärtes. Men om än David och Assaph samt, utom Israëls folk,* många ibland hedendomens visa höjde sig derutöfver till medvetandet af ett osynligt andligt godt uti Guds gemenskap: så var dock för dem ingen utsigt för handen, att detta goda någonsin måtte utbreda sig och blifva för alla en gemensam besittning; långt mindre var der en föreställning, det genom dettas kraft ett allt öfvervinnande välde kunde upprättas. Likaså litet som hos dem rådde någon sann kännedom om Gud, då ännu hans råd om vår andliga fostring och lycksalighet var dem förborgadt, lika litet fanns der ock någon kännedom om den Guds kraft, som utgör vårt rätta värde och vår styrka. Derföre var deras sträfvande på en gång både atomistiskt och uti sinnligheten fånget. Hvad skole vi äta? hvad skole vi dricka? hvad skole vi kläda oss med? till denna omsorg, i vidsträcktaste mening tagen, d. ä. till timlig vällefnad och njutning i störrre eller inskränktare omfång, inskränkte sig öfverhufvud allt interesse och all traktan såväl bland judar som hedningar; och någon kännedom om ett menniskovärde, som, oberoende af den utvärtes olikheten, gjorde slafven upphöjd och fri i sjelfva den jordiska förnedringen, träffa vi ingenstädes. Men att, med denna sinnliga inskränkhet, med denna fåkunnighet om vårt rätta väl och lycksalighet, i bredd med den öfriga utvecklingen äfven synden tilltog i förhöjdt mått, var derföre helt naturligt; men detta berättigar oss derföre på intet sätt antagandet af ett moraliskt och religiöst tillbakaskridande i det hela. Om, hvilket väl vid den minsta jemförelse skall medgifvas, Mose med den så uti religiöst och

sedligt, som i borgerligt hänsende ganska utbildade institution, hvilken från honom utgick, redan står mycket högre än Abraham, oaktadt hans beprisade tro: så stå å andra sidan Job, David, Assaph och profeterna, uti den höga andeliga flygt, som utmärker dem, likväl vida öfver Mose, änskönt de stödja sig på lagen. Ja, när vi läse af Assaph: «Menar du, att jag oxkött äta vill eller bockablod dricka?» (se hela den härliga Ps. 50), och af Esaias: «Skulle det vara en fasta, den jag utvälja skulle, att en menniska tvingar om dagen sin kropp, eller hänger sitt hufvud såsom ett säf, eller ligger i säck och aska m. m.», Kap. 58: hur märka vi icke liksom försök hos Mosaismen att afkasta sina band och gå emot det nya, hvarpå den förberedde! Samma fortskridande från de första råa mytherna till de renare föreställningar, dem vi finna hos deras Visa, kungör sig också i den antika hedendomen. Kom alltså Jesus i tidens fullbordan, enligt Gal. 4: 4, så kungör sig också i hela tidens odlingsgång en annalkande mognad för annammandet af det i Christo uppgångna ljuset, hvarföre, om vi fasthålla den så ofta framkastade ideen af en evig kyrka ifrån verldens begynnelse, det med Christus inträdda nya ingalunda står isoleradt, utan var af en föregående odling förberedt, så att det till denna kunde ansluta sig. Till denna förberedelse hörde bland annat äfven det djupa förderf i religiöst och sedligt hänseende, som öfverallt rådde bland de folk med hvilka Christendomen först trädde i beröring. Ty något nytt sluter man sig icke gerna till, så länge man ännu finner sig fullkomligt väl vid det gamla. Och så är öfverhufvud synd-medvetandet, såvidt det uppdagar oss det förhandenvarandes brist och förderf, just det, som aldrig tillåter oss att stå stilla, utan tvingar oss att se oss om och öppna ögonen för ett bättre. Framför allt måste detta förderf kännas stort, om det ifrån den korsfäste utgångna ordet, så krossande för all fåfänglig högbet, så nederbrytande alla skiljobalkar af stånd och härkomst, skulle få insteg.

Men om öfverhufvud således, antingen vi betrakte den enskilde för sig eller sammanfatta honom till ett med slägtet, det

med synden förknippade medvetandet om en skilnad emellan ondt och godt är ett oumgängligt villkor för allt fortskridande till ett bättre och således, såframt en öfvergång till det nya i Christo skulle ega rum, det förut förhandenvarande lifvets villor och förnedring måste rätt lifligt erfaras; så gick dock nästan omedelbart med Apostlarnas bortgång detta betraktelsesätt förloradt inom kyrkan. Man stadnade vid det onda i och för sig, och långt ifrån att man häruti förmådde skönja ett Guds råd, blef det blott ämne för klagan. Med ju mer värma och lif man omfattade det nya i Christo, desto mer misskände man den nödvändiga förberedelsen för detta nya, hvilken låg uti det gamla. För det betraktelsesätt, som sålunda nu blef gängse, fann man en anslutning ej endast i det moraliska förderf och den förslappning, som nästan i alla hänseenden utmärkte den tid, hvaruti Christendomen inträdde. Emanationstheorien med den försämring, som denna antog, den härmed sig förknippande sagan om en gyldene ålder, som hade urartat till den närvarande hårda jernåldren, gåfvo häråt ett särskildt stöd. Till följe häraf uppkom nu den föreställningen, det hade vårt slägte, ursprungligen skapadt godt, från rättfärdighetstillståndet i paradiset småningom urartat till sitt närvarande förderf. Och i förening med denna en annan, det hade Adam, genom en fallen engel förledd och fallen i synd, nu genom sitt fall dragit äfven det öfriga slägtet med sig i förderfvet. Häraf hade icke allenast den menskliga naturen förändrat sig och blifvit ond, utan med denna hade äfven den öfriga skapelsen tagit skada*). Fullständigast

---

*) Så säger Luther i sin förklaring öfver 1 Mos. 3: 17: "Sjelfva jorden och kreaturet kände sin förbannelse, först deruti, att hon icke frambringar allt godt, som hon skulle hafva frambragt, om menniskan icke fallit. För det andra deruti, att hon bär mycket skadligt, som hon annars icke skulle hafva burit, såsom ogräs, nässlor, slån, tistel, lägg härtill gifter, skadliga djur och annat dylikt; hvilket allt kommit genom synden. — Jag tviflar heller icke, att luften före synden varit renare och helsosammare, vattnet uppfyldt af större alstringsförmåga, ja sjelfva solens ljus skönare och klarare."

utbildades detta föreställningssätt af Augustinus och upptogs oförändradt i all den hårdhet och hemskhet, som det hos honom egde, af Reformatorerna, framför allt af Calvin och Luther. Vid detta manichæiskt dualistiska föreställningssätt fasthänga ännu alla, som räkna sig bland de rättrogna. Den inverkan, som detta haft på lefvernet och lärosättet, skall i det följande ännu närmare visa sig.

---

6 Kapitlet.

Om tron såsom den der sätter oss i stånd att annamma det nya lifvet i Christo.

Ifrån det syndiga lifvet i menniskans naturliga tillstånd leder oss sjelfva sakens naturliga ordning till skärskådningen af det nya lif, som oss gifves i Christo. Men innan vi öfvergå härtill, må vi först egna läran om tron ett särskildt kapitel. Det är för ingen Läsare obekant, hvilken betydande rôl begreppet tro i alla tider, och framför allt från reformationstiden, spelat inom den Christna kyrkan. Derföre är vid detta ord framför allt nödigt att undersöka, huru det blifvit fattadt och huru det enligt den Hel. Skrifts egna anvisning bör förstås.

I N. T. förekommer ordet tro i tveggehanda mening, icke alltid skarpt åtskiljda. *Först* förstås härmed den allmänna tron på Gud, förtröstan. I denna mening prisas Abrahams och öfriga frommas tro i G. T., Ebr. 11 kap. m. fl. st.; i denna mening förekommer ordet af Jesus sjelf Matth. 8: 10. Ty när han här säger om den hedniske höfvidsmannen, att han ej funnit en sådan tro i Israël, så kan han härmed blott afse tron på Guds verkande magt i allmänhet, af hvilken magt höfvidsmannen ansåg Jesus delaktig, utan hänsyn till be-

skaffenheten af denna magt. Men specielt och i inskränktaste mening betecknas härmed den tron, att Jesus var Christus. Denna är det, som N. T. beskrifver oss såsom den der gör oss delaktiga af evinnerligt lif och saliga, Matth. 16: 16, 17; Marc. 16: 16. Joh. 3: 16, 36; 5: 24, 25; 6: 35, 68, 69; 11: 25, 26; 16: 27; 20: 31, Ap. 16: 31; Gal. 3: 22, 1 Joh. 5; 1, 10—13 m. fl. På denna tro skulle segren öfver verlden och öfver all satans och mörkrets här hvila, Matth. 16: 18; 1 Joh. 5: 4, 5. Ja, om blott hans bekännare uti det aldrainskränktaste mått voro utrustade med denna tro, skulle alla ting blifva dem möjliga. De kunde då bjuda bergen vika, Matth. 17: 20; 21: 21. De skulle derigenom sättas i stånd att uträtta de gerningar, dem han sjelf gjorde, ja till och med ännu större, Joh. 14: 12, Marc. 16: 17, 18. Af denna tro skulle kärleken, och, i förening med den, all lefvernets fruktsamhet och rättfärdighet härflöda, Ap. 13: 39. Rom. 5: 21 o. f.; 5: 1; Gal. 5: 6; Phil. 3: 8, 9; Gal. 3: 21 m. fl. Derföre då några frågade Jesum, hvad de skulle göra, att de verka kunde Guds verk, så hänvisade han dem blott och bart till denna tro: «Det är Guds verk (det verk, som de skulle göra), att J tron på den han sändt hafver», Joh. 6: 28, 29. Naturligt, att, då med tron sådana stora löften eller med ett ord hela summan af det christliga lifvets salighet och kraft är förbunden, talet om tron äfven intagit hufvudsätet i den christna förkunnelsen. Strax ifrån början fördelade man också på grund af sådana ord menniskorna i troende och i icke troende eller otrogna.

Undersöka vi härvid nu först betydelsen af ordet tro uti vanligt tal, så förekommer äfven här ett tveggehanda bruk. Vi uttrycka dermed först ett logiskt försannthållande och motsätta det i sådant hänseende vetandet, såsom det der bär i sig den fulla förvissningen. I denna mening säga vi om allt hvad vi anse sannolikt, att vi tro det, men om allt, hvarom vi äro fullt öfvertygade, att vi veta det. Men till och med i vanliga vänskaps- och umgängesförhållanden gifves en tro af annan betydelse och halt. När vän sluter sig till vän med fast tillit, så är i detta inbördes förhållande också en tro. Såvidt nu denna tro

på en menniska icke hvilar på blotta inductionen d. ä. på en blott slutledning af utvärtes facta, utan på en säker och fast förnimmelse af sjelfva den sinnesbeskaffenhet, som ligger till grund för handlingssättet, så är i denna tro så till vida en likhet med tron på Christus, att båda hafva en omedelbar inre andlig grund. Så vidt nu andan af Christi ord fattar oss så, att vi förvissas, att det är visst och sannt och af Gud utgånget, och att på kraften af detta och af den härigenom födda gudsgemenskapen allt menskligt värde, all frid och allt väl hvilar, så uppkommer härigenom en tro, så tillförlitlig och viss som allt, hvad vi med kroppsliga sinnen förnimma, om icke vissare. Det ligger i sjelfva sakens natur, att ingen, som kommit till stagda i denna tro, från denna stunden kan beflita sig om något annat och mer, än om ett lif uti Christi anda. Och alldenstund genom delaktigheten af Christi anda vårt lif först får sitt rätta ljus och sin styrka, fullbordas såmedelst de löften, som äro med tron förbundna. I och med öfvergången från det fordna, om också redliga och samvetsgranna, dock uti ändligheten och fåfängligheten fångna sträfvandet till en på det hela rigtad verksamhet uti Christi anda föras vi alltså ifrån döden till lifvet, till det evinnerliga lifvet uti Guds andas kraft och gemenskap.

På intrycket af den hos Jesus sig kungörande gudomsandan har också från början den christna tron hvilat. Af lifligheten af detta intryck förklarar sig den hänryckning och den hjeltemodiga trosifver, som utmärkte den första Christna församlingen. Ty om de än, redan i närmaste led från Apostlarne, missförstodo eller orätt förklarade sig det egentliga ändamålet med Christi ankomst, så stod det helgande och upplyftande uti hans ord och uti hela hans personlighet likväl qvar. Men fastän denna inverkan väl alla tider igenom förblifvit den egentliga källan, från hvilken all den välsignelse, för hvilken vi hafva att tacka Christendomen, härflutit, så fick dock tron en ny betydelse i lärobegreppet, i samma mån den blef synonym med antagandet af de i kyrkan gällande lärostadgarna. Ty nu förvandlade sig tron i ett blott samtycke

till kyrkans lära, d. ä. en auctoritetstro, hvarvid den inre andliga förvissningen kunde saknas. «En tillit, som omfattar allt, som läres af kyrkan, äfven om man ej känner det,» blef nu det hufvudbegrepp, man fäste vid tron. Men då med denna slösinnade auctoritetstro hvad sinnelag och lefverne som helst var förenligt, var det fullkomligt conseqvent af den Katholska kyrkan, att hon ej heller ansåg tron ensamt för saliggörande, utan dessutom fordrade goda verk, men hvilka, såsom en icke sjelfnödvändig verksamhet och yttring af tron, med desto större rätt kunde anses förtjenande, så att af tron och goda verk, såsom ett accidentelt tillägg till denna i sig sjelf ofruktsamma tro, all salighet enligt denna kyrka berodde. Det ochristliga i detta lärosätt har nu af åtskilliga äfven i den Katholska kyrkan börjat erkännas. «Annorlunda skulle det vara, om man begrepe, att summan af all gudaktighet icke är *tro* och *görande*, utan en tro, som uti görandet ådagalägger sig; *görande af tro*,» säger v. Hirscher*). Den stränghet och conseqvens, med hvilken reformatorerna, samt framför allt Luther och Calvin, fasthöllo detta görande af tro, utgör också en hufvudförtjenst af reformationens verk till den christliga lärans rening. Men oaktadt man här, till alla delar riktigt och skriftenligt, just satte tron såsom grunden för delaktigheten af all sann frukt af Christi varelse, så kunna vi dock långt ifrån gilla den närmare bestämning af tron, som man här gjorde. Ty när man lärde, att «ordet tro ej endast innebär en historisk kunskap, sådan denna äfven hos djefvulen och de gudlösa kan vara förhanden, utan en tro, som icke allenast sätter tro till historien utan äfven till verkan af historien, nämligen syndernas förlåtelse» **), samt ytterligare lärde, att «en sådan tro icke är någonting lätt, såsom deras motståndare drömma, icke heller är en mensklig utan en gudomlig kraft, hvaraf vi lefvandegöras, segra öfver döden och djefvu-

*) Christliche Moral, 8 Aufl., II. s. 33.
**) Conf. Aug. XX. 23.

len»*): så ser man framför allt af det sist anförda stället, att man här icke åter skiljde troskunskapen från dess kraft. Men då man inskränkte denna verkning till blotta syndaförlåtelsen, såsom på det förra stället, eller då man fattade detta såsom trons egentliga summa och special-innehåll, att för Christi skull våra synder förlåtas oss, så framlyser genast vådan af denna lärosats i dubbelt hänseende. Ty då nu allt blef bundet vid tron på den medelst Christi lidande och död förvärfvade syndaförlåtelsen i vårt ställe, var detta väl så till vida ett fortskridande uti den Christna sanningens kunskap, att härigenom den Romerska kyrkans aflat och pénitenser gjordes öfverflödiga. Men härmed uteslöt man nu *för det första* från Christi rätta bekännares antal alla, som icke kunde förlika sig med ett sådant uppfattningssätt, och stadgade ett annat igenkänningstecken på den äkta christligheten, än det som Christus sjelf lärt. Och *för det andra* gjorde man härmed Christus öfverflödig för alla, som, uti medvetandet af sin samvetsgrannhet och goda vilja, vågade trösta sig vid den gudomliga barmhertigheten ändå, om också detta lidande för vår synd icke mellankommit. Och *för det tredje* kan icke nekas, att ju den sedliga inflytelsen af denna tro till hjertats och hela lefvernets förnyelse i alla afseenden kan blifva tvetydig. Om ibland alla folk en tro på syndaförlåtelse egt rum, så är all grund för det antagandet, att ju en menniska äfven inom Christendomen kan hysa en sådan tro, utan att ändå vara mer christligt sinnad. Men då man härvid gick ut ifrån det antagandet, det skulle menniskan, förut öfverväldigad af fruktan för Guds vrede och samvetsångest, ej kunna älska Gud, men genom syndaförlåtelsens förvissning skulle nu födas den rätta frimodigheten och dygdekraften, har sjelfva premissens oriktighet redan i föregående kapitel blifvit visad. Också finne vi hos Cornelius t. ex. (Ap. 10 kap.) intet spår till någon fruktan och förfärande ångest; men väl till kärlek, tro och förtröstning. Och då man ytterligare lärde, det sjelfva frånvaron af denna fruk-

*) Apol. Conf. III, 129.

tan och samvetsångest blott vittnade om en syndig säkerhet, ithy att menniskan i sin försoffning ej kände Guds vrede och sin själavåda, men att med väckelsen ur denna försoffning nu denna förkrossning och till förtviflan gränsande ångest skulle komma öfver hvar och en, så gäller om detta antagande det, som redan blifvit sagdt om det förra. Vi finna alls intet spår till en sådan förkrossning uti de flesta omvändelsehistorier, dem Skriften omtalar. Vi må blott åberopa oss berättelserna om den nyss nämnde Cornelius, om Nathanaël, Joh. 1: 45 o. f., om den blindfödde, Joh. 9: 35—38, om den Ethiopiske kammereraren, Ap. 8: 27—39. Det sammanhang, som vår kyrka sätter emellan syndaförlåtelsen och lefvernets förnyelse, kan således omöjligt vara något allmänt gällande för hvar och en, hur rigtigt det måste anses för det första, att utan medvetande af synd och bättringshog ingen kan öfvergå till Christendomen, och för det andra, att utan syndaförlåtelsens förvissning heller ingen sann sedlig kraft kan uppkomma. Sammanhanget emellan tron och hennes verkningar till hela sinnets och lefvernets förnyelse har således äfven inom vår kyrka, hur mycket det än blifvit yrkadt, dock icke nöjaktigt blifvit utredt.

Detta framlyser till öfverflöd, när vi betrakta vår kyrkas indelningar och bestämningar af tron. Först inrymde man det katholska lärobegreppet ånyo en plats i läran om tron, då man fördelade henne i den *allmänna* och den *särskilda* tron (fides generalis et specialis). Den tron, att allt är sannt, som af Guds ord blifvit uppenbaradt, förstod man med den allmänna. Men fastän intet af det uppenbarade ordets innehåll fick nekas, ja, fastän man till och med, hvad enligt den Romersk-katholska kyrkans lärobegrepp icke är nödigt, borde känna de förnämsta af lärans hufvudstycken, så framt man ville salig varda, så låg i denna allmänna tro och kunskap emellertid ingen kraft att saliggöra och omskapa. Härtill skulle erfordras en annan särskild tro, den man uti egentlig och sträng mening kallade *saliggörande* (fides specialis seu salvifica); hvaraf klart synes, hur ofruktsam och blottad på andligt lifgifvande förmåga man äfven här tänkte sig troskunskapen. En bokstaf, den vi väl kunde upptaga i före-

ställningsmassan, på samma sätt som barnet en trollsaga, men den vi dock icke kunde utransaka och begripa eller på lifgifvande sätt tillegna oss, var således äfven här troskunskapens egentliga resultat och behållning. En auctoritetstro, en tillit till sanningen på grund af andras vittnesbörd, såsom den äfven vanligen definierades, var alltså äfven här den allmänna tron. Samma ofruktsamhet i kunskapen ådagalägger sig äfven uti lärobegreppet om den särskilda saliggörande tron. Till denna skall fordras *kunskap*, *samtycke* och *förtröstan*, (notitia, assensus et fiducia), såsom man lärde. Men om man härvid ville uttrycka, att den kunskap, som denna tro förutsatte, ej var en sinnlig förståndskunskap, utan en sådan, som, såsom hvilande på verklig förnimmelse af den gudomliga nådens verk, nu äfven mägtade böja viljan och hugsvala*): så inlyser dock strax det oskickliga i hela uppställningen, enär man ställde samtycke och förtröstan bredvid kunskapen, såsom särskilda, ej uppå kunskapen sjelf eller ytterst på ordets predikan hvilande lemmar, då man i stället väl endast bort bestämma kunskapen så, att härigenom dess rätta lifgifvande beskaffenhet af sig sjelf trädt i dagen. Häremot må intet motskäl hämtas af den läran, att denna tro är en verkan af den Helige Ande, enär den Hel. Ande dock endast verkar genom Ordet. Men hade man blott i omvändt förhållande äfven erkänt, att det gudomliga Ordet heller aldrig kan vara upplysande och saliggörande, utom såvidt vi genom detsamma undfå den Heliga Andan, så hade strax det förvända i hela indelningen ådagalagt sig.

En ifrån Christendomens början och uti sednare tider i all synnerhet mycket omtvistad fråga är vidare förhållandet mellan tro och vetande. Tager man härvid ordet tro uti vanlig logisk mening såsom ett blott på subjectiva grunder eller på andras, vare sig till och med Apostlarnes eller Christi egen auctoritet, hvilande försannthållande: så ligger i sakens egen natur, att

*) Fides est non tantum notitia in intellectu, sed etiam fiducia in voluntate, h. e est velle et accipere hoc, quod in promissione offertur, videlicet reconciliationem et remissionem peccatorum. Ap. Conf. III, 183.

vetande och tro här måste utesluta hvarandra. Ty i och med detsamma som det för-sannt ansedda stegrat sig till full förvissning, har det i denna mening upphört att vara tro och blifvit vetande. Så fattad, skulle ock uti tron alltid ligga en lägre grad af förvissning än i vetandet. I denna mening kan också tron aldrig skänka tillfridsställelse åt vår ande. Må den berättande vara aldrig så trovärdig som helst, så ligger redan i vår natur en benägenhet, att draga i tvifvelsmål det, som man på intet sätt kan känna eller göra sig åskådligt, åtminstone att misstro sin egen uppfattning af detsamma. Om nu den Christna sanningen vore sådan, att hon behöfde hvila på auctoritet och på sin höjd blott kunde recommendera sig genom ett sken af sannolikhet, så måste vigten och värdet af densamma i alla afseenden vara tvetydig. Specielt vore frukten af denna tro för det sedliga handlandet icke allenast ytterst problematisk utan snarare afgjordt skadlig, emedan allt tvifvel och brist i sanningens fullkomliga insigt och klarhet förslappar handlingskraften, och hvarje bindande vid andras ord alltid lägger band på den egna öfverläggning, som för all andlig utveckling och mognad är ett hufvudvillkor. Emellertid har man till närvarande tid ej upphört att yrka på auctoritetstro och allvarsamt lexat upp det stackars förnuftet, så fort det låtit framskymta det minsta tvifvel på auctoritetens riktighet, till och med om denna auctoritet blott varit en ansedd uttolkares, såsom Luthers. Rådfråga vi åter Skriften sjelf, så gifver hon allsintet stöd åt ett sådant yrkande, utan snarare tvärtom. Ty Christus säger: «J skolen förstå sanningen och sanningen skall göra eder fria», Joh. 8: 32, och sammaledes intygar äfven Apost. Paulus, att vi ej mera äre under förmyndare och föreståndare, Gal. 4: 1—5. Nu äro frihet och förmynderskap (auctoritet) hvarandra upphäfvande begrepp. Skall sanningen alltså göra oss fria, så kan hon heller icke vara bunden vid auctoritet, så att man derföre endast måtte tro, emedan den eller den, vare sig till och med Christus sjelf, så sagt och intygat, utan emedan Ordet i och genom sig sjelft, d. ä. genom sitt innehåll innebär sitt eget vissnesbörd om sin

sanning. Derföre kan äfven Christus, såsom han äfven uttryckligen intygar Matth. 16: 17, vid talet om tron ej hafva menat den logiska förståndstron, eller en sådan, som måtte grunda sig på blotta auctoriteten, med uteslutande af den egna insigten. Är Christendomens sanning alltså en historisk, såsom uti ett visst tidsmoment oss kungjord och bragt inom omfånget af det historiskt gifna: så kan vår tro på densamma emellertid aldrig vara en blott historisk. Blott derigenom att sanningen just genom sitt eget innehåll bevittnar sig såsom tillförlitlig och viss, kan någon tro uti dess rätta christliga mening vara till. Derförutan kan också omöjligt det G. T:s profetia om Guds lags inskrifvande i våra hjertan gå i fullbordan. Kalla vi åter *tro* allt det, som härflyter af det vittnesbörd, hvarmed gudomliga sanningen i Christo bevittnar sig för vår egen ande, och detta är obestridligt det begrepp, som Skriften sjelf fäster vid ordet tro: så utesluter en sådan tro allsicke vetandet. Tvärtom ju mera förnuftet mägtar antyda och göra vetenskapligt bindande och åskådligt allt det, som är en följd af den gudomliga uppenbarelsen i Christo: i desto härligare och mera upplyftande dager måste allt det framstå, som anden i tron omfattat. I denna mening kan vetandet heller aldrig vara förutan tron. Ty förutsatt, det någon kunde för sitt förstånd göra sig åskådligt ideen om Guds rike, så skulle han dock omöjligt kunna anse en sådan idé för annat än ett tomt bländverk, en vacker fantasibild, som aldrig läte sig bringas i fullbordan, derest han icke sjelf uppå sitt eget hjerta erfarit den Guds andas magt, som, upphöjd öfver all yttre ordnings tvång, på en gång både frigör och fängslar hjertat. Till följe häraf kan heller ingen rätt fatta, hvad till Guds rike hörer, med mindre han i detsamma har sitt lif. Af detta skäl må heller icke förundra oss, att strax från Christendomens början talet om den korsfäste och det från honom utgående väldet just för de såkallade Visa i all synnerhet ofta nog varit en galenskap. Det ligger fastmer i sakens natur, att, medan man utaf egen bristande andlig förfarenhet är okunnig om andens magt, allt, som är en följd utaf denna magt, äfven måste anses

för en galenskap. Så har, så måste äfven framgent af hvar och en, som icke erfarit Guds andas kraft på sitt eget hjerta, Guds nåd i Christo betviflas eller borttydas. — Men «Gudi vare tack, som oss segren gifvit hafver genom vår Herra Jesum Christum». Uppå den tron, att Jesus var Christus, har han från början grundat sin församling, och helvetets portar skola icke vara henne öfvermägtiga, och på den afslöjade betydelsen af ordet Christus — ett afslöjande, hvarpå all undervisning och predikan gått ut, der den af Christi anda varit ledd — skall äfven nu och framgent all seger hvila.

---

7 Kapitlet.

Om det förändrade nya lifstillståndet i och genom gemenskapen med Christo.

Då vi från läran om tron såsom mottagningsorganet (organon leptikon) nu öfvergå till sjelfva beskaffenheten af det lif, som genom tron tillegnas oss: så blir, för sjelfva öfversigten af kyrkans lära, först nödigt, att noga skärskåda de facta, som kyrkan sjelf uppgifvit såsom kännetecken på detta förändrade nya lif, uti det omfång, som kyrkans lära innefattar, innan vi öfvergå till den närmare beskrifningen på detta lif, med den ledning som icke allenast bibelordet utan ock sjelfva lifvets egen natur gifver vid handen. Vi öfverskåda beqvämast detta lärostycke, då vi betrakte *först* det förändrade förhållande till Gud, som uppkommer i och med inträdet i detta nya lif, och *för det andra* den i förening dermed försiggående förändringen hos det menskliga subjectet.

Det nya förändrade förhållandet till Gud har kyrkan betecknat genom *rättfärdiggörelsen*. Denna beskrifves åter såsom en *domshandling* (actus forensis), *hvaruti Gud af sin blotta nåd för*

Christi förtjenst förlåter den på Guds nådelöften i Christo troende menniskan hennes synder, förklarar henne för sitt barn och arfvinge till det eviga lifvet *). Men den förändrade lifsbeskaffenhet, som uppkommer i kraft af detta förändrade förhållande till Gud, kallade man *pånyttfödelse, förnyelse* (regeneratio, renovatio) m. m., ehuru alla hithörande uttryck och bestämningar mycket vakla och variera. Härmed förstod man *den af tron på Guds nåd uppkommande förmågan och lusten att, utaf kärlek och tacksamhet mot Gud, efterkomma Hans heliga vilja* **). De närmare bestämningarne af dessa båda stycken skola vägleda oss vid rätta uppfattningen och granskningen af vår kyrkas lära i denna punkt.

Närmare, än det tillförene skett, bragtes genom reformationen å bane ett annat i sammanhang härmed stående stridsämne, näml. den frågan *om Guds och menniskans verk vid hennes omvändelse och rättfärdiggörelse.* Ämnet var visserligen

*) Item docent, quod homines non possint justificari coram Deo propriis viribus, meritis aut operibus, sed gratis justificentur propter Christum per fidem, cum credunt, se in gratiam recipi et peccata remitti propter Christum, qui sua morte pro nostris peccatis satisfecit. Conf. Aug. IV. De justitia fidei coram Deo unanimi consensu credimus, docemus et confitemur, quod homo peccator coram Deo justificetur, h. e. absolvatur ab omnibus suis peccatis et a judicio justissimæ condemnationis, et adoptetur in numerum filiorum Dei atque hæres æternæ vitæ scribatur, sine ullis nostris meritis aut dignitate et absque ullis præcedentibus, præsentibus aut sequentibus nostris operibus, ex mera gratia, tantummodo propter unicum meritum perfectissimamque obedientiam, passionem acerbissimam, mortem et resurrectionem Domini nostri Jesu Christi, cujus obedientia nobis ad justitiam imputatur. Form. Conc. Sol. et plana declar. III. 9.

**) Hæc fides, qua credit unusquisque sibi remitti peccata propter Christum, quia in pœnitentia consolatur et erigit corda, regenerat nos et affert Spiritum Sanctum, ut deinde legem Dei facere possimus, videlicet diligere Deum, vere timere Deum, vere statuere, quod Deus exaudiat, obedire Deo in omnibus afflictionibus, mortificat concupiscentiam, &c. Ap. Conf. II. 45. Talis est hominis immutatio, ut intellectus, pulsis terrorum tenebris, illuminetur, voluntas emendetur, appetitus ad prava inclinans coërceatur et membra corporis arma justitiæ fiant. *Quenst.* III. s. 636.

icke nytt. Det hade redan i början af 5:te seklet varit föremål för en af de häftigaste trosstrider, som kyrkohistorien vet att omtala, den mellan PELAGIUS och AUGUSTINUS. Men fastän detta ämne väl lika litet nu, som i den fordna pelagianska striden, bragtes till ett nöjaktigt, af alla erkändt resultat: så är dock intet, som sprider mer ljus öfver vår kyrkas lärobegrepp, framför allt i det vigtiga stycke, som nu är föremål för vår granskning, än en rätt öfversigt af denna strid och af de lärobestämningar, hvartill den ledde.

Afgörandet af nyssnämnda fråga beror i första rummet åter af det begrepp, man fäster vid den menskliga friheten. Att menniskan är fri, medgåfvo de äldsta kyrkolärarne helt obetingadt. Derom uppstod under de fyra första århundradena af den Christna tideräkningen ingen strid, och icke heller någon närmare bestämning af denna frihets betydelse. I förmågan att välja emellan ondt och godt erkände man den fria viljan, men prisade den gudomliga nåden deruti, att hon gaf lif och kraft åt det goda, samt genom det ljus och den lyftning, som hon meddelade, tillvägabragte hos oss en ny skapelse. Denna frihet är, sade Pelagius, den fruktbara roten till både ondt och godt, allt efter viljans olika rigtning. Men, invände nu Augustinus, en sådan indifferens, en sådan jemvigt emellan det onda och goda, i kraft hvaraf menniskan kan på lika sätt bestämma sig för det ena eller andra, är något alldeles otänkbart. Menniskan är i kraft af sitt sinne redan invärtes bestämd, innan hon skrider till handling. Ondt och godt kan ej komma från samma rot. Ett godt träd kan icke bära ond frukt; icke heller kan ett ondt träd bära god frukt. Roten, från hvilken allt godt utgår, är kärleken till Gud, men roten till allt ondt är sjelfviskheten. Allt efter som menniskan i öfvervägande mått besjälas af kärleken till Gud eller af sjelfviskheten, blifva äfven produkterna af hennes lif onda eller goda. Men derföre är hos menniskan heller intet godt såsom af henne sjelf; allt är en verkan af den gudomliga nådens kraft på hennes hjerta. Men utan förnyelsen af denna kraft är menniskan en syn-

dens träl, beherrskad af de sinnliga lustarne. Och då han blott och bart i Christo erkände den magt, som mägtar krossa sjelfviskhetens välde, så slöt han härutaf vidare: förlossad ur detta syndaväldes tyranni och i sann mening fri är endast den, hvilken Christus andligen frigjort; stadd uti syndens slafveri och fördömelse är åter hvar och en, som icke blifvit gjord delaktig af den Christliga utkorelsens och förnyelsens nåd. Blotta valfriheten är i sig sjelf deremot endast en skenbar frihet, anmärkte han *).

Detta reala begrepp om friheten och dennas villkor återupptogs och utvecklades ytterligare i och genom reformationen. «Hvad den *ännu icke pånyttfödda* menniskans förstånd och vilja i *sjelfva omvändelsen* och pånyttfödelsen *af sina egna* och efter fallet henne öfriga *krafter* förmår,» blef, såsom sagdt, nu en af de frågor, som ifrigast discuterades så väl i striderna mellan katholikerna och protestanterna, som mellan protestanterna inbördes. Vår kyrkas Theologer lärde, «att menniskan allsicke, ens till den minsta del, kan af egna krafter bidraga, göra och medverka något till sin omvändelse såsom af sig sjelf, utan är en syndens träl och lifegen under Satan, af hvilken hon drifves» **); «att menniskan på grund af våra första föräldrars fall är så förderfvad, att hon i andliga saker, som röra omvändelsen och vår salighet, är af naturen blind och allsicke kan förstå det predikade ordet, utan anser det för en galenskap, och aldrig af sig sjelf kan nalkas Gud, utan snarare är och förblifver fiendtligt sinnad emot Gud, tilldess hon af den Hel. Andas kraft, genom det hörda och predikade Ordet, af ren nåd, utan all egen medverkan, omvändes, undfår tron (fide donetur), pånyttfödes och förnyas» ***). På samma sätt som en menniska, som är kroppsligen död, icke kan af egna krafter bereda sig eller göra sig skicklig till återfående af det yttre lifvet, lika litet kan den i synderna andligen döde af

*) *Neander*, Kirchengeschichte II, 845 o. f.
**) Form. Conc. *Sol. decl.* II, 7.
***) Sol. decl. II, 5.

egna krafter bereda sig till att undfå det andliga och himmelska lifvet och rättfärdigheten, med mindre han af Guds Son förlossas och uppväckes ur syndens död*). Utan denna förnyelse är menniskan väl i stånd till en viss borgerlig rättfärdighet. Hon kunde afhålla sina händer från stöld och mord etc.; hon kunde hafva vilja att «arbeta på marken, att äta och dricka, att ega en vän, få kläder, bygga hus, taga sig hustru, föda upp boskap, lära hvarjehanda konster och öfverhufvud allt det som hörer till detta närvarande lifvets goda. Men i det, som Gud tillhörer, var hon ej mägtig att begynna eller fullfölja något; de inre rörelserna, såsom gudsfruktan, kärlek till och förtröstan på Gud, kyskhet, tålamod etc.**) kan hon ej åstadkomma af sig sjelf.

Härutaf den vigtiga betydelse, som läran *om nåden* har i vår kyrkas lärobegrepp. Hon *föregår* och *förbereder* såsom andlig väckelse den nya födelsen i menniskohjertat (gratia præveniens præparans); hon *verkar* tron och det nya lifvet (gratia operans); hon *medverkar* hos den troende och pånyttfödde till att afskudda de synder, som ännu vidlåda honom (gratia cooperans). Hela öfvergångsprocessen från det gamla förderfvade syndatillståndet beskref man ock genom de särskilda acter (actus gratiæ), genom hvilka menniskan af den Heliga Andas kraft medelst Ordet och Sacramenterna kallas, väckes, upplyses, pånyttfödes och allt mer styrkes och helgas.

Men utom denna i omvändelsen verksamma nåd (gratia effectiva, applicatrix) egde dessutom vid denna öfvergång en annan förlåtande nåd rum (gratia affectiva, forensis), lärde man. Den sednare är det, som i rättfärdiggörelsen blifver menniskan till del. Ty änskönt omvändelsen och den andliga förnyelsen är helt och hållet ett verk af Guds Heliga Anda: så är det dock icke i kraft af denna omskapelse och förnyelse, som menniskan försonas med Gud och undfår sina synders förlåtelse. Fast-

*) Sol. decl. II, 11.
**) Conf. Aug. XVIII.

mera sker detta, såsom förr blifvit visadt, blott och bart i kraft af Christi lidande och död för våra synder enligt vår kyrkas lära. Här var man framför allt angelägen, att utesluta all tanke på medverkan eller förtjenst å menniskans sida. Derföre skiljde sig uti tvenne hänseende vår kyrkas lära om rättfärdiggörelsen från Katholikernas. Eburu dessa visserligen icke heller ville underkänna behofvet af Guds nåd, så ville de å andra sidan icke uppgifva all medverkan å menniskans sida. Hyllande den så kallade semipelagianismen, förkastade de derföre *för det första* läran om nådens allt vid omvändelsen och rättfärdiggörelsen *). Menniskan kunde af sina egna krafter åtminstone göra någon början till sin omvändelse; det stod åtminstone i hennes eget fria val att mottaga eller förkasta den i Christo erbjudna nåden, och sjelfva emottagelsen var en förtjenst, mente de. Men *för det andra* togo de äfven rättfärdiggörelsen i ett vidsträcktare omfång, så att i denna äfven förnyelsen innefattades. Då menniskan, kallad af evangelii uppväckande och hjelpande nåd, genom bättring och goda verk skyndade att annamma den erbjudna nåden: så ingjöts nu hos henne (infusio gratiæ vel justitiæ) den rätta sinnesbeskaffenheten (habitus), på grund af hvilken menniskan icke allenast förklaras, utan verkligen är inför Gud rättfärdig **). «Men vi förkasta och fördöma den läran, att tron icke blott och bart afser Christi lydnad utan äfven hans gudomliga natur, i den mening, att denna bor och verkar hos oss och att genom detta inneboende våra synder öfverskylas,» lärde man tvärtemot inom vår kyrka ***). Till närmare förklaring af båda sidornas åsigter må härvid blott tilläggas, att Katholikerna vid den förenämnda rättfärdigheten

---

*) Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium nihil *cooperari*, quo ad obtinendam justificationis gratiam *se disponat ac præparet*, nihil omnino agere mereque passive se habere, anathema sit. Conc. Trid. Sess. VI. c. 1.

**) Justificatio non est sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio et renovatio interioris hominis, per voluntariam susceptionem gratiæ et donorum, unde homo ex injusto fit justus et ex inimico amicus. *Ibid* c. 7.

***) Form. Conc. Epit. III. 16.

allsicke tänkte sig någon absolut fullkomning, utan blott afsågo den prédominerande sinnesbeskaffenheten såsom den egentliga roten för den i lefvernet framträdande rättfärdigheten. Likaledes är om Protestanterna förut anmärkt, att, ehuru dessa icke satte de goda verken eller ens sjelfva sinnets förändring såsom orsak till rättfärdiggörelsen, dock jemväl enligt deras lära goda verk nödvändigt måste följa såsom verkningar och bevis på rättfärdiggörelsen. Men man måste först vara rättfärdiggjord och vara viss om den gudomliga nåden, för att kunna göra goda verk; äfven äro kärleken och de goda verken till och med hos den förbättrade menniskan ännu så ofullkomliga, att om menniskan skulle förlita sig på dem allena, hon alltid skulle förblifva i mycken ovisshet om sin rättfärdiggörelse och salighet, lärde de *).

Men då för delaktigheten af rättfärdiggörelsens nåd tron erfordras enligt vår kyrkas lärobegrepp, men denna tro åter icke är någon död utan en lefvande, följaktligen redan i och för sig är roten till alla goda verk, som visserligen ganska sakenligt först efter vunnen förvissning om benådningen kunde göras: så ledes man lätt till den frågan, om icke just denna habituella rättfärdighet, som Katholikerna lärde, verkligen är den högsta, som till och med enligt vår kyrkas egna principer låter tänka sig. Ty här äro de inre sinnets rörelser, såsom kärlek, hopp och förtröstan till Gud, dem Protestanterna erfordra, förutsatta såsom varande redan förhanden. Rättfärdigheten sättes här såsom hvilande på ett varande; i kraft af den med menniskan medelst nåden försiggångna sinnesförändring, som gör henne till en lefvande lem af Christi kropp, *är* menniskan redan till sin själs inre grund rättfärdig. Men till den grad var den juridiska rättsåsigten rådande; man kunde allsicke lugna sig, med mindre man fick tänka sig ett för synden verkligen lidet straff. Samma juridiska karakter genomgår äfven åsigterna af det nya lifvet. Ty fastän sinnet var

*) Apol. II, 110; III, 66.

förnyadt, upptändt af tro och kärlek till Gud, så var dock det nya sinnet, det heliga allvaret och sträfvandet emellertid allsicke nog inför Gud. Hvarje brist i vårt lifs likhet med fullkomlighetsidealet, hvarje, om än aldrig så oförskyllad, aberration ifrån den absoluta lagens, d. ä. den absoluta fullkomlighetens måttstock gör oss dock brottsliga och straffskyldiga inför honom. På samma sätt som den abstracta lagen under samhällsskickets ofullkomlighet aldrig kan annat än straffa förbrytaren, till och med utan afseende på uppsåtet, och icke efterskänker straffet, till och med om förbättring hade följt eller med visshet kunde emotses, eller på samma sätt som väl äfven nu understundom en rå oförnuftig fader straffar ett barns felsteg, utan hänsigt till dess förbättring: så kan äfven Gud i sin rättfärdighet aldrig upphöra att utkräfva straff för hvarje öfverträdelse. Derföre finnes till och med för den pånyttfödde ingen annan tröst vid den menskliga bräckligheten än den tron, att Christus lidit och burit straffet för hans synder; och deruti, att Gud låter sig nöja med detta lidande och icke utkräfver de ändlösa straffen utan all misskund, deruti erkände man hans nåd. Sådan är den åsigt, som genomgår vår kyrkas lära om rättfärdiggörelsen. På grund häraf förkastade de läran om en rättfärdighet i kraft af Guds Andas inneboende och verksamhet hos oss. Och desto märkvärdigare bör detta förekomma oss, när vi besinna, att de dock icke inskränkte den gudomliga nåden till en blott syndaförlåtande, utan dessutom erkände i omvändelsen en *verkande* gudomlig nåd, ja tillskrefvo denna till den grad all causalitet i densamma, att de med ytterst lofvärd conseqvens fasthöllo, att vi af egna krafter ingenting förmå till vår omvändelse såsom af oss sjelfva, utan att det allt är ett verk af den gudomliga nåden. Huru nära till hands hade det icke här legat, att då nu menniskan af sina egna krafter ingenting förmår, utan blott och bart genom Guds heliga Andas kraft och hjelp i omvändelsens nåd blifver ett nytt kreatur, göra villkoren för frambringandet af denna andliga skapelse till utgångspunkt för betraktelsen! Men för ett sådant betraktelsesätt var tiden ännu icke mogen. Att straff o-

villkorligen borde lidas för synderna, och detta icke ensamt de straff, som Gud uti sin oföränderliga ordning en gång för alla förknippat emellan hvarje gerning och hennes följder, utan dessutom andra vida svårare afflictoriska, antog man för en alldeles afgjord sak; men då nu hvarken de sjelfpålagda botöfningarna ej heller kyrkans kanoniska straff kunde i detta hänseende göra tillfyllest att stilla den gudomliga vreden, så återstod här intet annat än Christi lidande, som kunde göra tillfyllest och skänka den bäfvande förskräckta själen lugn. Ty någon annan mening än denna fäste de icke och kunde de icke heller enligt sin åsigt fästa vid orden, då det betygas, att Christus led rättfärdig för de orättfärdiga, 1 Petr. 3: 18. Detta var det första. Att icke heller någon utvärtes verkhelighet kan göra tillfyllest inför Gud, som ser efter hjertat, att hvarje gerning, som icke sker utaf tro och kärlek, blott är ett tomt sken och ett intet, men att å andra sidan tron sjelf med allt, hvartill denna drifver, blott är ett verk af den gudomliga nåden, detta var det andra. Men motsägelsen mellan denna allverksamhet af nåden och det första antagandet blef man ej varse.

Vända vi oss nu härpå till pröfning af de beteckningar, hvarmed man uttryckte det nya lifstillståndet, så har med hänsigt till det förändrade förhållandet till Gud blifvit anmärkt, att menniskan, jemte det hon genom rättfärdiggörelsens nåd blef delaktig af sina synders förlåtelse, tillika *förklarades för Guds barn och arfvinge till det eviga lifvet.* Betydelsen af detta barnaskap, enligt kyrkans mening, visar sig bäst af den antithes mot *vredens barn,* vi träffa öfver allt. I kraft af den medfödda arfsynden var menniskan af naturen ett förtappelsens barn, stadd i djefvulens våld och skyldig till timlig och evig död, lärde man, åberopande sig härför förnämligast Ephes. 2: 3; men såsom ryckt ur djefvulens våld och från den hotande eviga elden var hon ett Guds barn. Hvad nu först sjelfva uttrycket vredens barn vidkommer, så är naturligt, att aldrig något nytt och fullkomligt kan uppkomma, utan att med detsamma det förra ofullkomliga tillin-

telgöres. Så kan hos individen aldrig en ny menniska skapas, med mindre den gamla varder till intet. Men skulle med Christi ankomst ett nytt lif skapas hos vårt slägte, var allt, som tillhörde dess fordna lif, så vidt det stod i strid med det nya, följaktligen dömdt till förkastning och tillintetgörelse. Såvidt någon tillhörde det gamla, i och med inträdandet af det nya till undergång dömda samlifvet, var han ock härmed, uti nyss anförda mening, ett förtappelsens och ett vredens barn. Så säger Ap. Paulus Rom. 1: 18, för att inleda läran om den rättfärdighet, som han förkunnade, att Guds vrede af himmelen nu var uppenbar öfver alla menniskors ogudaktighet och orättfärdighet. Så säger han vid sin predikan i Athen, att ändock Gud hade öfversett med sådan fåviskhetens tid allt härtilldags, han dock nu förkunnade menniskorna, att de skulle bättra sig allestädes, och hade satt en dag före, på hvilken han skulle döma jordens krets med rättfärdighet genom den Man, hvilken han dertill utsett, *i det han meddelade alla tron*, Ap. 17: 30, 31. Att kyrkans manichæiskt dualistiska antithes således stödjer sig på en oriktig skrifttolkning, torde härmed tillräckligt vara visadt. Uti den mening, som kyrkan dermed förband, erkänner den Heliga Skrift fastmer *alla menniskor* för Guds barn, utan afseende på folk. «Är Gud allenast Judarnas Gud? Är han ock icke Hedningarnas?» Rom. 3: 29. Med barnaskapet uti inskränktare mening eller barnaskapet genom Christum betecknar den Heliga Skrift åter det egendomliga förhållande till Gud, till hvilket vi föras genom Christum, näml. att vi genom honom lära känna och förstå Guds faderskärlek, så att vi, frigjorda från alla stadgars tvång, regeras utaf hans Andas röst i våra hjertan, Joh. 1: 12, 13; Rom. 8: 14, 15; Gal. 4: 4—7. I sådant hänseende motsättes barnaskapet dels hedningarnas förhållande till Gud såsom ett främmande, Eph. 2: 12, dels Judarnas såsom ett trälaktigt, (Ebr. 3: 5, 6, jf. med Joh. 15: 15*). Hvad uttrycket *arfvinge till det eviga lifvet* åter angår, må anmärkas, att, såvidt detta endast skall

*) Se *Grunddragen* m. m. §. 42.

innebära en tillförsigt om ett saligt lif efter döden, i denna tillförsigt icke heller ligger något för Christendomen eget. Grekerna hade sina elyseiska fält, våra hedniska förfäder sitt Wallhall, Muselmännen hafva sitt paradis, så väl som vi, för inträdet i hvilket de lika oeftergifligt fordra tro på Profeten, som vi Christna fordra tro på Christus. De rättrogna må nu afgöra, om endast de Christna häruti hafva rätt, men alla andra orätt. Här må blott anmärkas, att då man uti vår kyrkas lära med uttrycket arfvinge till evigt lif förknippat föreställningen om ett lif, hvaraf vi först framdeles och i döden skulle träda i besittning, förlikar sig detta icke rätt med Skriftens lära och föreställningssätt. Fastmera betygar öfver allt så väl Christus som hans Apostlar, att den som tror på honom, han *hafver*, han hafver alla redan här, evinnerligt lif, och att han redan är förd från döden till lifvet, Joh. 5: 24; 6: 47, 54; 1 Joh. 3: 14. Med ordet *arfvingar* åter ville Ap. Paulus endast erinra de Christna om deras arfslott till den välsignelse, som hade kommit genom uppfyllelsen af det till Abraham gjorda löftet. Kärnan af denna välsignelse beskrifver han oss, då han kaller oss *Guds arfvingar och Christi medarfvingar*, Rom. 8: 17, betecknande dermed, det denna arfslott består uti detsamma lif i Gud, af hvilket Christus sjelf var delaktig.

Det positiva, hvari man satte frukten af det förändrade förhållandet till Gud, uttömmer således på intet sätt det christliga lifvets innehåll. Men då man för den rättfärdiggörelselära, den man uppställde, förnämligast åberopat sig Apost. Paulus, så är här stället att undersöka, hvad Pauli så mycket omskrifna lära om rättfärdiggörelsen har att innebära. Att bland ett folk, gjordt under lagen och ofta nog i de obetydligaste och i, såsom det mången gång kan synas, till intet båtande detaljer bundet vid dess utvärtes stadgar, sådana som de mosaiska voro, rättfärdighet var ett ord, som både först och sist fördes på tungan, är helt naturligt. Undersöka vi ordets bruk i G. T., så finna vi, för att exempelvis endast anföra ett enda ställe, Ps. 18: 21—25, att dermed förstås ostrafflighet enligt Mo-

se's lag. Det inlyser genast, att här på intet sätt var fråga om en rättfärdighet, som icke grundade sig på ett verkligt vara. Såvidt man hade hållit denna lag, var man rättfärdig. Hade man åter öfverträdt lagen, så tillsade väl lagen sjelf i många fall syndaförlåtelse, under förbehåll af anbefallda offer och reningar (3 Mos. 4, 5, 6 kap. m. fl. st.), men rättfärdig var man emellertid så till vida icke, om man än erhöll förlåtelse för det brutna. Detta begrepp upptager nu Paulus och visar, att en rättfärdighet, grundad på absolut conformitet med lagen, är omöjlig, samt att följaktligen intet köttet varder rättfärdigadt utaf lagens gerningar; att till rättfärdighet inför Gud erfordras något vida mer än handlingarnas utvärtes legalitet, alldenstund lagen till och med fördömer sjelfva begäret, Rom. 7: 7. Vore en lag gifven, som kunde lefvande göra, då vore rättfärdigheten sannerligen af lagen, Gal. 3: 21; men alldenstund lagen endast befallde, men icke kunde verka någon lefvande åstundan till verkställighet af det befallda, så kunde han också endast anklaga och fördöma. «Men det som lagen icke kunde åstadkomma, i det han vardt försvagad af köttet, det gjorde Gud, sändande sin Son i syndig kötts liknelse (att vara lik oss köttsliga syndare), och fördömde så synden i köttet genom synd (derigenom att Han led syndares död), på det att den rättfärdighet, som lagen äskar, skulle vara fullbordad i oss», Rom. 8: 3, 4. I Jesus Christus erkände han den, som mägtade verka den rättfärdighet, på hvilken lagen endast dunkelt kunde häntyda; och derföre predikade han nu en annan ny rättfärdighet, rättfärdigheten af tron på Jesum Christum. Den som, utaf hans anda upptänd och lefvandegjord, kunde säga: «Jag lefver, dock icke nu jag, utan Christus i mig» Gal. 2: 20; den, i hvilkens hela sinnesrigtning och hog Christus sålunda likasom på nytt förkroppsligat sig, han var rättfärdig inför Gud. Denna rättfärdighet kallade han en rättfärdighet *af tron*, emedan tron är begynnelsepunkten för hvar och en till delaktighet af det från Christus åt oss sig meddelande lifvet, och en rättfärdighet *af nåden*, emedan hvar och en, som kommit till sjelf-

medvetande af densamma, väl måste veta med sig, att den är ett Guds verk och skapelse genom Christum. Men är nu tillika sjelfva innehållet af den predikan, som tron omfattar, det aldrauppenbaraste bevis på Guds välbehag öfver dem, som äro inplantade till en lika död med Christo, d. ä. till samma obrottsliga lydaktighet i lif och död: så är ock härigenom Christus uti sitt blod satt till en nådastol, der vi förvissas om förlåtelse för alla förut begångna synder, Rom. 3: 25, och, såsom Förf. till Ebreerbrefvet uttrycker sig kap. 10: 1—3, verkligen göras rena, så att vi intet samvete mer hafve öfver vår syndighet. Derigenom att den hvilar på en sådan sinnets förnyelse, är, såsom förut redan blifvit anmärkt, den Christliga syndaförlåtelsen skiljaktig från all icke-christlig. En eftergift af syndastraffet har deremot uti hvarje religionscult blifvit lärd. I ingen har man påstått att gudamagten är absolut oblidkelig *). Man har blott varit oense om rätta sättet att tillvinna sig dess bevågenhet och misskund, och om de reningar, de botöfningar och offer, som till den ändan behöfde göras, eller om kraften af alla reningar, botöfningar och offer öfverhufvud. Hufvudsakligast i tider, då Guds vrede af himmelen på nytt uppenbarades öfver all menniskors orättfärdighet, d. ä. i sådana tider, då dårligheten och förvändheten af de fordna offren, den fordna gudatron och lefvernet rätt eftertryckligt gjort sig kännbar, men intet annat nytt ännu varit förhanden, som erbjudit anden en trygg hvilostad, har derföre «om tröst varit stor ängslan», så väl bland folken som hos de individer, som varit kallade att taga någon lefvande del i sådan utvecklingstid. Då hafva, i bredd med otrons lättsinnighet och sedeförderf å ena sidan, vantrons hemska vålnader och förfäran äfven trädt i dagen å den

---

*) - - - - beveklige Gudarna sjelfva
Äro, hvars höghet, ära och magt är större än andras.
Dessa dock kunna jemväl med offer och blidkande löften,
Med vinstänkning och rökelsedoft omböjas af menskors
Hjertliga böner, så snart de, öfverträdande, syndat.

Tranér, Hom. Il. IX, 497.

andra. — Men fastän sålunda genom reformationsverket en renare och bättre grund lades för syndaförlåtelsen än den i den katholska kyrkan gällande, så var dock läran om en syndaförlåtelse, i kraft af hvilken vi hafva (jemf. med Ebr. 10. 1—3. Rom. 5: 8—10) upphört att vara syndare, emellertid Reformatorerna för hög. Just detta *hafva upphört* förutsätter emellertid den Paulinska rättfärdiggörelseläran. Att någon *förklaras* rättfärdig inför Gud, utan att verkligen vara det, såsom vår kyrka lärt, är en lära, hvartill vi icke hos Paulus träffa spår. Fastmera är den nya rättfärdigheten till sitt begrepp lika så visst grundad på ett verkligt vara, som den gamla. Ty i och med detsamma som Christi lif blifvit vårt genom tron, så *är* en verklig ny rättfärdighet tillvägabragt. Må detta lif hafva mer eller mindre förverkligat sig i vårt yttre lefverne, så är det dock såsom drifvande kraft och sinnesrigtning förhanden. Häruti erkänner äfven Christus sjelf summan af den rättfärdighet, som Gud begär (Joh. 6: 28, 29 jf. Joh. 13: 34, 35). En rättfärdighet, synonym med absolut fullkomlighet, känner väl äfven Skriften, men denna tillägger hon blott och bart Jesus Christus. I detta hänseende äro och förblifva vi allesammans syndare. Men deröfver, tillsäger hon oss, må vi ej oroa oss, 1 Joh. 2: 1. Vi må fastmera, sträckande oss till det som frammantill är, gerna förgäta det som tillrygga är, Phil. 3: 13. Ett lif i Christo, men också ingenting vidare, är det som Skriften gör till en fordran; men fäster allsintet afseende på den större eller mindre fullkomningen i detta lif, förvissad, att, hvarest detta en gång blifvit tändt, det också, såsom det uti Christo har sin källa, så äfven genom hans kraft måste oupphörligen växa till, och jemväl till all lefnadens utvärtes fullkomlighet måste allt mer närma sig sin urbild.

Men är nu den katholska kyrkans begrepp om rättfärdiggörelsen så till vida närmare det Paulinska, att äfven detta grundar sig på ett vara, så ligger uti den egna, af nåden oberoende verksamhet, hvilken den förra antager såsom rättfärdiggörelsens ena factor, en grundväsendtlig skilnad ifrån det

sednare, enligt hvilket alltsammans är nåd af Gud, 2 Cor. 5: 17, 18.

Undersöka vi nu härpå det sätt, hvarpå man fattade den i och med förhållandet till Gud äfven förändrade lifsbeskaffenheten, så har uti det föregående blifvit anmärkt, att man uti den kärlek, tro och förtröstan till Gud, som grundväsendtligen tillhörde det nya lifvet genom Christum, satte dess motsats emot det gamla såsom fiendtligt emot Gud samt blottadt på tro och förtröstan. Men såvidt härmed skall påstås, att utom Christendomen ingen kärlek, ingen tro och förtröstan till Gud är till, så motsäges detta uppenbart ej mindre af Skriften sjelf i hennes förut uppgifna intyg om andra religionsförvandter, än äfven af hvarje blick på andra religionsförvandters läror och lefverne öfverhufvud. Hvarhelst ett medvetande af ett högsta väsende kungör sig, der kungör sig ock, om icke utan en större eller mindre grad af fruktan, tillika kärlek och förtröstan. Derom bära oss alla religionsförvandters läror vittnen. Ja, äfven der, såsom hos Grekerna, gudarna sjelfva ej tänktes höjda öfver afund och skadeglädje, så höjde sig å andra sidan röster, bestraffande denna vantro. Der, såsom allestädes, var gudamagten dock alltid de frommas bistånd, belönare och skydd. Men väl kan man säga, att ingenstädes utom Christendomen en kärlek varit förhanden, som mägtat öfvervinna räddhågan. «Räddhåga är icke i kärleken, utan fullkomlig kärlek utdrifver räddhågan; ty räddhågan hafver pina, men den der rädes, han är icke fullkommen i kärleken.» 1 Joh. 4: 18. Men om uti reformationstidens Christendom en sådan fullkomlig, öfver all räddhåga höjd, kärlek och förtröstan varit förhanden, derom väcker, utom sjelfva lärans beskaffenhet, hvilken ingalunda vittnar om en fullkomligt utdrifven räddhåga, sjelfva den hätskhet och oro, som till och med i den Protestantiska kyrkans religionsstrider varit blott allt för vanlig, starka anledningar till tvifvel. Det lärer icke kunna anses för orättvist eller förmätet, att påstå, det mildheten, saktmodet och lugnet hos ett lif, som är befriadt ifrån all rädsla,

långt ifrån är ett utmärkande drag i de Christnas lif, sådant det allt hitintills varit. En annan motsats, den mellan kärleken till Gud och verlden, uppställer Christus sjelf, med hänsigt till hvilken han betygar, att vi ej kunna tjena både Gudi och Mammon, och att den, som älskar och håller intill den ene, nödvändigt måste hata och förakta den andre, Matth. 6: 24. Men änskönt icke allenast hednalifvet, Matth. 6: 31, 32, utan hela det menskliga lefvernet utom Christendomen öfverhufvud ofta nog sammanfattas under beteckningen *verld*, Joh. 15: 18, 19; 1 Joh. 4: 4, 5 m. fl. st., för att beteckna dess motsatta lynne mot det sanna lifvet i Gud: så angifves härmed blott detta lifs allmänna grundkarakter i motsats mot det Christliga. Men var än verlden det herrskande, så var dock äfven der, såvidt der öfverhufvud var en dyrkan af ett Högsta Väsende, en gudaktighet förhanden såsom ett minimum, och hvarmed ingalunda bestrides, att ju ej lifvet, oaktadt verldssinnets prédomination, dock kunde vara ganska fromt, enär intet medvetande af ett högre lif, som lade i dagen detta verldsväldes straffbarhet, var förhanden. (Jemf. Matth. 11: 21—24; 12: 41, 42). Med hatet emellan Gud och Mammon betecknar således Christus närmast och egentligen blott det conträra i bådaderas natur, till följe hvaraf verldssinnet i mån af sitt inneboende nödvändigt måste hämma gudaktighetslifvet, men tvärtom kärleken till Gud vid en viss grad af styrka nödvändigt stöta ifrån sig alla verldslifvets förorenande elementer. Följaktligen lämpa sig våra symboliska böckers nämnda allmänna beskrifningar på intet sätt till någon sträng bestämning af det christliga lifvets skiljaktighet från hvarje icke-christligt. Men då de, förutan den i den Christna kyrkan verkande Heliga Andans kraft, till och med förneka möjligheten af *kyskhet*, *tålamod* m. m. *), behöfva vi endast nämna en LUCRETIA, för att öfvertyga oss, det ingen grund gifves för detta påstående.

*) Conf. Aug. XVIII, 9.

Bäst igenkännes emellertid ett lifs beskaffenhet af dess frukt. Det hörer till väsendet af hvarje lif att likasom träda utom sig, och jemväl på något utvärtes förnimmligt sätt yttra sin tillvaro. Detta utomsigträdande kan dels ske *praktiskt* i detta ords inskränktaste mening, näml. i de facta, med hvilka ett folk eller en individ på sammanlefnadens gebiet, på konstens, industriens och samhällsinrättningens alla områden ådagalägger sitt lifs art, dels *theoretiskt* uti de åsigter om lifvets värde, väl och bestämmelse, dem man uppställer. Är uti beggedera fallen ett sammanhang emellan det inre lifvet och det yttre, så är dock i förra fallet detta sammanhang mer latent, och gifver sällan någon fullt åskådlig och säker grund för handen, att från det yttre sluta till det inre. I all synnerhet gäller detta om de enskilda handlingarne. En enskild ond gerning t. ex. kan dels hafva sin grund uti en ögonblicklig öfverilning, dels i en bristande uppfattning af lifvets sedliga fordringar, utan att derutaf några bestämda slutföljder rörande det handlande subjectets sedliga tillstånd kunna dragas. Sammaledes kan äfven en formelt god gerning lika väl härröra af sjelfviska beräkningar eller af ett slags godartad instinkt, som vara ett resultat af klart medvetande om vårt lifs rätta kraft och ordning; och derföre lika litet leda till någon säker slutföljd rörande subjectets sedlighet. Derföre då Frälsaren lärde, att vi skole känna menniskorna af deras frukt, så hänvisade han oss först och främst till deras tal såsom den närmaste och omedelbaraste yttring af den inneboende anden, Matth. 12: 34. Ej endast utaf de yttranden, som likasom oförmärkt halka öfver läpparna, utan långt mer af hela deras sätt att betrakta, döma och sluta skulle härigenom hvars och ens tänkesätt och karakter träda i dagen. Så kungör sig äfven i stort en tids och ett folks hela religiösa och sedliga odling först och förnämligast af dess tal, d. ä. af litteraturen, framför allt af Sedeläran såsom den fulländade frukten af den besinning, med hvilken menniskoanden fattat sitt mål och sin betydelse, samt således funnit det *känn dig sjelf,* som utgjorde äm-

net för den hedniske Vises studium. Men skulle detta klinga något philosophiskt, kan härtill svaras, att här är den punkt, der framför allt theologi och philosophi måste sammanlöpa. Christendomen vore icke sanning, om icke den undervisning om oss sjelfva och våra åligganden, den han just genom uppdagandet af den rätta gudsskunskapen gifver vid handen, bevisade sig såsom sann och absolut tillfridsställande för vår ande.

Men just med hänsigt till Sedeläran möter oss nu det märkliga, att det beständigt varit och ända in i närvarande stund fortfar att vara betvifladt, huruvida Christendomen i detta hänseende har något eget. «De sedliga lagarne äro Guds dom och rättesnöre och förändras icke med tiderna. De hafva alltid ljudit i församlingen äfven före Mose, och skola alltid förblifva och tillhöra alla folkslag,» säger Melanchthon*). I sammanhang härmed påstod han äfven, att de utaf naturen vore menniskan gifna och, liksom kunskapen om talen (notitia numerorum) ifrån begynnelsen af Gud inskrifna i menniskosjälen. Gud hade endast velat gifva eftertryck och bekräftelse åt denna redan af naturen oss inplantade kunskap om Guds vilja, då han på Sinai gaf oss sin lag. Anmärkas må också här genast den skilnad han gör emellan gudskännedomen och de sedliga buden. Ty om den förra påstår han, att denna äfven blifvit utaf naturen af Gud ingifven menniskan, ehuru den genom menniskans fall blifvit förderfvad och gått nästan förlorad, hvarföre också Gud strax ifrån början efter menniskans skapelse och sedermera äfven framgent, ända tilldess han sände sin Son, medelst uppenbarelsen på utomordentligt sätt kommit vår gudskännedom till hjelp. I rak strid mot hvad som ofvan blifvit påstådt, ledas vi således af Melanchthons ord till den slutföljden, det skulle de religiösa begreppens sanning eller falskhet allsintet inverka på kunskapen om vårt lifs sedliga värde och åliggande. Vi skulle blott

*) *Loci theol.* Divisio legum.

medelst Guds Andas verkan genom evangelium utrustas med kraft att efterkomma de redan från begynnelsen bekanta och uti alla tider sig lika blifvande sedebuden. Det hörer till vår varelses inrättning, att ingen tid, långt mindre någon enskild individ mägtar omfatta allt. Gud vare prisad, att så är! Tänka vi oss, det vore i något ämne all sanning uttömd af någon viss generation, så kunde för de följande generationerna ej annat återstå, än ett upprepande af det redan sagda; ett upprepande, så mördande för allt lif, all skärpa och all utveckling! Är menniskoslägtet icke ämnadt att, likt en gubbe, uttömd af vällustens förslappande glädjenjutning, dö lethargiens nesliga död, utan att i evig föryngring med hvarje nytt tidsskifte äfven lägga i dagen nya skatter af andens outtömliga kraft och förmåga: så måste för utvecklingen af de nya krafterna i ingen tid äggelsemedel saknas. För forskningen måste då alltid nya skatter stå att hämta, äfven af det mest bekanta. Derföre träffa vi ock icke sällan till och med hos de män, som gjort sig mest förtjenta af den menskliga utvecklingen, de mest iögonfallande förseelser och misstag. Lämpa vi detta på de anförda åsigterna af Melanchthon, så måtte det annars förundra oss, att höra sådana åsigter från en man, ej obevandrad i vårt slägtes historia. Men ännu mer må det förundra oss, att, med den vidgade kunskap om folken, hvartill vi kommit, ej sällan höra sådant upprepas. Om öfver allt ett slags sedlighet gifves, följaktligen äfven vissa föreställningar om dygd, om godt och ondt, om rätt och orätt m. m., så visar genast hvarje blick på vårt slägtes historia, huru olika dessa varit. Vi finna i hela den antika hedendomen och judendomen allsingen röst höja sig mot slafveriet, ej heller emot sjelfmord. Dödandet af barn var hos många, till och med hyfsade folkslag tillåtet; hos Spartanerna i vissa fall till och med anbefaldt af lagarne. Der uppmuntrades äfven stöld och bedrägeri såsom goda ungdomsöfningar, för att skärpa eftertanken och skickligheten. Således, om vi blott gå till den så kallade sednare taflan af den mosaiska de-

kalogen, så finna vi intet bud, i anseende till hvilket icke afvikande, ofta motsatta läror blifvit uppställda. Om denna olikhet bär till och med Biblen sjelf vittne. Berättelsen om den för sin fromhet vid Sodoms undergång medelst änglars beskickning frälsade *Lot* (1 Mos. 19 kap.) gifver intet begrepp om någon högt utbildad sedlighet. Om Abraham intygar ej mindre det N. T. än det G., att han var en rättfärdig man, och sätter således, såsom redan förut blifvit anmärkt, på intet sätt hans samvetsgrannhet och subjectiva rättskaffenhet i fråga, ehuru vi, efter våra begrepp om sedlighet, på intet sätt kunna gilla hvarken hans samlag med Hagar (1 Mos. 21: 9 o. f.) och ännu långt mindre hans beteende i Egypten, (1 Mos. 12: 10 o. f.) Ja, då han upplyfte knifven, för att slakta sin egen son Gud till ett offer; så visar sig, hur litet höjd öfver den kananeiska Molochs-culten han ännu var med sin fromhet. Att månggifte och bruk af frillor ej endast enligt Mose's lag voro tillåtna, utan under konungadömets period ännu hörde till den allmänna seden, härför må endast Davids och Salomos exempel anföras. Var således hos G. T:s berömda män äfven en gudaktighet och rättfärdighet, så visar dock hvarje oförvillad betraktelse af deras lif och verk, det denna långt ifrån var den christliga.

Om således uti all sedlighet och gudaktighet väl så tillvida är något hos alla folk gemensamt, att, såsom uti den förra en skilnad emellan rätt och orätt, så äfven uti den senare en tro på Guds vara och en med denna tro förbunden gudsdyrkan hos hvarje folk är förhanden: så lärer intet mera behöfva anföras, för att visa, att om i anseende till den närmare utbildningen af de religiösa föreställningarne skilnaden emellan de särskilda culterna är stor, skilnaden i sedligt hänseende dem emellan icke är mindre. I mina *Grunddrag af den Christliga Sedeläran* §. 292. har också särskildt med hänsigt till förhållandet emellan Judendom och Christendom blifvit visadt, hur litet dekalogens torftiga sedebud, den objektiva basis för den christna sedeläran, som man vid reformationen fortfarande lade, ens gifva en

aning om beskaffenheten af det rätta christliga sedelifvet. Med hänvisning till denna Skrift må här endast tilläggas:

Af alla minnesmärken af vårt slägtes kultur bekräftar sig, huru vid uppbildningen till andlig odling de utvärtes sinnliga förhållandena först taga uppmärksamheten i anspråk. De första sedebuden afse derföre vanligtvis den husliga eller borgerliga sammanlefnadens aldraenklaste förhållanden, i mer eller mindre medvetet samband med gudaktigheten. Den egna existensen är det, för hvilket hvar och en har att sörja. Äfven der omsorgen för det egna jaget vidgar sig till en omvårdnad om familjen eller ännu derutöfver till verksamhet för fosterlandets förkofran och bestånd, så är det dock alltid det egna samhället i dess fiendtliga motsats till alla andra, för hvilket man arbetar och fikar. På något i einskränkt mening allmänt går således aldrig sträfvandet ut, äfven der detta är som störst och ädlast. Härutaf all verksamhet i grund en sjelfvisk och atomistisk. Hvarje inskränkning af det ega jagets interessen till förmån för andras, hvarje afseende på andras billiga anspråk och behof uti den inbördes sammanlefnaden är här *dygd*, på grund hvaraf äfven rättvisan intager det första rummet bland dem. Af denna atomistiska art har allestädes utom Christendomen det sedliga lifvet varit utmärkt. Men derföre röjer sig i detsamma också öfver allt en mer eller mindre uppenbar strid mot lagen såsom det allmänna, objectiva, som träder emellan och lägger band på subjectiviteten. (Gal. 3: 19, 23—25); och någon utväg att förlika den enskildes interessen med det allmännas och insätta honom såsom en fri medlem uti en alla amfattande organism har hvarken Judendomen eller hedendomen mägtat uppvisa. Men icke nog att sålunda utom Christendomen hela lefvernesrigtningen är till sin grund sjelfvisk; vacklande är derjemte också sedlighetens samband med gudaktigheten. Så stod hos Grekerna och Romarne nästan all så väl enskild som statsborgerlig verksamhet på en helt annan grund än religiositetens. Man offrade blott och anropade sig gudarnas bistånd för företag,

som snarare i hvad annat som helst än uti religiositeten sjelf hade sin källa. För öfrigt var religiositetens inflytelse på lefnaden mestadels endast restrictiv. I egenskap af hämnande Nemesis var gudatrons inverkan på sedligheten alltid allmännast och störst. Detsamma kan i hufvudsaken äfven sägas om den gudaktighet, som uti G. T:s tid egde rum hos Israëls folk. Ty änskönt lagen sjelf här var ett utomordentligt verk af gudamagten och således hela folkets religiösa och borgerliga institution, så vidt den grundade sig på denna lag, äfven ett verk af en gudomlig anordning: så var det dock hufvudsakligast genom de band på sinnelustarne, dem han lade, som denna lag utöfvade sitt vördnadsbjudande anseende; hvarföre äfven här all social dygd, ja religiositeten sjelf, var utmärkt af en juridisk karakter. Och om det atomistiska lynne, som äfven här var rådande, bär sjelfva den hätskhet mot andra folk, hvilken lagen inskärpte, redan tillräckligt vittnesbörd. Ehuru omslutande det menskliga lefvernet med vida trängre band än dem, som annars någorstädes egde rum, så mägtade han dock, i egenskap af en utvärtes lag, aldrig så omfatta lefvernet; att ju ej äfven här ett fält var upplåtet åt den egna viljan, med hänsigt till hvars verk lagen blott kunde ega en restrictiv inflytelse; medelst sitt straff och sina hotelser. Ingenstädes, hvarken i Judendomen eller hedendomen, fanns således ett fast och allt omfattande samband emellan hela det menskliga görandet och gudaktigheten; så i den förra som i den sednare var verksamheten till det mesta en sådan, som hade sin källa uti helt andra motiver än i gudaktigheten. Ja sjelfva de välsignelser, dem lagen förehåller dem, som efterkomma hans bud, äro sinnliga, 5 Mos. 28 kap. Men om, med det småningom vaknade medvetandet af tomheten och fåfängligheten i allt sinnligt, som uttalar sig så kraftigt i Predikareboken, uppmärksamheten allt mer blef rigtad på det eviga, på andans osynliga kraft och gemenskap såsom vårt sanna goda: så hvilade dock i G. T. allt hopp i sådant hänseende på den nya tid, då Herren skulle göra ett nytt förbund med Israëls hus och inskrifva sin lag i deras hjertan.

I båda dessa hänseenden företer nu det christliga lifvet en motsatt charakter. "Sonen kan intet göra af sig sjelf, utan det han ser Fadren göra; men allt det han gör, det gör ock Sonen", sade Jesus Joh. 5: 19. Såsom hos honom den inneboende gudomsandan gaf åt hvarje handling dess impuls och gjorde hvarje gerning och ord till en fri skapelse och yttring af denna gudomsanda, så skulle nu ifrån honom samma anda meddela sig åt hans bekännare. Men dermed att Christi anda förkroppsligade sig hos dem, skulle de ock upphöra att vara eller vilja vara något såsom af eller för sig sjelfva. Uti den förut atomistiska verksamhetens ställe skulle nu träda en organisk. Såsom han lefde för oss, så skulle ock hans bekännare lefva för hvarandra. De skulle såsom lemmar uti en kropp, hvars hufvud Christus är, såsom Apost. Paulus uttrycker sig, blott hafva förverkligandet af hans anda till syftemål i sina gerningar och omsorger. De skulle i medborgskapet uti hans rike förstå sin sällhet och sitt värde, och uti verksamheten för detta rikes tillväxt sin lefnadskallelse. I denna tjenst skulle de bevisa sig trogna och ockra med sina af Gud dem förlänade pund. Men just emedan de, af hans anda frigjorde, i stället för att beherrskas af något utvärtes såsom sådant, tvärtom sjelfva skulle herrska med honom, gaf Christus ej heller åter några stadgar, såsom uti det Gamla förbundets tid. Han anbefallde dem blott detta ena, att älska hvarandra inbördes med den kärlek, hvarmed han älskat oss. Af denna kärlek skulle de igenkännas såsom hans lärjungar, Joh. 13: 34, 35. Och alldenstund en existens, sådan som Christi, tillförene aldrig varit sedd på jorden, var detta budet ett *nytt*, men i förening härmed hela lifvets beskaffenhet en *ny*.

Ett annat, ehuru i grunden enahanda, kännemärke är den sedliga productivitet, som skulle ligga i detta lifvet, i kraft af dess väsende. "Jag hafver utkorat och skickat eder, att I skolen gå och göra frukt, och att eder frukt skall förblifva", sade Jesus Joh. 15: 16. Här är ej således fråga blott och bart om en negativ ostraffllighet, utan om ett positivt bidrag af

K 2

hvars och ens egen andliga kraft för frambringandet af ett sannt sedligt lif, vare sig antingen extensivt medelst kyrkans vidgning utåt eller intensivt medelst ett förhöjdt mått af sedlighet inom dess eget sköte. I detta frambringande skulle hvar och en, som blifvit delaktig af hans Anda, ej endast taga en tillfällig del, utan i detta skulle fastmer all traktan och verksamhet concentrera sig. Ja, då han tillsade oss, att allt annat skulle falla oss till, när vi söka efter Guds rike, Matth. 6: 33, så antydde han oss, hvad redan sjelfva lifvets egen art gör till en fordran, det hvarje enskildt syfte här skulle underordnas detta och upptagas som en del af detta; och medan grunden, hvarpå allt byggdes, här icke åter, såsom tillförene, var en förgänglig utan en oförgänglig, så skulle frukten ock evigt förblifva. Ja, om i Christendomens ljus något verk framställde sig för dem, som kunde främja Guds rikes tillväxt i någon mån, så skulle allt det de bådo Fadren i Jesu namn, dem gifvet varda. Om de trodde på Honom, förutan hvilken de intet kunde göra i detta hänseende, så skulle intet blifva dem omöjligt att tillvägabringa, Matth. 17: 20. Derutaf att man, i likhet med Jesus sjelf, visste med sig, att man uti sin verksamhet och sitt sträfvande var begripen i ett verk, som icke skulle gå under, om än den egna timliga existensen ginge under, derutaf skulle hvar och en märka vid sig, att han var förd från döden till lifvet, och hade del uti den andliga, evigt permanenta lifsproductionen.

Att denna det christliga lifvets egendomlighet hade undgått Reformatorerna, må vi ej påstå. De erkände fastmer i tron och kärleken den fruktsamma roten till all sedlighet, som verkligen kan förtjena namn af en sådan. «Utaf den glädje och det friska mod, som den Heliga Andan uppväcker genom tron, blir menniskan utan allt tvång beredvillig och beredd till att tjena alla, göra väl emot alla, fördraga allt, *till* Guds pris och ära», säger Formula Concordiæ *); och i protesten emot all verkhelighet och mot all blott och bart borgerlig

*) Sol. decl. IV, 12.

rättfärdighet ådagalägger sig nogsamt medvetandet af den rätta lifs- och sedekraften. Den skönaste minnesvård af deras tros kraft bär också deras verk, i det vi ännu lefva vårt hela andliga lif liksom på deras bekostnad. Men «vi varda förklarade till Christi beläte ifrån den ena klarheten till den andra,» säger Ap. Paulus 2 Cor. 3: 18. Frågan är således endast, huruvida ej således äfven här en sådan högre förklaring kan ega rum, som lyfter oss öfver den ståndpunkt, på hvilken Reformatorerna stadnade.

Denna fråga hänger åter så nära tillsammans med alla följande stycken af vår granskning, att hon först i och med dessa kan fullt nöjaktigt afgöras. Men hvilar allt Christligt lif ytterst på tron, d. ä. på sjelfva det omedelbara intrycket af det gudomliga varat, så verkar och yttrar det sig ock i sin början lika omedelbart. Man ledes af blotta känslan snart sagdt utan all öfverläggning; och der nu denna är helgad och from, der antager ock sjelfva lefvernet en helgad och from karakter, så att här inträffar, hvad Form. Conc. säger, att tron ej frågar, om goda verk böra göras, utan, innan denna fråga är undersökt, äro redan många verk gjorda*). Härutaf det hemlighetsfulla i sjelfva trons lif och väsende, som man i ingen tid underlåtit att framhålla. Först småningom föres man till insigt af sjelfva lifvets idé, så att man äfven med tanken förmår att fatta och göra sig dess lynne åskådligt. Sådan har ock det Christliga lifvets allmänna utvecklingsgång varit. Blott af dess omedelbara inverkan på känslan låter den magt förklara sig, som Christendomen strax i sin början utöfvade. Ty änskönt de uppmanades, att vara alltid redobogne till att svara hvar och en, som begärde skäl till det hopp, som i dem var, och denna tro således icke ensamt skulle hvila på blotta känslan; så visar sig af de åsigter, som redan i andra seklet blefvo gängse, hur litet mägtiga af sjelfva ideen de voro. Men derutaf att, med förbiseendet af sjelfva lifvets idé, all Christendom blef hvilande på blotta intrycket, förklarar sig äfven det från

*) Sol. decl. IV, 11.

hans rätta art afvikande lynne, som genom eremit- och munklifvets uppkomst redan tidigt gjorde sig gällande. För framkallandet af den motsats emellan Gud och verld, anda och kött, det eviga och det förgängliga, hvars skarpa utveckling är ett villkor för fostringen till det rätta lifvet i andan, voro i tidslynnet redan ämnen förhanden. Hit räkna vi det mystiskt-asketiska, contemplativa lynne, hvartill vi, i motsats mot den moraliska sjunkenheten, så inom judendom som hedendom, på flera håll träffa spår. Att Christendomen nu äfven uppfattades från den sida, hvilken låg detta tidslynne närmast, men dermed, långt ifrån att försona densamma, tvärtom endast stegrade nämnda motsats till sin höjd, förklarar sig utaf flera skäl, men aldramest af den inverkan på känslan, hvilken contrasten af det heliga i Christo i motsats mot det då herrskande tidslynnet måste utöfva och hvilken, ju mer allt stadnade vid blotta känslointrycket, så mycket mer måste mana till ensamhet och ett asketiskt lif i betraktelser. Tillbakadragandet från en verld, så fallen, oren och förderfvad, stadd uti djefvulens våld, blef derföre innan kort det högsta bevis på Christlig fromhet. Härutaf det förakt för allt jordiskt och förgängligt och hvad som till dettas beprydning, fortplantning och underhåll hörde, den motsats emellan prest-, eremit- och klosterlifvet såsom heligt och hela det öfriga menskliga lefvernet såsom oheligt, hvilken, från Christendomens första sekler, genomgår hela medeltiden. Men hvad som först blott var en omedelbar yttring af fromheten, det urartade, i den mån tiden för detta tillstånds upphörande var inne. Prest-, eremit- och munklifvet blef småningom ansedt för något heligt i och för sig, utan afseende på det sinne som föranledde det. Till följe häraf förvandlade sig ock heligheten, på samma sätt som i den fordna förchristliga tiden, allt mer till en utvärtes, hvilande på presterlig och klosterlig invigning; en helighet, i hvilken kyrkans öfriga medlemmar blott genom den del i kyrkans utvärtes helgd, som de undfingo medelst dopet och delaktigheten i kyrkans öfningar, medelst valfarter, péniteṅser, aflat, gåfvor till kyrkor och kloster m. m., kunde på aflägset sätt komma i åtnjutande.

Må någon undra, om härigenom den rätta invärtes helligheten allt mer trädde i bakgrunden*)!

Just såsom protest mot dessa utvärtes verk har också, såsom förr blifvit erinradt, reformationen sin förnämsta betydelse, och med berömlig conseqvens fasthölls nu, att hvad som helgade menniskan ej var det utvärtes utan det invärtes, och detta icke ens några egna uppsåt och verk, de der inför Guds heliga blick ej höllo profvet, utan blott tron, som verkar genom kärleken. Tron åter var sjelf ett verk af den Heliga Anda. Och medan det Ord, genom hvilket den Heliga Andan verkar, nu gjordes för alla tillgängligt, och tillträdet till samme ende Frälsare öppnades för hvar och en, utan några helgons eller helige fäders mellankomst; så upphäfdes härigenom också i grund all skilnad emellan klerk och lekman. Det var blott samma tro, som gjorde den ene salig och rättfärdig, så väl som den andre. Nu upphörde således ett lif i industriens och statsbestyrens borgerliga värf att stå emot det presterliga, såsom ett profant och oheligt mot ett heligt. «Fullkomlighet och ofullkomlighet består icke i verk, utgör också intet särskildt utvärtes stånd bland de Christna, utan består i hjertat, i tron och kärleken, så att den som tror och älskar mer, han är fullkomlig, han vare man eller qvinna, furste eller bonde, munk eller lekman»**) lärde man nu. Men jemte dessa utvärtes verk afkastades nu äfven kyrkans förmynderskap i reli-

---

*) I Erfurt fanns, berättar Luther, en målning, ett stort skepp, föreställande den Christna kyrkan. I detta satt ingen lekman, icke ens någon konung eller furste, utan endast påfven med kardinalerna i fören, den Helige Ande uppöfver dem, och prester och munkar längs sidorna. Med detta skepp foro de till himlen. Men lekmännen summo i vattnet deromkring; somliga drunknade, andra drogo sig till skeppet på linor, hvilka de helige fäderna af nåd, genom meddelning af goda verk, kastade emot dem, och hjelpte dem, att de icke drunknade, utan, hållande sig fast vid skeppets yttersidor, kommo med till himlen. I vattnet fanns ingen påfve, kardinal, biskop, prest eller munk, utan idel lekmän. *Müller*, Denkwürdigkeiten aus der Geschichte des Christenthums. II, s. 24.

**) *Luther:* Von der weltl. Obrigkeit.

giöst och sedligt hänseende. Ty oafsedt den okunnighet, som måste uppkomma, då, såsom här, all religiös och sedlig undervisning var försummad och Bibeln undandragen lekmännen, hade dessutom verkheligheten äfven gifvit upphof till en särskild kyrklig canonisk lag och till en ganska invecklad casuistik. Ju mindre hemmastad med denna lag och casuistik den enskilde var, desto mera var han uti behof af ett samvetsråd eller en bigtfader, som gick honom i hvarje förekommande fall tillhanda med sina lärdomar och föreskrifter; och hvilken derföre, till beteckning af detta myndlingsförhållande, äfven så betydelsefullt kallas *Fader, helig Fader*. Ännu i dag är hvarje lekman af lagen ålagd, att, åtminstone en gång om året, bikta. I det det enda rättesnöret, Guds heliga ord, nu gjordes för alla tillgängligt och i de yttre verkens ställe blott sattes Guds Andas invärtes verk i hjertat, upphäfdes nu ock i detta hänseende all mellanmagt emellan Christus och kyrkans medlemmar. Ty enligt reformationens idé är hvar och en myndig uti sin blotta egenskap af Christen, och, derest han icke öfverträder den yttre ordningen af rätt och sedlighet, ingen för sin tro och sina gerningar ansvarig.

Men mer än till förnekandet af denna utvärtes helighet i hennes motsats mot den sanna invärtes och, i förening härmed, till afskuddandet af det samvetsok, som kyrkan hade tillvällat sig, sträckte sig emellertid icke reformationens verk uti detta hänseende. Lekmannen *kan* vara lika fullkomlig som munken, lärde man nu; men till ett närmare afgörande af den frågan, hvari ett christligt lif består samt, uti samband härmed, om munklifvets förenlighet med detsamma, skred man dock ännu icke. Ja, då man satte såsom den enda objectiva normen eller den fullkomliga lagen tio Guds bud, blef med detsamma äfven fastställdt, att den som icke missbrukade Guds namn till onda önskningar m. m. enligt det 2:dra, iakttog andaktsöfningarna enligt det 3:dje, bevisade sina föräldrar och all öfverhet skyldig lydnad och vördnad enligt det 4:de, icke våldförde sig på sin nästas lif eller lem enligt det 5:te, icke befläckade sig med horeri enligt det 6:te, icke oredligt tillegnade sig sin nästas gods enligt det 7:de, icke gjorde sig skyldig

till lögn och falskhet enligt det 8:de, icke umgicks med begär efter sin nästas egendom enligt de 9:de och 10:de buden, och iakttog allt detta samvetsgrannt, icke af utvärtes legalitet, utan af tro och kärlek till Gud enligt det 1:sta budet, han var en sann och fullkomlig Christen. Men härmed var intet positivt lefnadsmål anvisadt. Om lifvets positiva användning var ingen fråga, endast man lefde samvetsgrannt och utan förnärmande af kärlekens och billighetens kraf mot nästan. Hade man alltså frågat Luther, huruvida ett lif, onyttigt tillbragt i klosterlifvets ensamhet, vore att anse christligt, under förutsättning af tro och ett godt samvete: så skulle han härtill enligt sina lärobegrepp svarat ja, hur kraftigt än hans lefverne, i detta hänseende långt bättre än hans lära, svarar nej. Möjligheten af en sann andlig fruktsamhet utaf alla, hvilka med full rätt bära det christna namnet, hade icke Luther, och ännu mindre någon annan af kyrkans män, fattat. Var detta närvarande lif dessutom, såsom man ännu fortfor att lära, ej mer än en blott förberedelse till ett tillkommande, men utan ändamål i sig sjelft; så inskränkte sig till följe häraf så mycket mer den sedliga uppgiften till detta negativa, att i en ond verld bevara sig sjelf obesmittad.

Men om det onekligen ej var ett litet steg, att det nu öfvergick till allmän lära, att man för sådant mål icke behöfde innesluta sig i klostercellen, utan att man i hvarje stånd och kall kunde vara lika helig och fullkomlig: så var dock härmed ännu ingen försoning emellan det andliga och verldsliga tillvägabragt. Omsorgen för detta timliga lifvets bestånd och vård stod fastmer ännu helt dualistiskt bredvid själsomsorgen, utan att den ena på något sätt gick upp uti och innefattades i den andra. Något bestämdt sätt att förena dem, utan att någonderas kraf åsidosättas, har kyrkan intill närvarande dag icke uppgifvit. Men då man vanligen stadnat dervid, det måtte menniskan väl söka sitt och omhägna sina timliga förmåner, hon må blott aldrig göra det samvetsvidrigt och på bekostnad af kärlekens fordringar mot nästan: så har i *Grunddragen af den Christliga Sedeläran* (§. 47) blifvit visadt, hvilken vid dörr för

allt slags hednisk omsorg och lusta man härmed öppnat, ja huru lätt hela gudaktigheten förvandlas till en blott tygel på verldssinnet, sådan den före Christi ankomst mestadels var.

Var alltså, på samma sätt som lagen var byggd på en förchristlig grund, så äfven den lefnadsåsigt, som utgick ifrån reformationen, på intet sätt ännu frigjord ifrån en förchristlig tids atomistiska splittring och inskränkhet; så hvilade följaktligen äfven här allt christligt lif på blotta känslan. Till följe utaf den hemlighetsfulla magt, hvarmed han anslog den religiösa känslan, fick Christendomen sin höga sanning för hvar och en, utan att man ännu mägtade utreda det egendomliga, hvarigenom den Christliga tron och lefnaden var skiljd från all icke-christlig. Vaknandet af denna känsla var det man utmärkte med talet om en ny födelse. Endast till insigt af dess abstracta motsats mot det på religiös halt blottade verldslifvet, men icke af dess skiljaktighet mot hvarje annat religiöst lif förmådde man alltså framtränga uti sin uppfattning af andans lif genom Christus. Derföre föll det tillsammans till ett med fädernas i G. T. Vår Frälsares yttrande, då han bedyrar Matth. 11: 11, att ibland qvinnors barn ingen var uppkommen, som var större än Johannes Döparen, men att den minste i himmelriket likväl är större än han, förblef alltså till och med för Reformatorerna ett förborgadt tal. Om någon påstått, det skulle den ringaste Christen, så vidt han verkligen till andan och icke endast till namnet är det, vara större än Johannes Döparen och alla öfriga G. T:s heliga män, så skulle säkert Luther hafva ansett det för en hädelse. Att erkänna en gudaktighet äfven i hedendomen, förhindrade dem åter deras fördom mot hednanamnet.

Men enär allt hvilade på det omedelbara intrycket, så lärde man också uti full enlighet härmed, att detta lif var *förlorbart*. Ty huru stor, i synnerhet på en lägre utvecklingsgrad, den omedelbara känslans magt än är, så gifves å andra sidan intet, som så lätt och hastigt förändrar sig. Der således allt hvilade på blotta intrycket eller på några erfarna rörelser af andans lif, de måtte nu vara aldrig så djupa och in-

nerliga, men hela sättet att se, döma och sluta ännu blef nästan lika fånget i det sinnliga, der kunde ock dessa känslor, jemte de uti känslans rus fattade föresatserna, helt lätt lemna rum åt det fordna verldslifvet, och i enthusiasmens ställe kallsinnighet, modlöshet och förtviflan helt plötsligt inträda. En kedja af de våldsammaste afbrott, af outsäglig fröjd i vissa stunder, af lika outsäglig ångest uti andra, utan att hjertat någonsin vill komma till rigtig stadga uti sin tillförsigt, företer också det Christna lifvet, sådant det vanligen skildras i asketiska skrifter. Att mången uppgifves i denna kamp och, icke aktande dessa rörelser, hängifver sig på nytt åt verldslustarne, medan hans hela sinne och håg dock har i verldslifvet sitt egentliga hem och fäste, bör derföre icke förundra någon. Också betygar Jesus sjelf, huru de första rörelserna af lifsens ord, lika brodden af ett säde, utsådt på klippan och bland törne, mången gång skulle förqväfvas och blifva utan frukt, medan han å andra sidan beskrifver oss sitt rike som den kostliga perla, för hvars besittning den, som funnit densamma, gerna säljer allt annat, det han eger, Matth. 13: 45, 46; och hvari alltså tillika innebäres, att ingen, hos hvilken det nya lifvet kommit till stadga, heller någonsin kan förlora det. Just derföre, att ingen kan rycka dem ur Jesu hand, som kommit till riktig kunskap om detta lifvets art, kallas det också af Jesus sjelf evinnerligt, Joh. 10: 28. — Men då nu vidare den nåd, med hvilken Guds anda kallar och väcker oss, *kan emotstås*, såsom det af vår kyrka enständigt blifvit lärdt, förklarar sig väl fenomenet sjelft ganska naturligt, så vida i hvarje sinne, der striden mellan ande och kött kommit till medvetande, köttet aldrig kan segra, utan ett mer eller mindre starkt motstånd af anden. Men, invände mot denna sats strax vid reformationens början Calvini anhängare, kan nu köttet segra, är detta alltid ett tecken, att köttets lust ej ännu blifvit nog öfvervunnen och menniskan icke nog upplyst af nådens ljus, för att ej ännu i verldens njutning och tjenst finna sitt goda, följaktligen har nåden ännu icke verkat nog, att derutaf en verklig omvändelse kan följa. Nå-

gon förlorbarhet af det nya lifvet ville de derföre icke vidgå. De räknade tvärtom detta allt till ett tillstånd, i hvilket nåden ännu icke fullbordat pånyttfödelsens verk.

För öfrigt, då menniskans vilja vid omvändelsen beskrifves oss å ena sidan såsom *rent passiv* (mere passiva), men å den andra sidan läres, att den gudomliga nåden likväl kan emotstås; så har det motsägande i dessa lärobestämningar strax ifrån början ofta blifvit anmärkt i kyrkans theologiska strider. Ehuru Theologerna med den första bestämningen blott ville förneka all causalitet å menniskans sida, så att all ifver och lust, hvarmed man omfattade lifvets ord, i sjelfva verket äfven var att prisa som en gudomlig nådegåfva; så blifver uttrycket dock så till vida oskickligt, som vi med viljans passivitet i vanligt tal beteckna en frånvaro af egen lust och benägenhet. Men att en sådan frånvaro här aldraminst kan ega rum, derom förena sig alla. Men är hos menniskan ingen vilja, som icke ytterst är ett verk af den gudomliga nåden; så inlyser af sig sjelft den motsägelse, hvari de råkade, då de dock detta oaktadt kunde tillerkänna menniskan förmågan af ett motstånd, det till och med icke Gud sjelf med sin nåds kraft kunde öfvervinna.

I afseende på tillkomstsättet af detta lif har kyrkan helt enkelt hållit sig dervid, att det allt är verk af den Heliga Andan. Endast såvida har verkningssättet blifvit bestämdt, att man lärt, det denna verkan är förmedlad genom Ordet. Utom såvidt det rörer de läror, dem kyrkan sjelf uppställt, har hon ock alltid berömligt förblifvit trogen sin princip, att förkasta all annan lära, som icke i Skriftens uppenbarade ord har sin grund. Då *Qväkarne* i strid häremot lära en utaf denna oberoende omedelbar inre upplysning, må härvid anmärkas, 1) att, såvidt härmed blott första väckelsen till medvetande af det gudomliga skall förstås, denna, på samma sätt som det skedde vid andans utgjutelse på Pingstdagen, ofta nog uppstår helt plötsligt, utan att man ens alltid kan förklara sig de yttre anledningarne, och 2) att, alldenstund Gud icke blott i Skriftens ord, utan ock i alla öfriga skapelsens och historiens verk, är oss uppenbarad, fullkomlig grund är förhanden för det antagandet, att

detta medvetande, oberoende af all Skriftens undervisning, kan uppgå för själen, såsom ock all historia bekräftat. Såvida intet vidare vill påstås, hafva Qväkarne äfven ofelbart rätt, så orätt de åter skulle hafva, derest de ville påstå, att utan Christendomens undervisning en kunskap om väsendet och beskaffenheten af det rätta gudomslifvet kunde gifvas.

Hvad ändtligen sällhetshalten uti det nya lifvet vidkommer, har hvar och en sig nogsamt bekant, att enligt samtliga kyrkopartiernas lära saligheten först kan vidtaga i ett lif efter detta. All salighet, som är oss här gifven att åtnjuta, är endast en ringa försmak af den tillkommande, har ifrån alla håll blifvit påstådt. För öfrigt, hur rikt på stunder af en renare och af lustans trälar aldrig anad fröjd en omvänd Christens lif än må vara, är mycket oafgjordt, om, sådant hans tillstånd vanligen skildras, uti detsamma är mer glädje eller sorg. Somliga skildra det helst såsom ett tillstånd af bedröfvelse. Ej endast att synden alltid gör honom oro, utan han har dessutom mycket att lida af verldens hån och förföljelse. Ja, enligt mångas förmenande, skall förhållandet ännu vara fullkomligt enahanda, som i den första Christna tiden, att de, som gudeligen vilja lefva i Jesu Christo, måste lida förföljelse; hvarföre också, framför allt enligt Methodisternas så väl som de flesta så kallade Pietisters förmenande, just tårar äro den rätta skruden, som höfves en Christi brud, då deremot glädje och löje endast anstår de förtappade verldens barn. Uti ett tillkommande lif skall åter allting blifva annorlunda. Der skola de fröjda sig uti outsägligt mått, hvilka här gråta; der skola de gråta och jämra sig, hvilka här le. Vi öfvergå nu till läran

---

8 Kapitlet.

Om den eviga saligheten och fördömelsen.

Ibland de läror, mot hvilka tvifvelsmål länge och framför allt i nyare tid blifvit framkastade, är i all synnerhet läran om en evig fördömelse. Till och med de strängaste orthodoxa våga nu mera sällan framhålla henne i hela hennes förfärliga consequens. Om salighet och fördömelse äro opposita, som ömsesidigt utesluta hvarandra, och om det ordet står fast, att uti Christo och ingen annan är salighet, Ap. 4: 12: så måste först och främst alla hedningar och Judar förblifva evigt förlustiga af denna salighet och fördömda, så framt med salighet här intet annat skall förstås, än ett lycksaligt tillstånd efter döden, enligt hvad allmänt läres. Erinra vi oss dessutom, att verlden redan flera årtusenden varit till, innan Christus kom, samt att ibland de folk, hvilka nu lefva på jorden, de Christna endast utgöra en ringa del, så måste först och främst alla dessa, alltså en sådan mängd vara hemfallna åt den eviga fördömelsen, att redan på grund häraf de, hvilka saliggöras, blott kunna utgöra ett ringa fåtal. Till dessa hafva dock G. T:s fromma äfven af kyrkan blifvit räknade. Lägga vi ännu härtill, att bland de Christna de särskilda partierna fördömt hvarandra, katholikerna t. ex. fördöma alla, som icke äro af deras fårahus, och sammaledes äfven Luther och Calvin dömde till evinnerlig eld alla, som upplossade den minsta bokstaf i den gudomliga lagen, enligt deras lärosätt, samt att inom de särskilda kyrkopartierna det uti alla tider blifvit klagadt, såsom det hos oss ännu heter i Psalmen 121:

Hjelp, Gud! de trogne äro få,
Och synas dagligt färre;

så må man fråga, hur många väl de äro, som komma i åtnjutande af den så mycket beprisade saligheten.

Om detta å ena sidan kan synas hårdt och föga enligt med den gudomliga kärlek, som redan det G. T. Es. 49: 15, beskrifver oss långt större än någon moders, lika stridande mot Guds rättvisa kan det ock förekomma. De, hvilka Christus ej blifvit förkunnad, de kunna åtminstone icke genom förakt för hans lära hafva ådragit sig en så hård lott. Och att till den grad låta alla böta för en endas eller tvennes, de första menniskornas skuld, såsom man lärt, ett sådant straff, i jemförelse med hvilket de mest blodtörstiga tyranners hämndeoperationer äro ett intet, hafva vi alltid svårt att förlika med fadersinnet, hur eftertryckligt man må bedyra dess rättvisa. Såsom en småsak, ehuru kanhända upprörande för mången, kan det då anses, när Augustinus försäkrar, det jemväl barnen, som dö i moderlifvet, skola straffas med evinnerlig eld för sin arfsynds skull*). I full enlighet med tidens rådande åsigter fördömer äfven Augsburgiska bekännelsen**) det påståendet, det skulle barn, som icke undfått dopet, kunna blifva saliga; en lära, den vi på intet sätt äre berättigade att förkasta, såsom det likväl skett i vår catechés, så länge de begrepp, på hvilka den stödjer sig, ännu oförändradt qvarstå. Men om vi nu härpå gå till medlemmarne af den Christna kyrkan, det vill i största allmänlighet säga, till dem som hafva undfått dopet: så lärer det icke kunna undgå någon, med huru många trådar den enskilde är fäst vid det samhälle, i hvilket han fått sin daning. Att den, som aldrig egt en menniskas umgänge eller haft en menniskas bröst att luta sig till, allsicke utvecklas till sina anlag, utan blir vild och skygg, lik de oskäliga djuren, visar sig af berättelsen om Kasper Hausser med flera dylika. Men att den, som uppväxt i menskligt umgänge, äfven

---

*) Firmissime tene et nullatenus dubites, non solum homines jam ratione utentes verum etiam parvulos, qui, sive in uteris matrum vivere incipiunt et ibi moriuntur, sive cum, de matribus nati, sine sacramento sancti baptismatis, quod datur in nomine Patris, Filii & Sp. S., de hoc seculo transeunt, ignis æterni sempiterno supplicio esse puniendos. Tom. III. Lib. de fide ad Petrum diac. c. 27.

**) Pars I:ma, IX, 3.

i mer eller mindre tager intryck af de begrepp, den ton, de vanor, som äro gängse, och att det är få gifvet att lösrycka sig derifrån och nå den sjelfständigheten i karakter och omdöme, eller med andra ord den andliga frihet, som Christendomen gör till en fordran, visar tillräckligt erfarenheten. Att fördöma, döma till evinnerlig eld alla, som icke hunnit detta trosideal och, fastän uppväxta uti ett Christligt samfund, ej veta om, långt mindre kunna närma sig det, är derföre icke utan sina stora betänkligheter. Då till och med uti vårt Lutherska samfund en sådan mängd menniskor ännu gifves, hvilka, fullkomligt obekanta med den högre andliga lifssfer, i hvilken Christus kommit att försätta oss, allsicke sträcka sig med sina önskningar och sitt sträfvande utöfver det sinnligen iögonfallande och jordiska: må vi fördöma alla, som, fostrade i deras umgänge och skola, ej heller sträcka sig derutöfver! Ja ännu mer, om vi, som kommit till medvetande af det christliga lifvets härlighet, lika litet kunna berömma oss af de omständigheter, medelst hvilka detta lif blifvit väckt och närdt, som det är vår förtjenst, att vi blifvit födda bland ett Christligt folk, utan måste i full enlighet med Skriften och med vår, i detta fall fullt skriftenliga, lära beprisa Guds nåd uti detta allt· så påtränger sig oss här på nytt samma motsägelse mot den gudomliga rättvisan, som vi nyss anmärkte i lärans fördömelse af hednafolken. Lika rättsvidrigt och hårdt det måste förekomma, om folk, som saknat tillträde till salighetens källa, just derföre att de varit beröfvade denna förmån, skulle evigt förkastas, lika rättsvidrigt bör det ock förekomma oss, om de, som, fastän uppväxta bland ett christligt folk, dock varit beröfvade de lefnadsförhållanden, i hvilka ett Christligt lif kunnat väckas och utvecklas, till råga på denna afsaknad, skulle evigt fördömas. Men om nu läran om en evig fördömelse är i strid mot Guds rättvisa och kärlek, så är hon ej mindre i strid mot de öfriga gudomliga egenskaperna sinsemellan. Ty när det säges: Gud *vill*, att alla menniskor skola frälste varda och till sanningens kunskap komma, 1 Tim. 2: 4, så skulle vi på ett allt för betänkligt sätt inskränka

hans *magt*, derest vi ville påstå, att han ej *kan* låta dem komma till sanningens kunskap och blifva frälsta. Häremot må ej invändas, att utan helgelse ingen får se Herren, Ebr. 12: 14, och att i kraft af det hat emot all synd, som grundväsendtligen ligger i Hans helighet, hvar och en, som icke drifves af hans heliga Anda, just till följe af sjelfva sitt syndaväsende, är stängd ifrån hans umgänge. Ty härigenom berättigas vi på intet sätt att bestrida Gud magt att förändra detta syndaväsende. För Gud äro allting möjliga, svarade just också i denna mening Jesus, då en man, fängslad af rikedomens behag, gick ifrån honom, och lärjungarne vid talet om den hinderliga inflytelse, som rikedomen utöfvade, med förfäran frågade, hvem som då kunde blifva salig, Matth. 19: 16—26. Om, såsom Skriften allestädes betygar, all synd har sin källa uti förblindelsen, i det de icke känna Gud och det lif, hvartill han kallat oss, Luc. 23: 34; Joh. 16: 2, 3; 2 Petr. 1: 9: 1 Joh. 2: 9, 11: så måste det äfven ligga uti hans magt att skingra denna köttsliga förblindelse, enär magt och vilja hos honom äro ett. Ja, måste vi fråga, är, såsom Skriften sjelf betygar, Gud den, som allt verkar uti alla, hvad äro då de eviga straffen annat än ett straff för det, som han sjelf icke verkat och gjort? Och detta måste vi fråga med så mycket större skäl, som Skriften till och med i den olika receptiviteten, som Ordet skulle finna, ej erkänner något annat än ett Guds verk. «Så förbarmar han sig nu öfver hvem han vill, och hvem han vill, förhärdar han.» Rom. 9: 18. jf. Matth. 13: 13—15 o. Joh. 12: 37—40.

Om således endast tillträdet till ett mot lidandet af dessa eviga qval motsatt sällt tillstånd efter döden skall förstås med den genom Christus oss beredda eviga saligheten, så råka vi uti icke ringa förlägenhet. Om vi bland hvarje folk finna menniskor, som lefva redligt och fromt enligt sin tro och sina sedliga föreställningar, så kunna vi icke anklaga utan måste tvärtom räkna till vårt bättre jag den känsla, som gör det omöjligt för oss att förlika med Guds väsende, att dessa skola

blifva evigt förtappade, derföre att de icke kommit och icke heller kunnat komma till någon rätt sanningens kunskap. När vi dessutom äfven hos dem finna tro på den gudomliga godheten och barmhertigheten, kan denna tro bedraga? måste vi fråga. Men, måste vi då å andra sidan äfven fråga, hvad vore i detta fall vunnet med vår, just för de löften den uti detta hänseende lemnar, så mycket beprisade Christendom? och huru kunna härmed Christendomens sanning och försäkringar om sig såsom *allena* saliggörande hafva bestånd?

Granska vi nu härpå de skildringar af den eviga saligheten, som både vår kyrkas äldre Dogmatici såväl som den allmänna folktron gifva vid handen, så äro dessa ej heller utan sina svårigheter. Ty 1) skall den eld, af hvilken de osaliga skola plågas, vara en verklig materiel eld, hvilket de flesta äldre Theologer äro böjda att antaga, så leder oss detta lätt till den föreställningen, det kunde den Christna salighetsnjutningen, i likhet med våra hedniska förfäders i Wallhall, äfven vara en materiel. Detta medgifva också de äldre Theologerna så till vida, att de för båda, så för de saliga som de fördömda, antaga ett visst särskildt rum, och utesluta från de förras boning ej endast all bräcklighet och brist, som här tillskyndar oss plåga, utan dessutom utsmycka den med allt, som någonsin kan förnöja njutningssinnet. Här påtränger oss nu den frågan, huruvida den, som en gång funnit det andliga, någonsin kan finna sig tillfridsställd af något sinnligt och huruvida icke der kunde gå oss, såsom här, att just genom det öfverflödande måttet af denna njutning själen en gång kunde betagas af ledsnad. Man erinre sig, har man anmärkt vid läran om denna oblandade lycksalighet, att hvarje lycksalighet, genom en längre oafbruten fortvaro, först blir likgiltig, derpå tråkig, till slut odräglig. Nu föreställe man sig en evighet af oafbruten njutning, hur måste icke under den omätliga kedjan af år känslan för densamma förslöas, ja öfvergå till äckel! Men medgifvas bör också 2), att huru starkt sinnliga deras skildringar af densamma än understundom äro, de dock visserligen aldrig uteslutande eller ens företrädesvis sätta denna salighet uti sinn-

lig njutning. *Guds åskådande* (beatifica et immediata Dei visio) skulle dock utgöra den förnämsta beståndsdelen af densamma. Men är Gud en ande, så låter sig icke begripas, huru det, som endast är för vår ande förnimligt, någonsin skall låta sig fattas omedelbart af våra yttre sinnen. Är detta åskådande ett andligt åter, såsom de nyare Theologerna nästan samt och synnerligen antaga, så inses icke, hvaruti detta åskådande skall kunna skilja sig från det, som redan här är oss gifvet att åtnjuta. Ty skall till detta höra en klarnad insigt uti Guds råd och vilja, är detta i sig sjelft intet annat än det, som Christus kommit att redan här meddela oss. Men 3) om uti detta åskådande äfven innefattas en gemenskap med Gud, så att, såsom det är uti allt andligt, det åskådade aldrig är skiljdt ifrån den oinskränkta föreningen med detsamma, blir åter fråga, hvaruti denna saliga gemenskap kan bestå. Är Gud den heliga och fria, allt skapande, allt upplifvande och allt uppfyllande allsmägtiga kärleken, så måste till denna gemenskap äfven och uti första rummet höra en delaktighet af denna kärlek, och detta icke ensamt såsom overksam böjelse, utan såsom drifvande kraft. Men härvid möter oss på nytt den frågan, huruvida läran om en evig fördömelse härmed kan stå tillsammans. Ty antingen måste vi förutsätta, det skulle de saliga ej hafva något medvetande af de fördömda, utan all kunskap om dem vara till den grad utplånad, att de ej visste, att fördömda ens voro till. Men skola fördömda dock detta oaktadt vara till, så kan man fråga, om detta icke-vetande kan låta förena sig med den fullkomlighet, vi gerna vilja tillägga de saliga, och om de icke härigenom skulle vara långt fåkunnigare och ofullkomligare än vi. Ett sådant icke-vetande har man ock allmänt frånkänt dem. Men då man tvärtemot tillagt dem en njutning af de fördömdas pina, är detta en sats, den vi väl göra bäst att hasta förbi och öfverskyla med glömskans täckelse. Men skulle då de saliggjorda veta, det fördömda väl voro till, men utan att det på minsta sätt vore dem gifvet att bidraga till deras förbättring och räddning ur fördömelsen, så skulle härigenom

tillfridsställelse för det högsta, för den gudomliga kärlekens drift saknas dem, och deras tillstånd vore, i stället för ett saligt, tvärtom det aldraförfärligaste för en af Christi sinne upptänd själ, som låter tänka sig. Men ega de, jemte kärleken, tillika verksamhetsutrymme för denna kärlek, är svårt att inse, hur härmed ett afstängdt svall och en local skilnad emellan de saliga och fördömda skall låta förena sig. Här påtränger sig oss dessutom den frågan, om icke de saliga möjligtvis kunde finna sig saliga till och med i sjelfva umgänget bland de fördömda, så vidt de äro, såsom af läran förutsattes, fullkomliga, och således hos dem sjelfva allt frö till synd är utrotadt. Men just en sådan salighet är den, till hvilken Christendomen inbjuder oss redan här. Ty här är det ej fråga om något mindre, än att genom Christus insätta oss i ett sådant förhållande till Gud och hvarandra, att, i och med detsamma synden uti vårt eget bröst öfvervinnes, det onda omkring och utom oss icke allenast icke störer vår frid, utan ock genom trons och kärlekens magt allt mer öfvervinnes. Men här möter oss 4) ännu en ny svårighet vid vår kyrkas salighetslära. En frigörelse från den vidlådande syndigheten och alla dermed förbundna qval förkunnar oss väl vår kyrka; men denna skall icke tillfalla oss genom en progressiv förhöjning af Christi kraft i oss, utan igenom döden. Så svaga och behäftade med synd vi än alltid förblifve här, så skall dock döden ögonblickligen fullkomliggöra oss, så vida vi redan här äro att räkna ibland de troendes skara, och i ett nu skola vi *öfverflyttas* från fåkunnighet till den mest fulländade kunskap; och så i allt annat, som hörer till själens fullkomlighet och beprydning. Men härvid gifver oss för det första vår Christliga lära allsingen upplysning, huru ett sådant plötsligt språng skall kunna ega rum, ej heller huru en fullkomlighet, hvilken så uteslutande tillhör anden, skall kunna tillvägabringas på fysisk väg. Det låter på intet sätt förklara sig, huru andens kraft i och för sig skall kunna på minsta sätt förhöjas, dermed att kroppens band slitas och, derest Andans kraft förut varit för svag, att kunna herrska öfver de sinnliga retelserna, hur denna svaghet härigenom skall kunna botas. Men ville vi åter säga, det skulle denna salighet

icke hvila på någon egentlig förhöjning af andens styrka, utan blott och bart på upphörandet af de frestelser, med hvilka vi här hafva att kämpa; så skulle vi härmed uppgifva sjelfva fullkomligheten. Vi skulle härmed blott hafva beprydt med namn af salighet ett hopp, som i sig sjelft dock icke vore något hopp, utan förtviflan. Ty en fullkomlighet, som icke uthärdar profvet i frestelserna, är ingen. Det enda, som låter säga sig till försvar för en sådan, all segerkraft öfver synden uppgifvande åsigt är det, att i det menskliga lefvernet förhållanden väl gifvas, som svårligen tillåta en sedlig kraft att uppkomma. Om det i sådana fall må anses för en tröstelig förhoppning, att dessa förhållanden, som äro oss öfvermägtiga i vår svaghet, en gång, om icke förr åtminstone i döden, skola förändras, så är emellertid den känsla, för hvilken ingen annan utväg synes öppen, endast att skrifva på en brist uti den rätta christliga kraften. Icke till döden, utan till Christus bör derföre i detta fall, så väl som i hvarje annat, vår längtan och bön rigta sig. Ville vi åter fatta förhållandet under en från vår erfarenhetskrets hämtad bild, skulle vi svårligen kunna tänka oss det annorlunda än under bilden af ett träd, som omflyttas i en gynnsammare jordmån, utan att till sin art förändras.

Gå vi nu från vår kyrkas lära till Skriften: så är det bruk af ordet salighet, som Frälsaren sjelf gör, sådant, att det ej tillåter oss att tänka på någon salighet, som vore väsendtligt olika eller skild från den, som redan här meddelas oss genom Christus. Också då hon beskrifver oss denna salighet som en tillkommande, så uppgifves ingen speciel, hvaraf vi först uti ett lif efter detta kunna få del. Men deremot beskrifver oss Jesus i de bestämdaste ordalag de sina såsom saliga redan här. Så säger han t. ex. i Luc. 10: 23, 24: «Salige äro de ögon, som se det J sen. Ty jag säger eder, många konungar och profeter åstundade se det J sen, och fingo dock icke se't, och höra det J hören, och fingo dock icke höra't.» Så säger han om Zachei hus, att saligheten var detsamma redan nu vederfaren, Luc. 19: 9. Så lyckönskar han Petrus, då han bekände sin tro på honom såsom Christus, såsom salig redan i detta nu,

emedan icke kött och blod utan Fadren i himmelen hade uppenbarat honom detta. Och då han tillsade de trötta och betungade ro till deras själar, sker detta ingenstädes på sådant sätt, att de först i ett lif efter detta skulle finna denna ro, utan de måtte till den ändan blott komma till honom, taga på sig hans ok och lära af honom, Matth. 11: 28, 29, samt betygade, att hvilken som kommer till honom, aldrig skall hungra, och hvilken som tror på honom, aldrig törsta, Joh. 6: 35. Väl hänsyftar han på en salighet, af hvilka de, med hvilka han talade, ej ännu voro i besittning, då han betygar: Salige äro de renhjertade, ty de skola se Gud, Matth. 5: 8; men då han förnekade tillämpligheten af det sinnliga begreppet rum på Guds rike, Luc. 17: 21, så kunde han med detta seende omöjligt förstå ett sådant, hvaraf vi icke lika väl kunna träda i besittning här, som i ett lif efter detta. Detta bekräftar han ock, då han betygar, att den som ser honom, han ser Fadren, Joh. 14: 9. Och sammaledes då han, Joh. 16: 24, tillsade de sina en glädjens fullkomning, som icke nu utan först framdeles kunde tillfalla dem, så menade han icke heller här en sådan, hvaraf de först i ett lif efter döden skulle träda i besittning, utan allenast en högre stegring af den fröjd, hvilken de redan åtnjöto, medelst den heliga Andans utgjutelse samt den med denna förbundna rätta insigten af Guds råd med Christi sändning. Derföre, ehuru han bekräftar odödlighetshoppet, gör han dock ingenstädes döden till villkor för salighetens ernående. Ja vi våga påstå, i hela hans lära finnes ingen bokstaf, som gifver stöd åt den så vigtiga och afgörande betydelse, som kyrkan fästat vid döden.

Om vi med salighet förstå fullkomlig tillfridsställelse för vårt sällhetsbegär, så låter en sådan tänka sig uppå tvenne sätt. Vi kunna tänka oss den under form af en så absolut fulländning, att ingen önskan kunde uppstå hos oss, som icke genast funne sin fullbordan, och att allsintet ämne till obehag och smärta mer vore förhanden. Men är all verksamhet, sådan hon under ändlighetens form är oss gifven, förbunden med känslan af lust och olust, så kunna vi aldrig göra oss en åskåd-

lig bild af en sådan salighet. Men vi kunna ock tänka oss salighet under form af funnen lefnadsväg, som gör vår varelse enig och tillfrids. Blott såsom en sådan förlikar hon sig med vår natur, och blott såsom en sådan gifves hon oss genom Christus. Och denna är på en gång både en närvarande och tillkommande. Hon är en tillkommande, ty i samma stund vi upphörde att sträcka oss framåt och ville åtnöja oss med det, som vi redan vore, skulle hon upphöra att vara till. Men dermed är hon ock lika väsendtligt en närvarande, emedan det är Guds salighets kraft, i våra hjertan ingjuten, hvilken drifver oss framåt. Eller med andra ord uttryckt: Just det evinnerliga lifvet i Christo är det, som gör en menniska salig. Men detta kan såsom lif ej heller vara till hos någon utan att verka och yttra sin tillvaro. Följaktligen är i detsamma, på samma gång det är ett närvarande och ett redan åtnjutet, tillika en oändlig framtida fullhet, som aldrig tillåter någon att stå stilla. Allt stillastående, hvarvid vi, obekymrade om vår tillväxt, ville åtnöja oss med hvad vi redan äro eller hafva gjort, är fastmer endast en frånvaro af detta lif. Alldenstund ingen, som funnit ett sådant lif, kan vilja lefva något annat, kunde Jesus säga, att hvilken som kommer till honom, aldrig skall hungra, och hvilken som tror på honom, aldrig törsta.

Uti det christliga lifvets art såsom det enda rättfärdiga och fullkomliga ligger alltså dess egenskap af det enda saliga med inneburen. Derföre hänvisar oss äfven Jesus blott till fullkomlighetssträfvandet, med den försäkran, att, om vi hungre och törste efter rättfärdigheten, all sällhetstörst dermed äfven skall finna mättnad, Matth. 5: 6. Att uti Christo och ingen annan är salighet, bekräftar sig således af sjelfva det Christliga lifvets egen natur. Ty änskönt en fröjd i Gud väl äfven utom Christendomen kan ega rum, så gifves dock, denna förutan, ingen kunskap om Gud, som uppdagar hans kärleks råd om vårt slägte, ingen magt, som frälsar från synden, och intet barnaskap. Derföre är utom Christendomen till och med uti gudaktighetens högsta fröjd en öfverväldigande smärta vid blicken på det menskliga syndaeländet. Härom bära så väl det G. T:s fromma som hedendomens visa det ojäf-

aktigaste vittne. Att jemväl inom Christendomen förhållandet varit enahanda, ju mera missförstådt Guds råd genom Christus varit, är helt naturligt. Men om å andra sidan äfven Paulus, ehuru så nära förtrogen med den fröjd, som är oss beskärd genom det rätta lifvet i Christo, dock suckar efter en annan närvaro med Christo, än den som redan här är oss gifven, Phil. 1: 23, hvem må förtänka honom detta, när vi ihogkomma de svåra lidanden, med hvilka han hade att kämpa! Och att på samma sätt ännu alltid i kampen mot det, som hämmar Guds rikes tillväxt, mången suck afpressas vårt bröst, mången längtan efter förlossning från kroppshyddan och från det timliga lifvets bräcklighet uppstiger inom en Christens bröst, är helt naturligt. Hos Christus, hos hvilken gudomskraften i all sin absoluta fulländning bodde, finna vi deremot väl äfven smärta vid de timliga lidandena — han hade annars icke varit såsom en af oss —, men intet spår till en sådan längtan; men hvaraf äfven visar sig, det denna längtan, såvidt den antager ton af en vemodsfull suckan, såsom ej sällan sker, ej hörer till det fulländade, friska och normala uti det christliga lifstillståndet, samt att, om onekligen all smärta mest härrörer af en öfvervunnenhet, emedan vi till följe af vår egen svaghet duka under och ej kunna bära och skicka oss i allt, såsom vi borde, det icke är på upphörandet af densamma i och för sig utan blott derpå, att vi må starke varda till den invärtes menniskan, hvarpå vid öfverkommande lidanden vår längtan och vår bön bör rigta sig. Derföre då å den andra sidan äfven blifvit påstådt, att det Christliga lifvet icke tillstädjer någon fröjd i det kommande, såframt ett medvetande af dess fröjd ej redan i detta nu är förhanden, är detta äfven ofelbart riktigt, såvidt man härmed endast vill afvärja tanken på något annat varda än det, som har sin rot uti varat, men hvartill äfven lika väsendtligt hörer, att detta vara är ett evinnerligt lif, alltså i sig äfven innebär grunden till allt varda.

Men vilja vi nu fatta den christna saligheten under motsatsens form, så är naturligt, att hvar och en, som icke genom föreningen med Christo redan funnit sitt lifs helsa och

sitt mål, uti sitt närvarande tillstånd är utesluten från denna salighets delaktighet. Alldenstund hvarje afvikelse ifrån den enda väg, som i och genom predikan om Guds rike är oss anvisad, strax förer oss in på afvägar, genom hvilka målet förloras ur sigte och lifvets rätta helsa och kraft förspilles, så inlyser härmed äfven den rätta meningen af Christi ord, då han kallade den porten trång och den vägen smal, som drager till lifvet, Matth. 7: 13, 14. Och att, medan kampen emellan Guds rike och verlden fortfar och sjelfmedvetandet af detta lifs absoluta värde ej öfvergått till vårt slägtes allmänna sjelfmedvetande, få äro de, som finna honom, är helt naturligt. Men är emellertid hvar och en kallad till inträde i detta lif, så följer härutaf äfven å andra sidan, att hvar och en, som är stadd på orätt väg, alltså uti sitt lifs sträfvande icke är begripen uti ett sträfvande till det högsta, förr eller senare äfven måste föras till insigt af tomheten och förkastligheten af det, som han på sådan väg söker. Gud har ock derföre uti sin kärlek så anordnat, att hvarje annan stig drager till fördömelse, emedan han aldrig på annat sätt kan föra oss till besittning af sin salighet, än derigenom att han bringar oss till att sjelfva fördöma, hvad vi, vare sig af ondt uppsåt eller fåkunnighet, men likväl farande vilse om lifvets väg hafva sökt. Härutaf framlyser äfven meningen af Jesu ord, att till och med de, som icke veta sin herres vilja, men ändock göra det hugg värdt är, skola hugg lida, Luc. 12: 47, 48. Att Christendomen, ju klarare han förkunnar oss lifvets väg, desto mer äfven måste lägga i dagen förkastligheten af all annan traktan, inses genast. Der Christendomens predikan nu träffar en sådan, som, fängslad för starkt af köttets magt, ej kan förmå sig att följa dess kallande rop, der kan den följaktligen endast straffa och fördöma. Med hänsigt till denna olika verkan, som evangelium utöfvar på menniskorna, allt efter den olika förmågan att annamma det, är det på en gång både en salighetens och en fördömelsens predikan, Marc. 16: 16, somliga en döds lukt till döden, andra en lifsens lukt till lifvet, 2 Cor. 2: 16. Ej så, som måtte de derföre beständigt förblifva i sin fördömelse,

hvilka i hvarje sådant nu, då evangelii röst höres, icke kunna tillegna sig den saliggörande kraften, och dem det derföre endast kan straffa och fördöma. Tvärtom är sjelfva denna fördömelse ett bevis på den dem sökande gudomliga nåden, alldenstund ingenstädes, och aldraminst uppå andens område, ett dödande (mortificatio) eger rum, som icke har ett annat nytt lif (vivificatio) till sitt syfte och till sin slutliga följd.

Men just detta slutändamål, som gör fördömandet sjelft till en act af kärleken, har man i kyrkans lära förbisett. Ehuru Christus försäkrar, att Gud icke sändt sin Son till att döma verlden, utan på det att verlden skall varda salig genom honom, Joh. 3: 17, 18: så har man likväl således 1) helt och hållet lemnat ur sigte det verk för saliggörelsen, som måste ligga i sjelfva detta dömande och fördömande, och 2) har man skiljt saliggörandet och fördömandet i särskilda acter, så att det icke är genom en och samma odelade act af evangelii predikan, hvarigenom så väl saliggörandet som fördömandet skall tillvägabringas, utan för dömandet en särskild act af en ny synlig uppenbarelse antages. Med hänsigt till detta dömande satte man nu också en viss gräns, på andra sidan om hvilken allt vidare tillträde till den gudomliga nåden är stängdt, och såsom en sådan gränslinea har, såsom bekant, det timliga lifvets slut blifvit antagen. För den, som före uppnåendet af denna gräns ej hade inträdt uti gemenskapen med Christo, för honom skulle nu Gud upphöra att vara, den han är, neml. den oss alla sökande och hos oss alla allt godt verkande kärleken. Han skulle nu bortstötas till ett rum, dit ingen stråle af den gudomliga barmhertighetens sol skulle tränga, man vet, då Gud är allestädesnärvarande och öfver allt oföränderligt densamma eviga kärlek, icke hvart. Till sjelfva begreppet om en Guds dom hör visserligen också ganska riktigt en bortstötning, eller rättare sagdt en absolut tillintetgörelse, men blott och bart af det oheliga. Derföre kallas Gud en förtärande eld, Ebr. 12: 29, emedan för glöden af hans kärlek, hvilken är ett med hans helighet, allt förorenande slagg måste förtäras och likasom bortbrännas. Men till en sådan slutföljd,

det skulle med förbrännandet af det onda äfven subjectet sjelft blifva ett rof för den evinnerliga elden, berättigar oss detta på intet sätt. Om vi i 2 Thess. 1: 8, 9 väl finna något sådant antydt, förlikar sig dock detta på intet sätt med sjelfva den läras idé, hvilken den store Apostelen i öfrigt förblef så trogen. Fastmera betygar Upp. 20: 14, i enlighet med 1 Cor. 15: 54, 55, att döden och helvetet sjelft skall varda kastadt i den brinnande sjön, d. ä. att i och med det onda all syndens och fördömelsens magt och plåga äfven skall förtäras, och allt, som icke står antecknadt i lifvets bok, följaktligen icke är ett verk af den förnyande gudomliga lifskraften, varda utplånadt.

Att granska samtliga de bibelställen, på hvilka, i strid mot läran om en evig fördömelse, den här framställda åsigten stödjer sig, skulle här blifva för vidlöftigt. Men äro alla kallade till att ärfva saligheten genom Christum, kan detta naturligtvis aldrig ske, utan ett framhafvande för Christi domstol, på det att i och med synden äfven osaligheten i deras fordna lefnadsvandel må blifva borttagen. I denna mening är Christus, med hänsigt till de särskilda menskliga subjecterna, satt till en domare. Men i en annan objectiv mening är han ock satt till en domare öfver lefvande och döda. Ty genom honom skulle menniskohjertats tankar uppenbaras, Luc. 2: 35. Just genom uppdagandet af den rätta lifvets väg genom honom skulle också all annan syndig och fördömlig traktan äfven framställa sig i sin rätta blygd och förkastlighet. I detta hänseende säger han, att de Sodomeers land skulle drägligare varda på domedag än dem, som han besökt med sin salighets predikan, Matth. 11: 20—24. På detta särskiljande i en de ondas och de godas hop häntyda ock de bekanta orden i Matth. 25: 31—46. På andra ställen deremot beskrifves oss denna dom i något särskildt hänseende. Så antydes med Matth. 13: 24—36 den vid vissa särskilda mer framstående epocher bundna utvecklingsgång, som skulle ega rum jemväl inom Guds rike. Ty skulle det inträda och förverkliga sig inom det naturliga verldsloppet, så måste utvecklingsgången sjelf blifva naturenlig. Uti ett ögonblick kunde derföre

icke mörkrets magt öfvervinnas och allt omskapas. Ogräset och hvetet skulle fastmer äfven här växa tillsammans till den bestämda tid, då menniskones Son skulle utsända sina änglar till att förbränna ogräset och samla hvetet i ladorna, ett förbrännande och samlande, som, likasom vid reformationstiden, i mer eller mindre mån försiggår vid allt, som gifver åt Guds rikes utveckling någon ny gestalt. Är derföre domen alltid ett närvarande så till vida, att hvar och en, hvilkens sinne och lefverne icke är enligt med den redan i subjectets sjelfmedvetande upptagna eller allmänt erkända gudomssanningen, redan är dömd, såsom Skriften intygar Joh. 3: 18; så är dock denna dom derjemte en tillkommande, såvidt en ny förklaring af samma gudomssanning förestår. Men framför allt lämpar sig det i N. T. så ofta förekommande talet om en tillkommande dom på alla verk, som hafva sin källa i synden, öfver hvilka, i och med deras framdragande i ljuset, alltid en tillkommande förkastelsedom är satt. Häraf förklara sig äfven de olika förmaningar och varningar, hvilka förbindas med läran om domen. Ty står oss alltid en ankomst åter, så inlyser häraf vigten af den vaksamhet, som Jesus i flerahanda liknelser, Matth. 24: 42—25: 30, anbefaller, på det vi, i hvilken tid och i hvilken ny gestalt han företer sig, också alltid må igenkänna och möta honom, samt kunna taga del uti och fröjda oss af allt, hvaraf någon ny frukt för hans rikes tillväxt är att hämta, då deremot de, som fasthänga vid bekännelsens döda bokstaf, utan att efterspana någon ny frukt och tillväxt uti den redan vunna kunskapen, äro de fåviska och lata, som blifva *stadnande* i pinan och mörkret derutanföre. Men då det ofta säges, det många, de der försummat tillfället att med honom ingå i hans fröjdesalar, skulle sedermera fåfängt ropa: «Herre, låt upp för oss»! så erinrar oss detta, huru, på samma sätt som uti timliga angelägenheter en försummad stund ofta nog aldrig återkommer, så äfven i andligt hänseende samma vigt ligger uppå det sorgfälliga begagnandet af hvarje erbjuden stund. Men hvaraf vi på intet sätt tvingas till den slutföljden, det skulle de, som, oaktadt den härtill utgångna kallelsen, i

detta närvarande lif gått förlustiga af gemenskapen med Christo, äfven efter döden förblifva i saknad af densamma. Då Petrus helt otvetydigt lärer en evangelii predikan bland de döda, 1 Petr. 3: 19; 4: 6, så angifver han såsom denna predikans ändamål, att de skola varda dömde efter menniskor i köttet, men lefva Gudi i andan, d. ä. att det köttsliga i deras fordna sinne och vandel må dömas bort, på det att blott och bart andens sinne må bo hos dem. Men härmed gifver han ock stöd åt vårt hopp, att de, hos hvilka missgynnande omständigheter här hämmat det christliga lifvets utveckling, dock icke alltid skola förblifva i afsaknad af detsamma. Men då vår Frälsare uti de bildrika orden i Marc. 9: 42—48 till de tvehogsna, som, vaklande hit och dit, ej kunde förmå sig att fatta ett frimodigt beslut att följa honom, upprepar Es. 66: 24 om dem, som icke antogo kallelsen till att ingå uti den nya himmelen och den nya jorden, att deras mask icke skulle dö och deras eld aldrig utsläckas, är uppenbart, att han härmed blott ville förehålla dem den gnagande oro, som hvarje stråle af sanningens ljus under ett sådant sinnets vacklande skulle förorsaka. En lika evangelisk tydning tillåter också Matth. 12: 31, 32. Luc. 16: 19—31 är deremot uppenbart en lärodikt, klädd i den tidens föreställningssätt, för att visa, att vi ej genom umgänget med de döda utan blott och bart genom Ordet kunna undervisas om Gud och himmelska ting.

Att ingå uti betraktelsen af den med detta lärostycke förbundna läran om en yttersta dom, föranledas vi så mycket mindre, då genom det föregående redan visat sig, det hela läran blott har sin grund uti en oriktig sinnligt juridisk föreställning om den dom, som Christus var kommen till att utöfva. Med denna försvinna äfven de många frågorna rörande de aflidnas tillstånd före denna yttersta dom; frågor, på hvilka vi med allt skäl kunna lämpa 1 Tim. 1: 4, att de mer åstadkomma spörsmål (onyttigt gräl) än förbättring till Gud i tron. Också har uti detta hänseende den allmänna tron redan länge omfattat den slutföljd, till hvilken Luc. 23: 43 leder. Hvad sjelfva läran om

ett lif efter detta angår, så gick i detta hänseende Frälsaren sjelf icke längre, än att bekräfta verkligheten af detta lif och afvärja alla sinnliga föreställningar om detsamma, Matth. 22: 23—32. Längre än dertill, att vi skole varda Gud like och få se honom, sådan han är, 1 Joh. 3: 2, går icke heller Ap. Johannes i sin beskrifning om detsamma. Frälsaren sjelf var blott angelägen, att vi här redan måtte lära känna och insättas i det eviga lif, hvartill han kallat oss, förvissad, att i den mån medvetandet af detta lif hann att befästa sig hos vårt slägte, ej mindre alla tvifvel på dess fortvarelse än alla onyttiga frågor om denna fortvarelses beskaffenhet, uppkastade af tom sinnlig nyfikenhet, skulle upphöra. Densamma är äfven gången i G. T. Ty äfven detta sysselsätter sig endast dermed att väcka och inskärpa medvetandet af det lif i Gud, som redan här är oss gifvet att åtnjuta. Också var, såsom det visar sig af Psalmerna i G. T., medvetandet af lifvet i Gud redan i temligen hög grad utbildadt, medan vi träffa endast osäkra eller inga spår till föreställningen om ett lif efter detta. Deremot egnar sig det G. T., lika litet som det Nya, att genom skildringar af ett tillstånd, som ligger utom vår fattning, underhålla en tom sinnlig fantasi. I Judiska verk, författade efter exilen, hos hedendomens skalder och visa finna vi deremot typen för de frågor om afgrunden och om himlarne, som intaga ett så betydande rum uti de Christnas religiösa litteratur. Deremot har, så mycket man funnit smak i dödsbetraktelser, den upplyftande synpunkt, från hvilken 1 Cor. 15: 54, 55 och Ebr. 2: 14, 15 framställa oss döden, ännu icke ingått uti det vanliga lärroföredraget. Ty är i Christo ett lif, som icke ändas af någon död, och är genom honom fördömelsens magt tillintetgjord, så försvinner ock härmed döden till ett betydelselöst moment, hvarom vi icke behöfva bekymra oss. När eller hvar vårt lif slutas, kan derföre vara oss desto likgiltigare, ju mindre med döden någon verksamhet är förknippad. Fastmer hör detta äfven till de morgondagens händelser, för hvilka vi enligt Christi tillsägelse icke skole sörja, på det att all vår omsorg må sammanfattas i det ena, i sökandet efter Guds

rike och hans rättfärdighet med friskt och odeladt sinne och mod.

---

9 Kapitlet.

Om Kyrkan.

Näst läran om den enskildes förhållande till Gud genom Christus följer med rätta läran om de Christnas inbördes gemenskap eller om kyrkan.

Vi hafva förut anmärkt, det sjelfva ideen om ett Guds rike häntyder på en organism eller på ett gemenskapsförhållande emellan de Christna inbördes. En inbördes gemenskap hör nämligen så väsendtligt till hvarje rike, att hvarest denna tages bort, dermed ock sjelfva begreppet rike upphäfves. Skall namnet motsvara saken, så måste följaktligen äfven här ett gemenskapsförhållande ega rum. Detta uttrycker Ap. Paulus genom den bekanta liknelsen vid en kropp, hvars hufvud Christus är, men hvars öfriga lemmar vi inbördes äro. Ehuru riket till sin inre grund är ett osynligt Guds rike i oss, så gifves dock intet invärtes, som icke vid en viss grad af liflighet och styrka bryter fram och kungör sig i det utvärtes. Ehuru icke ett rike *af* denna verlden, så skulle det dock *i* verlden ådagalägga sitt omskapande välde. Derföre var det vår Frälsares sista bön, i hvilken han likasom sammanträngde hela fullheten af all den gudomliga nåd, som genom honom skulle komma öfver menniskoslägtet, *att vi varde alle ett, såsom han sjelf och Fadren äro ett.* Härutaf skulle det ådagaläggas, att han gifvit oss den härlighet, som Fadren hade gifvit honom. Först härigenom skulle salighetens verk fullkomnas. Derföre framstår läran om den Christna saligheten först genom läran om den Christna gemenskapen eller kyrkan i sitt fulla ljus och sin sanning.

Är således Christendomen ett verk på menniskor och för menniskor, så är det också endast gifvet att åtnjuta dess välsignelser i och genom lifvet med hvarandra. Äro vi såsom medlemmar af Guds rike intet annat än organer uti ett samlif, hvilka blott uti förverkligandet af det i Christo kungjorda gudomssinnet finna sitt sanna vara och sin tillfridsställelse: så inlyser också genast, det vi blott genom den hänvisning till Christus, som samtidigt eller före oss eger rum i samlifvet, kunna finna och inträda i ett sådant lif. Men lika ovedersägligt inlyser äfven, att vi blott medelst de stödjepunkter, hvilka samlifvet skänker oss, kunna fortfara uti detsamma. Der det ej delas utaf ett annat menniskobröst, der är ock äfven i det högsta, som kan upplifva ett menskligt hjerta, ingen kraft och förvissning. Blott på den insigten, att det hvaraf vi drifvas, så vidt det verkligen är ett verk af Guds anda, både bör och kan blifva en gemensam besittning för alla, hvilar också all tillförförsigt och allt mod i andliga ting. Så fattad är också den gamla satsen fullkomligt riktig, att utom kyrkan är ingen salighet (extra ecclesiam nulla salus).

I kraft af den inre lag, som alltid drifver till yttring och meddelning, och detta så mycket mer, ju högre och vigtigare det föremål är, som upptager och rörer själen, har också öfver allt en religiös gemenskap egt rum, der gudsmedvetandet en gång blifvit väckt. Med upprättandet af en viss cult har också öfver allt en särskild institution uppstått till uttryck och beteckning af den inneboende religiösa vördnaden. I Christendomen såsom den högsta och fullkomligaste utprägling af det religiösa lifvet kunde derföre en sådan institution så mycket mindre uteblifva. Derföre är intet fåkunnigare än den stundom uppkastade frågan, huruvida Christus velat stifta en kyrka. Fastmer är kyrkan en sjelfnödvändig produkt af hvarje troslif.

Med Christi offentliga uppträdande uppstod ock genast en religiös gemenskap. Men denna gemenskap af de troende, som under Christi lekamliga närvaro ibland dem egde rum, var ännu endast skolans omyndiga eller umgängeslifvets lösa och tillfälliga, i beggedera fallen endast passiva, gemenskap. Blott

för den näring, hvilken de sjelfva funno till sin själ af eviga lifvets ord, Joh. 6: 66, 67, åtföljde honom lärjungarne såväl som de andra, som stodo i någon närmare förbindelse med honom; men om en verksamhet för hans sannings predikan dermed äfven förband sig, så trädde dock denna mer i bakgrunden. Ja äfven då de, af honom sände, gingo ut till att predika och utdrifva orena andar, uträttade de dock mer Mästarens uppdrag och befallning, än leddes af någon egen sjelfständig insigt. Sammaledes voro de äfven den första tiden efter hans bortgång väl samlade, för att tala om de ting, hvilka nyss skedda voro, men utan att ännu någon drift att predika hans namn gaf sig tillkänna. Först med Andens utgjutelse på Pingstdagen föddes predikans ord på deras läppar. Och änskönt de Christna väl ännu fortforo någon tid uti sin kyrkliga gemenskap med G. T:s fromma, så knöts dock nu mellan de Christna en annan särskild religiös gemenskap, så väl för den egna ömsesidiga uppbyggelsen som för att sprida salighetens kunskap till andra. I båda dessa hänseenden antog ock strax den religiösa samfundsinrättningen en ordnad form. Men härmed äro ock de båda hufvudformer angifna, under hvilka öfverhufvud en religiös gemenskap kan ega rum. Nämligen 1) umgängeslifvets och den husliga kretsens obundna inskränktare gemenskap och 2) det i sin verksamhet vid en viss ordning bundna allmänna samfundet eller kyrkan uti egentlig mening. Dessa båda förutsätta ock till den grad hvarandra, att utan umgängets enskilda religiösa meddelning den offentliga blir en tom form utan verksamhet och lif, men tvärtom heller aldrig den enskilda kan utöfva någon mer genomgripande inflytelse, med mindre hon antager en offentlig charakter. Derföre har till och med inom det christna troslifvet, hur mycken inverkan på det christliga lifvets lynne och skick än enskilda utöfvat, dock denna inflytelse alltid framstått märkligast, när, såsom det skedde vid reformationen, den förändrade uppfattningen af det christliga lifvets betydelse och kraf äfven mägtade tillvägabringa en ny yttre gestalt af christlig gudsdyrkan.

Härmed må vi dock ingalunda gilla, långt mindre anse för en nödvändighet, det borde, såsom det här skedde och genom uppkomsten af andra separerade samfund äfven sedermera skett, hvarje mer framstående reform i uppfattningen äfven hafva till följd en ny kyrklig gemenskap. Icke söndring utan förening är Christendomens rätta ära och vinst. Derföre tadlar ock Paulus så skarpt dem, som genom stiftandet af särskilda partier voro på väg att afsöndra sig från den större allmänna gemenskapen, 1 Cor. 1: 12, 13, och såsom han här frågar, »Mån Christus var söndrad? Mån Paulus vara korsfäst för eder? Eller ären J döpte i Pauli namn?» så kunde man fråga oss: Mån Luther vara korsfäst för eder? Ty onekligen ligger för all söndring i särskilda partier mellan dem, hvilka dock alla hålla sig till samma gemensamma hufvud, Jesus Christus, alltid en brist på endera sidan, om icke på båda, till grund, i det de för partiella skiljaktigheter förbise det stora och gemensamma. Om de, som gifvit upphof till särskilda kyrkopartier, sjelfva rätt hade fattat det christliga lifvets väsende och utvecklingsgång och icke umgåtts i mer eller mindre mån med det redan i 2:dra seklet framträdande, emot all utvecklings lag stridande försöket, att vilja stifta en församling fri från alla fläckar; då skulle också tilläfventyrs flera af de nu bestående särskilda kyrkosamfunden varit ostiftade. I stället för att stifta en ny kyrklig gemenskap, skulle man då hafva egnat all sin kraft till verksamhet för det christliga lifvets rening och allt mer obämmade utveckling i den gamla. Men der, såsom det skedde vid Reformationen, den gamla gemenskapen, underkännande behofvet af reform, stöter våldsamt ifrån sig det nya, der är dock icke desto mindre ett upphäfvande af kyrkogemenskapen oundvikligt. Söndringen i särskilda kyrkosamfund hörer således fastmer till den nödvändiga gången af Guds rikes utveckling, och står fullkomligt tillsammans med kyrkans enhet, så vidt som hvardera samfundet, väl icke döljande för sig, men hafvande fördrag med sina medsyskons skröpligheter, dock vördar hos alla samma bekännelse och tro på Jesus Christus. Och såsom i allt blott genom um-

gånget med och kännedomen af andra vår egen sjelfkännedom och förkofran befordras, så kan man fråga, om icke just för vår gemensamma tillväxt i samma ena sannings kunskap en mångfald af särskilda kyrkosamfund och bekännelser äfven varit ett villkor.

Härutaf visar sig också redan, det denna enhet, som förbinder alla till en kropp, aldrig kan vara något mer än en enhet i tron på samme Frälsare. I tolkningen och uppfattningen af hans ord deremot icke allenast hafva, utan skola ofelbart beständigt afvikelser ega rum. Der icke allt ogräs blifvit afsöndradt och alla hunnit till samma fullbordiga ålders mått, der föranleder redan sjelfva olikheten i de förorenande sinnliga föreställningar, af hvilka det religiösa föreställningssättet är behäftadt, en olikhet i sjelfva trossättet. Till treggehanda villfarelser gjorde man sig i detta hänseende redan tidigt skyldig. 1) den, att man i stället för denna inre enhet satte en yttre och, lemnande ur sigte den sanna inre likheten i sinne och sträfvande, gjorde all gemenskap beroende af likheten i den bokstafliga bekännelsen. Och 2) den, att man, ej anande ens möjligheten af en perfectibilitet i uppfattningen af den christna sanningen, just i de nu rådande begreppen ansåg all sanningens höjd upphunnen, och derföre ville binda vid dem alla kommande slägter. Och 3) den, att då nu kyrkan blott blef en förgård till en salighet, som först uti ett tillkommande lif kunde vidtaga, dermed ock hela gemenskapen förvandlades ifrån en invärtes till en blott utvärtes. Så öfvergick steg för steg den fria kyrkogemenskapen till en tvångsanstalt; och då ej farhågan för de lågor, som i ett tillkommande lif skulle martera dem, ens var nog, för att afskräcka de motsträfviga, så omgjordade man sig med bål och bila.

Förblef det begrepp, man fäste vid saligheten, i grunden detsamma, som i Katholska kyrkan, så kunde följaktligen icke ens uti de nya lärobyggnader, som genom reformationen upprättades, begreppet kyrka framstå uti sin rätta betydelse. Men väl blef med den förändrade grund, som man här satte

för salighetens ernående, äfven begreppet kyrka ett annat. Ty var enligt det Romerska föreställningssättet kyrkan en synlig representant af den osynliga himmelska hierarchien, af hvars begrepp det äfven nödvändigt följde, att hvar och en, som icke hade del uti den synliga gemenskapen, ej heller kunde få inträde i den osynliga: så blef till följe af den nya grund för saligheten, som genom reformationen lades, näml. tron, kyrkan endast en anstalt till att förkunna Ordet och utdela Sacramenterna. Är således enligt den Romerska läran redan den utvärtes delaktigheten eller blotta intentionen tillräcklig, emedan kyrkan då medelst de öfverloppsverk, dem hon eger till sin dispensation, väl kan ersätta det bristande: så fäster åter den Protestantiska blott en medelbar vigt på den utvärtes gemenskapen, men erfordrar för salighetens ernående en osynlig gemenskap med Christus genom tron. Men alldenstund denna tro är ett verk af den Helige Andan, men denna Heliga Anda åter endast verkar genom Ordet och Sacramenterna, så erfordras åter en kyrka. Men erkännande sin oförmåga att kunna uppväcka sina medlemmar till ett sannt troslif, emedan dertill djefvulens välde är för stort, har den Protestantiska kyrkan icke uraktlåtit att framhålla skilnaden emellan den utvärtes synliga gemenskapen och den inre osynliga genom tron. Den sanna kyrkan är en *osynlig*, läres det. Men om den motsägelse, som ligger i sjelfva predikatet osynlig, mot begreppet församling, hafva Katholikerna icke uraktlåtit att erinra. En osynlig kyrka är blott en inbillad eller ingen, hafva de invändt. Men skall den sanna Christna Församlingen blott vara en osynlig och icke mägta på något utvärtes förnimbart sätt ådagalägga sin tillvaro, så ingifver detta intet högt begrepp om en Församling, som, enligt Jesu egen försäkran, helvetes portar icke skola vara öfvermägtiga. En sådan uti det osynliga sig förlorande hop voro åtminstone icke de första Christna, kunde man härvid ytterligare anmärka.

Men taga vi nu i öfriga hänseenden det nya kyrkosamfundet närmare i ögonsigte så väl i dess förhållande till det gamla som i sig sjelft: så var i afseende på den första af de punk-

ter, hvilka vi förut lagt det gamla kyrkosamfundet till last, protestantismen just en protestantism emot allt utvärtes menskligt, som ville sätta sig i det invärtes gudomligas ställe. Derföre var det en afvikelse från dess princip och hemlig återgång till papismen, när man i stället för den Romerska kyrkans förkastade traditioner satte reformatorernas tolkningar och bekännelseskrifter, dem man förfäktade med föga mindre hätskhet och ifver, än detta någonsin hade skett i den Romerska. Till och med den i sällsynt grad af allt godt, som ligger uti vår läras anda, utmärkte JOH. ARNDT, författaren till det i hela Vesterländska kyrkan berömda verket *Om den sanna Christendomen,* kunde icke undgå förföljelse och förkättring *). Men då man tillika, tvärtemot Bekännelseskrifternas redan förut anförda syfte, ville göra dessas bokstafliga tolkning af Skriftens lära till en norm för alla kommande tiders tro: så var till principen all skilnad upphäfven emellan papism och protestantism. Blott formen, men icke andan sjelf hade på detta sätt blifvit en annan. Men dermed var ock den skilnad emellan andligt och verldsligt regemente, den Luther uppdrog **), tillintetgjord. Att skilja ifrån sig all inblandning af verldslig magt i trossaker, på det all strid i andliga ting blott måste föras med andans vapen uti kärleken, var i det 16:de seklet ännu ett för stort steg för vårt slägte.

---

*) Se *Arnold,* Ketzer- und Kirchengeschichte II s. 92 o. f.

**) Das weltliche Regement hat Gesetze, die sich nicht weiter erstrecken, denn über Leib und Gut und was äusserlich ist auf Erden. Denn über die Seele kann und will Gott Niemand regieren lassen, denn sich selbst allein. Darum wo das Weltliche sich vermisset der Seele Gesetz zu geben, da greift sie Gott in sein Regement und verführet und verderbet nur die Seelen.

Ketzerei kann man nimmermehr mit Gewalt wehren, es gehört ein anderer Griff dazu, und ist hier ein anderer Streit und Handel, denn mit dem Schwert. Gottes Wort soll hier streiten; wenn das nicht ausreicht, so wird es wohl unausgerichtet bleiben von weltlicher Gewalt, ob sie gleich die Welt mit Blut füllet. Ketzerei ist ein geistlich Ding, das kann man mit keinem Eisen hauen, mit keinem Feuer verbrennen, mit keinem Wasser ertränken. *Die Schrift von der Weltlichen Obrigkeit.*

Men då uti vårt eget land denna tidpunkt ännu synes aflägsen, så måste vi här möta ett inkast. Skall det stå hvar och en fritt, att efter behag tolka Guds ord, huru måste icke härigenom all kyrklig enhet upplösas? Huru, torde någon invända, måste icke härigenom mängden förvirras, otro, förvillelse, religiöst och sedligt förderf föranledas? Vi vilja till svar härpå ej hänvisa på Förenta Staterna, der ingen Statsreligion existerar, utan att derföre hvarken religiositeten eller sedligheten lidit men, utan der tvertom ett långt friskare religiöst och sedligt lif, än uti något annat land, har uppenbarat sig. Vi vilja icke ens hänvisa på de stater i Tyskland, i hvilka redan protestantismens princip, och detta utan all våda, gjort sig gällande. Vi vilja blott hänvisa på det skick i borgerligt hänseende, som bland oss redan eger rum. På grund utaf den yttranderätt, som genom lag är oss försäkrad, är hvarje medborgare lemnadt fritt, att yttra sig om de borgerliga lagarne och institutionerna, på det att en allmän opinion må kunna bildas om deras lämplighet eller förkastlighet, de stridiga åsigterna i all sämja förlikas och alla felaktigheter rättas. Men att förbättringen sjelf må vara lagenlig och på ordningens väg tillvägabragt, lyda vi emellertid de bestående lagarne, så länge de ännu fortfara att gälla. På detta sätt kan ett fortskridande ega rum, men uti fortskridandet sjelft är bestånd och ordning. I religiöst hänseende hafva vi äfven en bestående cult och gudstjenstlig ordning. Att kyrkans tjenare framför allt respectera denna ordning, och icke egenmägtigt skrida till någon ändring i den bestående culten, bör desto mer åligga dem, enär de i denna sin egenskap representera församlingen. I afseende på lärarekallet åter blir visserligen förhållandet så till vida ett annat, att, änskönt catecheser och andra offentliga läroböcker väl både kunna och böra föreskrifvas, presten dock aldrig kan hafva något annat sig ålagdt, än att efter bästa samvete förkunna och tolka Guds Ord, sådant han upptagit det i sitt eget sjelfmedvetande. Och Ordet är icke bundet. Är det nu verkligen lifsens lära, som han förkunnar, så kan han ock ifrån lärostolen aldrig förkunna något annat, än det som lefver hos honom sjelf. Han må

blott tillse, att det till uppbyggelse och förbättring tjenar, och att, så mycket möjligt är, allt missförstånd, all split och all förargelse förebygges. I detta hänseende rättade sig äfven Jesus sjelf efter åhörarnes fattning, förteg eller klädde uti liknelser, hvad de ej ännu mägtade bära, Matth. 13: 10—15; Joh. 16: 12. I detta hänseende skref också Ap. Paulus om sig: «Jag hafver gjort mig till hvar mans tjenare, på det att jag må vinna dess flera. Judomen är jag vorden såsom en Jude, på det jag skall vinna Judarna; dem som under lagen äro, är jag vorden likasom jag under lagen vore, på det jag skall vinna dem, som under lagen äro; dem som utan lag äro, är jag vorden likasom jag utan lag vore, på det jag dem vinna må, som utan lag äro; dem svagom är jag svag vorden, på det att jag må vinna de svaga; hvar man är jag allahanda vorden, på det jag ju skall några saliga göra», 1 Cor. 9: 19—22. Förblifver vårt presterskap denna grundsats trogen, är ingen fara, att församlingens enhet skall upplösas, äfven om uti kyrkligt hänseende hvar och en lemnas fritt, att öfvergå till det trosförbund, som han sjelf finner bäst, i enlighet med Christendomens verkliga fordran.

Men är nu frihet, der Herrans ande är, 2 Cor. 3: 17, så är, ehuru begreppet frihet väl icke uttömmer den christna kyrkans väsende, likväl friheten ett hufvudvillkor, förutan hvilket ingen christlig kyrka kan motsvara, hvad sjelfva benämningen christlig innebär. Men der nu troslifvet, det der dock icke tål några band, allt hitintills varit bundet, må redan af detta skäl ingen undra, om sjelfva kyrkans lif varit matt. Men annat än matt kan också kyrkans lif omöjligt vara, der man blott inträder i kyrkan, för att sjelf lära och uppbyggas, men ingen verksamhet utåt, ingen allsidig activitet för Guds rike, är hennes medlemmar anvisad. Ty skall här icke vara fråga om något annat, än att man, hvar och en för sig, må obrottsligt genomvandra sitt lif, för att vid lifvets slut få taga del uti den eviga salighetsnjutningen, så uppstår så lätt den frågan, huruvida icke detta kan lika väl vinnas ändå, utan att man ens tillhör en kyrka. Ty skall delaktigheten i kyrkans

gemenskap blott hafva den christliga undervisningen till föremål, så är bekant, hur många tillfällen till sådan undervisning nu mera, förmedelst litteraturens skatter, från andra håll äro öppnade, der det, som andaktsstunderna kunna erbjuda, i många fall torde mer än ersättas. Om derföre deltagandet i kyrkans gemenskap blott och bart skall hvila på den egna vinsten eller behofvet, må således ingen undra, om denna vinst skulle för mången framställa sig såsom mindre afgjord, och att han derföre mer utaf vana och bruk än af sannt lefvande interesse fortfar att låta räkna sig bland kyrkans medlemmar. Så länge sträfvandet fortfar att vara enskildt och atomistiskt, så uti andeligt som i timligt hänseende, skall derföre det för alla gemensamma behofvet af en kyrka alltid förblifva oafgjordt och omtvistadt. Der åter, såsom det strax i början skedde i det christna samfundet, all traktan omsätter sig i en kärleksfull verksamhet för Christi skull, der skall ock nödvändigheten af en kyrklig gemenskap intet ögonblick dragas i tvifvelsmål. Men viss och medveten om sin kraft, ty den är Christi och Guds, skall kyrkan härmed ock blifva ej endast en *ecclesia militans*, utan ock verkligen en *ecclesia triumphans*. Men alldenstund man stadnade vid negationen uti den christligt-sedliga lefnadsnorm, som man uppställde, förmådde man icke heller i detta hänseende sätta något positivt och på det invärtes sig grundande i stället för den utvärtes tvångsgemenskap, mot hvilken reformationen trädde i opposition.

Tillägg. I sammanhang med läran om kyrkan står äfven läran om Sacramenterna. Om kyrkan ej skulle vara en osynlig eller eller en hemlig orden, utan, såsom dertill satt, att hon skulle omskapa och med sin anda beherrska verlden, äfven uppenbart inför verlden borde ådagalägga sin tro: så var ock nödigt, att inträdet uti densamma förbands med en offentlig kyrklig act, som såväl genom sjelfva den yttre symbolen som genom de dervid uttalade ord tillika kunde vara den inträdande en permanent erinran om vigten och betydelsen af detta inträde; och till den ändan anordnades *dopet*, Matth. 28: 18, 19.

Men någon närmare undervisning om dopet innehåller för öfrigt icke Skriften, endast att Jesus, då han knyter saligheten vid tron på sig, dervid i Marc. 16: 16 äfven tillägger dopet såsom ett villkor för denna salighets ernående, och uti enahanda mening äfven intygar i Joh. 3: 5, att utan en varder född af vatten och anda, kan han icke ingå i Guds rike. Ihogkomma vi den magt, som ligger på den kyrkliga gemenskapen, såsom i början af det här afhandlade kapitlet blifvit visadt, skall sanningen och meningen af anförda Jesu ord af sig sjelf blifva tydlig. Men då dopet vidare beskrifves oss såsom ett bad till ny födelse, Tit. 3: 5, och sammaledes äfven med undfåendet af dopet delaktigheten af den Helige Andan förbindes, förklarar sig detta helt naturligt, när vi betänka, att i den äldsta kyrkan under Apostlarnas tid ej något barndop existerade, utan att de, som då döptes, voro äldre, hvilka först efter skedd undervisning om Christendomens sanning medelst ordets predikan och derigenom uppväckt tro genom dopet införlifvades med den christna församlingen. Att i den motsats, det christna lifvet nu framställde mot det förderfvade syndalefvernet derutom, dopet med allt skäl måtte anses såsom en födelse till ett nytt lif, och att med inträdet i det christna samfundet den Helige Anda, som öfver den christna kyrkan var utgjuten, kom öfver dem, är desto mer naturligt, när vi besinna styrkan af den tro, som sjelfva öfvergången till en så smädad, förföljd och betryckt hop, som de Christna då voro, måste förutsätta.

På kyrkan såsom en kropp hänförer sig äfven *Nattvarden*. Ursprungligen bestod denna, såsom bekant, uti en kärleksmåltid, som, enligt hvad vi af Ap. 2: 46 måtte sluta till, vid hvarje gudstjenstlig sammankomst blef firad uti den första christna tiden. Att, då de första enkla, mer husliga församlingsförhållandena upphörde, en ändring i denna form blef af nöden, inses genast. Hvad åter betydelsen af densamma angår, så hafve vi utom instiftelseorden hos de tre första Evangelisterna endast 1 Cor 11: 20 o. f. att åberopa oss. Af detta sistnämnda ställe visar sig, det äfven denna i egenskap af en symbolisk confes-

sion, såsom förkunnelse af Herrans död, hade sin hufvudbetydelse. Till dopet såsom *invigningens* sacrament utgjorde denna fyllnaden såsom *bekräftelsens*, på det att, med den oupphörligt förnyade åtankan af Christus, den städse förnyade åtrån att lefva honom här sinnebildligt måtte ådagalägga sig.

Att ingå i någon granskning af de lärobegrepp, dem man förbundit med Sacramenterna, skulle leda för mycket in i detaljer. Om Sacramenterna hänföra sig på kyrkan, så kan ock läran om dem först i och med den rätta läran om kyrkan framstå uti sitt rätta ljus och sin rening. Att främmande föreställningar äfven här inblandat sig, derom vittnar, med hänsigt till dopet, den redan tidigt i kyrkan införda och icke längesedan hos oss afskaffade exorcismen. I anseende till de ännu qvarstående lemningarna af dessa föreställningar må endast anmärkas, att då man uti vårt döpelseformulär tackar Gud, att han «låtit detta» (det nu döpta) «barnet födas på nytt till ett evigt lif», detta i mer än ett hänseende klingar underligt. Ty är det nya lifvet såsom ett lif i andan ett medvetet, är icke lätt att inse, hvad medvetande om detsamma ett spädt barn, som ännu icke vet óm sig sjelft, kan hafva. Åtminstone lärer detta nya lif icke gerna kunna vara detsamma, som sedermera afses i läran om nya födelsen. Men för det andra är äfven anmärkningsvärdt, att, oaktadt lifvet är evigt, det likväl skall kunna ganska lätt gå förloradt, såsom man sedermera jemväl af Catechesen får lära. Men för det tredje, är man nu redan född till det nya lifvet i andan, hvartill då alla väckelser, om hvilka det sedermera så ofta talas? kan man fråga. Men änskönt barndopet ej egde rum uti kyrkans början, så är det dock som en symbolisk beteckning af det lif, till hvilket man först framdeles, i och med den uppkommande tron, kan födas, af en högst vigtig och skön betydelse, och blifver genom den efter föregången undervisning och deraf uppkommen tro skeende confirmationen fullt motsvarig den äldsta kyrkans dop.

Hvad Nattvarden åter angår, så har, såsom bekant, ända ifrån reformationstidens början all strid i ämnet på mer eller mindre aflägset sätt rört sig kring den frågan, hvad med den

sacramenterliga njutningen af Christi lekamen och blod i Nattvarden bör förstås? Då Christus, utan att härvid tala om Nattvarden, med ätandet af hans kött och drickandet af hans blod förknippar delaktigheten af det evinnerliga lifvet, Joh. 6: 51 o. f., men det är onekligt, att uti allt, som gör oss delaktiga af hans anda, äfven är en njutning af hans lekamen och blod, om, såsom Jesus sjelf i 63 v. förklarar, härmed intet annat är att förstå än att annamma hans Anda; så har, om icke i uppenbara ord åtminstone latent, all discussion förnämligast gått derpå ut, att afgöra den specifika betydelse, den man i sådant hänseende måste tillerkänna Nattvarden. På uppvisandet af den honom egna vigt, som Nattvarden intager i det christliga tros- och samfundslifvet, hvilar således framför allt afgörandet af nämnda fråga. Men skulle af det ofvan sagda tilläfventyrs Dopets vigt lättare falla i ögonen än Nattvardens, må härtill blott erinras: Om hvarje Christens lif uti det utvärtes ådagaläggandet af detsamma blott företedde ett jemnt fortskridande utan vacklande och fall, då skulle säkerligen ingen Nattvard hvarken blifvit stiftad eller varit af nöden för det christna samlifvet. Uti det tillstånd af syndig splittring och förorening med deraf förorsakadt misstroende och kallsinnighet, hvaraf det christliga lifvet intill närvarande dag varit behäftadt, har åter säkerligen intet mägtigare föreningsband gifvits. Hos Nattvardsgästen har man dock nästan alltid erkänt och vördat en längtan till något högre, evigt och ovanskligt; och då på erkännandet af denna längtan all andlig inbördes gemenskap förnämligast grundar sig, har Nattvarden ock alltid varit det hemlighetsfulla band, som, medan allt hvilat på det omedelbara intrycket, tilläfventyrs mer än allt annat gifvit stöd åt gemenskapen och, under det han renat och stärkt hvars och ens egna goda uppsåt, tillika underhållit tillförsigten om samma känslor och uppsåt hos hans medchristna.

---

10 Kapitlet.

Om Lag och Evangelium.

Om öfverhufvud allt ljus lyser starkast, ju hårdare och glattare den yta är, mot hvilken det bryter sig: så är ej heller det gudomliga sanningsljuset från denna allmänna lag undantaget. Blott genom sin motsats kan den från Christo utgångna sanningen, så väl som öfverhufvud all sanning, framstå uti sin rätta klarhet. Härom har N. T. ej heller uraktlåtit att erinra uti de jemförelser med det Gamla, dem det ej sällan uppdrager. Bäst egnar sig likväl till en allmän charakteristik af bådas skiljaktiga lynne det stycke, som förekommer under ofvanstående rubrik i våra symboliska böcker såväl som i de flesta dogmatiska verk; hvarföre jag ock sparat detta stycke till sist, för att, då de förnämsta enskilda stycken nu blifvit skärskådade, med detta bana väg till en allmän öfversigt af det hela. Ty änskönt orden *Lag och Evangelium* ingenstädes förekomma bredvid hvarandra, för att beteckna det N. T:s art uti dess skiljaktighet mot det G. T:s eller, hvad i grunden är detsamma, Christendomens allmänna charakter uti dess olikhet mot hvarje ickechristlig lära och cult: så har dock hvarje Läsare sig bekant, att ordet Evangelium utgör en i N. T. ganska vanlig beteckning af den genom Christus komna gudomliga nåden och sanningen, och sammaledes äfven, att ordet Lag ofta nyttjas som ett inbegrepp af G. T:s religiösa läror och institutioner. Strax från den tid, som Evangelium blef hördt i verlden, har också Joh. 1: 17 varit åberopadt: «Genom Mose är Lagen gifven: nåden och sanningen är kommen genom Jesum Christum.» Utaf det sätt, hvarpå man fattade anförda olikhet, inlyser tilläfventyrs också aldrabäst den allmänna charakteren och halten af vår trosbekännelse.

Med *Lag* förstår man i allmänhet i vår trosbekännelse den del af den gudomliga läran, som, under hotelse af straff, föreskrifver reglor för lefnaden*). Han har för trenne orsakers skull blifvit oss gifven, 1) att han må styra råa och oregerliga menniskor och bibehålla yttre ordning och skick, 2) att menniskorna må genom honom föras till kännedom om sina synder och deras straffbarhet, och 3) att han må tjena de pånyttfödda till ett fast rättesnöre för deras lefnad**). Med Evangelium förstår man åter den del af den gudomliga läran, som undervisar oss, hvad syndaren bör *tro*, att han må erhålla sina synders förlåtelse, såsnart han finner med sig, att han ej uppfyllt Guds lag utan öfverträdt densamma, och derföre är underkastad Guds vrede, döden, alla timliga bekymmer och slutligen gehennas eviga eld***). Eller, såsom Qvenstedt kort uttrycker det: Lagen lärer oss, hvad vi böra göra, men evangelium hvad vi böre tro†).

Men då å andra sidan icke allenast Luther utan äfven andra på grund af den ledning, som Skriften sjelf gifver förhanden, med ordet *lag* betecknat G. T. öfverhufvud, med *evangelium* åter det nya: så fann man sig vid concordieformelns affattande föranlåten, att närmare bestämma det förhållande, hvaruti dessa olika bruk af orden stodo till hvarandra. Ehuru G. T. väl var innehållet af lagen, alldenstund tio Guds bud ju var den gällande lefnadsnormen äfven för de Christna: så hade dock Christus ej endast yrkat lagens efterlefnad, utan äfven förklarat lagen andligen, lärde man. På grund häraf skulle också Mose ensam ej kunna bringa oss till en sådan syn-

*) Lex proprie est doctrina divina, in qua justissima et immutabilis Dei voluntas revelatur, qualem oporteat esse hominem in sua natura, cogitationibus, verbis, factis, ut Deo probari et acceptus esse possit. Simul autem transgressoribus Dei iram et temporalia atque æterna supplicia Lex denuntiat. Sol. decl. V. 17.

**) Epit. VI. 1.

***) Sol. decl. V. 20.

†) Lex est doctrina de faciendo, evangelium vero de credendo. *Theol. didachticopol.* IV s. 71.

dakännedom, som rätt uppdagar oss Guds vrede*). Men alldenstund lagen dock icke i grund var någon annan än den i G. T. redan gifna; så måtte man derföre äfven kalla G. T. lag. Derföre ogillas det visst icke såsom oriktigt i sig sjelft, att Melanchthon kallat Evangelium en bättringens predikan**), utan endast anmärkes, till förebyggande af förvillande språkbruk, att det egentligen är lagens embete, att lägga i dagen synderna och injaga skräck i samvetena***). Sak samma, fastän i omvänd ordning, med evangelium. Ehuru det väl är N. T. egentligen, hvilket predikar nåd och syndernas förlåtelse för Christi skull: så hade dock Gud redan i fallets stund tillsagt menniskorna, att qvinnans säd skulle söndertrampa ormens hufvud, och sedermera idkeligen förnyat sina löften om nåd. Från verldens begynnelse hafva derföre dessa båda läroslag (lag och evangelium) varit predikade i Guds församling†). Kalla vi således det G. T. *lag* och det Nya *evangelium*, är detta följaktligen endast en denominatio a potiori, enligt vår kyrkas språkbruk.

Med den betydelse, som man här fäste vid orden lag och evangelium, var det naturligt, att lagen ej heller någonsin kunde upphöra. Då Paulus betygar, att Christus är lagens ände, Rom. 10: 4, så tydde man derföre detta endast på upphörandet af ceremonial- och borgerliga lagen. Med anledning af 1 Tim. 1: 9 väcktes blott fråga om lagens nödvändighet för de pånyttfödda, enär Apostelen här betygar, att den rättfärdige är ingen lag satt. Men fastän dessa ej voro under lagen, emedan de icke af tvång utan villigt efterkommo lagens bud: så var han dock jemväl för dem nödvändig, ej endast såsom ett rättesnöre för lefnaden, på det de icke under prétext af Guds Anda utom Guds ord och befallning måtte inrätta sig någon sjelfvald gudsdyrkan, utan äfven på det den gamle Adam, som

*) Epit. V. 8.
**) Prædicatio pœnitentiæ, quæ arguit nos, perterrefacit conscientias veris et seriis terroribus, Apol. Conf. II, 62.
***) Sol. declar. V. 2—6.
†) Sol. declar. V. 23.

vidlådde jemväl dem, genom hans hot måtte tillbakahållas och tyglas *).

Men om med de begrepp, man fäste vid orden lag och evangelium, riktigheten af alla följdsatser, som deraf drogos, ej gerna torde kunna bestridas, så hafva vi här endast att taga sjelfva dessa begrepp i närmare skärskådning. Anmärkningsvärd är härvid för det första den oberoende ställning, som lag och evangelium, ehuru båda nödvändiga till saligheten, här hafva till hvarandra. Om, såsom det annars ofta så riktigt läres, alla goda verk äro frukter af tron, så kunde man vänta, det uti denna tro äfven skulle ligga någon undervisning för lefnaden, så mycket mer, då Jesus, vid frågan om det som borde göras, just hänvisade till sjelfva tron, Joh. 6: 28, 29. Men så skulle det icke vara. Tron skulle böja viljan och upprätta hjertat, i det vi genom evangelium hugsvalades med tillförsigt om syndaförlåtelse; men för att undervisa oss om den lefnad, som borde föras, behöfde vi dessutom en annan särskild lag. Ej så, som måtte vi derföre klandra den yrkade nödvändigheten af en för alla gällande objectiv lefnadsnorm i och för sig. Det länder tvärtom Formula Conc. till icke ringa förtjenst, att hon i motsats emot den annars så ofta påstådda subjectiva goda viljans sjelftillräcklighet — då det ju redan af naturen är inskrifvet i hvars och ens hjerta, hvad han bör göra — fäster uppmärksamhet på möjligheten af ett religiöst lefnadssätt efter sitt eget sinne och en sjelfvald dyrkan, hvartill den troende till och med, förutan en sådan norm, kan göra sig skyldig. Men då man fastställde såsom en sådan norm en redan före och oberoende af trons predikan gifven, var härmed intet annat möjligt, än att predikan om tron skulle blottas på allt eget sedligt innehåll. Väl hade redan Agricola påstått, det icke Mose's lag utan blott trons predikan bragte menniskan till den rätta syndakännedomen, att således äfven den rätta sedenormen vore i evangelium innefattad och borde ur detta utvecklas, samt att följaktligen icke lagen (Mose's näml.) utan blott

*) Sol. declar. VI. 19, 20.

evangelium borde predikas, såsom ej heller Christus anbefallt någon annan predikan än Evangelii*); men huru mycket än Luther i många fall närmade sig dessa åsigter, såsom bland annat af utläggningen af brefvet till Galaterna på flera ställen visar sig, så var man i närvarande tid emellertid icke mägtig af någon högre lefnadsnorm än Mose's dekalog. Derföre blef Agricola förkättrad. (Han hade, i förbigående sagdt, visserligen icke heller sjelf fattat hela vidden af sina påståenden, enär han kunde återkalla dem, såsom det här skedde.) Men för det andra må heller icke lemnas oanmärkt, att, då man äfven kallade Evangelii lära en lära om *nåden,* vid ordet nåd först och närmast den *syndaförlåtande* nåden, enligt vår kyrkas förut anförda lärobegrepp, här afses, men att, såvidt här talas om en verkande nåd, denna endast är en frukt af den syndaförlåtande. Men aldra anmärkningsvärdast är, att genom de begrepp, dem man sålunda fäste vid orden Lag och Evangelium, all qvalitativ skilnad emellan G. och N. T. forsvinner. Med hela vår läras innehåll och beskaffenhet är detta också fullt öfverensstämmande; men om det är lika öfverensstämmande med den sanna Christendomen, är en fråga, den vi nu gå att närmare undersöka.

Den första form, hvarunder en sedlig fordran kungör sig för menniskan, är det abstracta böra't. Må detta böra afse vissa enstaka yttre handlingar, eller ock sjelfva det sinne eller den intention, som för den yttre handlingen ligger till grund; emellertid så länge handlingen eller sinnesbeskaffenheten mätes efter den måttstock, som ligger till grund för detta böra, och, allt efter dess öfverensstämmelse med eller bristande motsvarighet mot denna måttstock, belöning eller straff afkunnas, så är det sedliga samlif, hvari ett sådant mätande eger rum och utgör det finala i allt sedligt bedömande, ännu stadt under lagen. Såvidt med hänsigt till individens förhållande till den för gudomlig erkända lagen ett sådant mätande eger rum, är religiositeten ännu fången under lagens välde;

*) *Arnold,* Ketzer u. Kirchengeschichte I. s. 932.

hvarföre det ock är uti hans egenskap af domare och af en oblidkeligt straffande Nemesis, hvaruti Gud förnämligast här framträder för det religiösa medvetandet. Att i och med detta högsta alla underordnade inbördes förhållanden äfven antaga en mer eller mindre abstract juridisk charakter, är naturligt. Derföre förbises för det första vid sjelfva dömandet de omständigheter, som kunnat föranleda den ifrågavarande handlingen eller sinnesbeskaffenheten. Tonens och vanans inflytelse, frestelsernas magt, den felandes saknad af religiös undervisning och väckelse och mera sådant — detta är allt omständigheter, på hvilka här endast ett underordnadt afseende fästes. Sammaledes förbises också för det andra vid sjelfva straffet afseendet på den felandes förbättring. Åtminstone träder vid detsamma den straffades egen framtid i bakgrunden. Blott såsom medel att injaga skräck har det med hänsigt till framtiden en hänsyftning på hela massan af dem, som äro ställda under lagen. Se vi nu för det tredje på sjelfva sinnelagets förhållande till lagen, så antages väl såsom ganska möjligt, det lusten att efterlefva lagen kan vara god, såvida lagen öfverhufvud är det. Men lagen såsom sådan förutsätter dock alltid en motspänstighet, för hvilkens tyglande han just är att anse såsom stiftad. Jemföra vi nu ändtligen för det fjerde individens förhållande till densamma med hänsigt till de belöningar och de straff, dem han afkunnar; så äro väl i allmänhet de fall få, der lagen har att utdela belöningar: fastmera är lagen i allmänhet hotande, såsom blott rigtad mot öfverträdelserna. Om deremot anspråk på belöningar ega rum, så grunda sig alltid dessa på den förutsättningen, det hvar och en såsom medlem af samfundet gjort nog, när han ej öfverträdt de fastställda lagarne och icke direkt åstadkommit skada. Gör han dessutom något mer, än det han lagligen kan anses ålagd, så har han härför belöning att kräfva. I religiöst hänseende har detta sistnämnda gjort sig gällande i katholicismen. Här gifvas öfverloppsverk (opera supererogativa), emedan, då tio Guds bud helt okonstladt tolkas efter bokstaf-

ven och icke pressas, för att inlägga ett innehåll, som icke finnes i dem, hvar och en måste medgifva, att man i afseende på förhållandet till nästan kan göra mycket mer än icke dräpa, icke stjäla etc. Allt hvad derutöfver sker, och hvartill icke allenast alla barmhertighetsverk utan ock alla egentligen så kallade heliga verk, såsom vallfarter, fastor m. m., äro att hänföra, är här öfverloppsverk, som, alldenstund Gud icke fordrar mer än dekalogens efterlefnad och icke heller kan gifva mer än den eviga saligheten, nu såsom en skatt af öfverflödande verk*) eller såsom ett plus kunna komma de andras minus till godo. Häruppå hvilar, i förbigående sagdt, läran om aflatet**). Öfver denna crassa legalitet är vår kyrkas lära så vida upphöjd, att enligt denna ingen, utom Christus, har några öfverloppsverk,

*) Und was die opera supererogativa der Heiligen betrifft, so steht ihre Möglichkeit und Wirklichkeit mit der Annahme fest, dass dem Menschen nicht alles ihm mögliche Gute streng geboten, dass er zu dem ihm als strenge Pflicht Auferlegten noch mit der Gnade und seiner Freiheit ein Weiteres und Vollkommneres erstreben kann. Für diese Annahme ist aber das Wort Christi und der Apostel, wo sie die Jungfrauschaft und die Armuth *rathen*, aber nicht gebieten, die *schrecklichen* (!) Folger aus dem Gegentheile dieser Annahme, wonach alle Augenblicke unseres Lebens dem Gesetze verfallen, wir in jedem Augenblicke alles darin mögliche Gute zu vollbringen streng verpflichtet sind, und wo wir nicht alles dieses Mögliche vollbringen, tödtlich sündigen. *Klee*, Katholische Dogmatik. III. s, 336. 1841.

**) Die Ablasslehre beruht auf dem Dogma, dass Christi Verdienst ein überfliessendes gewesen, und auf der Annahme, dass auch viele Heiligen mehr gethan, als ihnen als Pflicht auferlegt war, und mehr gelitten, als zur Genugthuung für ihre eigenen Sünden nothwendig war. Hieraus ergiebt sich die Wirklichkeit eines Schatzes der Verdienste (thesaurus meritorum), welcher der Kirche als solchen zu gute kömmt. Auch ergiebt sich dieses schon aus der Gemeinschaft der Heiligen, der Einheit und Totalität des Leibes Christi, und wir begegnen hier nur dem bekannten und anerkannten Princip der Substitution in der Genugthuung und der Reversibilität des Verdienstes, auf welchem die christliche Religion und Kirche als solche beruht. Die Mitte und das Fundament, das Alles tragende und durchdringende Princip dieses Lebensschatzes, wodurch alle Schäden des Bösen, immerfort geheilt werden, sind die unendlichen überflüssenden Verdienste des Sohnes Gottes in seiner Menschkeit, dann Christi Verdienste in seinen Heiligen, deren Wirken und Leiden in Christo. *Klee*, ib. III. s. 334.

som kunna komma oss andra till godo, men bland oss öfriga intet utbyte eller qvittning mellan skuld och förtjenst kan ega rum; emedan vi allesammans äre syndare och ingen kan uppfylla lagen. Men skulle någon härvid förundra sig, att lagen skall vara så omöjlig att uppfylla, då han ju icke är någon annan än just desamma, i den katholska kyrkan äfven antagna tio buden, så bör ihogkommas, att i vår kyrka den egentliga vigten fästes på sjelfva sinnets öfverensstämmelse med Guds, eller på tron och kärleken, men hvars behöriga conformitet hon desto mindre kunnat tillvägabringa, emedan hon dels, förbiseende det organiska samband, hvari vi stå med hvarandra, alltför uteslutande vändt sig till individen såsom sådan, dels, förbiseende sammanhanget emellan det jordiska och himmelska, icke nöjaktigt visat, huru uti den rätta kärleken till Gud all annan obrottslig kärlek äfven är innefattad, samt huru all rättskaffens timlig omsorg ej står bredvid utan tvärtom just utgör en del af den rätta salighetsomsorgen. Redan till följe af den sinnets slitning åt mottatta håll, som härigenom nödvändigt måste uppkomma, kan svårligen någon odelad och ren kärlek till Gud existera.

Oböjlig och stel fäster sig alltså lagen blott vid det varande uti dess yttre fenominala existens. Men skulle tillståndet, såsom vanligt är, befinnas beklagansvärdt i anseende till de öfverträdelser och brott, som låta spörja sig: så ligger dock icke uti lagens magt att gå utöfver det förhandenvarande tillståndet och framkalla ett nytt, utan att dermed upphäfva sig sjelf. Kan han blott någorlunda hålla de köttsliga lidelserna och begären inom skrankorna, dem det dock icke ligger i hans magt att utrota, så är ock allt uppfyldt, hvad lagen någonsin kan hoppas. Deremot är i evangelium allt rigtadt på den skapande productionen, på framkallandet af ett nytt, ej blott till sin utvärtes existens utan jemväl till sin inre grund rättfärdigt tillstånd i stället för det förderfvade. Vid villorna och brotten i verlden ser derföre evangelium icke på deras storhet och myckenhet i och för sig, utan på medlen, att de förvillade och fallna må upprättas och förbättras. Vid all sin bestraff-

ning har det ock bättringen till syftemål; men känner intet blott vedergällande straff, såsom lagen. Med hänsigt till förhållandet till Gud åter är här en sådan öfverensstämmelse mellan den gudomliga viljan och mellan individens, som känner sig af evangelium delaktig, att den gudomliga viljan bor inom honom såsom drifvande kraft, som helgar hela hans lif till verksamhet för det som Gud tillhörer, och låter honom i denna verksamhet sjelf finna saligheten. Men rigtar sig härvid reflectionen på sjelfva det nya lifvet och på dess uppkomst, så uppdagar sig, det detta lif omöjligt är att skatta för hans eget verk eller förtjenst, utan att, såsom lifvet sjelft är till sin art gudomligt, det också blott är att tillskrifva en gudomlig nådeverkning. Och då nu resultatet af hvarje sådan reflexion blifver denna: «af Guds nåd är jag, det jag är», så är här intet ämne qvar för den egna berömmelsen, utan allt ett Guds lof och en Guds gåfva. Ej heller är här någon traktan efter belöning eller efter en salighet såsom liggande utom sjelfva lifstillståndet; fastmer är detta lif i Gud sjelft i och för sig den högsta salighet, som är en menniska gifven att åtnjuta. Ty om en framtida högre salighet här gifves, så hvilar den dock endast på det, som redan immanent ligger i sjelfva lifvet. Såvidt nu Christus allena är källan för ett sådant lif, är han ock med detsamma allt evangelii upphof och innehåll.

Men att vi må göra oss dessa motsatta tillstånds art närmare åskådlig, måste vi här ännu en gång gå tillbaka till den i 7:de kapitlet redan vidrörda frågan om Guds och menniskans verk vid hennes omvändelse och rättfärdiggörelse eller om den gudomliga nådens förhållande till den fria menskliga viljan. Vi anmärkte redan der de helt olika resultater, hvartill man kommer, om man med frihet endast förstår *valfrihet*, och, med förbiseende af den inre grund i den handlandes själstillstånd, hvilken bestämmer hans val, endast fäster sig vid de följder, som uppkomma genom sjelfva valet, eller om man med frihet förstår den oförhindrade förmågan att, ostörd af all främmande och förorenande köttslig inflytelse, blott välja det, hvartill Guds anda manar och drifver. Om man i förra fallet äfven

erkänner behofvet af en verkande gudomlig nåd, så intager dock denna här endast ett sekundärt rum, i det att det egentligen är den egna viljan, från hvilken all verksamhet anses utgå, men nåden, såvidt den emottages, blott är ett hjelpmedel för den egna kunskapens och viljekraftens otillräcklighet. Här gäller således begreppet lag i hela sin vidd. Ty om det icke låter bestrida sig, att ju med hvarje gerning dess följder en gång för alla äro förknippade, så måste vi ock enligt detta betraktelsesätt ej endast erkänna såsom rätt, utan fastmer yrka såsom en absolut nödvändighet, att hvar och en ock får skörda den lön, som hans gerningar värda äro. Tron på en sådan gudomlig anordning innebär ock läran om Guds rättvisa i hennes abstracta form. Men enligt detta betraktelsesätt nedsättes ock hela frälsningens verk till en blott *frälsningsmöjlighet*, och summan af all den välsignelse, som genom Christus är oss kommen, blir således här den: Emedan menniskan, ehvad vi antaga läran om ett syndafall i kyrklig mening eller icke, dock af sin egen medfödda natur är för förblindad och svag att kunna inse och efterkomma den gudomliga viljan, och är, såsom fallen i synd, oförmögen att kunna upprätta sig, så har nu Gud, förbarmande sig öfver hennes bräcklighet och syndanöd, sändt Jesum Christum till hennes upprättelse och ledning; den der med troende hjerta annammar honom, han vinner tillgift för sina synder och får med honom ingå i lifvet, då deremot de, som försaka den genom honom erbjudna nåden, få genom evig förtappelse uppskära sina gerningars lön. Här sättas också, hvad som för lagens ståndpunkt är väsendtligt, de menskliga individerna såsom lika många sjelfständiga och oberoende activa viljor; men hvad som sammanhåller dessa viljor och gör, att icke medelst alla dessa mer eller mindre stridiga viljors conflict allt sammanfaller till ett chaos, är icke visadt. Emellertid är detta betraktelsesätt onekligen det populäraste, recommenderande sig till och med med långt större sken af sanning, än den gamla satsen, att jorden står stilla men solen går, för den ovetenskapliga naturbetraktel-

sen. I detta betraktelsesätt, det vi till minne af den man, genom hvilken det först uttalade sig i sin motsats mot ett annat, kunne kalla det *Pelagianska*, igenkänne vi ett uppfattningssätt af Christendomen, som mer eller mindre medvetet och rent genomgår densamma ifrån det första seklet intill närvarande tid. (Att Pelagius skiljde sig i läran om syndafallet ifrån det kyrkligt gällande uppfattningssättet, kan anses mer tillfälligt och står i intet nödvändigt sammanhang med hans lära om nåden och den menskliga friheten.) — Gå vi nu härpå till det mot detta motsatta *Augustinska* betraktelsesättet: så knyter sig, såsom sagdt, här hela betraktelsen vid det inre tillstånd, som ligger till grund för det olika valet. I kraft af sitt sinne är menniskan redan invärtes bestämd, innan denna inre bestämning framträder i ord och gerningar. Kan menniskan sjelfmedvetet och af fritt uppsåt välja det onda, är detta alltid ett tecken dertill, att synden är det, som ännu herrskar i hennes själ. Om åter Guds kärlek drifver henne, så kan hon omöjligt välja det onda. Men derföre är ock denna kärlek sjelf en gudomlig skapelse, till hvilken hon blott kan komma medelst en ny födelse af nåden och andan. Tron, den fruktsamma immanenta roten till alla goda verk, är sjelf en gudomlig nådegåfva. En menniska kan intet taga, utan det varder henne gifvet af himmelen. Men derföre är ock här den verkande nåden ej endast ett hjelpmedel för den egna goda viljan, utan grunden för denna goda vilja sjelf. Är något godt hos oss, så är det alltsammans en verkan af en gudomlig nåd; vi äre till intet förmögne såsom af eller genom oss sjelfva. Men kan nu det köttsliga sinne, som är den immanenta roten till all i lefvernet framträdande syndighet, aldrig förändra sig af sig sjelft; ty det som är födt af kött, det är kött, men det som är föddt af andan, det är anda, Joh. 3: 6: så är ock enligt samma betraktelsesätt Christus, såsom upphofvet till det rätta lifvet i andan, att anse för en uti det syndiga samlifvet inträdande ny lifsprincip, som, derigenom att han ingjuter hos oss detsamma eviga lif, som bodde hos honom sjelf, nu tager

oss ut ur det fordna syndiga lifssammanhanget och insätter oss i ett annat nytt och rättfärdigt i Guds gemenskap.

Så långt Augustinus. Men om det sistnämnda betraktelsesättet först fulländar den christliga läran om Gud såsom alla tings Skapare och all god gåfvas Gifvare, så är det emellertid, uti det skick, hvari det utgick från Augustinus, ej utan sina svårigheter. Derföre har äfven den christna kyrkan, ehuru icke obenägen för prémisserna, de der ock genast gjorde sig kyrkligt gällande framför de motsatta, dock alltid, och icke utan skäl, skyggat tillbaka för conclusionerna; ja utaf skräck för conclusionerna, sådana dessa vanligtvis hitintills blifvit uppdragna, har också alltid farhåga blifvit närd mot sjelfva prémisserna. Ett vacklande emellan dessa motsatta betraktelsesätt, utan att någotdera blifvit genomfördt i hela sin vidd, företer också hela kyrkohistorien. Men återvändom ännu en gång till Augustinus. — Var nu den nya menniskan i enlighet med Eph. 2: 10 m. fl. st. en Guds skapelse i Jesu Christo, och således all causalitet i omvändelsens verk att skrifva på den gudomliga nåden, så att från väckelsens första stund intill det fulländade troslifvet blott en gudomlig verksamhets-process uti alltsammans var att vörda: så sammanföll ock omvändelsen till ett med utkorelsen, d. ä. af den i synd försänkta massan utkorade sig Gud vissa, dem han utaf sitt fria råd och beslut benådade med pånyttfödelsens nåd och saligheten. Följaktligen egde ett absolut nådaval rum; nödvändigheten af denna slutföljd är så ovedersäglig, att denna förutan omöjligt begreppet om en gudomlig allverksamhet eller nåd låter fasthålla sig. Men huru förklara sig de öfrigas förderfvade tillstånd och det ondas tillvaro? Här stodo trenne utvägar öppna: antingen att manichæiskt antaga en ond princip jemte den goda; eller ock att förklara sig det onda af ett ursprungligt viljans missbruk; eller ock att erkänna ett Guds verk jemväl i det onda. Den sistnämnda förklaringsutvägen var alltför aflägsen från hela tidens åskådningssätt. Det onda kan såsom sådant omöjligt vara af Gud, rann härvid helt följdrigtigt hvar och en i sinnet, och härmed var hvarje tanke åt det-

ta håll affärdad. Att antaga ett ondt urväsende, det man nu kunde tillskrifva allt fysiskt förderf såväl som allt sedligt och socialt ondt, var också icke utan sina svårigheter, emedan det dels allt för uppenbart var i strid mot den gudomliga allmagten, dels upphäfde Christendomen, i det det gjorde all räddning ur förderfvet osäker. Här återstod alltså för Augustinus ingen annan utväg än att, enligt det allmänna föreställningssättet, förklara sig det onda utaf ett ursprungligt missbruk af menniskans fria vilja. Rättfärdig, i oinskränkt besittning af andans frihet, i en fullkomlig gemenskap med Gud och inre harmoni, hade den första menniskan utgått ur Guds hand. Men Adam hade syndat; härigenom hade menniskonaturen förändrat sig och blifvit ond, och under den eviga fördömelse, hvilken med denna naturs förderf eller med arfsynden var förbunden, voro nu alla menniskor hemfallna. Just för den onda begärelse, hvilken till följe af detta Adams förderf hade inympat sig på alla, är sjelfva det nyfödda barnet under fördömelsen hemfallet. Ty änskönt det ännu icke gjort hvarken godt eller ondt, så är det dock delaktigt af samma syndiga natur, liksom å andra sidan det döpta, ehuru det icke heller gjort hvarken godt eller ondt, dock, såsom upptaget uti den christliga gemenskapen, är ifrån följderna af samma arfsynd befriadt. (Jag anför denna hans föreställning om dopets verkan, emedan hon, änskönt blott och bart hvilande på tidsföreställningar och ingalunda af någon inre nödvändighet grundad i hans dogmatiska system, likväl gaf stöd åt detta system. Ty om de odöpta barnen fördömas, så måste de hafva förtjent fördömelse; men hvarigenom kunde de hafva förtjent den, då de ej sjelfva gjort hvarken godt eller ondt, om icke genom den från våra första föräldrar dem vidlådande synd? kunde han nu fråga). Ty att det odöpta barnet var stadt i djefvulens våld, från hvilket det medelst dopet på outransakligt sätt befriades, men, såsom stadt i djefvulens våld, äfven underkastadt evig död och fördömelse, var nu en allmänt gällande tro. Men, invände härvid Pelagianerna, är allt handlande redan förut bestämdt af menniskans inre tillstånd;

huru var det då möjligt för Adam att synda, då han i kraft af sitt inre tillstånd var i besittning af den rätta friheten och fullkomlig? Och, invände de ännu ytterligare, om nu ett godt icke kan bära ond frukt: huru kunde Adam, då han ju var ett godt träd, bära ond frukt, och ännu mer, huru kunde han på sådant sätt draga öfver sig ett straff, som drabbade icke allenast honom sjelf utan hela menniskoslägtet? Och då all vilja så väl som fullbordan beror af Guds fria råd och beslut, hvi omvänder han icke alla motsträfviga sinnen, då han dock vill, att alla menniskor skola frälste varda och till sanningens kunskap komma? Men om Augustinus i förra hänseendet ej hade något nöjaktigt svar att afgifva, så hade han det ej heller mer i det andra. Gud handlar i detta fall efter en förborgad och för oss inskränkta menniskor outransaklig rättvisa, gaf han till svar. Om en borgenär har en gäldenär, så kan man lika så litet förebrå honom för orättvisa, om han utkräfver sina fordringar, som om han efterskänker dem, och hvilketdera han gör, beror icke af gäldenärens utan borgenärens godtfinnande. Tillämpa vi detta på Guds förhållande mot menniskorna, så äro alla menniskor en syndig massa (massa deperditionis), alla straffskyldiga inför Gud, hvilken således icke handlar orätt, antingen han efterskänker eller låter dem undergå straffet. Men hvem han bör efterskänka straffet eller icke, derom må de straffskyldiga icke understå sig att döma. Ingen kan stå hans vilja emot; han hjelper hvem han vill, och förbigår hvem han vill, oaktadt såväl de som hjelpas som de som förbigås äro utaf samma syndamassa och lika straffskyldiga.

Att, oaktadt den seger öfver motståndarne, som Augustini mägtiga ande och anseende strax ifrån början aftvingade hans tid, menskligheten likväl beständigt rest sig mot en sådan lära, skall hvar och en finna naturligt. Den trånga particularismen uti densamma, det mörker, den modlöshet och förtvifflan, som hon har med sig, har också för ofta blifvit anmärkt, för att här ytterligare behöfva omordas. Det må ock redan af detta skäl icke förundra oss, att en benägenhet för pelagianism städse varit rådande, liksom det å andra sidan länder

skränkta tillstånd till sjelfmedvetandets. Om detta ännu var en dröm, klädt såsom en dröm i fantasmagoriens bizarra skepnader, så har i nutidens vishet drömmen öfvergått till verklighet. Den Paulinska hänförelsen öfver den visdom, hvilken beslutit allt under olydnad, på det han skall förbarma sig öfver alla, Rom. 11: 32 o. f., har funnit gensvar *). «Paradiset är en park, der endast djuren och icke menniskorna kunna förblifva», säger Hegel **). Syndafallet var ett jettesteg i mensklighetens utvecklingsgång, påstår Schiller ***).

Erfarenhetsmessigt skall för hvar och en genast bekräfta sig, att intet fortskridande och förbättring uti de menskliga angelägenheterna egt rum, som icke föregåtts af någon förut till medvetande kommen brist. På kyrkans och statens så väl som på det enskilda lifvets område bekräftar sig detta. *Bunden* vid motsatser som all mensklig tanke är, kan utvecklingsgången omöjligt vara någon annan. Derföre tillåta vi icke *barnet* att dväljas uti den medvetslösa oskuldens paradis. Vi jaga *det* derur med budet och correctionen, såfort dess fattning är deraf mägtig. Skola vi föras till ett lif i andan, höjdt öfver sinnlighetens tomma bländverk, och komma till ett klart medvetande af skilnaden emellan det förra och ett lif i köttet, så inses *ingen* möjlighet häraf, utan ett förut utveckladt medvetande af synd. Ville vi derföre tänka bort all synd, så skulle vi på samma gång tänka bort den motsats, hvarvid allt menskligt medvetande är bunden. Försöket att tänka sig en verld *utan* synd, med hvilket den christna kyrkan ända hitintills *laborerat*, innebär alltså ingenting mindre, än att tänka *sig en* verld under helt andra lagar och en helt annan utvecklingsgång samt en helt annan menskligbet än den närvarande, och är ett oting, enär vi aldrig kunna gå utom vårt medvetande.

*) Se Schleiermachers Predikningar, I. 1.

**) Philosophie der Geschichte s. 333.

***) Etwas über die erste Menschengesellschaft nach dem Leitfaden der mosaischen Urkunde.

Det andliga (τὸ πνευματικὸν) är icke det första, utan det naturliga (τὸ ψυχικὸν), sedan det andliga, 1 Cor. 15: 46. Så vidt all upprätthållelse och gudomlig styrelse ej annat är än en fortsatt skapelse, Joh. 5: 17; så går genom hela den process af födelse och död, som hörer till fénomenerna för allt ändligt, ett continuerligt fortskridande ifrån ett ofullkomligare till ett fullkomligare. Intet dör bort och förgås, annat än på det att ett bättre och fullkomligare skall träda i stället. Under denna det allmänna fortskridandets lag är äfven menniskoslägtet ställdt. Derföre ställer äfven Skriften den förste Adam såsom den naturliga menniskan (ψυχικὸς) mot Christus såsom den andlige (πνευματικὸς). Men öfvergången från ett lif i detta naturliga tillstånd till ett lif i andan kunna vi aldrig tänka oss under någon annan form, än att kött och anda särskilja sig såsom opposita, så att allt det, som sker utaf köttslig drift, nu upptages i det menskliga medvetandet såsom synd, samt alla följder, dem synden har med sig, såsom ett ondt. Nu gifvas visserligen yttre band att hålla köttets lidelser och verk inom skrankorna, der denna öfvergång icke försiggått. Sådana äro icke allenast de naturliga följder, dem synden har med sig, utan äfven all i egentlig mening så kallad lag öfverhufvud, så väl den menskliga samhällslagen som det gudomliga ordets lag. Men alldenstund menniskan icke är satt till att förblifva köttsligt sinnad och såsom sådan ställd under en blott utvärtes lags tukt, så kan å ena sidan sjelfva lagen blott hota och straffa, men aldrig förebygga sjelfva öfverträdelsen; men å den andra sidan icke heller individen undgå att finna sig besvärad och tryckt af densamma. Derföre gäller det om all lag, betraktad såsom blott yttre tvångsmagt, hvad Paulus skrifver om den Mosaiska, att han är en förbannelse och en börda. Då köttet beskrifves såsom en resning och en fiendskap mot Gud, har detta alltså, fénominalt betraktadt, sin fulla riktighet och sin naturliga grund. Betraktadt som ett moment i den menskliga utvecklingen åter är hvarje tillstånd af sådan syndig strid emot Gud endast ett ofulländadt tillstånd, en brytning utaf det sinne, som måste träda i dagen och komma till klarhet för sjelfmedvetandet för att tillintetgöras och

lemna rum för ett bättre. Om derföre öfvergången till detta bättre å ena sidan hvilar på andlig väckelse och upplysning, så hvilar den icke mindre på ett fritt val och samtycke å den andra. Den första arten af frihet, som framträder för det menskliga sjelfmedvetandet, är derföre *valfriheten*, d. ä. magten att välja emellan ondt och godt. Bruket af denna valfrihet åter beror af det inre tillståndet. Är menniskan köttsligt sinnad och sjelfvisk, så kan hon, i mån af köttets öfvermagt, ej annat än göra de verk, hvartill det köttsliga sinnet drifver. Är åter andens sinne befäst, så kan hon icke välja annat än det, hvartill anden manar. Men då nu saligheten af ett lif i Gud å ena sidan aldrig kan njutas utan fritt val och samtycke, men å den andra sidan Gud aldrig kan tillåta någon att stadna vid ett tomt obeligt verldslif: så har ock Gud så anordnat, att menniskan först, i det hon finner det evinnerliga lifvet, tillika finner tillfridsställelse och ro för anden, men att med allt det, som sker af köttslig drift, förgängelse, qval och smärta är förbundet.

Men om nu den redan i den naturliga födelsen oss gifna fysiska och psychiska organism med alla de uti densamma liggande anlag och förmögenheter så väl som alla de yttre förhållanden, som inverka på vår daning och utveckling, ej mindre äro att tillskrifva en gudomlig ordning, än alla väckelser och nådeverkningar, genom hvilka det rätta andelifvet kommer till stånd: så är ock icke mindre det, som sker utaf köttslig drift, än det, som sker utaf andlig maning, alltsammans ett Guds verk, i vidsträcktare mening. Också tillskrifver Bibeln på ena stället Gud det, som den på annat ställe tillskrifver Satan. Jf. 2 Sam. 24: 1 och 1 Chr. 21: 1. För Gud kan derföre synden och det onda egentligen aldrig vara till, emedan det såsom en blott negation, såsom redan Melanchthon betecknar det, aldrig kan hafva utgjort någon skapande gudomlig tanke. Blott för den motsats, hvarvid all mensklig utveckling är bunden, är beggedera till. För det empiriska menskliga sjelfmedvetandet är alltid nödigt att skilja emellan ett Guds verk

i inskränktare och egentlig mening, såsom utgånget ifrån gudsmedvetandets impuls samt menniskoverk eller Satans verk, der denna gudsmedvetandets impuls antingen saknas eller en mot denna stridande impuls gör sig gällande.

Undersöka vi nu, i hvilket samband allt detta står med utvecklingen af Guds rike genom Christus eller, rättare sagdt, just härför är ett villkor: så må först icke lemnas oanmärkt, det den ännu vanliga föreställningen, att man gjort nog för sin del och uppfyllt sina åligganden, när man sjelf ingen förnärmat och ingenting åsidosatt af det, som rätt och billighet kräfver, hvilar på en i grunden ochristlig och falsk legal lefnadsåsigt. Väl ligger det så nära tillhands att säga sig, det skulle vårt slägte vara lyckligt och fullkomligt, om hvar och en gjorde detsamma. Men just i denna förutsättning ligger det falska. Gud har ej satt oss endast *bredvid* utan ock *för* hvarandra. På det vårt slägte skall sammanknytas till ett, så är i andligt hänseende allt anordnadt på samma sätt som i lekamligt. Likasom Gud uti det sistnämnda hänseendet ej endast utrustat oss med olika krafter, förmögenheter och anlag, utan också ställt små och stora, unga och gamla, starka och orkeslösa bredvid hvarandra, så har han ock uti andligt hänseende utrustat oss med olika gåfvor och krafter och sammanfogat med hvarandra både starka och svaga, både dygdiga och lastbara. Ingen är något ensamt för sig. Blott för det hela såväl som i kraft af det helas tillstånd är hvar och en, hvad han är: Endast derpå, att det legala tänkesättet förbyter sig och öfvergår till ett evangeliskt, så att, på samma sätt som inom familjen föräldrarne och de äldre syskonen kärleksfullt taga sig an de små, så äfven inom den stora samhällskroppen, hela menskligheten, hvar och en skyndar att kärleksfullt antaga sig den ene den andre, i den ordning hans ställning kräfver, hvilar derföre all christlig förkofran och välsignelse. Christen, i detta ords fulla mening, är derföre endast den, som, drifven af Christi kärleksanda, ej söker något blott och bart för sig, utan allt med hänsigt till det hela, och arbetar för det hela uti de enskilda och offentliga förhål-

landen, hvari han medelst Guds tillskyndelse befinner sig, lika välvilligt, vist och oförtröttadt, som en god fader eller moder vårdar sig om de sina. Derföre är i ett christligt lif allsingen fråga om någon blott negativ ostrafflighet. Här gäller det fastmera att så bruka hvarje gåfva, att dermed det högsta möjliga mått af christlig helgelse och gagn åstadkommes. Endast i den mån detta sinne genomtränger uppfostran, seder och hela tänkesättets rigtning, och menniskorna i denna anda förbindas till gemensamt bistånd och samverksamhet, kan derföre den frihet, den salighet och den välsignelse beredas, hvartill Gud kallat oss genom Christus. Blott uppå sådan väg kan den tröge uppmuntras, den felande upprättas och förbättras. Men att ett sådant lynne och skick blott småningom och progressivt kan tillvägabringas, tillkännagaf Jesus redan, då han liknade Guds rike vid en surdeg. Derföre kan gången för detta Guds rikes utveckling ej afvika från den öfriga utvecklingsgången. Är det nu, såsom förut blifvit visadt, i detta hänseende bundet vid särskilda utvecklingsepocher, i likhet med allt annat inom menskligheten: så måste härutaf äfven följa, att jemväl dess predikan i hvar och en utaf de särskilda utvecklingsepocherna måste mötas af en olika receptivitet, i enlighet med Jesu liknelse om de olika sädesåkrarne. Af detta skäl måste vi alltså finna naturligt, att uti hvarje tid bland många kallade endast få äro utkorade, och att på samma sätt som ibland folken strax ifrån början somliga kallades till Christi namns bekännare, medan andra förbigingos, så äfven bland de enskilda inom de folk, hvilka bekänna det christna namnet, samma ordning eger rum. Ty är Guds rike ett verk ej endast *på* menniskor utan ock *genom* menniskor såsom organer för den gudomliga andan: så kan i detta, såväl som i allt annat som faller inom menniskolifvets krets, förhållandet omöjligt vara annat, än att somliga måste gå före, för att, i mån af den kraft, som är dem förlänad, draga de andra med sig, men att ibland de öfriga åter andra representera motståndskraften, för att på indirekt sätt sporra de andra och genom striden framkalla den vishet, det tålamod

och den fördragsamhet med öfriga Guds rikes prydnader, som endast genom strid kunna utveckla sig. Derföre har ock, såsom kyrkans historia visar, den Christna sanningens utveckling beständigt varit åtföljd af strid, och endast genom brytningen emot det onda kan också Guds rikes segerkraft ådagalägga sig uti det enskilda.

Men om en olikhet ej mindre till måttet af religiös och sedlig kraft än till lynne och anlag, såväl som den häraf uppkommande strid, på visst sätt är att anse som ett villkor för Guds rikes utveckling, så hafva vi i hela den oändliga skiftningen emellan ondt och godt, emellan mörker och ljus, som företer sig öfverallt i menniskolifvets factiska tillstånd, ej annat än en gudomlig kärlek och vishet att vörda. Men är i denna skiftning ej mindre det onda än det goda betingadt af en och samma gudomliga salighetsordning, förklara sig på sådant sätt de annars oförklarliga orden: «Så står det nu icke i någon mans vilja eller lopp, utan i Guds barmhertighet, Rom. 9: 16. «Icke, att vi beqvämlige äre af oss sjelfva något tänka, såsom af oss sjelfva; men äre vi till något beqvämlige, så är det af Gudi, 2 Cor. 3: 6. «Gud är den som verkar i eder både vilja och gerning efter sitt goda behag, Phil. 2: 13, m. fl. Ja, när vi dessutom öfverväga, det sjelfva otrons och förkastelsens sinne i grunden ej annat är än en förblindelse, den sanningens sol ej mägtar på en gång borttaga och förskingra, samt härvid dessutom besinna, det sjelfva den köttets öfvermagt, som ligger till grund för en sådan förblindelse, dock är betingad af en gudomlig ordning, så inlyser så mycket mer den fulla sanningen af de orden: «Så förbarmar han sig öfver hvem han vill, och hvem han vill förhärdar han» Rom. 9: 18. «Hafver icke en krukmare magt, att göra af en klimp ett kärl till heder och det andra till vanheder?» Rom. 9: 21. «Men i ett stort hus äro icke allenast gyldene och silfverfat, utan jemväl träfat och lerfat,» 2 Tim. 2: 20. «Gud hafver förblindat deras ögon och förhärdat deras hjertan, att de icke se med ögon och icke förstå med hjertat, och omvända sig, att jag må hela dem», Joh. 12:

40 m. fl. Men härmed försvinner ock dessa ordens hårdhet. De ånnars så förfärande dissonancerna emellan ondt och godt upplösa sig; allt blifver ljus och frid, när det betraktas i ljuset och harmonien af en gudomlig ordning. — Men förutsätter å andra sidan hvarje mottag af den förnyande nåden i Christo längtan och lust hos det emottagande subjectet, förklara sig häraf äfven de anmaningar till den menskliga viljan, hvilka vi öfverallt finna i Skriften. Derföre står det på intet sätt i strid emot hvartannat, då det säges: «Skaffer med fruktan och bäfvan, att J salige varden,» Phil. 2: 12, men omedelbart derpå tillägges: «Ty Gud är den, som verkar i eder både vilja och gerning efter sitt goda behag.» Det förra afser endast det allvar, den ifver, den varsamhet mot all synd, som inträdet i det rätta andelifvet gör till en fordran; det sednare rigtar blicken till Gud såsom den, från hvilken viljan och kraften kommer. Härutaf också alla bestraffningar öfver bristande vilja. Ty såsom villkor för frambringandet af just denna vilja, som ännu saknas, är straffet på intet sätt i strid mot läran om den gudomliga nåden och kärleken. Men häraf inlyser ytterligare, att uti hvarje moment af christligt lif den verkande gudomliga nåden och den menskliga viljan äro så förbundna, att denna vilja sjelf är ett verk af den gudomliga nåden, men att å andra sidan heller aldrig nåden kan hafva fullbordat sitt verk på någon, med mindre en ny helig och verksam vilja blifvit verkad. Men denna förbindelse emellan nåd och mensklig vilja har till det mesta hitintills antingen alldeles blifvit förbisedd eller ock aldrig klart och conseqvent genomförd. *Ensidigt* har man drifvit antingen läran om den *fria menskliga* viljan eller ock lika falskt och ensidigt läran om en — öfvernaturlig och outransaklig, man måtte ofta nog säga magisk — gudomlig nåd, eller ock sammanflickat ett dogmsystem af båda dessa sinsemellan stridiga betraktelsesätt.

Kasta vi efter dessa förutskickade anmärkningar en blick på de särskilda kyrkosamfunden, så ligger pelagianismen i öppen dag i den katholska grundåsigten, oaktadt det kyrkliga anseende, som Augustinus strax ifrån början tillvann

sig och ända hitintills bibehållit. All helgelse och rättfärdighet är här ett verk af den menskliga viljan, understödd af den gudomliga nåden, till hvars annammande man sjelf disponerar och förbereder sig*). Derföre existera här äfven goda verk, hvilka, äfven om de så till vida tillskrifvas Christo, att han är den, hvilken ger kraft åt det egna uppsåtet, närmast dock äro icke Christi verk utan menniskans egna, till följe af den kraft hon utom föreningen med Christo besitter. Allt är här verk af ändlig mensklig causalitet, i hvilka Christus och helgonen likväl tidt och ofta, såsom det uti detta fall väl behöfves, på hemlighetsfullt och underbart sätt gripa in. I hufvudsaken oförändradt, endast i enskilda punkter mer utbildadt, upptogs det Augustinska systemet i Calvins lära; och bland de vid reformationen framträdande nya lärobyggnader utgör denna derföre, med den stränghet i sammanhang hvaraf hon utmärker sig framför de andra, den skarpaste motsats emot det lösa, af mångahanda olikartade elementer bestående gamla kyrkosystemet. Midt emellan dessa båda står det Lutherska. Ehuru i hufvudsaken ense med Calvin, förskräcktes man för de följder, till hvilka det stränga particularistiska Augustinska lärobegreppet ledde, och, utan förmåga att skilja det sanna ifrån det falska i sjelfva grunden, anslöt man sig mer till den omedelbara empirien. Man lärde en verkande gudomlig nåd, men denna nåd kunde menniskan sjelf stå emot och förhindra. Men härvid låg nu nära till hands, att anse sjelfva den upplysning och väckelse, som gjorde att man icke motstod, för ett af nåden oberoende verk af menniskan sjelf; hvarmed i sjelfva grundåsigten en vid dörr blef lemnad pelagianismen och det katholska betraktelsesättet. Men då man detta nekades, så att man lärde, det menniskan väl vore af sina egna naturliga krafter förmögen till det onda, men allsicke till det goda, utan att sjelfva tron var en Guds gåfva: så lemnade man för det första outredt, hvarifrån denna förmåga kunde komma och huru

---

*) *Si quis dixerit, liberum &c.* se noten *), sid. 130.

den borde förstås. Och då man tillade det onda en absolut motståndskraft mot det goda, så underhöll man härmed för det andra den betänkligheten, att ondskans magt, i vissa fall åtminstone, vore starkare än Guds.

Den utbildning, läran om nåden fick i vår kyrkas lärobyggnad, var alltså nästan ingen, relativt till den hon redan hade fått af Augustinus. I stället för att afskudda densamma de brister, de upprörande hårdheter och inconseqvenser, som vidlådde densamma uti den första outvecklade form, hvari hon framträdde genom honom, tog man ånyo på gammalt semipelagianskt sätt sin tillflykt till halfheter och afhögg knuten, i stället för att upplösa den. Man höll sig blott vid den omedelbara empirien: och då man uti allt det, hvaraf det religiösa lifvet väcktes och närdes, igenkände något hemlighetsfullt och underbart, helt olika till kraft, till helgd och värde mot de intryck, hvilka man annars erfor af verlden; så vördade man i detta en gudomlig nåd. Men lika litet som man mägtade från en omfattande universell synpunkt följa verkningssättet af den gudomliga kraft, som häruti kungjorde sig, lika litet var man i stånd att häraf leda sig till några omfattande resultater för läran eller uppstiga till sjelfva Christendomens grundidé. Derföre intager också läran om den verkande nåden endast ett hörn af lärobyggnaden utan märkligt sammanhang med de flesta af de öfriga lärorna; men uti denna, så väl som uti läran om tron och om den hemlighetsfulla föreningen med Christo, igenkänna vi emellertid helt företrädesvis och egentligen de evangeliska och befruktande elementer, af hvilka vår Lutherska kyrkotro är utmärkt. Läran om sacramenterna må, såsom ännu mindre utbildad, knappast nämnas. I alla öfriga läror, så väl som uti hela Moralen, framträder mer eller mindre lagens sinne och verk. Framför allt visar sig detta i sjelfva kärnan af vår troslära, läran om rättfärdiggörelsen och försoningen för Christi skull. Den ena som den andra är en juridisk, hvilande på borttagandet af de straff, som vi med våra synder hafva förtjent. Ett offerlam i gammaltestamentlig mening, ej konungen i det nya gudsriket, som med sin anda gör oss nya och all synd

borttager, blir oss på sådant sätt Christus; en åsigt, mot hvilken redan det G. T. sjelft reser sig upp, då det betygar: «Så sannt som jag lefver, säger Herren, Herren, jag hafver ingen lust till den ogudaktiges död, utan att han omvänder sig ifrån sitt onda väsende och lefver,» Hesek. 33: 11. «Jag hafver lust till kärlek och icke till offer, och till Guds kunskap, men icke till bränneoffer Os. 6: 6.» m. fl. Att läran om den eviga fördömelsen, i enlighet härmed, äfven upptogs i all den crasshet, den förut innehade, en crasshet, mot hvilken icke heller det G. T. en gång har något motsvarigt, må derföre heller icke förundra oss.

Då våra symboliska skrifter påstå, att evangelium jemväl i G. T:s tid blifvit predikadt, så hafva de alltså, enligt det begrepp som de förbundo med evangelium, häruti fullkomligt rätt. Ty innebär evangelium endast en försäkran om syndaförlåtelse för den botfärdige, så är ej endast det Nya utan jemväl det G. T. fullt af sådana försäkringar. Ja icke allenast öfver allt i den Heliga Skrift, utan jemväl i hedniska folks religionsläror träffa vi, såsom förut blifvit anmärkt, dylika försäkringar. Förstå vi med lag åter endast en norm för det som bör göras, så kan naturligtvis det högsta lif aldraminst vara utan en sådan norm. Densamme Apostel, hvilken betygar om sig, att han är död från lagen Gal. 2: 19, tillägger ock på ett annat ställe om sig, att han icke är utan Guds lag, utan är i Christi lag, 1 Cor. 9: 21. Ja alldenstund läran om riket just innehåller det högsta mått af sedliga fordringar, så är ock evangelium den rätta bättringens predikan, såsom Melanchthon icke utan grund benämnde det. Så till vida är också lagen allsicke upphäfd genom evangelium, utan tvärtom starkare inskärpt. Om vi i detta hänseende må tala om en lagens ände, sker detta endast så vida, att genom den med Christo inträdda fullkomliga lagen den förra ofullkomliga kan anses afskaffad. Enligt den mening, hvari vår kyrkas lära fattar begreppen lag och evangelium, är således helt naturligt, att beggedera måste fortfara. Men fatta vi åter begreppen lag och evangelium uti den mening, som of-

van blifvit anfydd, så ligger det i sakens natur, att i den mån evangelium inträder och gör sig gällande, lagens tillstånd måste upphöra. Derföre afsåg Paulus icke allenast den Mosaiska lagen, utan snarare hela det religiösa tänke- och handlingssätt, som ifrån lagen är oskiljaktigt, då han betygade, att Christus är lagens ände, och sammaledes äfven Johannes, då han sade: «Genom Mose är lagen gifven, nåd och sanning är kommen genom Jesum Christum.» Ty hela den verldsåsigt, hvarpå lagen hvilar, kan, såsom blott lämpande sig för det först uppvaknande religiösa medvetandet, aldrig fortfara, sedan evangelium inträdt och sanningen af Guds vishet, hans råd och kärlek i alltomfattande mening blifvit uppdagad. Lika litet kan också det handlingssätt, som lagen förutsätter, fortfara; emedan ingen, som mognat till medvetandet af det rätta lifvet i Guds rike, kan åtnöja sig med ett lif af en blott negativ ostrafflighet, sådant som lagen förutsätter. Mer än till denna negativitet kan aldrig lagen föra, äfven der, under erkännandet af lagens helgd och nytta, lusten att efterkomma densamma är god, emedan i sjelfva lefnadsåsigten ingenting är förhanden, som mägtar tillintetgöra lagen i lemmarna. Så underbart stor är likväl kraften af det lif, som från Christo utgår, att till och med de, som endast omedelbart i känslans djup förnummit densamma, af denna kraft blifvit upplyftade till heroer, vågande allt för Christi skull, offrande honom allt, såsom Luther. I anseende till denna sinnets rigtning och beskaffenhet var också Luther en äkta evangelisk man. Men att i tankens klarhet fatta de ord, af hvilka mörkrets magt skulle öfvervinnas, jord och himmel försonas, att upphäfva den dualistiska motsatsen mellan Gud och djefvulen och lossa det lagens tvång, som ännu hvilade öfver tänkesättet, detta var hvarken Luther eller hans tid gifvet. Derföre klädde sig den nya läran, ehuru frigjord från förorenande menniskostadgar, ånyo under lagens hot, för att med lagens, ehuru med en fullkomligare lags magt lägga band på det rådande syndasinnet, men genom läran om trons och nådens verk samt genom Skriftens allmänna sprid-

ning väcka hos vårt slägte det slumrande andliga lifsfröet, och såmedelst förbereda marken till en ny andlig blomstring och skörd.

---

11 Kapitlet.

Allmän Öfversigt.

Om vi, med förbigående af de läror, hvilka, såsom blott och bart öfvertagna, endast stå i en lös och tillfällig beröring med den egentliga lärobyggnaden, — sådana som treenighetsläran t. ex. —, nu helt allmänneligen taga vår kyrkoläras lynne i skärskådande: så kunna vi icke nog prisa den nya och fullkomliga grund, som man nu lade genom läran om tron och nåden, jemte afskaffandet af de många ytterverk och falska tillsatser, som gjorde det nästan omöjligt att skönja det sanna väsendet af den christliga tron. Om igenkännandet af detta väsende nu är lättare, så hafva vi härför reformationens verk att tacka. Men fråga vi, huruvida den lärobyggnad, som utgick ifrån reformationen, sjelf är ett obemängdt uttryck af detta väsende eller till alla delar är *«ren och evangelisk»*, såsom dess anhängare velat och många ännu vilja anse den: så må vi till det uti det föregående afgifna svaret nu endast foga följande allmänna öfversigt.

Juridisk, byggd uppå gammaltestamentlig grund, behäftad med en ännu icke öfvervunnen deism och dualism, är 1) den lära om Gud, på hvilken lärobyggnaden hvilar. Gud är *rättfärdig*, är lärans grundåsigt. Kärleken är han endast så vida, att han, oaktadt vi äro fallna i synd, dock icke har tagit sin hand ifrån oss utan öppnat en anstalt till vår frälsning. Rättvisan sammanfaller således icke till ett med kärleken såsom ett medel i dennas hand för vår saligörelse, utan utgör sjelf det primära. Kärleken kommer endast till som en förmildring af denna rättvisa, i likhet med den brottsliges benåd-

ning inom det borgerliga samhället. Den grundåskådning, på hvilken denna lära hvilar, kunna vi så tillvida kalla deistisk, att, såsom i all deism, Gud sättes utom verlden men verlden sättes handlande för sig i kraft af de hos henne en gång nedlagda krafter, så äfven här Gud sättes, lik herrskaren i en envåldsstat, såsom domare öfver de sjelfständigt, af egen vilja och kraft handlande menniskorna, endast på underbart sätt gripande in i verket, och kommande dem till hjelp, när det för mycket går på tok. Men dualistisk är samma grundåskådning så till vida, att här en annan ond magt, ehvad vi betrakta den såsom djefvulens eller som den egna menskliga fria viljans, sättes bredvid den gudomliga, läggande hinder i vägen för dennas afsigter, så att, ehuru Gud vill, att alla menniskor skola frälste varda, dock denna onda magt gör den gudomliga viljan om intet. I enlighet med denna grundåsigt är 2) läran om Christus bildad. Derföre är han *förespråkare*, blott deruti skiljaktig från hvarje förespråkare inför den jordiske sjelfherrskaren, att Han ej endast beder, utan ock verkar och lider, för att afvända det straff, som de olydiga barnen förskyllat. Men om han äfven är upphofvet till ett nytt lefverne medelst sin Andas kraft och sin lära, så är han dock detta endast till någon del. Den ursprungliga rättfärdighet, hvilken vi före fallet innehade, nå vi ju ändå aldrig i detta lifvet; få komma dessutom till del af densamma för deras otros skull. Följaktligen är hela verket endast lappverk, om vi så få uttrycka oss, så att nu mera icke alla gå förlorade, utan åtminstone en del komma i åtnjutande af den ifrån begynnelsen alla ämnade saligheten samt varda utrustade i någon mån med ny kraft till helgelse. Vidkommande frågan om Christi person, så kan han ock enligt samma grundåskådning ej gerna vara annat än Gud, af en i grunden olika natur mot oss öfriga. Var menniskan i kraft af Adams fall fallen i synd och i grund förderfvad, så kunde ock han, som var rättfärdig, ej vara af samma säd med oss öfriga. Så till vida är också systemet fullt enigt och consequent. — Lägga vi till de anförda lärorna den om den eviga fördömelsen, så förete sig redan i sjelfva grundtheorien allt

för uppenbara bevis på det lagens sinne, som ännu vidlåder vår bekännelse.

Vända vi oss härpå till läran om menniskan, så företer sig på samma sätt, i stället för det glada och upplyftande lynne, som är för evangelium väsendtligt, långt mer det nedslående och tryckande lynnet under lagen. Adam hade fallit; härigenom hade den gudomliga afbilden gått förlorad och menniskan blifvit i grund förderfvad och ond; knapt några usla qvarlefvor af denna afbild äro oss ännu i behåll. I samma förbannelse och djefvulens tyranni, i hvilken menniskan sjelf härigenom råkat, har äfven jorden blifvit invecklad, och hade ifrån ett ljufligt paradis förvandlat sig till en svår jemmerdal och öken. Målet för detta menskliga lif är visserligen dock detta oaktadt lycksalighet. Men här, i detta vanskligbetens och jemrens land, är icke lycksaligheten att finna. Blott en beredelse för ett tillkommande är detta närvarande lifvet. Vi äro här likasom stadda uppå en resa och kunna först uti döden hinna den hamn, der det betryckta hjertat finner ro. Blott uti andaktens stilla fröjder och betraktelser kunna vi här känna en försmak af detta ovanskliga goda. Allt skildringar, som lämpa sig fullkomligt på det gamla tillståndet under lagens och köttets välde, men icke på det nya i Christo. Men är här likväl en förening med Christo, emedan dock endast genom hans löften, i tron annammade, denna fröjdefulla njutning blir oss till del; så är dock hela det förhållande, hvari man med honom står, endast ett passivt. Man endast annammar honom, för att sjelf lära, njuta och styrkas. Till iakttagelse af rätt och billighet emot hvar man, af undergifvenhet under all mensklig ordning, af alla omedelbart förhandenvarande pligter, gudaktighets- och och barmhertighetsöfningar har den Christna Sedeläran inskränkt sig; men någon alltomfattande, oss alla gemensamt ålagd verksamhet för Christi skull har hon icke anvisat. Striden emot verlden är derföre blott en strid mot verlden inom hvars och ens eget bröst. Att dämpa de egna syndalustarne, det är det thema, kring hvilket alla andaktsböcker röra sig; att inplanta en subjectiv fromhet och göra hvar och en samvetsgrann, det är

det verk, på hvilket vår kyrka med mycken klagan men nästan alltid med föga hopp har arbetat. Deremot står allt, hvad till vetenskap, till rättslära och samfundslif hörer, nästan utan sammanhang med kyrkoläran. Hon hade endast att bilda individen och göra densamma from, tålig och undergifven: om individens betydelse för det hela och det helas för honom har hon *mindre* bekymrat sig. Att bevara sig sjelf obesmittad, att fly verlden, att bruka verlden, såsom man icke brukade henne, är vanligtvis det högsta, hvartill man uppmanat. Att väcka en allmän anda, att sammanknyta alla Christna till *en* kropp, der genom inbördes samverkan de svaga kunde stödjas, de felande upprättas och förbättras, det är hvad kyrkan hitintills ej förmått. Härtill har hela den lefnadsåsigt, som varit rådande inom densamma, varit för inskränkt. Det har ej heller ens kommit i fråga och icke uti egentlig mening tillhört kyrkan, såsom man menat, att dana medborgare för jorden, utan blott för en himmel, som skulle upplåtas i döden. Till följe häraf må icke undras, att till och med vår kyrkas lif alltid varit utmärkt af mycken fruktan och oro. Christendomens löften äro också icke gifna individerna såsom sådana. Blott dermed, att vi varde alle *ett* i Christo Jesu, är all välsignelse förbunden. Men dermed att den Lutherska kyrkan, såväl som hela den protestantiska kyrkan öfverhufvud, endast sträckt sitt verk till individerna, har hon väl verkat mycket och uppfyllt en dyrbar och hög bestämmelse att förbereda sinnena för en högre epoch i Guds rikes utveckling; men att tillvägabringa den anda och det samhällslif, som Christendomen förutsätter och gör till en fordran, deraf har hon, i denna sin ursprungliga gestalt, ej varit mägtig.

Det är naturligt, att i den mån det lagens verk, som ännu vid reformationstiden vidlådde kyrkan, afskuddas, äfven lärobegreppet måste i de väsendtligaste delar förändra sig. Vi vilja exempelvis ställa några af de lärobestämningar, på hvilka Christendomens idé hänvisar, i bredd med dem, som hitintills varit antagna och lärda.

Enligt kyrkans lära.	*Enligt Christendomens idé och Biblens lära.*
1. Christendomen är en för hvarje enskild öppnad frälsningsmöjlighet, under det likväl endast de troende komma till del af denna frälsning.	1. Christendomen är en anstalt till hela verldens frälsning och förnyelse. Men delaktig af denna frälsning och förnyelse blir hvar och en först genom den hos honom uppkommande tron på Christum.
2. Christus har kommit till att lida och dö för våra synder, dermed tillfridsställa den gudomliga rättvisan och borttaga de straff, som vi med våra synder förtjent.	2. Guds rättvisa är en Faders. Genom sinnets förnyelse är den gudomliga rättvisan tillfredsställd, syndaförlåtelse och försoning förvärfvad. Christus har kommit att upprätta ett Guds rike. Men såvidt endast genom medborgskapet i detta rike den rätta rättfärdigheten och förnyelsen vinnes, är han ock grunden för den rätta syndaförlåtelsen.
2. Christus har genom sitt lidande och död förvärfvat oss syndaförlåtelsen, i det han afbötat våra synder (mulctam tulit pro peccatis nostris).	3. Christi död, såväl som hvarje moment i hans lefnad, är endast så till vida en grund för syndaförlåtelsen, som denna död var ett villkor för upprättandet af Guds rike.
4. Syndaförlåtelsen är åtföljd utaf sinnets förnyelse, men måste föregå densamma, emedan ingen sann lefvernets rättfärdighet kan uppkomma, så län-	4. Om också ingen sann lefvernets rättfärdighet kan existera, med mindre räddhågan blifvit utdrifven, så är dock ångren och tron redan bevis

ge sinnet är beängstadt af räddhåga för Guds vrede.

på ett förnyadt sinne. Så till vida är sinnets förnyelse att betrakta såsom föregående.

5. Det Christliga lifvet är en återställelse till det rättfärdiga lif, af hvilket de första menniskorna före sitt fall varit i besittning.

5. Det Christliga lifvet är ett nytt, likasom Christi egen person var en ny, och är till sitt väsende lika upphöjdt öfver hvarje förchristligt lif, som Christus sjelf är upphöjd öfver alla. De första menniskorna voro i intet afseende olika oss. Adam var upphofvet till ett lif, som bar i sig fröet till synd, emedan det borde öfvergå till ett högre; Christus är upphofvet till det rätta lifvet i andan.

6. Christendomen är ett verk, genom hvilket skapelseverket, det der genom menniskornas öfverträdelse tagit skada, till någon del blifvit återställdt och förbättradt.

6. Guds verk är, såsom innehållande i sig alla villkor för den högsta lifsutveckling, absolut fullkomligt, och kan såsom sådant icke gå sönder. Allt apparent tillbakaskridande är i Guds alltomfattande ordning ett steg till ett bättre.

7. Genom Adams fall har Guds medskapade beläte och herraväldet öfver jorden gått förloradt.

7. Guds beläte har aldrig gått förlorad. Helighetens röst i samvetet, den skilnad emellan ondt och godt, som till och med den brottsligaste gör, bär hos hvar och en vittne om detta beläte. Men först genom det nya lifvet i Christo nå vi den kraft och

seger öfver allt köttsligt sinne och begär, som samvetet vid all skilnad emellan ondt och godt gör till en fordran. Härmed är äfven herraväldet öfver jorden förbundet.

8. Till följe af den förändring, som uti fallet föregick med menniskan, är hon i grund förderfvad och ond, utan fruktan för Gud, utan kärlek och förtröstan på honom, uppfylld med allahanda onda begärelser och med förakt för Gud.

8. I kraft af det medskapapade gudomliga belätet är hos hvarje menniska ett välbehag för det goda i mer eller mindre mån. På detta välbehag för det goda, rätta och sanna, som väl i enskilda fall kan förändra sig till hat mot detsamma men aldrig i sitt allmänna väsende tillintetgöras, hvilar möjligheten af all frälsning. Bland alla folk gifvas gudfruktiga och samvetsgranna enligt deras religiösa och sedliga begrepp. Men då menniskoslägtet betraktas såsom fånget under satans och mörkrets magt i N. T., så afses härmed helheten af det utom Christendomen varande verldstillståndet, som, i förderfvet och mörkret under sinnlighetens öfvermagt, ej erbjöd någon utsigt till räddning.

9. Synden är ett absolut ondt, en skada, med hvars tillvaro allsintet godt och intet gudomligt råd är förknippadt.

9. Såvidt det nödvändigt måste höra till fénomenerna för all öfvergång från ett lif i köttet till ett lif i andan, att allt det, som sker af ett köttsligt sin-

ne, upptages i vårt sjelfmedvetande såsom synd, på det att det må kunna bortdömas och förkastas, så kunna vi icke tänka oss bort synden och det onda, utan att på samma gång tänka bort den gång och de lagar, som äro satta för vår fostring till det fullkomliga och saliga lifvet i Guds rike. Såvidt vi åter kunna vörda Guds kärlek och vishet i denna gång och i dessa lagar, så hindrar oss intet, att jemväl i syndens och det ondas tillvaro erkänna och beundra den gudomliga kärleken och visheten.

10. Emellan lifvet i synden och lifvet i Guds rike är derföre intet egentligt sammanhang. Beggedera stå utom och utan inbördes beröring med hvarandra, utan att öfvergången till det sednare må anses betingad af tillståndet i det förra.

10. På samma sätt som hela utvecklingen och kulturen bland de folk, med hvilka Christendomen först trädde i beröring, stod i ett förberedande förhållande till det nya lif, som genom Christendomen skulle komma, så står ock allt, ej mindre den enskildes hela lif än hela den universella odlingen och utvecklingen, i innerligaste sammanhang med Guds rikes tillväxt och förökelse.

11. Gud kallar och utkorar den troende blott för hans egen salighets skull.

11. Uti Guds alltomfattande salighetsordning är visserligen ingen medel utan att tillika sjelf vara ändamål. Gud kan

ock aldrig betjena sig af nå-
gon såsom verktyg för sitt ri-
kes utbredande, med mindre
han först sjelf funnit sin sa-
lighet i detsamma. Men hvar
och en, hvilken rätt fattat den-
na salighet, blir också, till föl-
je af denna salighets eget vä-
sende, ett sådant verktyg. All
utkorelse afser derföre ej min-
dre den verksamhet för Guds
rike, som är af individens lif
betingad, än individen sjelf.

12. Gud utkorar endast nå-
gra, medan de öfriga gå evigt
förlorade.

12. Såvidt Guds rikes utveck-
lingsgång skall vara naturen-
lig, kan omöjligt förhållandet
vara annorlunda, än att, så-
som det strax från början sked-
de ibland folken, somliga upp-
tagas, medan de andra varda
qvarlåtna, och sammaledes vid
hvarje ny utvecklingsperiod
somliga ingå uti det nya lif-
vets härlighet, medan de an-
dra förblifva stadnande i pi-
nan och mörkret derutanföre.
Men härmed betecknas i stort
endast den ordning, i hvilken
det är hvar och en gifvet att
ingå i lifvet. Men om på det-
ta sätt många skulle dö bort,
hvilka det här icke varit för-
unnadt att träda i detta lifs
delaktighet, berättigar oss icke
detta till den slutsats, det skul-
le dessa äfven efter detta lif-

vets slut förblifva evigt förlustiga af detsamma.

13. Saligheten vidtager först i döden.

13. Den absoluta salighet, som tillfridsställer vår ande, är bunden vid inträdet i Guds rike. Men såsom Gud är allestädes, så är ock Guds rike oss nära och tillgängligt redan här. Icke endast till en tillkommande, utan till en *lika* väsendtligt närvarande salighet inbjuder oss derföre Christi ord. Denna salighet är evinnerligt lif. Men detta lif vore icke lif uti sin högsta och fulländade mening, om ej uti detsamma lika väsendtligt låge en framåtsträfvande verksamhet och lust, som det å andra sidan genom sjelfva sin fullhet och friskhet gör oss saliga i det närvarande.

14. Den eviga saligheten är en lön för en christlig lefnadsvandel.

14. Det christliga lifvet är saligt redan i sig sjelft. Men såvidt den reala fullhet, som immanent ligger i detta lifs productionskraft, aldrig kan fullständigt utveckla sig i ett nu, och detta lif således är att anse för en blomma, som städse knyter sig till ny frukt för framtiden, så är ock fullbordandet af hvarje framtida löf-

te, som det har med sig, äfven en framtida lön.

15. Den rätta christliga härligheten är transscendent och ligger utom det närvarande lifvets gräns.

15. Den rätta christliga härligheten ligger deruti, att det, som Christo tillhörer, framstår segerrikt öfver allt det, som mörkret och verlden tillhörer.

16. Den sökande gudomliga kärleken är begränsad, i det att döden sättes såsom en sådan gräns, på andra sidan om hvilken ingen bättring och förlåtelse eger rum.

16. Då till den rätta förlåtande kärleken ett aldrig tröttnande bemödande, att man må finna och upprätta den felande, alltid oundgängligen måste höra, kan Han, som föreskrifvit, det vår förlåtelse aldrig må hafva gräns, jf. Matth. 18: 21, 22, ej heller hafva satt någon gräns för sin.

17. Fördömelsen är, såsom saligheten, evig.

17. Tänka vi oss den progression, hvari allt fortgår till sin fulländning, såsom evig, så måste, så länge ännu icke allt blifvit lagdt under Christi fötter, äfven pina, synd och fördömelse existera. Med läran om alla tings fulländning låter deremot läran om en evig fördömelse icke förena sig.

18. Domen är en temporel slutact, hvarigenom ondt och godt för evigt frånskiljes.

18. Domen är en evig act, beständigt förbunden med hvarje ny uppgång af salighetens ljus; men är, fastän beständigt försiggående, dock bunden vid vissa afgörande ut-

vecklingsepocher, så för vårt slägte i allmänhet som för den enskilde. Så länge söndringsprocessen mellan ondt och godt ej nått sin absoluta fulländring, så länge förestår derföre en dom, så för den enskilde som för slägtet.

Vi kunde länge fortsätta den här uppdragna parallelen, men det nu anförda torde vara nog, att gifva ett kort begrepp om den väsendtliga skilnaden mellan bådas.

De uppdragna skilnaderna vore emellertid af ingen betydenhet, om det ej låge någon magt uppå desamma för lefvernet. Men *syndens kraft är lagen*, 1 Cor. 15: 56. Just uti den förut anförda legala åsigten har synden sin egentliga styrka och näring. Ty 1) så länge verldssinnet och sjelfviskheten ännu anses för den egentliga drifkraften, som herrskar hos de flesta och hvars utbrott endast af fruktan tillbakahålles, så länge är ingen sann kärlek uti den menskliga sammanlefnaden och ingen inbördes uppmuntran möjlig. Vi kunna aldrig varaktigt och utan återvändo älska våra medmenniskor annat än för det goda, som bor eller kan bo hos dem. Vi måste känna och vörda den gudomliga afbilden äfven hos den mest fallne och förderfvade, samt veta att alltid hos honom är ett frö till det goda, som låter väcka och utveckla sig och hvarvid kärleken kan knyta sig. Der detta medvetande är lefvande, der måste ock vid allt ondt, som företer sig, all omsorg gå derpå ut, att detta goda må utvecklas, på det att genom dess kraft den syndiga sinnesarten må försvinna. Men vid den svåra ondska och det förderf, som lagen förutsätter, kan detta omöjligen ske. Der kan ej någon ståndaktighet och lust, ej någon säkerhet och jemnhet i verksamheten för Guds rike och medmenniskors förbättring existera, och, i förtviflan om all förbättrings möjlighet, anser man allt vunnet, blott man kan tygla sjelfva ondskans utbrott. Men 2) lika prékär är också under sam-

ma förutsättning den egna förbättringen. Ty härutaf ledes man för det första ganska lätt att urskulda eller öfverse med sitt eget förderf, och för det andra, om man är ostrafflig i vanlig mening och finner med sig en bättre håg, så ligger härvid den phariseiska frestelsen så nära tillhands, att tacka Gud, att man ej är såsom andra. Men för det tredje är också det sedliga ideal, som man härvid förehåller sig, alltid inskränkt och ofullkomligt. Om detta ideal uti sin sanning och fullkomlighet aldrig kan vara något annat än Christus sjelf, och lifvet således endast i den mån kan kallas sedligt i högsta mening, som en delaktighet af Christi lif innebor i detsamma och gör det fruktsamt för samma lifs befordrande i samfundet; så måste, der någon annan lag och rättfärdighet sättes, den sanna rättfärdigheten gå förlorad. Derföre är under lagens välde all dygd på en gång både skenbar och högmodig. Men 3) om ingen fullkomlig gifves enligt christlig måttstock och icke heller kan gifvas, såvidt å ena sidan ett oupphörligt fortskridande skall ega rum, men å den andra ingen lem kan utgöra hela kroppen eller vara i besittning af alla öfriga lemmars krafter och functioner; så kan ock ingen tillväxt i christlig fullkomning ega rum, annat än medelst ömsesidig uppmuntran och rättelse. Men endast i samma mån man icke tänker eller förutsätter något argt vid de menskliga felstegen och förvillelserna, kan hvarje rättelse och bestraffning ske med kärlek, och endast i samma mån man endast arbetar för det som Christo tillhörer, kan den emottagas med kärlek. Der åter med de verlds- och lefnadsåsigter, som under lagens välde ega rum, en förutsättning om en redan hunnen ofelbarhet å ena sidan och om ett argt uppsåt å den andra alltid så gerna vill göra sig gällande, kan hvarje rättelse och bestraffning svårligen annat än såra. Och om 4) kärlek aldrig låter sig väckas annat än genom kärlek, men kärleken åter sjelf är af Gudi, så att blott den, som är född af Gud, kan hysa en rätt kärlek till bröderna, 1 Joh. 4: 7; så inses, huru hela vårt lifs värde, väl och fullkom-

ning just derpå beror, att vi i allt varseblifve hans kärlek. Men detta kunne vi omöjligt, om icke hans kärlek framlyser äfven i synden och det onda. Men denna kärlek kan omöjligt framlysa, om icke beggedera fattas i sitt sammanhang med hans råd om vår saliggörelse. Skall åter synden och det onda stå liksom utom den gudomliga ledningen, och, fastän Gud väl mägtar styra och straffa det, dock vara ett ämne blott och bart för vår klagan, enligt det hitintills gängse betraktelsesättet; så gifves knapt någon blick uppå de menskliga skickelserna, hvarvid vår fröjd i Gud ej måste störas och tvifvel väckas, men, i och med detsamma som den gudomliga kärleken skymmes, äfven den inbördes kärleken förkolna. Samt 5) i samma mån lagen herrskar, i samma mån kan omöjligt någon helig anda lifva gemenskapen. Tvärtom hvilar just hela lagens sinne och verk på den förutsättningen, att denna anda saknas. Men endast genom evangelium kan andan uppväckas.

Men «lagen och profeterna hafva profeterat intill Johannes och ifrån denna tid varder Guds rike förkunnadt genom evangelium, och hvar man gör våld på det,» hette det redan för aderton århundraden sedan till vårt slägte, Luc. 16: 16. Gud, som gjort hafver himmel och jord och hafvet och allt det uti dem är, har visserligen i ingen tid låtit sig vara utan vittnesbörd. På mångahanda sätt har också i hvarje tid och bland hvarje folk anmaningen låtit höra sig, att söka Herran, att de måtte kännan och finnan. Och icke fåfängt. Den hemliga längtan och dragning till honom, som, om än ofta slumrande och förqväfd, dock utgör den gudomsgnista, med hvilken Gud ifrån början utrustade menniskan, har uti hvarje tid närt detta sökande. Och då nu omsider Han kom, af hvilken denna längtan skulle tillfridsställas, Han, som kunde läka de förkrossade hjertan, predika de fångar frihet, de blinda syn, de sönderslagna förlossning, så tändes ock medelst Hans magt ett nytt lif bland vårt slägte. Man började känna sin arfslott uti de himmelska ting, och sträcka sig med bön och hopp mot densamma. Men mörkret, som hvilade öfver menniskoslägtet, var dertill allt för stort, att det i Christo uppgångna

ljuset på en gång kunde förskingra det. De åsigter, bruk och föreställningar, dem man uti sitt fordna hedniska eller judiska tillstånd hyst, dem tog man uti mer eller mindre grad med sig in i det nya trossamfundet och smälte dem tillsammans med de af Christendomen uppkommande nya föreställningar och åsigter. Men hufvudsaken blef emellertid, att lära känna uti den korsfäste och föraktade den högste, att lära dyrka och vörda Guden uti den menskliga ringheten, men dermed ock bringa menniskorna till känsla af deras eget förborgade väl och gudomsvärde, att upprätta och befästa det baner, kring hvilket alla folk måtte församla sig, så att de af hedendomens falska läror och villor icke åter måtte bortskymmas. Oaktadt alltså Guds råd i Christi sändning var dem för hemlighetsfullt och högt för deras fattning, förblef dock Christus alltid föremålet för deras tro och hopp. Så uteslutande voro de frommas tankar rigtade på utredandet af gudomens fördolda hemlighet och af vår själs tillstånd och kraf, att dervid det utvärtes sociala lifvets behof och fordringar förbisågos. Ej ensamt utaf den ringa och betryckta, från alla högre samhällsbestyr skiljda belägenhet, hvari de Christna under de första århundradena befunno sig, ej heller utaf det vedervärdiga förderf och den sedliga förslappning, som allmänt rådde så uti umgänget som i de borgerliga lifvets värf, ej heller utaf de anslutningspunkter, hvilka de hedniska filosofernas vishetsläror från flera håll erbjödo, förklarar sig derföre det verldsföraktande contemplativa lynne, som Christendomen strax ifrån början antog. Det låg fastmer i sjelfva det christna lifvets art och behof. Det måste först befästa sig i sitt inre, att det med riktig kraft måtte kunna omfatta det yttre. Men då nu Christendomen derpå med det uti den äldsta kyrkan redan antagna lynne — men dermed också med hela rikedomen af de utvecklingselementer, som innehållas i den äldsta kyrkans litteratur — öfvergick till de barbariska folken; så antog han äfven här det skaplynne, som påkallades af dess dubbla egenskap, att skänka nog åt andens närvarande behof och föra densamma till en högre fullkomning än den närvarande. Bland

dessa råa och krigiska, ehuru oförderfvade folk var ofelbart ingen annan gestalt lämpligare, än den som Christendomen antog uti katholicismen. I yttre sinnebilder och heliga bruk, i fantasiens brokiga gestalter bragtes dem här nära, hvad de af blotta ordets magt med sjelfmedveten klarhet ej kunde tillegna sig. De sammanhöllos af lagens hot, men under det att tillika medelst den förnyande kraft, som talet om Christus har med sig, grunden lades för en ny tid af evangelisk tro och sanning. Om vi i vissa hänseenden gerna må erkänna ett tillbakaskridande uti de sekler, som närmast föregå reformationen och bära vittne om den i magtens öfvermod sig sjelf upplösande kyrkan; så låg dock häruti, som uti allt tillbakaskridande, fröet till ett framåtskridande i en mer renad anda och form. Det inträffade här, hvad liknelsen säger. Säden växte och förökade sig. Men med den växande säden växte äfven det ogräs, till hvilket fröet uti matyrvördnaden, i klosterlifvets uppkomst och i tillbakasättandet af verldsligt stånd, verldslig konst och handtering, i inblandning af borgerlig magt i religionsangelägenheter m. m. redan uti den äldsta kyrkan blifvit utsådt. Just deruti, att genom densamma den tid bereddes, då allt det ogräs, som bortrensades genom reformationen, kunde frånskiljas, bevisar sig den christliga andas verk, hvars fullbordade frukt reformationen utgjorde. Men jemväl reformationens eget verk kunna vi nu mera endast betrakta såsom en öfvergångsbildning till ett bättre. Det var ett icke nog prisvärdt och stort steg, att alla helgonabilder röjdes bort, hvilka dolde Christus, att påfliga magtens auctoritet afskuddades, att Ordet gjordes för alla tillgängligt, att klosterlifvet afskaffades och den antika skilnaden emellan lekman och klerk upphäfdes, samt framför allt att verkheligheten upphäfdes, så att nu endast den heliga andan, annammad uti troende hjertan, var den som helliggjorde. Men huru skymd utaf lagens verk den gudomliga nåden och sanningen till och med äfven här ännu var, har i det föregående blifvit visadt. Dock genom läran om tron såsom den der, verkad af nåden, allena saliggör och helgar, besitter hon

det rikaste djup af evangelisk sanning, som någonsin gjort sig kyrkligt gällande i Christenheten, på samma gång hon, fördömande till och med sjelfva lustan, tillika är den högsta stegring af moraliteten, som under lagens atomistiska lynne och form kan göra sig gällande.

Ville alltså någon påstå, det Christendomen i sin sanning ej intill närvarande dag gjort sig kyrkligt gällande, kan detta påstående både bejakas och förnekas. Vi kunna bejaka det så till vida, att intill närvarande dag läran om riket ingenstädes blifvit conseqvent genomförd hvarken uti lärobyggnaden eller lefvernet. Den kärlek, hvilken fördrifver räddhågan, har intill närvarande dag ingenstädes uti hela sin vidd blifvit predikad; dödens och domens skräck har ännu ingenstädes blifvit öfvervunnen. Den hämnande Nemesis, som under hedendomen utgjorde gudomens högsta och under Judendomen dess mest framhållna attribut, har hitintills blott allt för mycket beherrskat läran och tänkesättet. Ännu hvilar en atomistisk splittring öfver sinnena, och okändt uti sin sanna mening är ännu det brödranamn, hvilket så ofta föres på läpparna. Der Christi anda icke genomtränger hvarje inbördes förbindelse, är det ej kändt uti sin fulla betydelse. Ännu är icke det stora ordet gånget i fullbordan, att Gud genom Christum allting försona skulle med sig sjelf och göra frid emellan allt det, som i himmelen och på jorden är genom blodet på hans kors, Col. 1: 20. Ty ännu äro himmelen och jorden icke försonade och jorden sjelf icke vorden ett Guds rike. Tvärtemot det, som Skriften sjelf förbjuder, far man ännu upp till en himmel, som först i döden kan upplåtas, att söka den salighet, som genom det predikade ordet om tron är oss hardt nära, i vår mun och vårt hjerta, jf. Rom. 10: 6—8. Bor han ej ännu såsom fordom på vissa utkorade orter den Gud, i hvilken vi lefva, röras och hafva varelse, så är han likväl ännu icke nog inneboende i menniskors hjertan, att de i hvarje andetag hafva lif och nog af hans varelse. Uti ett aflägset fjerran, förskansadt af dödens flod, söker man ännu honom, som uppå hvarje

rum vill vara när oss. Åtskildt är ock ännu det jordiska och himmelska i det, som menniskorna omfatta med sina tankar och begär. Icke aktande sin himmelska kallelse, söker man uti hednisk omsorg och lusta det jordiska, som funnes det intet högre, intet Guds rike, till att söka. Man söker det himmelska, men utan att inse, huru uti det rätta sökandet efter det himmelska allt det, som främjar allt jordiskt väl, äfven är innefattadt. Delad emellan jord och himmel är alltså ännu den håg, af hvilkens odelade rigtning mot det himmelska all kraft, allt värde, all frid och all sällhet kommer. Derföre hvilar ock ännu syndabördan tung öfver jorden. Den Christenhet, som medvetandet af andans lif och benådning hvarje moment borde uppfylla, bekänner ännu med skäl söndagligen, att hon ej «älskat Gud öfver all ting, icke sin nästa såsom sig sjelf.» Splittrad uti särskilda grupper, hvardera fasthängande vid sin bokstaf, är ännu den christna hop, som Christus kommit till att förena och lossa ifrån all bokstafs dödande tvång. Värdet, det Gud oss gaf, i det han genom sin Son kallade oss till heliga Guds Andas tempel, till konungar och prester, att vi regera skole på jorden, är ännu blott allt för okändt bland hans Christenhet. Den helgd och vördnad, som genast vid blotta tanken på en varelse, hvilken är kallad vara Christo lik, borde fatta oss, är ännu sällspord att finna. I sjelfva gudalärans namn, den der just blifvit oss gifven att föra oss till medvetandet af vårt gudomsvärde, älskar man ännu helst att jemföra sig med den krälande mask, på hvilken man trampar, och med det stoft, vi skudde af fötterna. Ej underligt, om man förtrampar och förtrampas! — Se vi uppå det myckna deremot, som Christendomen redan verkat, så kunna vi icke nog tacka Gud för det, som genom honom redan blifvit uträttadt. Vi vilja här icke tala om det företräde i odling, i magt, i vetenskap och konst, hvilket de Christna redan länge innehaft framför de öfriga folken, ehuruväl äfven detta måste erkännas för en frukt af Christi varelse. Vi vilja ej heller tala om den omfattande verldsberöring, som genom Christendomen blifvit öppnad, ej heller om den förändring i alla sociala och husliga förhållanden, som Chri-

stendomen redan haft till följd. Vi vilja ej heller tala ens om den rening i alla religiösa och sedliga föreställningar och den förmildring i sederna, för hvilken vi hafva Christendomen att tacka. Om Christendomen sjelf uti sin upprinnelse var obemärkt, så har ock dess närmaste, dess djupaste och mest genomgripande verkan varit obemärkt. Uppå det stilla hemlighetsfulla välde öfver hjertat, det han haft med sig, grunda sig alla helsosamma förändringar i folkens utvärtes skick, dem han tillvägabragt. Så har i alla tider den anda, som genom Christendomen blef utgjuten, stilla och obemärkt fortsatt sitt verk i det fördolda. Allt hvad som framträdt uti det yttre, först och främst såsom ombildning af begrepp och åsigter men derpå äfven såsom ombildning af sjelfva sederna och de yttre förhållandena, är blott den fullmognade frukten af denna andens förborgade verksamhet. Den himmelska spis, det ljus, den kraft, den frid och fröjd till den invärtes menniskan, som genom Christendomen tillflödar oss, har också af alla christna partier blifvit beprisad, hur stora skiljaktigheter än egt rum i de läror, dem de uppställt. Derföre, ehuru vi uti vår otålighet, vid de lemningar af det gamla syndalifvet hvilka ännu vidlåda Christenheten, ännu mången gång äro färdiga att fråga, hvad natten lider, såsom uti förbidandets fordna tid, så var dock dagen uppgången och riket förhanden, såsnart det ordet i menskliga bröst annammades: «Hvar två eller tre äro församlade i mitt namn, der är jag midt ibland dem.» De, om hvilka Skriften betygar, att uti hopen, som trodde, var ett hjerta och en själ, hängde i början uti de flesta stycken fast vid sina förra Judiska föreställningar, såsom af striden emellan Jude- och hednachristna visar sig. Men uti intrycket af det i Christo åskådliggjorda rätta gudomslifvet och i den anda, som, en gång utgjuten öfver hans församling, ej skulle upphöra att verka, var likväl en grund för handen, för afskuddandet af allt lagens tvång och allas, både Hedningars och Judars, förening till en och samma kropp i Jesu Christo. Och innan kort begynte derföre den strid emellan bokstaf och anda, lag och evangelium,

som, gående i bredd med striden emellan anda och kött och gifvande åt densamma en ny vändning, ej mer skulle afstadna, «förrän vi alla komma till en tro och Guds Sons kunskap, och varda till en fullkommen man i Christi fullbordiga ålders mått,» Eph. 4: 13.

Men visar sig här på nytt, hvad redan förut en gång blifvit yttradt, att all den verkan, som Christendomen ända till närvarande tid utöfvat, hufvudsakligast är att tillskrifva det omedelbara intrycket af Christi ord och verk, under det icke mindre det kyrkliga lärobegreppet, än öfverhufvud de verlds- och lefnadsåsigter, som ända till närvarande dag gjort sig gällande bland de Christna folken, i mer eller mindre mån varit behäftade af främmande förchristliga elementer: så inlyser å andra sidan äfven vigten, att alla sådana främmadartade elementer frånskiljas. Derförutan kan aldrig Christendomen sjelfständigt göra sig gällande i stort. Ty hvad som närmast inverkar på de flesta och uti mer eller mindre mån öfvar sin inflytelse på hvar och en, är alltid den allmänna rösten eller andan i det hela, d. ä. den ton, de tänkesätt och åsigter, som uti hvarje tid äro rådande. Är denna ton eller *verldens* ton, såsom den ännu vanligen benämnes i predikningar, i flera eller färre hänseenden behäftad med ochristliga elementer, huru må dessa bortrensas? Blott derigenom att den christna sanningen äfven på den förmedlande tankens väg bringas till klarhet, så att, i kraft af sjelfva den ursprungliga ideen, ej endast i enstaka fall utan i hela lefvernets organism klart visas, hvad som tillhör det christliga lifvets art eller icke. Der åter Christendomens magt egentligen hvilar på blotta känslan, der kan han äfven närmast och direkt endast inverka på känslan, men måste vid frågan om de begrepp och åsigter, som göra sig gällande i samfundslifvet, i vetenskap och konst, långt ifrån att sjelfständigt leda och beherrska, tvärtom i flera eller färre hänseenden sjelf beherrskas, vanställas och fördunklas. Så mycken inflytelse Christendomen jemväl på denna väg må utöfva, förblifver dock dess närmaste inflytelse alltid inskränkt

inom en trängre krets af enskild beröring. Att detta hittintills jemväl inom den protestantiska Christenheten varit fallet, bevittnar erfarenheten. Ty på den enskilda personliga beröringen med de fromma har vanligen gudaktighetslifvets väckelse och kraft närmast berott. Hvarhelst det gifvits en nitisk och from lärare, som varit genomträngd af en allvarlig gudsfruktan, har denne aldrig förfelat att uppväcka äfven andra till christlig fromhet. På samma sätt inom familjen. Der denna varit af christlig anda genomträngd, har merändels alltid dess välsignelserika inflytelse på de inom densamma uppväxande så väl som på andra, som stått i närmare beröring med densamma, låtit spörja sig. Deremot har den direkta inflytelse, som Christendomen utöfvat på den allmänna tonen och verldsberöringen, hittills varit så ringa, att deltagandet i den sednare stått i conträrt förhållande till den christliga fromheten, så att der, såsom i stora städer, den förra varit störst, den sednare åter vanligen ansetts minst och tvärtom. Blott derigenom att Christendomen träder utom känslans mystiska region och, frigjord från alla lemningar af förgångna tiders vanställande begrepp, äfven på tankens väg allsidigt och conseqvent gör sig gällande, kan ett sådant förhållande förändra sig. Först såsom genomförd verldsåsigt kan Guds rike blifva den surdeg, som genomtränger allt med sin förnyande anda.

På afskuddandet af de lemningar af förgångna tiders förorenande åsigter, som ännu vidlådde de genom reformationen uppförda nya lärobyggnaderna, har också i öfver hundrade år redan, och icke utan framgång, blifvit arbetadt. Att detta arbete i sin början ej kunde vara annat än af förnekande art, låg uti sakens natur. Till följe utaf det tanketvång och den bundenhet vid bokstafvens auctoritet, som, tvärtemot dess princip, vidlådde äfven protestantismen, under de två första seklerna, var lika naturligt som nödvändigt, att, med den rigtning det menskliga sträfvandet fått genom reformationen, andens verk först skulle vända sig emot dessa fjettrar. Derföre stod under förra seklet filosofien i ett om icke fiendtligt dock

ganska ljumt förhållande ej endast till kyrkans lära utan till all Christendom öfverhufvud. Afgjordt fiendtlig, ja fräck stegrade sig denna rigtning till sin höjd i de Fransyska encyclopedisternas skola. Samtidigt med den sistnämnda framträdde, som bekant, en lika negativ rigtning på theologiens gebiet. Att härvid allt angreps och ofta nog det goda bortmönstrades med det onda, är icke ett betydelselöst tidens tecken. Det var ej nu, såsom uti reformationstiden, en partiel ändring, som åsyftades, det var en ända till roten gående ombildning af det hela, med hvilken tiden gick hafvande. Men att, så ensidig denna negativitet var och så mycket uti densamma det gudomliga misskändes och förnekades, en desto starkare reaction måste framkallas, förklarar sig utaf tvenne skäl. Var å den ena sidan det uti Christo uppenbart vordna gudomsväsendet just det, hvarpå det gamla hänvisade och hvarpå det nya skulle byggas; så kunde misskännandet af detta väsende, som, om än ännu icke bragt till full medveten klarhet, dock var för djupt inplantadt hos Christenheten, för att låta sig frånryckas henne, ej gerna annat än hämna sig på flerfaldigt sätt. Å andra sidan kunde de skräckbilder för allt nytt, som genast vid minsta tecken till rubbning i det bestående föresväfva så mången, om någonsin, här i all synnerhet rättfärdiga sig. Det väckta tviflet låter emellertid aldrig tysta sig af det förhandenvarande. Tviflet är alltid det första steget till någon högre och ny sanning. Det ligger en maning till forskning och begrundning uti allt tvifvel, som, der det en gång blifvit väckt, aldrig mer låter nedtysta sig, förrän dess verk blifvit fullbordadt, den sökta sanningen blifvit funnen. Att tyda den gryende tidens tecken, att uti mer eller mindre vidsträckt omfång så väl som med större eller mindre bestämdhet angifva det verk, hvarpå den arbetade, blef redan vid början af vårt sekel förnämligast trenne män anvisadt. På huru olika gebiet deras forskningar röra sig och huru afvikande de än äro i mycket, skall svårligen någon undgå att erkänna i Schleiermacher, J. G. Fichte och Schelling de förnämsta af den nyare tidens målsmän, de hvilka vidsträcktast och djupast inverkat på densamma. Men om nu Schleiermacher

obestridligen måste räknas för den, som, utan att vända ryggen emot de gjorda inkasten mot den gällande kyrkotron, först angifvit den väg, på hvilken icke mindre det religiösa sinnets behof än vetenskapens fordringar skola tillfridsställas, tro och vetande förlikas, så var dock Schleiermachers eget verk endast det första steget uppå den öppnade nya banan. Dels blef den kritiska delen blott allt för litet genomförd, dels lemnades det förhållande, hvari den nya grundåsigten stod till den gamla, ännu blott allt för oafgjordt. Det erfordrades alltså en ny kritisk bearbetning, så framt de nya och det gamla skulle behörigt särskiljas. Dessutom, då genom Hegel, om ej en ny bana bröts, likväl en ny sida af andens verksamhet med större fulländning och bestämdhet framträdde, så kunde detta icke undgå att äfven inverka på Theologien. Man vände sig, stundom ensidigt misskännande, stundom äfven lika ensidigt öfverhalkande dess brister, ej mindre emot det gamla än mot det utaf Schleiermacher representerade nya. Så utgöra trons kämpar i det af andens fejder utmärkta Tyskland i närvarande stund en uti flerfaldiga grupper delad hop. Å ena sidan de gamla conservativa *Supranaturalisterna* med sina stränga och moderata, å andra sidan *Rationalisterna*, sanscommunstheologerna, fortsättande under andra former den fordna neologiens verk, representerande uti protestantismens religiösa tänkesätt och polemik den pelagianska rigtningen. Vidt skiljda från dessa åter stå å ena sidan de, som arbeta i den af Schleiermacher angifna rigtningen, men å den andra sidan Hegels i flera partier söndrade skola*), än närmande än aflägsnande sig från hvarandra. Räkna vi till dessa grupper såsom

---

*) Att uti få ord angifva, hvaruti Schleiermachers och den Hegelska skolans läror skilja sig, de der representera det positiva i den nya religiösa tidsrigtningen, är desto svårare, ju mer delad den Hegelska skolan är. Ett uppräknande af differenspunkterna i hvart och ett särskildt stycke skulle föga bidraga, att göra denna skilnad åskådlig. Tilläfventyrs hafva de icke orätt, som uti dem velat se den gamla nominalismen och realismen i nya former. För Hegelska betraktelsesättet existerar i sjelfva verket endast det allmänna. Allt individuelt

rop, som redan från flera håll låtit höra sig. Af mångahanda tecken förebådad, har denna tid redan länge varit i brytning och annalkande. När denna tid skall komma, vet endast Gud. »J veten icke, hvad stund eder Herre varder kommande,« betygar Jesus. Vi må blott ockra med de pund, Han oss förlänat, vaka och redo vara, att vi må märka och glädja oss af hans ankomst. Men hvad vi vänta utaf den nya tiden är icke något nytt kyrkosamfund, afgärdadt likt de fordna, af den symboliska bokstafvens tvång och af den borgerliga lagens magt sammanhållet. Hvad vi vänta, är fastmer frihet från dessa fjettrar, som hämma lifvet. Ett samfund, som, starkt genom tron, kärleken och hoppet, blott genom sin anda förmår att betvinga, ett samfund, som, endast sökande den sanning, om hvilkens allt besegrande magt Christus vittnade inför Pilatus, för hennes seger förkastar bruket af hvarje annat vapen än sanning sjelf, sådant är det nya samfund, som vi förbida. Men för dess upprättande behöfva vi icke skilja oss ifrån de gamla redan bestående kyrkosamfunden. Vi behöfva blott fullfölja den gamla kyrkoreformationens idé, ty den är Christendomens. Och allt, hvad 16:de seklets Reformatorer icke förmådde, allt det, för hvilket tiden då icke var mogen men af den närvarande tiden påkallas, skall genom samma gudomliga andas kraft blifva oss möjligt. Härigenom skall otron och tviflet tystna; härigenom skall ock den närvarande tidens lastbarhet, som, om än närd af flera sammanverkande förhållanden, i grunden har sin källa i otron, allt mer taga af och försvinna; härigenom skola också de skrankor, som ännu skilja de särskilda christliga kyrkosamfunden, småningom falla af sig sjelfva, så att för skiljaktigheterna det väsendtliga, enheten i samma christliga tro, kärlek och hopp, ej mera förbises.

Och nu blott några ord till mina ståndsbröder. Om några skulle erkänna riktigheten af åtminstone en och annan af de anmärkningar, som uti denna skrift blifvit gjorda, så torde i anseende till deras ställning såsom Lärare i Församlingen betänkligheter möta många. Om också mot en och annan utaf vår kyrkas lärostadgar invändningar icke utan skäl kunde

göras, så är dock församlingen van vid dem. Vår allmoge är föga böjd för förändringar, allsicke skicklig att pröfva och döma. Om nya läror skola predikas, hur måste den icke oroas och förvirras? Dessutom, om lärarne sjelfva sinsemellan råka i strid, hvem skall man tro? till hvem skall man hålla sig? Hur måste icke härigenom misstroende till alltsammans väckas, split, bitterhet och förargelse åstadkommas! Dessa och flera dylika betänkligheter skall någon framkasta tilläfventyrs.— Men hvad särskildt utöfningen af lärarekallet i Församlingen vidkommer, må vi blott hänvisa till Jesu efterdöme. Johannis Lärjungar komma till honom, såsom det berättas i Matth. 9: 14—17, och frågade, hvarföre hans lärjungar icke fastade, då de och Phariseernas fastade så mycket. Hade han nu svarat dem rent ut, att fastan, såsom onyttig och ändamålslös i sig, ej var förenlig med Guds rätta dyrkan, så hade detta varit en lärdom, hvilken blott skulle hafva väckt förargelse och vändt deras hjertan ifrån honom. Att fastan var ett heligt och Gud behagligt, ja för en samvetsgrann gudsdyrkan alldeles nödvändigt verk, var en föreställning, som uti närvarande stund ingen kunde betaga dem. Hvad gjorde Jesus således? Afvisande på lämpligt sätt sjelfva frågan, klädde han uti liknelser en lärdom, för hvilken de ännu icke voro mogna. Så gick han alltid tillväga, lämpande sig efter deras begrepp och fattningsförmåga, med hvilka han talade, skonande de villfarelser, dem han ej utan att dermed åstadkomma förvirring kunde vidröra. På samma sätt vid meddelningen af det nya. Han talade i liknelser till folket, efter som de förmådde hörat, men utan liknelser talade han intet till dem, säges det i Marc. 4: 33, 34, derföre att de med seende ögon sågo, och likväl icke förnummo det, och med hörande öron hörde, men likväl icke förstodo det. För meddelningen af det aldra högsta och väsendtligaste, för bibringandet af läran om det rätta himmelska rike, det han var kommen att upprätta, stod honom ingen annan utväg öppen. Det var ett tal, det icke lärjungarne en gång förmådde bära, så länge Jesus personligen var när dem, och det han derföre endast på detta sätt

kunde förvara för kommande tider. Hafva vi blott hans efterdöme trofast för ögonen, så skola vi aldrig förfela den rätta visheten. Annorlunda talar man till barnet än till den redan mognade ynglingen, annorlunda till den råe och fåkunnige än till den öfvade tänkaren. Om man med denna vishet uti förfaringssättet blott har till föremål, att man må skaffa frukt, skall härigenom all våda och all förargelse förebyggas och omärkligen väg banas för ett sannt evangeliskt sinne. Men gäller nu detta om den icke läsande massan af folket, står likväl samma våda qvar för de läsande, skall någon ytterligare invända tilläfventyrs. Skola dessa ej utaf striden förvirras? Och huru skall icke härigenom det split och det misstroende låga upp, som uti mer eller mindre grad är oskiljaktigt ifrån all lifligare religiös discussion? Och huru måste icke ifrån dessa striden snart meddela sig äfven till den öfriga massan? Men, kan man härtill svara, hade Christus fruktat för strid, så hade det saliggörande Ordet af hans mun ännu i denna stund varit oss okändt, och all välsignelse af hans varelse, den der dock icke innebar något mindre än hela verldens frälsning, hade uteblifvit. Han gjorde sig också, såsom hvar och en vet, inga gäckande illusioner om en stilla och lugn utveckling af den himmelska sanningen. «J skolen icke mena, betygade han, att jag är kommen till att sända frid på jorden; jag är icke kommen till att sända frid, utan svärdet. Ty jag är kommen till att göra menniskan skiljaktig mot sin fader och dottren mot sin moder, och sonhustrun mot sin svärmoder; och menniskans eget husfolk skola varda hennes fiender.» Matth. 10: 35, 36. «Den ene brodren skall öfverantvarda den andre till döden, och fadren sonen; och barnen skola sätta sig upp emot föräldrarna och dräpa dem.» v. 21. Luther ångrade icke heller och icke heller hafva vi någonsin ångrat reformationsverket, derföre att det i början gaf anledning till mycken splittring och oro samt långvariga krig. Sådana oroligheter, som åtföljde Christendomens första inträde i verlden, eller ens sådana, som 16:de seklets kyrkoreformation hade med sig, hafva vi nu mera, Gud vare tack, icke att befara. Härtill är mörkret redan för

mycket skingradt och insigten om den vapenrustning, som höfves sanningen, redan för mycket befäst, om än denna insigt i enskilda fall, såsom nyligen vid Methodistfrågans behandling hos oss t. ex., ej ännu hunnit tillräckligt göra sig gällande. Ja äfven om striden nu mera ej skulle inskränka sig till de religiösa åsigterna i och för sig, utan om härvid äfven skulle träda i dagen, huru med dessa allt, för hvilket vi kämpa i borgerligt hänseende, står eller faller; så är fördragsamhetens och ordningens välde redan för fast betryggadt, att sådana våldsamma utbrott utaf de råa lidelserna mer skulle vara att befara. Men om på samma sätt som uti borgerligt hänseende intet sannt nationelt lif kan existera utan interesse och deltagande i de offentliga angelägenheterna samt fritt utbyte af alla tankar och önskningar rörande statens väl, så äfven i religiöst hänseende intet sannt christligt lif kan existera utan samspråk och fritt utbyte af allt, hvad till ett christligt lif hörer: så lemnar den nu mera icke nya discussionen i borgerligt hänseende en bild af det, som af en mer genomgripande religiös discussion i närvarande tidsförhållanden är att vänta. På samma sätt som i det förra hänseendet allsicke ordningens lagar upphäfvas, utan tvärtom starkare befästas, derigenom att, medelst den medborgerliga andans utbildning, uti det trälaktiga tvångets ställe träder en manlig och fri lydnad, grundad på insigt, och icke heller vördnaden för någon mensklig myndighet är i fara att minskas, derföre att man icke mera tror på någon ofelbar fullkomlighet hos dess innehafvare: så skall på samma sätt äfven i religiöst hänseende, om äfven här en polemik skulle väckas, allsicke vördnaden för Christi namn upphöra utan fastmera befästa sig, ej heller behofvet af ett presterskap underkännas, om än den tanklösa blinda tron på Lärarens ofelbarhet skulle aftaga. Men annorlunda kan det ej vara, om någonsin det G. T:s profetiska ord skall fullbordas, att ingen skall behöfva lära den ene den andre, utan de alle skola känna Herren, både små och stora, Jer. 31: 34, och dermed äfven det N. T:s idé om alla Christnas gemensamma heliga prestadöme realisera sig. Ju mer vårt eget mästerskap aftager, på det

att blott och bart Christi mästerskap må qvarstå, *Matth.* 23: 8—10, desto mer närma vi oss som prester det sköna *målet* för vår bestämmelse; och af vår medverkan härtill kan hvar och en erkänna, att vi äro rätte prester, de der predika icke sig sjelfva, utan Jesum Christum. Då åter, såsom förhållandet hittintills varit, ett omdöme om sjelfva innehållet af en predikan sällan låter höra sig och öfverhufvud all discussion i religiösa ämnen är bannlyst ur umgänget; så lärer intet mera behöfva åberopas som ett bevis på den omyndighet i religiöst hänseende, hvari man ännu till och med hos oss, som blifvit ryckta utur papismens mörker, befinner sig, utan ock på den frånvaro af religiöst lif, som ett sådant tillstånd förutsätter. Ty huru kan det lefva i hjertat, hvarpå man allsintet tänker, hvarom man allsintet talar? Det, hvaraf hjertat är fullt, deraf talar munnen, sade Jesus. Och utan tvifvel skall hvar och en medgifva, att det, hvaraf munnen talar snart sagdt i hvarje krets, är något helt annat än Guds lof, än medvetandet af vår rätta christliga kraft och lycksalighet, än oförtruten omsorg och nitälskan, att uti allt Guds rikes flor må befrämjas. Må någon förtänka, om den moraliska kraften förslappas under den oupphörliga förstärkning, som sinnligheten allt jemt får af en i öfrigt tilltagande odling, medan uti den religiösa odlingen, den der dock ensam är i stånd att göra all annan odling fruktsam och välsignelserik, knapt möjligheten af ett fortskridande medgifves? Må någon undra, om brotten tilltaga?

Den gamla satsen, att folkets röst är Guds röst, har så till vida sin djupa sanning, att folkets röst alltid är ett uttryck af den tillegnade, i tänkesätt och lefverne öfvergångna gudomssanningen. Sanningen i sin absoluta fullkomlighet har ingenstädes gjort sig historiskt gällande. Som sådan har den blott framträdt hos En, Jesus Christus, hvilken just derigenom också är satt till en herre öfver allt kött. Hos oss åter kan hon ej vara annat än endels och bruten, så att vi å ena sidan äro i besittning af densamma, såvidt vi tro på Jesum Christum, men å den andra, oaktadt vår tro, dock aldrig hafva allsidigt och rent tillegnat oss denna sannings innehåll. Annat kan al-

drig förhållandet vara, såvidt ett fortskridande skall ega rum bland vårt slägte. Men äfven förtskridandet har sina bestämda afdelningar och perioder. På samma sätt som uti verldskropparnas rörelse eger derföre också uti Guds rikes utveckling en dubbelrörelse rum. I kraft af sin natur kan menniskan aldrig vara delad. För hennes medvetande måste alltid något visst åskådningssätt af lifvet och verlden vara gifvet, hvilket hon kallar sanning, samt med detsamma något visst mål för hågen och sträfvandet, uti hvars omfattande hon sätter all dygd. Så länge riktigheten af denna sanning är utom allt tvifvel, har den, i mån af sin omfattning och sitt djup, också alltid en viss magt att beherrska lefnaden; och man är lugn och belåten. Men när tvifvel uppkomma, förlora ock med detsamma sederna sin fordna hållning. I stället för den fordna säkerheten och friden inträder osäkerhet och oro, och handlandets kraft förlamas. Detta bekräftar sig af hela menniskoslägtets historia såväl inom som utom Christendomen. Så länge tron på gudarna fortfor orubbad hos de gamla folken och eden bibehöll sin helgd, så länge kungjorde sig också ett visst oförderfvadt natursinne i lefnaden, oaktadt all dess råhet. Men i bredd med tviflet och gudsföraktet kom äfven lastbarheten. Så rådde äfven under katholicismens flor en viss älskelig och storartad, ehuru fantastisk, ridderlig anda; men under de tvifvel, som föregingo reformationen, förföllo sederna. Men efter reformationen uppkom åter en tid af nytt allvar, af sträng, ehuru icke otvungen, ordning och tukt, tills med det vaknade fritänkeriet i förra seklet tiden åter antog ett nytt skaplynne. Förbiser man nu skilnaden emellan de särskilda tiderna, så har man all grund för den tröstlösa frågan, huruvida icke allt går uti sådant oupphörligt kretslopp af upprättelse och fall. Men detta är blott den ena af de rörelser, vid hvilka utvecklingens gång är bunden. Med ändandet af hvarje sådan cyclus är alltid ett nytt steg hunnet i den menskliga odlingen. Så länge ett folk befinner sig midt under loppet eller på höjdpunkten af en sådan cyclus, är det ock alltid i besittning af den sanning, hvaraf det då för tiden är mägtigt. Så länge låter ingen allvarligare ma-

ning erfara sig att gå derutöfver. Men strax med det begynnande tviflet låter en sådan maning erfara sig. Så upplösande tviflet derföre är i sig sjelft, ett lika oumgängligt villkor är det å andra sidan, att slägtet må föras vidare. Blott genom fullständig genomarbetning af de frågor, dem tviflet uppkastat, så att den högre sanningen blifvit funnen, låter derföre det twifvel tysta sig, som gripit en tidsålder. Men tilldess detta sker, måste otron och sedelösheteten tilltaga; ty fåfängt botar man det med hvilken uppstufning som helst af det gamla. Hvad en gång varit, kan aldrig återkomma. Så litet en redan flyktad dag uti vår lefnad kan återkomma, lika litet kan äfven menskligheten någonsin hvarken stadna vid, långt mindre gå tillbaka till en försvunnen lefnadsperiod.

Har nu uti den öfverklagade otron, d. ä. i kallsinnigheten för kyrkans lärobegrepp, en lång tidsföljd af år en sådan anmaning låtit höra sig i vår verldsdel från ett håll, så manar härtill å andra sidan icke mindre ett härmed beslägtadt fénomen, *pietismen*, ifrån ett annat håll. Häntydande beggedera på en vanmagt i kyrkans lif, åtföljas de äfven troget. Der lärofövedraget ej mera tillfridsställer tanken och börjat i någon mån stå under de begrepp, som redan i tänkesättet gjort sig gällande, der födes kallsinnighet och tvifvel hos dem, för hvilka en sådan brist gjort sig känbar. Snart öfvergår detta till ett allmänt tänkesätt; man söker i början dölja eller öfverskyla det bristfälliga innehållet genom klingande ord, hvarmed gudaktigheten ännu mer förlorar i kraft; och uti vilda smärmiska paroxysmer gifver sig den missvårdade religiositeten luft. Sådan är vanligtvis i dylika fall den inre historien. Men ingendera låter sig botas af det bestående; icke indifferentismen och tviflet, såsom de der just blifvit framkallade af bristerna uti detsamma; icke heller mer den svärmiska vantron, såsom den der i tidehvarfvets otro just har sin källa.

Man kan med allt skäl framkasta den frågan, hurvida det allmänna tänkesättet i vårt land öfverhufvud och ännu mer huruvida vida vår allmoge ännu är mogen för ett sannt evangeliskt predikosätt. Hvad tänkesättet bland de så kallade

bildade vidkommer, så gäller det försöket. Om öfverhufvud den evangeliska sanningen är sådan, att hon aldrig kan egas, utan att drifva till användning, så öfverlägge hvar och en med sig sjelf medlen och sättet, att hon må blifva fruktsam. Hvad allmogen åter vidkommer, är det väl sannt, att spår till tvifvel på den förkunnade lärans sanning ännu bland dem äro sällsynta. I den bevågenhet, hvarmed i allmänhet fördömelsens predikanter omfattas, bevittnar sig långt ifrån en närmning till ett mer evangeliskt sinne. Men ville någon härutaf draga den slutsats, det måtte evangelii predikan undanhållas dem eller blandas med lagens predikan, må härvid anmärkas, att för det första frukten af en sådan lära, som om den eviga fördömelsen t. ex., alltid är ytterst tvetydig, äfven under förutsättning af en orubbad tro på densamma. Ty kunde någon syndaånger väckas af densamma, så är den ånger, hvilken väckes af fruktan, allsicke den sanna ångren, såsom till och med vår Cateches anmärker. Den, hvilken endast af fruktan låter afhålla sig ifrån det onda, är ännu långt ifrån Guds rike. Men ville någon påstå, det vore en sådan lära nödig till skräck och varning, må härtill svaras, det svårligen vårt Svenska folk lärer kunna anses hvarken råare eller obändigare, än Israëliterna på Mose's tid. Dock träffa vi vid alla de hotande följder af deras synder, dem 5 Mose Bok förehåller dem, allsintet spår till något hot om en evig fördömelse. Att menniskan alltid får uppskära sina gerningars frukt, det är en lära grundad på Guds oföränderliga rättvisa. Denna må vi ock icke uraktlåta att förehålla syndaren till varning. Men vilja vi i tillämpningen af densamma gå utom detta närvarande lifvets ordning, må vi i detta hänseende likväl icke gå längre än Paulus, att hvar och en skall få, efter som han handlat hafver, medan han lefde, ehvad det varit godt eller ondt. Till något längre sträckt bruk berättiga oss icke Christi och Apostlarnas efterdömen. Vid alla de ve, dem Christus uttalade öfver Phariseerna, förmäla hans ord intet om en evig fördömelse. Lika litet också de varningar och bestraffningar, som från Apostlarnas mun äro oss förvarade. Att sätta gräns för den gu-

domliga kärleken, att uppskaka fantasien med bilder, som ligga utom det närvarande lifvets synkrets, att hämta sina bevekelsegrunder ifrån döden och grafven, är en method, som Biblen icke vet af. Ett sådant predikosätt försvarar sig så mycket mindre af Biblen, som denne fastmer i klara och bestämda ord betygar, att vi icke hafva fått träldomens anda åter till räddhåga, Rom. 8: 15, att Gud icke hafver gifvit oss räddhågans anda, utan kraftens, kärlekens och tuktighetens, 2 Tim. 1: 7. Men, förutsatt att sjelfva lärans riktighet vore satt utom allt tvifvel, är för det andra ingen grund förhanden att afgöra, hvilka man måtte räkna bland dessa evigt fördömdas skara. Christendomen afskiljer väl menniskorna uti tvenne hopar och lärer oss, ju mer den fattas i sin klarhet, att allt bättre igenkänna dem, som drifvas af Christi anda eller icke, men afkunnar öfver de sistnämnda allsingen sådan dom, som måtte de äfven framgent förblifva uteslutna ifrån den lefvande gemenskapen med Christo. Tvärtom anbefaller den oss heligt, att vi å vår sida aldrig må tröttna att söka dem, på det vi genom kärleken må vinna dem. Men hvad deras lott efter döden angår, som under lefnadens lopp ej blifvit indragna i denna gemenskap; så kunde för det första ingen sådan fullkomlig gemenskap ega rum, innan Jesus kom. Detta tillkännagifver Jesus också uttryckligen genom det stora företräde han tillägger Guds rikes medlemmar framför G. T:s män, Matth. 11: 11. Men deras tillträde till ett saligt lif efter döden sättes derföre på intet ställe i fråga. Om Abraham, t. ex., förutsättes detta öfver allt såsom ovedersägligt, oaktadt han, fastän from och rättfärdig enligt sin tids tro, dock icke uthärdar profvet enligt christlig måttstock, såsom förut blifvit anmärkt. Lika litet är N. T. böjdt, att häri göra något undantag för Konung David, oaktadt hans sista ord, 1 Kon. 2: 5—9, på intet sätt klinga christligt. Hvad hedningarna åter angår, betygas det, att utaf allahanda folk är den, som Gud fruktar och gör rättfärdigheten, honom täck. Ap. 10: 34. Visserligen tvärtemot det som vanligen läres, lemnar alltså N. T. god grund för det antagandet, att hvar och en som lefvat samvetsgrannt enligt sin

insigt, hans lefnad må nu mer eller mindre hafva öfverensstämt med den christliga rättfärdighetens måttstock, skall efter döden en gång ernå den efterlängtade lycksaligheten, ehvad han här tillhört den christna gemenskapen eller icke. Men hvad de öfriga angår, vet Skriften att förtälja om en evangelii predikan för de döda och nämner härvid uttryckligen dem, som uppå Noe tid icke trodde utan förgingos, 1 Petr. 3: 19, 20; 4: 6. Men evangelii predikan, hvarhelst den predikas, kan omöjligt vara annat än salighetsbringande. Lämpa vi nu detta på oss, så lärer det icke kunna undgå någon, huru litet utbildade och huru oändligt skiftande de religiösa och moraliska begreppen äfven ibland oss icke sällan äro; och derföre ega vi icke rätt att strax förutsätta arglistiga motiver, der något företer sig uti en menniskas sinne och vandel, som vi ifrån en christlig synpunkt ej kunna godkänna. Hvad måttet af individens ondska och skuld åter angår, har Christus förbjudit oss att döma och fördöma, Luc. 6: 37, och Paulus betygar, att kärleken tänker intet argt, 1 Cor. 13: 5. Dessutom — oafsedt den personliga individualitet, till följe af hvilken menniskan redan till sina naturliga anlag inträder i verlden olika utrustad såväl i religiöst och sedligt hänseende, som i hvarje annat — är hvarje enskild genom så många trådar sammanflätad med det hela, att det är omöjligt att någonsin med nöjaktig noggrannhet afmäta måttet af hans skuld i förekommande fall, och skulle också till intet tjena. Långt ifrån att döma och fördöma, hafva vi alltså i hvarje fall endast att tillse, att vi må efterfölja de apostoliska orden: »Käre bröder, om en menniska råkade falla i någon synd, J som andelige ären, upprätter honom då med saktmodig anda, och se uppå dig sjelf, att du icke ock frestad varder,» Gal. 6: 1. Hur starkt någon än må vara tillgifven läran om en evig fördömelse, så gifver honom således den Heliga Skrift allsingen ledtråd för denna läras tillämpning. Biblen har ingen att uppvisa, öfver hvilken Christus eller hans Apostlar uttalat en sådan dom. Tvärtom betygar Christus, att den gammaltestamentliga måttstocken, öga för

öga, tand för tand, skulle upphöra, i det att kärleken, den om ovänner, om ond och god sig lika vårdande kärleken trädde i stället, Matth. 5: 38—45. (Den borgerliga lagens straffrättighet är en sak, med hvilken vi här icke hafva att göra). — Hvad frukten af denna lära angår, så har hon visserligen ett stort sken af fruktsamhet för sig, helst när vi se på den begärlighet, hvarmed man ännu lyssnar till densamma. Men detta bevisar endast den låga ståndpunkt, hvarpå vårt folk ännu står i religiöst hänseende. En massa, jagad af dödens och domens skräckbilder, är icke det folk, som Christus kommit i verlden till att fostra. Genom dylika skräckbilder läkas icke hjertats sår. Den mildhet, den fördragsamhet, den rådighet, den sjelfständighet, den kraft och det glada mod, som Christendomen, så vidt han skall gripa in uti det allmänna lefvernet, i hvarje fall gör till en fordran, står härmed på intet sätt att vinna. Mistriss Fry *) är också icke den enda, som uppå erfarenhetens väg visat, huru evangelium är det enda, som mägtar böja och besegra den brottslige. Hvarhelst en verklig helgelse och förbättring blifvit verkad, har denna allestädes varit en frukt af evangelium. Men af den eviga fördömelsens predikan deremot är snarare motsatsen mot sann förbättring att befara. Ty såsom det blifvit anmärkt om blodiga lagar, att de förvilda sinnena, — och helt naturligt, ty menniskan danas efter det hon hörer och ser omkring sig — så må väl öfvervägas, om icke äfven om afgrundslågornas predikan detsamma kan sägas. Vilja vi verka för sann christlig förbättring, så hafva vi följaktligen intet annat än det rena evangelium att predika. Men kommer allt härpå an, att icke bokstafven endast utan fastmer andan blir evangelisk, så kan nog vishet i sättet icke anbefallas. Endast varsamt må det vidröras, som ännu har hela tänkesättet för sig. Läran om en evig fördömelse är alltså en lära, den vi i det offentliga föredraget ifrån predikstolen för närvarande torde göra bäst att förbigå.

---

*) *Elisabeth Fry*, Aftonbl. N:o 9. 1842.

Att ingå i några utförligare betraktelser af «tiden[s] ning och tidens kraf,» är icke här stället. Att mycket, [o]ligt mycket är att göra, det visar oss hvarje blick på v[åra] kyrkliga tillstånd. «Andra hafva arbetat och vi äre ingångna [i] deras arbete.» Må vi då, såsom ingångna i deras arbete, aldrig försöka stadna vid det, som våra stora fäder och föregångare gjort.

Ingen gäcke sig emellertid med allt för sanguiniska förhoppningar, om, enligt många förebådande tecken, en ny dag af evangelisk verksamhet och kraft är i annalkande. Hvad som från början stått evangelium emot, har alltid i grunden varit sjelfva sinnesbeskaffenheten, den otro, den hjertats hårdhet, den egenrättfärdighet och det högmod, som hindrat ett sannt evangeliskt sinne att uppkomma, och hvilken sinnesbeskaffenhet endast långsamt, ja, derest vi icke betrakta Guds rikes utvecklingsgång i stort, knapt märkbart besegras. Denna sinnesbeskaffenhet, mot hvilken den aldrasolklaraste bevisning intet gäller, skall äfven hädanefter fortfara att göra sig gällande. «Med seende ögon se de intet,» betygar Jesus. Till denna klagan hafva evangelii härolder i alla tider funnit anledning. Men «den anda, som i oss är, är större än den som i verlden är», 1 Joh. 4: 4. «Allt det som är födt af Gud, det öfvervinner verlden», 1 Joh. 5: 4. »Men ett skall eder icke fördoldt vara, mine käraste, att en dag för Herren är såsom tusende år, och tusende år såsom en dag,» 2 Petr 3: 8.

öga, ta
ovän
i st
he

Anmärkta tryckfel och rättelser.

Sid.	2.	r.	25.	står: han läs: hon
„	17.	„	30.	s. blef l. blefvo
„	25.	„	14.	s. interventa l. interventu
„	27.	„	24.	s. göra l. göra oss
„	32.	„	22.	s. 19 l. 49.
„	35.	„	31.	s. menniska l. menniskas
„	38.	„	26.	s. medlemmar: l. medlemmar,
„	47.	„	15.	s. betecknas l. betecknades
„	49.	„	26.	s. rättfärdiggöra l. rättfärdiggörelse
„	53.	„	13.	s. gåfvor l. gåfvan
„	55.	„	22.	s. så l. de så
„	64.	„	35.	s. ändtligen borttages
„	77.	„	5.	*noten* s. ipse l. ipsa
„	78.	„	33.	s. De l. Det
„	91.	„	33.	s. blomstras l. blomstra
„	95.	„	12.	s. nyutgjutna l. nu utgjutna
„	124.	„	17.	s. antyda l. tyda
„	135.	„	31.	i borttages
„	172.	„	7.	s. ett l. en
„	178.	„	25.	s. betraktelsen l. betraktelse
„	194.	„	8.	*noten* s. Folger l. Folgen
„	200.	„	14.	s. naturs l. naturens

HDI
HW 1Z4C K

